

MUUTOSTEN AIKOJA

JUHLAKIRJA TAPANI TURKALLE

TOIMITTAJAT PERTTI LAPPALAINEN, TARJA SEPPÄ JA SUVI SOININEN

© 2011 Kirjoittajat ja Jyväskylän yliopisto
ISBN 978-951-39-4218-2

Taitto: Olli-Pekka Moisio, Jyväskylä

Sisällys

ONNITTELUT, 5

Olavi Borg
Nuori Tapani Turkka, 7

PARLAMENTAARINEN POLITIIKKA

Kari Palonen
Parlamentarisointi, 13

Kyösti Pekonen
Edustuksellinen hallitsemisen tapa, 24

Kauko Pietilä
Perustuslaillinen kysymys, 33

Anna Björk
Kansalaisuustestit ja ”integraatio”: ajallinen näkökulma keskusteluihin, 43

Taru Haapala
Cambridgen ja Oxfordin Unioniyhdistykset brittiläisessä parlamentarisessa kulttuurissa 1800-luvulla, 51

Hanna-Mari Kivistö
Ihmisarvo sodanjälkeisissä (Länsi-) Saksan debateissa, 60

Anna Kronlund
Poikkeustilan retoriikka Yhdysvaltain kongressikeskusteluissa – esimerkkinä the National Emergencies Act of 1976, 70

Suvi Soininen
Parlamentarismia vai massademokratiaa, 79

Mikko Vähä-Sipilä
Eurokration olemus, 87

MAAILMA MUUTTUU

Vilho Harle
On muutoksen aika, 99

Juha Tolonen
Poliittinen ja kosmo-poliittinen taloustiede, 108

Eero Palmujoki
Kansainvälinen ilmastonhallinta, normit ja muutos, 117

Tarja Seppä
Humanising security: responsibility to protect, 130

MENNEISYYS OPETTAA

Markku Hyrkkänen
Voiko historiasta vielä oppia?, 149

Matti Hyvärinen
Lajien synty, 156

Anitta Kananen
Ei rauhaa ilman republikanismia, 165

KIRJOITTAJAT JA TOIMITTAJAT

ONNITTELUT

Tapani Turkka on poliittisen teorian ja ajattelun syvälinen tuntija. Hän ei kuitenkaan ole sulkeutunut teoreettisen norsunluutorniin vaan on poikkeuksellisen hyvin perillä myös konkreettisesta poliittisesta elämästä. Hänen ajankohtaisten ilmiöiden tuntemuksensa ulottuu kolmikymmenvuotisesta sodasta ja parlamentarismien alkujuurista aina Euroopan unionin finanssikriisiin saakka, kuten Vilho Harle arvioi omassa juhlakirjan artikkelissaan. Voimessa sanoa weberiläisesti, että Tapani on intohimoisesti omistautunut ottamaan asioista selvää, kuten Olavi Borg esittää kirjoituksessaan.

Tapanille ominainen laaja-alaisuus ilmenee myös tämän juhlakirjan teksteissä. Ensimmäisen osion kirjoittajat käsittelevät Tapanin ehkä pitkäaikaisinta tutkimuskohdetta, parlamentarismia ja esittävät siitä uusia mielenkiintoisia tulkintoja, joiden kehittämisessä Tapanin panos ei liene vähäinen. Tapani tuntee myös hyvin toisen osion teemaa, maailman ja maailmanpolitiikan tapahtumia ja niiden muutoksia. Hän ei jätä vähäiselle huomiolle politiikan oikeudellistumista, politiikan ja oikeuden välistä suhdetta, ihmisoikeusproblematiikkaa tai poliittista taloustiedettä. Kolmannen osion teema, historia ja sen suhde nykyisyyteen, on ollut pitkään Tapanin kiinnostuksen kohde.

Tapanille on ominaista myös kollegiaalisuus, josta hän ei tee numeroa. Sekä Tapanin kanssa eri yhteyksissä työskennelleet kollegat että opiskelijat tuntevat tämän piirteen hyvin. Opiskelijan näkökulmasta hän erottuu myös poikkeuksellisen hyvänä opettajana ja kommentaattorina. Jo pelkän laaja-alaisen politiikan ja poliittisen ajattelun tuntemuksensa pohjalta hän kykenee poikkeuksetta hyvin korkeatasoiseen pohdintaan lähes aiheesta kuin aiheesta. Tämän lisäksi erityisesti arvostettavaa on Tapanin tapa esittää jopa kriittisetkin puheenvuoronsa rakentavassa sävyssä, mikä edustaa akateemista henkeä parhaimmillaan.

Tämä teos on tehty yllätyksenä päiväsankarille. Toimittajat ja kirjoittajat haluavat lämpimästi onnitella Tapani Turkkaa Kalevalanpäivänä, 28. helmikuuta 2011. Näihin onnitteluihin yhtyvät varmasti lukuisat muut kollegat, opiskelijat ja ystävät sekä Suomessa että ulkomailla.

Pertti Lappalainen

Tarja Seppä

Suvi Soininen

Olavi Borg

NUORI TAPANI TURKKA

Tapani Turkka tuli Poliitiikan tutkimuksen laitokselle siinä vaiheessa 1970-luvun alussa, jolloin olin eduskuntatyön vuoksi poissa neljä vuotta opetus-toiminnasta. Niinpä en muistakaan häntä seminaareista, joista opiskelijat yleensä ja jollain erityisellä tavalla profiloituvat opiskelijat erityisesti jäävät opettajan mieleen. Jonkin verran hämmästelini 1975 syksyllä laitokselle palatessani sitä, että tämä ryhdikäs, vaalea ja ajan tavasta poiketen lyhyttukkainen nuorimies – reservin vänrikki taustaltaan – käveli ajatuksissaan laitoksen käytävillä jo tuolloin ikään kuin vakinaiseen miehitykseen kuuluvana. Siis runsaat kaksi vuotta ennen kandidaatin tutkintoa. Kun otin myöhemmin asiasta tarkemmin selkoa, kävi ilmi, että hänellä oli ollut laitoksella jo useita lyhyitä tutkimusapulaisen kausia. Niitä tuli kaikkiaan kymmenkunta eli noin kaksi ja puoli vuotta yhteensä 1980-luvun alkuun tultaessa. Pätkätyöläisiä yliopistoissa oli siis jo yli kolme vuosikymmentä sitten. Kysyin kerran Tapanilta, miksi näin jo opiskeluaikana? ”Niillähän minä elin”, vastasi Tapani lakonisesti. Harto Hakovirran jokin projekti taisi olla aivan ensimmäinen pesti laitoksella.

Tapani opiskeli ja oleskeli paljon myös toisessa tiedekunnassa olevalla Julkisoikeuden laitoksella. Hän osallistui siellä mm. toisen valtiosääntökomitean työhön liittyviin Esko Riepulän seminaareihin. Vahva julkisoikeuden tuntemus näkyikin hänen nuoruuden kirjoituksissaan. Muistan keskustelleeni hänen kanssaan vasta siinä vaiheessa, kun ”Parlamentaarisen hallitusjärjestelmän muotoutumisesta Suomessa” koskeva laudaturtyö oli lähes valmis. Teema kiinnosti minua suuresti. Olin ollut perustuslakivaliokunnan jäsen vaalilakeja säädettäessä, ottanut kirjallisestikin kantaa toisen valtiosääntökomitean mietintöön pyydettyinä lausunnon antajana ja jonkin verran tutustunut parlamentaarisen politiikan suurten kansallisten nimien, senaattorien Leo Mechelinin ja K.J.Ståhlbergin ajatteluun ja toimintaan. Huomasin toimiessani Tapanin gradutyön tarkastajana, että kysymys olikin itsenäistä ajattelua ilmentävästä kypsästä tutkimuksesta, ei vain opinnäyttestä. Keskustelimme työn toisen tarkastajan professori Antero Jyrängin kanssa

Olavi Borg

– Antero oli tuolloin professorina TaY:n Julkisoikeuden laitoksella – pitäisikö työstä antaa arvolauseeksi peräti puhdas laudatur. Päädyimme kuitenkin lähinnä ”pedagogisista” syistä ”vain” eximiaan, jotta kuva vieläkin paremmasta suorituksesta syöpyisi nuoren miehen sieluun! Tämä oli toisaalta ehkä viisas, toisaalta Tapanin myöhempiä töitä ajatellen ehkä epäviisas, ratkaisu. Se saattoi näet ruokkia miehen mielessä jo muutenkin asuvaa perfektionismia! Tuo Tapanin gradu julkaistiin 1978 laitoksen Tutkimuksia-sarjassa Pardem-projektin ensimmäisenä julkaisuna hieman muokattuna. Projektin alkuperäisenä tavoitteena oli nimenomaan parlamentarismin toimivuuden tutkiminen ja työ tarjosi projektille teoreettista taustaa. Toivoin, että Tapani jatkaisi aihepiiristä tutkimustöitään ja valottaisi erityisesti Mechelinin ja Ståhlbergin parlamentarismiin liittyvää ajattelua. Toiveeni ei kuitenkaan silloin toteutunut.

Kesällä 1980 Tapani sai Suomen Akatemian ylimääräisen tutkimusassistentin toimen. Sille siunaantui vielä täysi jatkokausi aina kesään 1986 saakka. Hänelle oli helppo kirjoittaa puoltavia lausuntoja, ei tarvinnut säästellä superlatiiveja. Nyt hänellä oli mahdollisuus ja aikaa paneutua mieltä kiehtovaan parlamentarismiteemaan. Toivomieni kotimaisten parlamentarismien oppi-isien sijasta hän lähitkin perehtymään parlamentarismien alkuperäisiin brittiläisiin juuriin. Hän piti 1980-luvun alussa useita aihepiiriin liittyviä alustuksia ja esitelmiä, jotka hän tapansa mukaan kirjoitti valmiiksi laajahkoiksi artikkeleiksi, kuitenkin julkaisematta niitä missään. Vetämässäni teoriapiirissä hän puhui revisionistisesta koulukunnasta ensimmäisen kerran syksyllä 1982. Niin pääsimme tutustumaan mm. Dunnin, Skinnerin ja Pocockin ajatuksiin, jotka häntä alkoivat suuresti askarruttaa. Oikeustieteen ja yhteiskuntafilosofian jatkokoulutusseminaarissa hän puhui ”Politiikan tarkoituksesta parlamentarismina” (esitys oli 22 s. kirjoitettuna). Jyväskylän yliopistossa hän kävi samoihin aikoihin puhumassa Kari Palosen laitoksella ”Locke tutkimuksesta, erityisesti omaisuuskäsitteen tulkinnasta” (kirjoitettuna 21s.). Hieman myöhemmin samaa teemaa käsiteltiin Tampereella Suomen Akatemian seminaarissa, jossa otsikko oli täydentynyt muotoon ”Miksi ihmisellä on omaisuus itsessään. Parlamentarismin problematiikan ja poliittisen teon keskinäisyydestä Second Treatise-teoksen luvussa 'Of Property'”. Pituus oli venähtynyt nyt 28 liuskaan. Tapanin esitykset eivät olleet aina aivan helposti ymmärrettävissä. Eräissä tilaisuuksissa häneltä kysyttiin: ”Sano lyhyesti, mikä oli tämän esityksen juju”? Itse olin suuresti mieltynyt hänen Locken omaisuuskäsitteen laajaan tulkintaansa, jonka mukaan ihmisellä on erityisesti omaisuus itsessään. Mitenkä kasvatustieteenkin profiloitunut Locke muutoin olisi voinut ajatella. Mutta tuohan oli verraten epäkuranttia aikana, jolloin vulgäärimarxilaiset ajatukset olivat vielä muotia, joskin jo haalistumassa.

Ensimmäisen tutkimusassistenttikauden lopussa valmistuikin lisensiaattitutkimus. Työn täydellinen otsikko kuului: ”Parlamentarismin mahdollisuudesta.

Valtio-opillinen tutkimus Samuel Sandyn ehdotuksesta Sir Robert Walpolen virasta vapauttamiseksi”. Olimme Kari Palosen kanssa työn tarkastajina. Molemmat pidimme työtä varsin vahvana opinnäytteenä, jopa siinä määrin, että se kelpaisi väitöskirjan pohjatekstiksi lähes sellaisenaan. Vain viimeistä lukua toivoimme suuremmassa määrin uudelleen kirjoitettavaksi. Odotimme, että väitöskirja valmistuisi tuota pikaa. Mutta nyt törmäsimme Tapanin tiukkaan periaatteellisuuteen ja ilmeisesti myös perfektionismiin. ”Ei, tästä ei tule väitöskirjaa. Teema kyllä säilyy, mutta täytyy perehtyä erityisesti Locken Second Treatise-tutkimukseen huolella.” Jotenkin tähän tapaan muistan Tapanin tuolloin sanoneen. Itse aloin puhua ”suuresta Locke-tutkimuksesta”, jota jäimme odottamaan. Ja kyllähän siitä pitkä odottaminen tulikin, ei aivan kahta vuosikymmentä, mutta 17 vuotta kuitenkin. Tuolloin en tiennyt, että Locken tuotannon uudelleen tulkinnan ohella Tapani painiskeli todella suurten parlamentarismien ja politiikan ajatusmuotojen ja niiden reaali maailmassa luonnonmukaisten ilmentymien yhteensovittamisongelmien kanssa.

Tekstejä kyllä syntyi. Mutta Tapani kirjoitti edelleen pöytälaatikkoon, sielu ei sietänyt julkaista erillisiä artikkeleita ja valmiiksi kirjoitettuja esitelmiä. Ne eivät ilmeisesti täysin tyydyttäneet tekijäänsä. Jokin lenkki ajattelusta hänen mielestään puuttui. Kun hän toimi laitoksella valtio-opin assistenttina, lopulta yhtäjaksoisesti 10 vuotta (1986–95), minulle alkoi tulla virantäytössä ongelmia. Jos mies oli saanut olla SA:n tutkimusassistenttina kuusi vuotta ja sen jälkeen vuosikautia assistenttina, täytyi tietenkin löytyä muutakin näyttöä kuin lukuisat pöytälaatikkoon kirjoitetut vaikka kuinkakin loisteliaat artikkelit. Portfoliot alkoivat tulla muotiin ja julkaistut tutkimukset tunnetusti painavat akateemisissa virantäytöissä paljon, ehkä liiankin paljon. Olin onnekseni ottanut lähes kaikista Tapanin töistä itselleni kopiot ja uhkasin julkaista niistä joitakin vaikkapa laitoksen sarjoissa, ellei julkaisemisen ja väitöskirjan ongelmaan löydy ratkaisua. Laitoksella alkoi olla useampiakin jo väitelleitä odottamassa vuoroaan assistentin paikkaan, joka oli ja edelleen usein on nuoren tutkijan luonnollinen rahoitusposti, noin karkeasti sanoen. Ajauduimme lähes kriisin partaalle. Ilmoitin Tapanille, etten voi enää puoltaa jatkoa hänen assistenttuuriinsa. Tämä johti erikoiseen tilanteeseen. Tapani pyysi, että hän saisi taulua käyttäen – työhuoneessani Attilassa oli suurehko musta liitutaulu – selostaa minulle, missä vaiheessa hän työssään ja ajattelussaan parhailaan menee ja mitä hän tosiasiallisesti on jo tehnyt. Niin sitten kuuntelin puolisen toista tuntia, väliin muutaman kysymyksen tehden, Tapanin ”luentoa”. Minulle alkoi valjeta, että missään umpikujassa väitöskirjaprosessi ei ollut, työtä tehtiin kovassa paineessa ja kun muutama artikkelikin oli julkaistu, niin yksi assistenttuurikausi heltisi vielä. Tajusin että tilanne oli varmaan Tapanille hyvin angstinen, jos kohta se oli sitä minullekin. Mutta avoimuudella ja keskustellen siitä selvitettiin.

Olen rohjennut kertoa tämän episodin, se kun on julkistettu jo kerran ennen-

kin. Tapani näet luki muistelmakirjani ”Elämä kertoo” pohjatekstin, eikä tehnyt mitään huomautusta sivujen 275–276 taitteessa olevaan kertomukseen. Hän totesi vain: ”Näinhän se oli. Ymmärrän ja ymmärsin hyvin kantasi”. En malta olla ottamatta muutamaa suoraa lainausta kyseisestä muistelmakirjan kohdasta. ”Uusi vuosituhhat alkoi iloisella yllätyksellä. Tapani Turkan pitkään odotettu väitöskirja valmistui vihdoin.” Sitten seuraa edellä kertomani episodi lyhyesti kuvattuna. Jatkan: ”Huippulahjakkaan ja omintakeisen ihmisen sielunelämä ja ajatusmaailma on omalakinen, sen onneksi ymmärsin ja niin yhteistyö jatkui. Enkä todellakaan pettynyt. Väitöskirja valmistui ja sai arvolauseeksi täyden laudaturin. Pian myös nuo Kari Palosen jo liseniaattityön tarkastuslausunnossa esittämät toivomukset kansainvälisistä yhteyksistä niin saksalaiseen kuin brittiläiseenkin tutkijayhteisöön avautuivat. Väitöskirjasta kehitelty englanninkielinen julkaisu pääsi komeasti kansainvälisille markkinoille.”!

Kun luin nyt läpi vanhat arviointini Turkan opinnäytteistä 1983 ilmestyneeseen liseniaattityöhön saakka, hämmästelen estottomuuttani superlatiivien käytössä. Suomalainen akateeminen kielenkäyttöhän ei niitä liiemmin suosi eikä viljele, joskin kansainvälisissä hauissa ne ovat tuiki tarpeellisia. Vai mitä ajattelette seuraavasta. ”Kokonaisuutena ottaen Tapani Turkan työ asettuu omaan kategoriaansa kaikkien yli kahdenkymmenen vuoden aikana tarkastamieni liseniaattija väitöskirjatöiden joukossa. Se on sarjassaan ehdoton helmi, mutta kuten jo edellä sanotusta käy ilmi, vielä kuitenkin hiomaton”. Vaikka olen nyt tehnyt tuota ylempien opinnäytteiden tarkastustyötä jo puolivuosisataa, olen tuskin kauniimmin kenestäkään muusta kirjoittanut. Päädyimme Kari Palosen kanssa tuossa vaiheessa kuitenkin vain – jälleen kerran – arvosanaan *eximia cum laude approbatur*. Ylin arvosana varattiin väitöstyöhön. Vastaväittäjä professori Juha Tolonen totesi sen työn loppulausunnossaan. ”Yhteenvetona toteaisin, että Turkan väitöskirja on omaperäinen ja teoreettisesti erittäin korkeatasoinen ja mikä kaikkein tärkeintä, lukijan kannalta todella mielenkiintoinen ja ajatuksia herättävä. Näillä perusteilla ehdotan... että Turkan väitöskirja ... hyväksyttäisiin arvosanalla: *Laudatur*. Arvolause oli vielä erotettu väliin jätetyllä rivillä omalle rivilleen ja kirjoitettu sivun keskelle isolla L-kirjaimella! Ilmeisesti työ oli tehnyt Juhaankin erityisen vaikutuksen.

Merkkipäivänä tällaisia iloisia asioita on hyvä muistella. Ne painavat syrjään kaikki angstiset ajat. Kun Pertti Lappalainen soitti minulle tästä Tapanin juhla-julkaisuhankkeesta, reagoin spontaanisti: ”Voi hyvänen aika, joko se Tapanikin täyttää 50 vuotta!” Pertti palautti minut vilpittömällä naurullaan reaaliaikaan, mutta päätinpäähän kuitenkin kirjoittaa nuoresta Tapani Turkasta. Vanhaa en ole vielä tavannutkaan vaikka lähes viikoittain kohdataankin laitoksella ja ventiloidaan maailman ja akateemisen maailman menoa erityisesti. Lämpimät onnitte-luni – ei enää aivan niin nuorelle Tapanille.

PARLAMENTAARINEN POLITIikka

Kari Palonen

PARLAMENTARISOINTI

Tapani Turkka on paljolti siirtynyt parlamentarismien alkuperää koskevasta tutkimuksesta (Turkka 2007) parlamentarismien nykytilaa ja tulevaisuutta koskevien debattien analyysiin ja arviointiin (Turkka 2011). Tässä kirjoituksessa seuran hänen jälkiään, pohdin “parlamentarisoinnin” käsitettä ja spekuloin mahdollisuuksilla erilaisten instituutioiden ja menettelytapojen parlamentarisoinniksi.

Parlamenttien vastustus kiteytyy kahteen periaatteeseen: kansalaisten tahtoa ei voi edustaa, ja edustajat vain väittelevät keskenään. Mutta kansalaisten tahdot muodostuvat vasta silloin kun heidän on valittava edustajia parlamenttiin ja tämän valinnan yhteydessä otettava kantaa parlamentin asialistan kysymyksiin. Ilman parlamentteja ja äänioikeutta kansalaisten ei edellytetä ottavan kantaa politiikkaan, ne haastavat äänestäjiä muodostamaan oman poliittisen tahdon. Vastaukset mielipidemittauksiin, joissa puoluekanta ja pesuainemerkki ovat samalla viivalla, eivät ilmaise kenenkään poliittista tahtoa.

Jos edustajat eivät väittele parlamentissa, kyseinen laitos ei ansaitse parlamentin nimeä. Parlaamentaarille menettelylle tunnusomaista on juuri kysymysten tarkastelu vastakkaisista näkökulmista sekä debatti niiden puoltajien ja vastustajien välillä. Ilman eri näkemyksiä parlamentin asialistalla oleviin kysymyksiin ja menettelyä, jolla sen jäsenet väittelevät niistä, ei parlaamentaarista politiikkaa voi ymmärtää.

Tässä kirjoituksessa pohdin kysymysten parlamentarisointia kahdessakin mielessä. Toinen viittaa siihen, että useimmat kansalaiset saatetaan parlamentin asialistalla olevien kysymysten pariin. Toinen taas koskee sitä, että yhä useampia kysymyksiä saatetaan parlaamentaarisen tai sille analogisen debatin kohteeksi.

Ruotsalaisten esikuviensa mukaisesti Suomenkin hallitus on eri tavoin pyrkinyt lisäämään ”kansalaisten osallistumista”. Erilaisia protesti- ja aktivis-tiliikkeitä suorastaan rohkaistaan ja kansanäänestyksiä suositaan demokra-

Kari Palonen

tian puhtaana muotona. Kaikki tämä esitetään vastakohtana ”ahtaasti parlamentaariseen” politiikalle. Samaan aikaan niiden henkilöiden määrä, joilla on käytännössä mahdollisuus parlamentaarisen politiikan tyylin kaltaiseen politiikointiin, vähenee. Kuntaliitokset supistavat valtuutettujen ja lautakunnan jäsenten määrää, puolue- ja järjestötoiminta, joissa noudatetaan parlamentaarisen menettelyn sääntöjen kevennettyä versiota, menettää kiinnostavuuttaan, valtionyhtiöt lakkauttavat parlamentaarisia valvontaelimiä ja yliopistot tiedekunta- ja laitosneuvostoja.

Paluuta vanhaan ei ole. Perinteinen porvarillis- sosialistinen puolue- ja järjestötoiminta paikallisyhdistyksineen, syys- ja kevätkokouksineen on kuollut pystyyn. Mutta juuri sen vuoksi on tärkeää mahdollistaa kokemuksia parlamentaarista politiikasta sekä korostaa sen vastakohtaa bonapartistis-presidentiaaliseen malliin, jossa kansanäänestykset ja muut suoran osallistumisen muodot tukevat taputuskulttuuria ja kiistelyn paikat toimivat pelkkinä kritiikin venttiileinä. Ne eivät tarjoa ihmisille parlamentaarisia kokemuksia. Mutta mikä sitten voisi tarjota niitä?

Ennen kuin ryhdyn esittelemään mahdollisuuksia eri asioiden parlamentarisoinniseksi, on tarkemmin perehdyttävä itse parlamentarismien ajatusmuotoon. Millainen menettely on ”parlamentaarista”, mikä sen poliittinen juoni on, mikä voi olla parlamentarismille vastakkainen poliittisen toiminnan ideaalityyppi? Mitä voidaan ymmärtää ilmiöiden parlamentarisoinnilla, ja millaisia muotoja ja käytäntöjä sille voidaan tarjota?

Asiasta ja kysymyksistä puhuminen – parlamentaarista menettelystä

Vanhan anekdootin mukaan eduskunnan puhemies Väinö Hakkilalla (sd, puhemies 1936–1944) oli tapana huomauttaa edustaja Akseli Branderia (ml, eduskunnan jäsen 1933–1951) ”Asiaan, Brander”. Vastavetona Brander oli nimennyt hevosesensa Hakkilaksi ja komensi tätä sanoilla ”Asiaan, Hakkila”.

Parlamentaarisen puheen ensimmäinen sääntö on, että pitää puhua ”asiasta” (ks. Scobell 1656). ”Asia” sanan parlamentaarisessa mielessä ei kuitenkaan voi olla esimerkiksi ”ilmastonmuutos” tai ”terrorismi”, vaan asia tarkoittaa parlamentin esityslistan kohtaa, joka on nimetty tietyllä tavalla. ”[P]öydällä ollut arm. esitys n:o 17 määrärahoista rautatierakennuksia varten, jonka puhemiesneuvosto oli ehdottanut lähetettäväksi valtiovarainvaliokuntaan” tai ”Prokuraattorin kertomus lainkäytöstä ja lakien voimassapitämisestä maassa”, kaksi esimerkkiä ensimmäisen yksikamarisen eduskunnan pöytäkirjoista ottaakseni (8.6.1907, [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip/?\\${APPL}=erptk1907&\\${BASE}=erptk1907&\\${THWIDS}=38.2/1293783302_239147&](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip/?${APPL}=erptk1907&${BASE}=erptk1907&${THWIDS}=38.2/1293783302_239147&)

\$(TRIPPIFE)=PDF.pdf). Jälkimmäiseen asiaan kätkeytyy perustuslaillisen ja myöntöväisyyssuunnan kiivas väittely Venäjä-politiikan linjoista. Jos edustaja ei puhu ”asiasta”, puhemiehen tulee huomauttaa tästä. Esimerkiksi budjetin lähetekeskustelussa, ”asia” voi kuitenkin olla hallituksen politiikan yleinen linja, jolloin puheiden aihepiirit voivat vaihdella laajemmin.

Parlamentarisessa terminologiassa ”kysymys” koskee sitä mitä asialle tehdään asianomaisessa täysistunnossa. Lähetetäänkö rautatiemääräraha puhemiesneuvoston esityksen mukaisesti valtiovarainvaliokuntaan, pannaanko se pöydälle myöhempään täysistuntoon vai lähetetäänkö se johonkin toiseen valiokuntaan? Kysymys ei koske vielä esityksen hyväksyntää, vaan menettelyä asian seuraavassa käsittelyvaiheessa. Parlamentarisen menettelyn mukaisesti ei tule puhua radanrakennuksesta yleensä vaan siitä, miten sitä koskevia ehdotuksia käsitellään eduskunnassa.

Esimerkit tekevät selväksi, että parlamentaarinen menettely on määräämuotoista. Siinä ei kysytä, onko rautateiden rakentaminen tarpeen tai mihin ratoja tulisi rakentaa, vaan sitä miten suhtautua aikaisemmin pöydälle jätettyyn ”armolliseen”, ts. Keisarillisen Suomen Senaatin eduskunnalle tekemään, esitykseen. Tämä parlamentaarinen formalismi on vastakkainen mielipidemittauksille, joissa kysytään yleisellä tasolla ”kannatatko verojen alentamista vai et”, täsmentämättä siitä mistä veroista on kysymys, kuka ne verot maksaa, mihin niiden tulot käytetään, millaisesta finanssi- ja suhdannepoliittisesta tilanteesta on kysymys tai mitä tarkoittamattomia seurauksia verojen alentamisella voisi olla.

”Suora toiminta” on historiallisesti merkittävä parlamentarismien ideaalityyppinen vastakäsite. Sitä harjoittavat niin yhtä lailla (suvereenit tai komissaariset) diktaattorit, valtion virkailijat kuin erilaisten liikkeiden ja verkostojen aktivistitkin.

Mutta millainen toiminta voi olla ”suoraa”? Mieleen tulee kaksi ajatusfiguuria. Toinen on puhtaasti fyysisten esteiden tai rajojen poistamiseen tai asettamiseen suuntautuva toiminta, joka on hyvin intentionaalista mutta käyttää vain mahdollisimman ”suoria” keinoja, kuten raivaa kiviä tai pystyttää barrikadeja, joihin kuitenkin ajan kuluessa muodostuu omat menettelytapansa. Toinen on spontaani toiminta, toisin sanoen ilman valmistelua ja harkintaa esiin nouseva impulsiivinen toiminta, joka usein vastaa johonkin pakon tai sorron kokemukseen. Esimerkiksi Jean-Paul Sartren (1960) antama kuvaus Bastiljin valtauksesta v. 1789 havainnollistaa tätä ideaalityyppiä. Siihen sisältyy runsaasti improvisointia ja innovaatioita, mutta sen poliittinen merkitys on hetkellisessä vastarinnassa, joka ikään kuin pysäyttää ajan.

Parlamentarismien ansio on pelaaminen rajallisen ajan keinoilla, määrääjoilla, kalenterilla ja aikataululla. Toiminnan proseduralismiin yhdistyy kiinteästi se,

että toiminnan ajallisuutta ja ajoittamista ei voida erottaa sen sisällöstä. Parlamentaarinen aika, sen niukkuus ja jakaminen eräänlaisen reilun pelin periaatteen mukaisesti, on osa parlamentaarisen politiikan määrämuotoisuutta. Se näkyy ”asioiden” monivaiheisessa käsittelyssä, johon sisältyy ”ajanpeluuta”, kuten pöydällepano tai kiireelliseksi julistaminen, sekä myös jännite debatin rytmin sisältämän ”parlamentaarisen ajan” sekä kalenterin ja parlamentaarikkojen väsymyksen sisältämän kuluvan ajan välillä. Jarrutuskeskustelua voisi luonnehtia suoran toiminnan parlamentaariseksi analogiaksi: se operoi pelkällä kuluvalle ajalle, puheiden sisältö on yhdentekevää. Tämä analogia havainnollistaa sitä, miten parlamentaarissa proseduralismissa kieli, aika, toimijat ja parlamentaarinen tila yhdistyvät toisiinsa.

Antiparlamentaarikot valittelevat sitä, että parlamentaarikot eivät ota kantaa ”itse asiaan”. Parlamentaarisen formalismin juoni on juuri tässä: ei ole olemassa ”asioita sinänsä”, vaan ainoastaan jonkun toimijan parlamentin esityslistalle tietyn menettelytavan mukaisesti ja parlamentaariseen käsittelyyn sopivaan muotoon sidottuina tuomia ”asioita”. Vain tällaisiin asioihin voidaan ottaa kantaa riittävän täsmällisesti ja siten, että asiaa käsitellään vastakkaisista näkökulmista eri parlamentaarisen menettelyn vaiheita noudattaen. Tällä menettelyllä asioita harvoin ”ratkaistaan”, vaan ne saatetaan pois päiväjärjestyksestä, hylkäämällä, hyväksymällä tai esityksen sisältöä muuntaen. Parlamentaarille menettelytavalla tunnusomaista on myös varata tarpeeksi aikaa – sekä täysistunnoissa että niiden välillä – jotta ”asiaan” voidaan huolellisesti paneutua eri näkökulmista, punniten esitysten vahvuuksia ja heikkouksia. Aiempien debatin näkökohtia voi käyttää argumentteina myöhemmin kun päätöstä halutaan muuttaa.

Hyvän parlamentaarikon tulee ennen muuta hallita parlamentaarinen menettelytapa. Hänen ei vain tule puhua asiasta ja ottaa kantaa kysymykseen ja tietää eri asian käsittelyvaiheet ja erilaiset mahdolliset menettelyt – mukaan lukien mahdollisuus nostaa esiin kesken asian käsittelyn kysymys, toimitaanko parlamentaarisen menettelyn mukaisesti vai ei. Muodollisen puolen lisäksi parlamentaarinen menettely antaa myös poliittista pelivaraa ja erilaisia mahdollisuuksia taktikointiin. Parlamentaarisen menettelyn hallinta edellyttää siis myös taitavaa politikointia sen sisältämän pelivaran hyväksikäytössä. Parlamentaarinen politiikka edellyttää toisin sanoen proseduurin, miten- ja milloin- retoriikan hallintaa, oman politiikan rytmitystä suhteessa vastustajiin ja kilpailijoihin omassa puolueessa, tilanteiden tajua ja tilaisuuksiin tarttumista.

Parlamentaarinen menettely on esimerkillistä niissä asioissa jotka pääsevät esityslistalle. Mutta kaikki käsittelemisen arvoiset asiat eivät koskaan pääse esityslistalle tai niillä ei ole mitään läpimenon mahdollisuuksia, kuten edustajaaloitteilla. Parlamentaarisen menettelytavan juuret ovat aikakaudessa, jolloin

Kari Palonen

politiikassa kysymys oli vielä ensisijaisesti vastakkaisista kannanotoista samoihin kysymyksiin, ei siitä, mitkä kysymykset yleensä pääsevät esiin parlamentaariseen agendalle. Sitä mukaa kun parlamentin asialista on pidentynyt ja kansanedustajien ”puheliasuus” on lisääntynyt (ks. Redlich 1905), parlamentaarisen ajan niukkuus on lisääntynyt. Millään parlamentilla ole enää aikaa käsitellä kaikkia esityslistan kysymyksiä perusteellisesti vaan edustajat joutuvat valitsemaan sen, mistä kannattaa nostaa kiistaa, nimenomaan täysistunnoissa.

Toisin sanoen parlamentin agendan muodostusta ei ole vielä kukaan kunnolla politisoitu. Tämä jättää hallitukselle ja suurten puolueiden keskinäisille sopimuksille kohtuuttoman etusijan asialistan muodostamisessa. Asialistan politisointi vaatii perusteellisen *pro et contra* käsittelyn ulottamista myös siihen. Näin parlamentti tiettyyn rajaan asti voi vallata hallitukselta suvereenisuuttaan käsittelemien asioiden suhteen. Tällöin voidaan tietoisemmin määrittää se, mistä asioista kannattaa debatoita täysistunnossa jättämättä niitä hallitusten esitysten, parlamenttiryhmien tai yksityisten edustajien *ad hoc*-kannottojen varaan. Kysymys ei ole enää siitä, mistä kannattaa nostaa ”metakka”, vaikka tiedetäänkin että se ei muuta lopputulosta. Jo esityslistaa asetettaessa voidaan kiistellä siitä, mitkä asiat ovat tärkeitä, mitkä kiireellisiä, mitkä huolellista ja yksityiskohtaista debattia myös täysistunnossa vaativia. Näissä kysymyksissä parlamentaarista menettelyä tulisi myös täsmentää siten, että agendakysymyksistä ei päätetä yksinkertaisilla enemmistöillä vaan jo muutaman edustajan vaatimus asian perusteellisesta käsittelystä mahdollistaisi tämän.

Toki enemmistöllä olisi aina mahdollisuus moittia vähemmistöä jarrutuksesta, mutta tälle on yhtä tärkeä varoa väärinkäyttämästä agendadebatteja jarrutukseen, jos niiden politisoinnin avulla parlamentti saa uusia valtaoikeuksia. Ajan kuluttaminen kiistoihin esityslistasta on tehtävä harkiten, mutta kun se saatetaan perusteellisen *pro et contra* menettelyn piiriin, ei ole mitään syytä olettaa, että listalle päässeiden asiakysymysten käsittely tulisi keskimäärin pitemmään.

Parlamentaarinen malli

Nämä parlamentaariset menettelyt eivät ole sidottuja itse parlamentti-instituutioon. Se on pelikenttä, jonka yhteydessä ja konkreettisiin poliittisiin kamppailuihin sitoutuneena parlamentaarinen menettelytapa on muodostunut. Parlamentaarinen menettely on historiallinen ideaalityyppi, jonka paradigmaattinen käyttöyhteys on parlamentti, mutta sekin voi siis olla menettelytavoiltaan enemmän tai vähemmän parlamentaarinen. Vastaavasti parlamentaarisia menettelytapoja voidaan noudattaa enemmän tai vähemmän myös muissa instituutioissa, kokouksissa, järjestöissä, puolueissa ja myös yliopistoissa.

Erityisesti 1800-luvun ja 1900-luvun alun retorisessa kirjallisuudessa ymmärrettiin hyvin, kuinka kokousten, yhdistysten ja järjestöjen toiminnan menettelyt institutionalisoitujen poliittisten kiistojen käsittelyssä olivat parlamentaarisen menettelytavan sovelluksia. Etenkin Yhdysvalloissa käytetään edelleen yhdistysten ja kokousten säännöistä puhuttaessa käsitettä *Parliamentary Law*. Parlamentaarinen menettely muodostaa poliittisen toiminnan menettelysääntöjen malliesimerkin, josta poiketaan enemmän tai vähemmän radikaalisti. Debattiyhdistykset ovat tavallaan lähimpänä parlamentin menettelytapaa, joskin niissä debatti irrottautuu parlamentin poliittisesta luonteesta, johon sisältyy myös äänestämällä ratkaisujen tekeminen.

”Spontaanit joukkoliikkeet” pyrkivät pääsemään eroon säännöistä ja lähestyvät suoran toiminnan ideaalityyppejä. Mutta myös niiden poliittiset keinot – mielenosoitukset, istumalakot, valtaukset yms. – edellyttävät omia menettelytapojaan, taktiikoitaan ja käytäntöjään, joissa ne ovat enemmän velkaa parlamentaarille menettelyille kuin mitä ne ovat valmiita tunnustamaan. Lähimmäksi suoran toiminnan ideaalityyppejä tulevat puhetta välttävät mielenosoitustyypit, jotka samalla ovat voimattoman protestin ilmaisuja, taputusten ja niistä pidättymisen retoriikkaa.

Parlamentissa yksi henkilö kerrallaan puhuu yhdestä esityslistan asiasta. Tämän vastakäsitteenä voidaan pitää kakofoniasta päällekkäin puhumista, jossa ei välitetä siitä mitä toiset puhuvat. Ehkä se voidaan ymmärtää suoran toiminnan muodoksi, jossa puheen yhtäaikaisuudesta tulee arvo sinänsä ja puhe irrottautuu täysin debatista.

Menettelyjen parlamentarisointi merkitsee kohteena olevassa instituutiossa tai toimintakentässä pelivaran avaamista vastakkaisten perspektiivien tematisoinnille ja kiistelylle *pro et contra*. Tämä edellyttää ennen muuta asian ja kysymyksen täsmentämistä parlamentaarisen tyylin mukaisesti sekä useiden debatitilanteiden avaamista ja niiden välisten suhteiden jäsentämistä.

Lähtökohdaksi parlamentarisoinnin pohtimiselle voidaan ottaa menettelytapoihin kätkeytyvät retoriikan genret poliittisina ideaalityypeinä. Parlamentaarinen menettely on deliberatiivisen *pro et contra* puheen historiallinen malliesimerkki, joka on 1700-luvun jälkipuoliskon Britanniasta lähtien käsitetty itsenäiseksi retoriikan lajityypiksi, joka välittyy parlamentaarisiin puhekäytäntöihin ja parlamentaariseen hallitustapaan. Sen vaihtoehtoina voidaan nähdä forensinen eli tuomioistuinmallin mukainen, diplomaattinen eli osapuolineuvotteluissa ilmenevä sekä epideiktinen, juhlapuheissa ja erityisesti kansanäänestyksissä ilmenevä taputusretoriikka.

Parlamentaarisen menettelyn käyttö toimii mallina instituution sisäisten kiistakysymysten käsittelyssä. Se tarjoaa menettelyn, joka aktivoi vastakkaisten perspektiivien esittämisen, elävöittää debatin ja mahdollistaa kiistojen käsitte-

Kari Palonen

lyn instituution toiminnan säännöllisenä ja arvokkaana osana. Olen analysoinut Max Weberin ”objektiivisuuden” käsitteen tulkintaa (1904) tiedeinstituution kiistojen avoimen ja reilun pelin mukaisen käsittelyn parlamentaarisen mallina (Palonen 2010a). Parlamentarisointi toisin sanoen revalvoi avoimet kiistat suhteessa puolueettoman tuomarin auktoriteerille, taputtavaan yleisöön ”jumalan äänen” korvikkeena tai diplomaattiseen kompromissiin, joka jäädyttää ne.

Näiden retoriikan lajityyppien oikeutusta ei tarvitse kieltää tai ehdottaa niiden korvaamista parlamentaarisilla. Kysymys on *parlamentaarisen debattiulottuvuuden* tuomista mukaan kaikkien poliittisten instituutioiden menettelytapoihin ja retorisiin käytäntöihin. Parlamentarisoinnin rajana ovat tällöin asianomaista instituutiota määrittävät rajat, kuten puolueen luonne ehdokkaita vaaleihin asettavana ja parlamentaarista diplomatiata harjoittavana yhteenliittymänä tai yliopiston luonne oppineiden tasavaltana. Kilpailevien puolueiden jäsenet ja kannattajat suljetaan pois ja debatti tapahtuu ”meikäläisten” kesken, toisin sanoen rajataan pois ”eksistentiaaliset” kysymykset politiikan suunnasta ja muodosta ja supistetaan retorinen kamppailu strategisiin tai taktisiin kysymyksiin. Yliopistossa tutkijat, opettajat ja opiskelijat kuuluvat oppineiden tasavaltaan, mutta hallinto- ja tukihenkilöstö yliopiston sisällä ei kuulu, ainakaan keskeisissä tutkimusta, opetusta ja opiskelua koskevissa kysymyksissä. Näiden eksistentiaalisten rajojen sisällä asioiden käsittelyn parlamentarisoinnille löytyy runsaasti pelivaraa niin puolueissa kuin yliopistoissakin.

Väärinkäsitysten välttämiseksi on sanottava se, että en tarkoita parlamentarisoinnilla rajoittamatonta enemmistövaltaa, vaan parlamentaarinen proseduralismi on historiallisesti merkinnyt suojaa parlamentin jäsenille ja vähemmistöille enemmistön mielivaltaa vastaan, jolle on ollut houkuttelevaa tulkita parlamentaarista menettelyä omaksi edukseen, vedota kiireeseen tai poikkeus-tilanteeseen päätösten läpiviemiseksi ilman perusteellista käsittelyä ja huolehtimista parlamentaarisen politiikan toimintaedellytyksistä. En myöskään tarkoita ”parlamentaaristen voimasuhteiden” siirtämistä mihin tahansa yhteyteen, vaikka tämä voi olla käyttökelpoinen keino esimerkiksi virkamiehistön parlamentaarisessa kontrollissa.

Parlamentaarisen retorisen mallin ulottaminen muualle kuin parlamentteihin voi tarkoittaa useita eri asioita. Parlamentaarisen menettelytavan osittaisen seuraamisen rinnalla voi puhua ainakin kolmesta muusta välineestä; parlamentaariselle menettelylle alistamisesta, parlamentaarisesta kontrollista ja parlamentaarisesta analogiasta.

Ensimmäisessä on kysymys itse parlamentaariseen instituutioon liittyvistä toiminnoista, jotka itsenäistyessään vaarantavat parlamentaarisen menettelyn luonteen. Parlamentin puhemiehen asemassa debatin säätelijänä on tiet-

Kari Palonen

tyjä tuomarin tai erotuomarin kaltaisia forensisen retoriikan kaltaisia piirteitä, jotka ovat asianmukaisia parlamentaarisen menettelytavan päivittäisissä tulkintakysymyksissä. Kun puhemies on parlamentin jäsenten keskuudestaan valitsema, vaara, että hän käyttäisi parlamenttiin ulkopuolisen tuomarin valtaa, on vähäinen, mutta ajateltavissa oleva mahdollisuus. Parlamentin valinnan ja siinä toimivien puolueiden suhteen sen sijaan on tapahtunut parlamentaarista menettelyä irrottautumista, vaaleissa epideiktisen, puolueissa diplomaattisen retoriikan suuntaan. Niiden suhteen onkin aiheellista pohtia niiden alistamista parlamentaarille menettelylle, toisin sanoen re-parlamentarisointia.

Parlamentaarinen kontrolli taas kohdistuu instituutioihin, jotka eivät noudata parlamentaarista menettelytapoja, mutta joissa debattia elävöittävät ja reilua peliä voidaan vahvistaa parlamentaarilla kontrollilla. Max Weber vastusti yhdysvaltalaisen *the spoils systemin* mukaista puolueiden voimasuhteiden siirtämistä virkakoneistoon ja tuki saksalaistyyppistä pysyvää ja ammattimaista virkakuntaa. Tämän edellytys on kuitenkin sen tiukka parlamentaarinen kontrolli erilaisia menettelytapoja, kuten virkailijain parlamentaarista ristiinkuulemisia ja parlamentaarista tarkastuskomissioita, käyttäen (Weber 1918, ks. Palonen 2010a, luku 8). Esitykset eivät ole menettäneet ajankohtaisuuttaan, mutta kannattaa pohtia muitakin deliberatiivisen retoriikan tarjoamia malleja virkailijain parlamentaariseksi kontrolliksi. Vastaavia keinoja voi ajatella esimerkiksi liikeyritysten ”johtajaperiaatteen” parlamentaarisen kontrollin mahdollistamiseksi.

Parlamentaarisen tulkinnan esimerkkinä voidaan ottaa Quentin Skinnerin (2008) opiskelijoilleen suosittelema tapa lukea Hobbesin *Leviathania* ikään kuin se olisi puhe parlamentissa. Skinner näkee tutkimukset puheenvuoroina debattiin, joista parlamentaarinen debatti on malliesimerkki. Tämän mukaisesti voi kehittää analogioita sille, miten parlamentaarisen tyylin mukainen kiistojen proseduralisointi voitaisiin toteuttaa akateemisissa teoriadebateissa (vrt. Palonen 2010a, luku 10).

Esimerkkejä parlamentarisoinnista

Suomalaisen parlamentarismien heikkous on parlamentaaristen periaatteiden alisteisuus puolueille ja vaaleille, vaikka parlamentaarinen politiikka on käsitteellinen ja historiallinen edellytys sekä vaalien pitämiseksi että puolueiden muodostamiselle.

Parlamentaarisen menettelytavan ulottamisesta vaalikampanjaan ja vaalien saattamisesta parlamentaarisen kontrollin alaiseksi olen kirjoittanut toisaalla (Palonen 2010b). Tärkeää on korostaa parlamentin valintaan sisältyvän äänestäjien deliberointitulottuvuuden radikaalia eroa kansaanestyksiin, joissa voi

Kari Palonen

vain taputtaa tai olla taputtamatta. Ei voi liiaksi korostaa sitä, että vaalikampanjan suhteutusta parlamentin esityslistaan ja ehdokkaita on arvioitava heiltä odotetun parlamentaarisen politiikan perspektiivissä. Vaalien parlamentaarinen kontrolli edellyttää esimerkiksi pelkän henkilöiden ominaisuuksia tai parlamentaarisesta politiikasta riippumattomia ”identiteettejä” ilmaisevan mainonnan karsimista.

Valtio- ja kuntatason parlamentaarisiiin elimiin on päässyt vain asettumalla ehdokkaaksi puolueiden listoille. Vaalien järjestäminen on vaikea toteuttaa muuten kuin puolueiden ehdokkaiden pohjalta. Suomalainen vaalijärjestelmä, joka nojaa avoimeen kilpailuun puoluelistan sisällä, antaa puhdasta listavaalia paremmat edellytykset puolueiden edustajien itsenäistymiselle ja tätä kautta myös puolueiden parlamentarisoinnille. Tätä paradoksaalista ajatusta kannattaa pohtia tarkemmin.

Kun puoluetoiminta ymmärretään osana parlamentaarista politiikkaa, tämä antaa puolueille kaksi niille erityistä toimialaa: ehdokkaiden asettamisen vaaleihin ja ”parlamentaarisen diplomatian” enemmistöjen ja hallitusten muodostamiseksi. Tämä merkitsee puolueorganisaation ja -toimiston alistamista parlamenttipuolueelle. Parlamenttiehdokkaita asettavana organisaationa puolueista tulee rekrytointikanavia, joiden jäsenet harjoittelevat parlamentaarisia menettelytapoja ja kamppailevat keskenään sekä ehdokkuudesta että ehdokkaina. Parlamenttiryhmä päättää ehdokasasettelusta eduskuntavaaleissa, valtuustoryhmä päättää kuntavaalien ehdokasasettelusta. Puolueille laaditaan reilun pelin säännöt siten, että istuvat parlamentaarikot eivät saa kohtuutonta etua muihin ehdokkaisiin verrattuna.

Parlamentti- ja valtuustoryhminä puolueet harjoittavat parlamentaarista diplomatiaa ja muodostavat keskenään – voimasuhteita *ultima rationa* käyttäen (ks. Weber 1917) – poliittisia kompromisseja turvatakseen parlamentin toimintaedellytykset edustajien parlamentaaristen vapauksien ”väärinkäyttöä” vastaan. Puolueiden kompromissit takaavat stabiilit enemmistöt hallitukselle, kansainvälisille sopimuksille ja budjetin päälinoille. Tämän yli menevää yhtenäistä hallituspoliittista linjaa tai puoluekuria sen sijaan on pidettävä kyseenalaisena. Puolueen hallitusaseman väärinkäyttö uhkaamalla hallituksen erolla on epäparlamentaarinen menettely, ja hallituksen esitysten muuttaminen parlamentissa tulisi olla nykyistä paremmin mahdollista. Samoin voi ajatella siirtymistä ryhmäpuheenvuoroista ja pyytämisjärjestyksestä debattia elävöittävään puhemieshistön harkintaan puheenvuorojen puolesta ja vastaan vuorottelun mahdollistamiseksi. Valiokuntapaikat voidaan vastaavasti jakaa puolueiden voimasuhteiden mukaisesti, mutta ilman puolueiden ehdotusoikeutta henkilöiden sijoittamisesta valiokuntiin.

Parlamentin rajaaminen vaalituloksen ja hallitusohjelman ratifioijaksi muut-

taa sen epideiktisen retoriikan mukaiseksi taputuslaitokseksi. Tämän torjumiseksi hallituksen parlamentarisuuden tulkintaa tulee muuttaa siten, että pelkän parlamentin epäluottamuslauseen puuttumisen lisäksi hallituksen – sekä ministeristön että sen alaisen virkakunnan – parlamentaarista kontrollia on laajennettava ja monipuolistettava. Tämän perustavia edellytyksiä on parlamentin oman, edustajien käytössä olevan henkilöstön, ja edustajien omien avustajajyms. resurssien vahvistaminen sekä hallitusten valmisteluvallan parlamentaarisen kontrollin mahdollistaminen.

Parlamentaarisen ajan niukkuuden uudelleen jakamiseksi reilun pelin periaatteella parlamentin jäsenyysperusteita voi muuttaa siten, että varsinaisen edustajan rinnalle tulee sekä ehdokasasettelussa että parlamentissa edustajatiimi, joka koostuu yhdestä tai useammasta (rankijärjestykseen asetetusta) varaedustajasta, jotka myös toimivat päätoimisesti parlamentin jäseninä. Soveltuvien osin menettelyä voi noudattaa myös kunnallispolitiikassa. Varsinaisen ja varaedustajan välisen työnjaon yleisperusteista päätetään parlamentin työjärjestyksessä, esimerkiksi siten, että täysistunnoissa läsnä on vain varsinainen edustaja, mutta varaedustajat voivat toimia valiokuntien, eduskuntaryhmien, kansainvälisten parlamentaarikkokokousten ja vaalipiirin edustustehtävissä. Parlamentin varsinaisia jäseniä tukee itsenäisesti parlamentaariseen ja kvasiparlamentaariseen toimintaan osallistuvia jäseniä.

Näitä esityksiä ei tietysti pidä ottaa liian vakavasti. Ne eivät ole lakiesityksiä perustuslain, eduskunnan työjärjestyksen, vaali- tai puoluelain muuttamiseksi. Ne ovat parlamentaarisen mallin ajatuskokeita, joiden kaikkia poliittisia ulottuvuuksia ja tarkoittamattomia seurauksia parlamentaariselle politiikalle ei tässä ole tarkemmin harkittu.

Keskeinen näkökulma on ollut myös parlamentaarisen menettelyn tekeminen tutummaksi sekä sen omakohtaisen käytön mahdollistaminen useammille. Tältä kannalta voi mainita myös kokeilut, joissa parlamentaarista kokemusta voidaan tuottaa myös osallistumatta vaaleihin ehdokkaana, esimerkiksi arpomalla valittujen kansalaisten ”parlamentaaristen viikonvaihdeseminaarien” järjestämistä, joissa arvotut ”edustajat” perehtyvät parlamentaarisen esityslistan kysymykseen ja käyvät parlamentaarisia menettelyjä jäljitteleviä debateja keskenään (ks. esim. Hansen 2008). Näiden ongelma on se, että ne helposti jäävät puhtaasti poliittiseksi pedagogiikaksi, kun arvoituille edustajille ei kuitenkaan voi antaa kuin rajoitettuja poliittisia valtuuksia (ks. Buchstein 2009).

Politiikan tutkija ymmärtää hyvin sen, että hän ei ole muita äänestäjiä parempi sanomaan poliitikoille, mitä heidän tulisi tehdä. Mutta juuri tämän vuoksi hän on päivänpolitiikan asialistoihin sidottuja parlamentaarikkoja vapaampi puolustamaan parlamentarismia tiukemmin kuin nämä itse. Ajatukset parlamentarisoinnista ovat esimerkkejä sekä poliittisen tilanteen analyysistä

Kari Palonen

että siitä, mitä muutoksia sen parlamentarisoinniseksi on ajateltavissa, ja tiettyyn rajaan asti myös näiden toteutettavuuden arviointia. Toisin sanoen politiikan tutkija voi käyttää omaa parlamentaarista mielikuvitustaan, joka tiettyyn rajaan asti korvaa parlamentaarisen kokemuksen puutteen.

Lähteet

- Buchstein, Hubertus. 2009. *Demokratie und Lotterie*. Frankfurt/M: Campus
- Eduskunnan pöytäkirjat, 8. kesäkuuta 1907, [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip/?\\${APPL}=erptk1907&\\${BASE}=erptk1907&\\${THWIDS}=38.2/1293783302_239147&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip/?${APPL}=erptk1907&${BASE}=erptk1907&${THWIDS}=38.2/1293783302_239147&${TRIPPIFE}=PDF.pdf).
- Hansen, Mogens Herman. 2008. Direct Democracy: Ancient and Modern. Teoksessa Kari Palonen & Tuija Pulkkinen & José María Rosales (toim.), *The Politics of Democratization in Europe: Concepts and Histories*. Aldershot: Ashgate.
- Palonen, Kari. 2010a., „Objektivität“ als faires Spiel. *Wissenschaft als Politik bei Max Weber*. Baden-Baden: Nomos.
- Palonen, Kari. 2010b. The Parliamentarisation of Elections. *Redescriptions* 14, 133–156.
- Redlich, Josef. 1905. *Recht und Technik des Englischen Parlamentarismus*. Leipzig: Duncker & Humblot.
- Sartre, Jean-Paul. 1980. *Critique de la raison dialectique*, tome 1. Paris: Gallimard 1985.
- Scobell, Henry. 1656/1685. *Memorials of the Method and Manner of Proceedings in Parliament in Passing Bills*. http://eebo.chadwyck.com.ezproxy.jyu.fi/search/full_rec?SOURCE=pgthumbs.cfg&ACTION=ByID&ID=99831374&FILE=.../session/1289728646_25466&SEARCHSCREEN=CITATIONS&SEARCHCONFIG=var_spell.cfg&DISPLAY=AUTHOR, 23.12. 2010.
- Skinner, Quentin. 2008. *Quentin Skinner interviewed by Alan Macfarlane 10th January 2008*, <http://www.dspace.cam.ac.uk/bitstream/1810/197060/1/skinner.txt>, 27.7. 2010.
- Turkka, Tapani. 2007. *The Origins of Parliamentarism*. Baden-Baden: Nomos.
- Turkka, Tapani. 2011. Of the Political Constitutionalisation of Non-State Context. Teoksessa Claudia Wiesner & Tapani Turkka & Kari Palonen (eds.), *Parliament and Europe*. Baden-Baden: Nomos (ilmestyy).
- Weber, Max. 1904. Die ‘Objektivität’ sozialwissenschaftlicher und sozialpolitischer Erkenntnis. Teoksessa *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre*, toim. Johannes Winckelmann. Tübingen: Mohr 1973, 146–214.
- Weber, Max. 1917/1988. Wahlrecht und Demokratie in Deutschland. Teoksessa *Max-Weber-Studienausgabe I/15*. Tübingen, 155–189.
- Weber, Max. 1918/1988. Parlament und Regierung im neugeordneten Deutschland. Teoksessa *Max-Weber-Studienausgabe I/15*. Tübingen, 202–302.

Kyösti Pekonen

EDUSTUKSELLINEN HALLITSEMISEN TAPA

Politiikan kuihtumisen vaara

Tapani Turkan tutkimusorientaatio ei ole tavanomainen suomalaisessa valtio-opin tutkimuksen kentässä. On tärkeää, että suomalaisessa politiikan tutkimuksen tiedeyhteisössä on monenlaisia suuntauksia, jotta kaikki eivät hiihdä samaa latua. Turkka on jakanut tärkeimmät tutkimusintressinsä kolmeen teemaan, joissa kaikissa John Locke on keskeisessä asemassa. Tärkeimmäksi tutkimusintressikseen Turkka on maininnut Locken poliittisen ajattelun ja siinä erityisesti Locken poliittisen vallan käsitteen ja sen selvittäminen, mistä Locken *Second Treatise* -teoksessa on perimmiltään kyse. Toinen keskeinen tematiikka Turkan tutkimuksissa on parlamentarismi. Kolmanneksi teemakseen Turkka mainitsee moderniin valtioon kohdistuvat muutostekijät kuten informaatioteknologian sekä ihmis- ja perusoikeudet. Tutkimusintressiensä osalta Tapani Turkka on ennen kaikkea Locke-tutkija, mutta sellainen Locke-tutkija, jonka tutkimusteemat ovat valtio-opillisen tutkimuksen sekä klassista että yhä edelleen keskeistä aluetta.

Turkan ”lähetystehtävä” ajankohtaisessa Locke-tutkimuksessa on ollut sen osoittaminen, että John Locken *Second Treatise* -teos on monikerroksisempi teos kuin Locke-tutkimuksen valtavirrassa on tulkittu, ja että Locke on modernimpi politiikan teoreetikko kuin useimmat Locke-tutkijat ovat ymmärtäneet. Turkan mukaan jo Locke esitti politiikkaa voitavan löytää valtion lisäksi niissä lukuisissa ”yhteiskunnissa”, joissa ihmiset sopimuksensa mukaan elävät. Jos olen ymmärtänyt oikein, niin tästä ”Locken opin” näkökulmasta Turkka on huolestunut politiikan mahdollisuuksista niin 2000-luvun vaihteen Suomessa kuin muuallakin läntisissä demokratioissa. Poliitiikkaa kuihduttavat muun muassa antilockelaiset näkemykset poliittisen vallan rajoittumisesta pelkästään valtion valtaan. Poliitiikan valtioon samastamisen seurauksena huomioimatta jää muun

Kyösti Pekonen

muassa ihmisten yhteenliittymiin väistämättä sisältyvä politiikka ja poliittisuus (Turkka 2002; 2004). Myös meidän ajallemme tyypillinen globaali teema ihmisoikeuksien yksilökeskeisestä korostamisesta asettaa Turkan (2005) mielestä haasteen lockelaiselle politiikalle ja poliittisia yhteenliittymiä korostavalle näkemykselle. Lockelaiseen politiikkaan kuuluu myös poliittisen kontingenssin korostaminen. Tarkastellessaan Locken tulkintaa poliittiseen yhteiskuntaan kuulumisen järkevyydestä ja merkityksestä Turkka (1987) päätyy kontingenssia korostavaan johtopäätökseen: mitä tarkemmin arvioimme johonkin poliittiseen yhteiskuntaan liittymiseen liittyviä valintojamme, sitä epävarmemmaksi meidän täytyy tuntea itsemme. Poliittista kontingenssia, poliittista vapautta, poliittisia yhteenliittymiä ja poliittista valtaa koskevat ristiriidat ja jännitteet ovat nimenomaan parlamentaarisen politiikan keskeinen aines. Locken parlamentaarisisessa politiikassa pyritään saamaan aikaan tila, jossa yhteiskunnan jäsenet ovat yhtä huolimatta kaikista heitä erottavista tekijöistä. Parlamentaarisen *politiikan* suuri haaste on yhdistää vapaus ja yhdessä elämisen järkevät säännöt.

Miten kansalainen voi olla samanaikaisesti sekä vapaa että hallittu

Niin sanotun klassisen liberalismiin teoreetikot kehittivät vanhaa aristoteelista teemaa siitä, että kansalaiset ovat samanaikaisesti sekä hallittuja että vapaita. Tämä teema löytyy myös John Lockelta. Locke kritisoi ennen kaikkea isäntävallan sekä laajemmin yksinvaltan ja poliittisen vallan sekoittamista ja ennakoivat uutta näkökulmaa poliittisen hallitustavan käsittämisessä.

On siis ilmeistä, että ehdoton yksinvalta on ristiriidassa poliittisen yhteiskunnan kanssa [...] (Locke 1995, 90). [...] Poliittinen valta on jokaisella ihmisellä luonnontilassa olevaa valtaa, jonka he ovat antaneet yhteiskunnalle ja siten yhteiskunnan itselleen asettamille hallitsijoille. Valta on annettu siinä luottamuksessa (joko ääneen lausutussa tai hiljaisessa), että sitä käytetään antajien hyväksi ja heidän omaisuutensa suojelemiseksi. (171., s. 194.) Tämän vallan alkuperä voi olla vain sopimus, yhteisymmärrys ja yhteisön muodostavien keskinäinen suostumus. (s. 195)

Poliittinen valta on Locken käsityksen mukaan sopimukseen perustuvaa ihmisten valtaa, joka on annettu itse asetetuille hallitsijoille siinä tarkoituksessa, että he käyttävät valtaa vallan antajien hyväksi.

Teoksessaan *Two Treatises of Government* Locke esitti miten yhteiskunnan jäsenyyden muodostuminen merkitsee vallan osalta siirtymää ihmisen olemi-

sesta ”yhtäläisyyden tilasta” sellaiseen tilaan, jossa ihmiset jakautuvat vallankäyttäjiiin ja vallanalaisiin, hallittuihin ja hallitsijoihin (Turkka 2000, 95). Locken mielestä jako hallitsijoihin ja hallittuihin ei kuitenkaan väistämättä kumoa vapautta, vaan pikemminkin mahdollistaa vapauden luomalla aidot yhdessä elämisen institutionaaliset puitteet.

Ihmisten vapaus hallituksen alaisuudessa tarkoittaa sitä, että on olemassa pysyvä sääntö, jonka mukaan elää, joka on yhteinen kaikille tuossa yhteiskunnassa ja joka on siinä luodun lakiasäättävän vallan tekemä: vapaus seurata omaa tahtoaan kaikessa missä sääntö ei määrää ja vapautta vaarasta joutua alistetuksi toisen ihmisen epävakaiseen, epävarmaan, tuntemattomaan, mielivaltaiseen tahtoon. (Locke, II, Chap. IV, & 22; Turkka 2005, 96).

Ihmisen vapaus on yhteiskunnan jäsenenä vapautta omata pysyvä sääntö olemiselle yhdessä jokaisen muun ”tuon yhteiskunnan” jäsenen kanssa. Vapautteen kuuluu myös se, että niiltä osin kun sääntöjä ei ole, jokainen voi toimia oman harkintansa mukaan. Hallitus rakentuu yhteisten sääntöjen varaan ja hallituksen tehtävänä on huolehtia näiden sääntöjen pysymisestä voimassa. Luonnontilassa järki on asetettu jokaisen ihmisen toimeenpantavaksi. Yhteiskunnaksi yhtyessään he luovuttavat sen yhteiskunnalle, ja tätä kautta hallitsijoille (Governours), jotka yhteiskunta on asettanut itselleen. (Locke, II, Chap. XV, & 171; Turkka 2005, 98) Näin järjestyneessä poliittisessa yhteiskunnassa tapahtuu ”luonnostaan” jako hallitseviin ja hallittuihin. Hallitut eivät kuitenkaan ole alistettuja entisenkaltaisen yksinvaltaisen hallitsijan henkilökohtaiselle, arvaamattomalle ja joskus jopa mielivaltaiselle tahdolle. Hallituksen tuli rakentua yhteisten sääntöjen mukaan ja hallituksen tehtävänä oli huolehtia näiden yhteisten sääntöjen pysymisestä voimassa. Tätä lockelaista tematiikkaa jatkoivat brittiläisissä edustuksellisen hallitusmuodon perinteessä esimerkiksi Walter Bagehot ja John Stuart Mill.

Parlamentarismi ja edustuksellinen hallitsemisen tapa

Brittiläisessä 1800-luvun parlamentaarista hallitusta koskevassa keskustelussa oli luonnollista kysyä Walter Bagehotin ja John Stuart Millin tapaan ketkä ovat (uusia) hallitsijoita (*rulers*) juuri syntymässä olevassa uudessa edustuksellisessa parlamentarisessa hallitustavassa ja miten heidän tulisi hallita (*rule*)? Vastaus kysymykseen riippui tietenkin parlamentarismien määritelmästä.

Walter Bagehot (1872, LXXI) määritteli parlamentaarisen hallitustavan keskusteluun perustuvaksi hallitsemiseksi. Bagehotin näkemys voidaan kiteyttää seuraaviin perusväitteisiin. Parlamentarismissa entinen suvereeni, monarkki, ei enää hallitse. ”Todetaksemme asian lyhyesti, suvereenilla on, meidän kaltaisesamme perustuslaillisessa monarkiassa, kolme oikeutta – oikeus tulla kuulluksi,

Kyösti Pekonen

oikeus rohkaista ja oikeus varoittaa” (Bagehot mt., 75). Parlamentin alahuoneesta oli tullut vallitseva elin sitä kautta, että se valitsi käytännössä hallitsevat eli hallituksen (mt., xxxviii, 160). Parlamentin alahuoneen ei kuitenkaan tullut hallita (*rule*) käytännössä, vaan sen tärkein tehtävä oli keskustelun ohella valita hallitsijat (*rulers*) (mt., 140). Bagehot puhui eksplisiittisesti (uusista) hallitsijoista, joita olivat edustuksellisen politiikan johtajat – pääministeri ennen kaikkea (mt., xxxix). Uudessa parlamentaarisessa hallitustavassa pääministeri hallitsi poliittisen johtajuutensa kautta.

Koska Alahuoneella on viraltapanovallan lisäksi valta valita hallitus, sen kanssakäymisen pääministerin kanssa on jatkuvaa. He opastavat pääministeriä, mutta tämä johtaa heitä. Pääministeri on heille sitä, mitä he ovat kansakunnalle. Pääministeri menee vain sinne, minne hän uskoo heidän tulevan hänen kanssaan. Mutta hänen on otettava johto käsiinsä; hänen täytyy valita suuntansa ja aloittaa matka [...] ja suuri keskusteleva kokous haluaa kokea olevansa arvokkaan opastuksen alaisena. (Mt., 131–132.)

Englantilaisen parlamentaarisen hallitustavan tehokkuus ei perustu valanjakoon eikä *checks and balances* -oppiin, vaan lainsäädännön ja toimeenpanon yhdistämiseen. “Englannin perustuslain tehokkuuden salaisuutta voidaan kuvata toimeenpanovallan ja lainsäädäntövallan läheisenä liittona, lähes täydellisenä yhteen sulautumisena.” (Bagehot mt., 10.) Näin on käynyt enenevästi myös Suomessa. Jotta lakiasäätävän- ja toimeenpanovallan yhdistyminen olisi tehokas ja samalla legitiimi, demokraattisen edustuksellisuuden täytyy yhdistyä siinä toimeenpanon tehokkuuteen. Niinpä parlamentaarisessa hallituksessa tulikin yhdistää kaksi käytäntöjen ja periaatteiden joukkoa. “Ensimmäiseksi ne, jotka saavat aikaan ja säilyttävät väestön syvän kunnioituksen – kunnioitusta herättävä osat; ja seuraavaksi tehokkaat osat – ne joiden avulla se tosiasiasa työskentelee ja hallitsee” (mt., 4). Parlamentaarisen hallituksen yhteydessä täytyi siis puhua myös edustuksellisesta hallitsemistavasta, etenkin kun ”jokaisen perustuslain täytyy ensin *saavuttaa* auktoriteetti ja sitten *käyttää* auktoriteettia, sen täytyy ensin voittaa ihmisten uskollisuus ja luottamus, ja sitten käyttää tuota kunnianosoitusta hallituksen työssä” (mt., 4). Kyseisen periaatteen voi muotoilla vielä selvemmin: poliittinen menestyminen vaaleissa on tehokkaan hallitsemisen edellytys. Tätä peruslähtökohtaa ei muuta edes se, että Bagehot käytti arvostuksen hankkimisesta teatraalisuuden nimeä. “Ainekset, jotka herättävät helpoiten syvää kunnioitusta, ovat teatraaliset elementit, jotka väittävät olevansa suurimpien inhimillisten ideoiden ilmentymiä ja jotka joissakin tapauksissa ylpeilevät omaavansa yli-inhimillisen alkuperän” (mt., 8). Englantilaisessa parlamentarismissa toimeenpanon ja lainsäädännön yhdistäväksi lin-

kiksi vahvistui 1800-luvulla nimenomaan kabinetti. ”Kabinetti on yhdistävä komitea [...], joka sitoo [...] valtion lakiasäättävän osan valtion toimeenpanevaan osaan. Alkuperänsä puolesta se kuuluu ensimmäiseen ja tehtäviensä puolesta jälkimmäiseen.” (Bagehot mt., 14.)

John Stuart Mill käsitti edustuksellisen hallitsemistavan koostuvan Bagehotin tapaan edustuksellisesta elimestä (parlamentista) ja varsinaisista hallitsemiselimistä (hallitus ja toimeenpaneva koneisto eli hallinto). Edustuksellisuuden periaatteen toteuttamiseksi hallitsemiselimien välillä tuli olla selvä työnjako. Parlamentti kontrolloi ja nimitti hallituksen, muttei saanut itse hallita. ”Parlamentin tuli kontrolloida hallitusta – kysyä sen perään, valvoa ja kritisoida sitä sekä erottaa se – mutta ei itse hallita” (Mill 1862/1998, 190). Ennen kaikkea parlamentin tuli toimia kansakunnan mielialan kuuntelun ja yleisen mielipiteen muodostamisen foorumina.

Edustuksellisuuden periaatteen täytyi läpäistä edustuksellisessa hallitsemistavassa koko hallitsemiskoneisto. Puhuttaessa edustuksellisesta hallitsemistavasta edustuselinkin kuului hallitsemiskoneistoon (*government*) ja myös edustajat tuli käsittää poliittisessa roolissaan kansan hallitsijoiksi (*rulers who rule but not govern*) – ainakin seuraaviin vaaleihin asti. Edustajat tuli käsittää myös hallitsijoiksi, hallitsemisesta vastuullisiksi, koska he olivat ominaisuuksiltaan äänestäjiään kyvykkäämpiä, eikä heidän tarvinnut orjallisesti seurata äänestäjien mielipiteitä. Millin mielestä (1862/1998) oli tärkeää, että valitsijat valitsisivat edustajikseen itseään viisaampia ja suostuisivat siihen, että nämä hallitsevat heitä tuon paremman viisauden varustamina. Vaikka kansalaisia hallitaan edustuksellisessa hallitustavassa, niin edustajien tulee kuitenkin edustaa kansalaisten perustavanlaatuisia vakaumuksia. Edustajat olivat hallitsijoita poliittisina luottamushenkilöinä ja poliittisina johtajina. Luottamushenkilö- ja johtaja- asemansa he saivat kuitenkin kansalaisilta, koska kannatus vaaleissa on välttämätön ehto aseman saavuttamiselle. Kansalaisten tuli valita luottamushenkilönsä vapaasti luottaen heidän poliittisiin kykyihinsä ja taitoihinsa. Jos kerran kansaa ja kansalaisia hallitaan edustuksellisessa demokratiassa, niin ketkä sitten hallitsevat ja miten. Millin mielestä ne hallitsevat, joilla on hallitusvalta hallussaan ja jotka kykenevät tätä valtaa poliittisesti tehokkaalla tavalla käyttämään. Poliittinen käyttö tarkoittaa aktiivista organisoitua poliittisen vallan käyttöä, joka on ennen kaikkea mielipidejohtamista. Tehokas käyttö edellyttää sekä hallitsemisen legitimitettä, joka on kansan hyväksynnän ja osallistumisen ehto, että itse hallitsemistoi-
menpiteiden nojautumista asioiden hallintaan ja parhaaseen mahdolliseen tietämykseen eli todelliseen asiantuntijuuteen.

Hallitsemisen lopputuloksen kannalta oleellista on kansalaisten suhtautuminen päätettyihin toimiin: ”Niiden ei voi sanoa hallitsevan, joiden käskyjä ei totella” (Mill 1862/1998). *Poliittisen* vallankäytön legitimiys ja tätä kautta

hallitsemisen hyväksyttävyyden – kaiken kaikkiaan hallitsemisen edustuksellisuus – rakentuu sille, että yhteiskunnassa vallitseva ilmapiiri ilmenee poliittisessa vallankäytössä ja hallitsemisen sisällöissä. Poliittisen hallitsemisen tulee välittää yhteiskunnassa vallitsevia mielipidevirtauksia edustuksellisen hallitustavan toimintaperiaatteiksi. “Valta yhteiskunnassa, joka pyrkii muuntumaan poliittiseksi vallaksi, ei ole uinuvaa valtaa, pelkkää passiivista valtaa, vaan aktiivista valtaa: toisin sanoen todella käytettyä valtaa” (Mill 1862/1998). Tärkeintä Millin (1862/1998) mielestä on kuitenkin ymmärtää, ettei hallitseminen ole päämäärä, vaan väline saavuttaa tärkeiksi koettuja päämääriä. Hallitsemisen tärkeimpänä päämääränä tulee pitää kansalaisten hyvinvointia ja kansalaisten hyvien ominaisuuksien lisäämistä.

Me voimme siten pitää yhtenä hallitsemisen hyvyyden kriteerinä sitä, missä määrin hallitus pyrkii lisäämään hallittujen hyviä ominaisuuksia, kollektiivisesti ja yksilöllisesti, koska, sen lisäksi että kansalaisten hyvinvointi on hallituksen ainut tavoite, heidän hyvät ominaisuutensa ruokkivat koneiston käyttövoimaa, joka taas pitää koneiston toiminnassa. Mitä suurempi näiden hyvien ominaisuuksien määrä, jonka maa onnistuu organisoimaan, ja mitä paremmin ne on organisoitu, sitä parempaa hallitseminen on.

Parlamentaarinen edustuksellinen hallitsemisen tapa pyrki poistamaan perinteisen yksinvallan ja kaikkinaisen tyranniuden mahdollisuuden sillä, että kansa valitsee itse omat johtajansa. Tämä ei kuitenkaan sellaisenaan riitä takeeksi, vaan modernin tyranniuden vaara on edelleen olemassa. Niinpä tarvitaan tyrannian mahdollisuuksia ennalta ehkäiseviä opillisia ja käytännöllisiä takeita, ja niitä on syytä kehittää myös jatkossa. Poliittisten johtajien valitseminen vain määrääjäksi on yksi esimerkki tällaisesta ennakkovarautumisesta. Pahimmaksi uhkaksi klassisessa liberalismissa koettiin kuitenkin itse hallitsemisen tuomat uhat. Kysymys on ennen kaikkea hallitsemisen rajoista ja rajojen ylittämisestä koituva uudenlaisen tyranniuden mahdollisuus. Mill korostikin hallitsemisen rajojen tunnustamisen tärkeyttä, sillä hallitsemisen tärkein rajoite on vapauden säilyttäminen.

Edustuksellisen hallituksen täytyy olla myös itseään rajoittava hallitus. Sen intoa hallita täytyy rajoittaa itsekuri niin, että hallitus tietää rajansa ja on haluton ylittämään noita rajoja. (Mill 1859/1998, 178.) Kolmas ja kaikkein painavin syy rajoittaa hallituksen asioihin puuttumista on hallituksen vallan tarpeettoman lisäämisen suuri epäkohta (Mill 1859/1998, 179–180).

Mill rakensi hallitsemista koskevissa pohdintoissaan seuraavanlaisen jännitteen. Yhtäältä hallitus, laajasti ymmärrettyä edustuksellisenä hallitsemistapana, hallitsee kansaa ja kansalaisia, mutta toisaalta hallitsemista rajoittaa – ainakin hallitsemisen kielteisiä seurauksia ajatellen – sekä hyvän hallituksen itsekuri, haluttomuus turhaan laajentaa hallitsemisen alaa, että ihmisten kyky suojella itseään ja halu olla myös muuten riippumattomia.

Valtion ja poliittisten yhteenliittymien kohtaaminen parlamentissa tämän päivän edustuksellisessa hallitsemistavassa

Jotta valtio ei yksin hallitsisi ja mitätöisi esimerkiksi kansainvälisen kilpailukyvyyn taloudellisella välttämättömyysretoriikalla poliittisia erimielisyyksiä, poliittisia vaihtoehtoja, poliittista johtajuutta ja näiden myötä poliittista kontingenssia, nimenomaan parlamentin tulisi olla edustuksellisessa hallitsemistavassa poliittisen puolesta ja vastaan puhumisen areenana. (Parlamentin roolista puolesta ja vastaan puhumisen areenana ks. Palonen 2008). Tämä mielessään jo Mill (1862) korosti periaatetta, jonka mukaan parlamentin tärkein tehtävä on puhuminen. Mill (1862/1997, 432–433) totesi:

Edustuksellisten elimien vastustajat ivaavat niitä usein pelkän ja tyhjän puhumisen paikoiksi. Harvoin pilkka on kohdistunut yhtä väärään kohteeseen. En tiedä miten edustuksellinen elin voi hyödyllisemmin työllistää itsensä kuin puhumalla, kun puhe kohdistuu maan tärkeisiin yleisiin intresseihin ja kun jokainen puhuttu lause edustaa joko kansakunnan jonkin tärkeän ihmisryhmän mielipidettä tai edustuselimen luottamusta nauttivan yksilön mielipidettä. Paikka, jossa maan jokainen etu ja mielipide-ero voi tulla noteeratuksi ja jopa kiihkeästi puolustetuksi, voi pakottaa asianoiset kuuntelemaan puhetta ja joko hyväksymään esitetyn tai sitten toteamaan selvästi hylkäämisen perusteet, on itsessään [...] yksi tärkeimmistä poliittisista instituutioista mitä missään voi olla olemassa ja yksi vapaan hallituksen ensimmäisistä eduista. Tällaista puhetta ei pitäisi koskaan katsoa halventavasti.

Jotta parlamentti ei pelkästään kulje vahvan pääministerin ja vahvan hallituksen talutusnuorassa, parlamentin täytyy puheilla kyetä ”opastamaan” pääministeriä ja hallitusta sekä hankkimaan ja säilyttämään kansalaisten ja heidän poliittisten yhteenliittymiensä kunnioitus.

Edustuksellisen hallitsemisen tavan jännitteitä suomalaisessa parlamentarismissa kuvaa tänäkin päivänä valaisevasti pääministerin ristiriitainen asema, rooli ja tehtävä modernina hallitsijana, poliittisena johtajana ja kansanedustajana. Kysymys on siitä, miten pääministeri yhdessä hallituksen kanssa kykenee tärkeässä tehtävässään rakentamaan edellä mainituista ristiriitaisista haasteista toimivan ja legitiimin edustuksellisen hallitsemistavan ja siitä, mikä rooli eduskunnalla on edustuksellisen hallitsemistavan muodostamisessa. Vaikka eduskunnan asema on perustuslakiuudistuksen myötä vahvistunut, niin sen asema ja rooli edustuksellisessa hallitsemisessä ei ole niin vahva kuin se lockelaisesta ja klassisen liberalismiin näkökulmasta tulisi olla. Kuvaava esimerkki tästä on eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtajan Pertti Salolaisen vieraskynäkirjoitus *Helsingin Sanomissa* 18.1.2010, jossa Salolainen toteaa, ettei tieto ulkopoliitikasta kulje eduskuntaan. Näyttää myös siltä, ettei Millin kaipaamia

tärkeitä puheita eduskunnassa juuri kuulla. Esimerkiksi vihreiden kansanedustaja Erkki Pulliainen (2006, 49) onkin kuvaavasti esittänyt, että ”pääministerin pitäisi (...) käydä pitämässä kaikki tärkeimmät puheensa – pääministerin ilmoituksella taikka muulla tavalla – Ison Salin pöntöstä”. Näin ei ilmeisesti ole ollut. Valtiolla näyttää olevan yliote niin eduskuntaan kuin politiikkaa välttelevien kansalaisten poliittisiin yhteenliittymiin nähden. Bernard Manin (2002) on ehkä oikeassa väittäessään, että olemme siirtymässä edustuksellisen hallitsemisen tavassa kohden ”yleisdemokratiaa”, jossa vaaleissa äänestetään puoluesamastumisen sijasta tai rinnalla yhä useammin henkilöä tämän henkilökohdaisen kiinnostavuuden perusteella. Tällainen politiikan henkilöityminen voi puolestaan johtaa siihen, ettei kansanedustajia enää mielletä varsinaisiksi poliittisiksi edustajiksi, vaan pikemmin johtavia hallituspoliitikkoja ja puolueiden johtohahmoja pidetään todellisina edustajina. Näin myöskään parlamentti ei voisi enää olla julkisen keskustelun keskeinen foorumi, vaan mediajulkisuuden ja mediataidot hallitsevan poliittisen eliitin merkitys korostuisi entisestään. Meidän kaikkien pitäisi olla Tapani Turkan tapaan huolestuneita parlamentin vallan ja edustuksellisen politiikan tulevaisuudesta.

Lähteet

- Bagehot, Walter. 1872. *The English Constitution*. New Edition, With An Additional Chapter. London: Henry S. King & Co.
- Locke, John. 1689/1995. *Tutkielma hallitusvallasta. Tutkimus poliittisen vallan oikeasta alkuperästä, laajuudesta ja tarkoituksesta*. (Suomennos ja esipuhe Mikko Yrjönsuuri). Helsinki: Gaudeamus.
- Manin, Bernard. 2002. *The Principles of Representative Government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mill, John Stuart. 1997. *Considerations on Representative Government* in John Stuart Mill, *Collected Works*. XIX. *Essays on Politics and Society*. University of Toronto Press. 1977: 371–577.
- Mill, John Stuart. 1862/1998. *Considerations on Representative Government*. London: Everyman. 188–428.
- Mill, John Stuart. 1859/1998. *On Liberty*. London: Everyman. 69–185.
- Palonen, Kari. 2008. *Pro et Contra*. The Rhetorical Intelligibility of Parliamentary Politics and the Political Intelligibility of Parliamentary Rhetoric. Teoksessa *The parliamentary style of politics / toim.* Suvi Soininen, Tapani Turkka. Helsinki : Finnish Political Science Association, 2008: 82–105.
- Pulliainen, Erkki. 2006. *Kansanedustajan valta ja vastuu*. Helsinki: Ochre Chronicles Oy.
- Salolainen, Pertti. 2010. Tieto ulkopolitiikasta ei kulje eduskuntaan. (Vieraskynä) *Helsingin Sanomat* 18.1.2010
- Turkka, Tapani. 1987. ‘To This Purpose’ – A Study on the Sense in Being a Member of a Political Society in Locke’s *The Second Treatise of Civil Government*. Teoksessa Vilho

Kyösti Pekonen

- Harle (ed.), *Essays in Peace Studies*. Avebury: Aldershot, s. 129–146.
- Turkka, Tapani. 2000. *Sandysin esitys. Tutkimus parlamentarismien lähtökohdasta*. Acta Universitatis Tamperensis 741. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Turkka, Tapani. 2002. On the Formation of a 'Strange Doctrine'. A Study of Locke's *Second Treatise*. *Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie*.
- Turkka, Tapani. 2004. *Laslett and Beyond. John Locke's Two Treatises of Government Revisited*. Studia Politica Tamperensis No. 13. University of Tampere.
- Turkka, Tapani. 2005. Suomen perustuslaki ja Locken oppi. *Politiikka* vol. XLVII (2005).

Kauko Pietilä

PERUSTUSLAILLINEN KYSYMYS

I

Demokratia on ambivalentti järjestely. Kaikilla sitä ei ole. Mutta vaikka demokratiaa ei kaikkialla kunnioiteta, niin varmaan sentään Suomessa? ”Siitä on nyt tieteelliset todisteet”, *Aamulehden* Mörttinen toteaa (3.2.2011) ja jatkaa: ”Zürichin yliopiston ja Berliinin yhteiskuntatieteellisen tutkimuskeskuksen mittauksen mukaan maailman toimivimmat demokratiat ovat järjestyksessä Tanska, Suomi ja Belgia.” Euroopan unionikin hyväksyy jäsenikseen vain demokratioita – mutta ehkä hiukan vaivaantuneena? Nimittäin ”Euroopan unioni ja sen jäsenmaat saarnaavat demokratiasta, mutta pelästyvät sen aitoja ilmentymiä”, arvioi kansainvälisen politiikan yliopiston lehtori Haukkala (”Demokratiaa ja pamppuja”, väliotsikko ”Onko demokratia uhka?”, *Aamulehti* 2.2.2011). Haukkala tarkoittaa EU:n reaktioita Pohjois-Afrikan ja Lähi-idän diktatuurihallintoja demokratian nimessä haastaneisiin kansanliikkeisiin alkuvuodesta 2011. Niin kauan kuin EU ”puheissaan vastustaa autoritaarisia maita, mutta samalla tukee ja myy niille ’joukkojenhallintavälineitä’”, nimittäin kyynelkaasua, pamppuja ja muita mellakkavarusteita, unioni on ”täydellisessä älyllisessä ja moraalisisessa konkurssissa”. Olisiko niin, että Tanska, Suomi, Belgia ja muut EU-demokratiat eivät olekaan asian ”aitoja ilmentymiä”? Onko mahdollista, että EU:lta itseltään puuttuu demokraattista mielenlaatua ja että unionin demokraattiset käytännötkään eivät aivan vastaa käsitettään? Tarkastelen tässä kirjoituksessa Suomen tapausta.

II

Demokratia on kahden kysymyksen päässä. Ensiksi pitää tietää, mitä demokratia on. Ja toiseksi pitää päästä perille siitä, kuinka se, mitä se on määritelmälli-

sesti, järjestetään toiminnallisesti. Siis ensiksi: Mitä demokratia on?

Lähden suomennoksesta: demokratia on kansanvaltaa. Kansanvalta tarkoittaa kansan valtaa. Valta on olioiden välinen suhde, jossa yksi voi tilanteensa ansiosta harjoittaa valtaa toiseen nähden. Jos kansanvallassa kansalla on valtaa, niin silloin kansa on sellaisessa suhteessa johonkin oliioon, että se voi harjoittaa valtaa siihen nähden. Mikä on se toinen, johon nähden kansa kansanvallassa harjoittaa valtaa?

Kansanvallassa kansan harjoittaman vallan kohteena on kansa itse. Kansa harjoittaa valtaa itseensä nähden. ”Klassista demokratiakäsitystä voidaan luonnehtia [...] siten, että sen mukaan kansalaisilla ei pelkästään ole valtaa päätöksenteossa vaan he myös hallitsevat itseään” (Setälä 2003, 26–27; myös Scharpf 1999, 6). On kysymys itsevaltiudesta, kansan itseensä kohdistamasta valtiudesta. Itsevaltaiset järjestelmät ovat autonomisia (“*autos-nomos*, (antaa) itse itselleen oma laki”, Castoriadis 1997, 66). Autonomisen lainsäätäjän idea oli jo Kantilla (1911 [1785], 434), jonka maksiimin mukaan arvokkuudesta (*Würde*) tietoinen järjestellinen olento ei “noudata mitään muuta lakia kuin sitä, jonka se samalla itse antaa”. Emme kuitenkaan noudata kukin omaa lakiamme, vaan noudatamme yleistä lakia. Tämä johtaa ongelmaan: “Voinko sanoa asettavani oman lakini, kun samalla elän välttämättä yhteiskunnan lain alaisena?” Kyllä voin, jos “voin harkitusti ja selvämielisesti sanoa, että tämä laki on myös minun lakini”. Niin voin sanoa, jos “minulla on ollut todellinen mahdollisuus osallistua aktiivisesti lain säätämiseen ja toimintaan”. Näin Castoriadis saa demokratian idean “kaikkien todellisena mahdollisuutena tasa-arvoisesti osallistua niin instituioiviin toimintoihin kuin eksplisiittiseen valtaan”. (Castoriadis, 69.) Ajatus on sama kuin Kantin vapauden idea “olla noudattamatta mitään muuta ulkoista lakia kuin sitä, jolle olen voinut antaa hyväksyntäni” (1947 [1795], 17).

Kansanvallan valtasuhdetta voi sanoa myös *itsesuhteeksi*. Itsesuhde on olion suhde itseensä. Asettuakseen suhteeseen itsensä kanssa kansan on jollakin tavalla kahdennuttava, niin että osapuolien välille voi järjestyä vallan harjoituksen suhde. Demokraattisessa valtasuhteessa kansa kohtaa itsensä toisena itsenään. Pienyhteisön kahdentumisen voi ajatella seuraavasti: Väestö kokoontuu kokonaisuudessaan kerralla yhteen ja samaan paikkaan, jolloin voi sanoa: *kansa* on koolla. Sitä ennen ja sen jälkeen se on toimiinsa hajaantunut *kansalaisyhteiskunta*. Kokoontuneena kansana se tekee päätökset ja harjoittaa valtaa kansalaisyhteiskuntaan nähden, jollaisena kokoukseen osallistuneet jatkavat kokouksen jälkeen askareitaan. Tämän idean mukaisesti Snellman jakoi kokonaisuuden valtioon ja kansalaisyhteiskuntaan ja liitti niiden “eron yksilön toiminnan siveelliseen laatuun [...] Vaaliessaan lainkuuliaisesti omia tarpeitaan ja etujaan yksilö toimi kansalaisyhteiskunnassa. Kun hänen toimintansa silmämääränä oli yhteinen hyvä, se koski lakia luovaa toimintaa, toimintaa valtiossa” (Kettunen

Kauko Pietilä

2003, 171). Ajatuksen taustana on myös Rousseau'n idea kahdesta erilaisesta kollektiivitahtodesta, kaikkien tahdosta (vastaa kansalaisyhteiskuntaa) ja yleistahdosta (tahto valtion piirissä; Rousseau 1947 [1762]).

Niin ollen on helpointa erottaa kansalaisyhteiskunta valtiosta sanomalla: yksilö on edellisen jäsen sikäli kuin hän tavoittelee yksityisiä päämääriään, omaa etuaan loukkaamatta yhteiskunnan muiden jäsenten vapautta. Sen sijaan valtion jäsenenä hänen toimintansa kohteena on yleinen, itse valtion etu ilman että se tekee hänestä itsestään vapaudettoman työkalun, pelkän välineen päämääränä pidetylle valtiolle. Niin ollen kansalaisyhteiskunnan jäsen edistää yleistä hyvää tekemällä työtä omaksi hyväkseen; valtionkansalainen huolehtii omasta edustaan toimimalla yleisen edun hyväksi. (Snellman 2005 [1842], 76–77.)

III

Mikä on mahdollista pienessä yhteisössä, ei aina käy päinsä suuressa. Kun kansa on suuri, kaikki eivät voi saapua koolle ja osallistua itse välittömästi päätäntään ja hallintaan. Demokratia täytyy rakentaa edustukseksi, niin että vallan kohteena olevat valitsevat henkilöt ja toimielimet, jotka harjoittavat valitsijoihin kohdistuvaa valtaa säätämällä näiden noudatettavaksi lakeja, panemalla lait toimeen ja harjoittamalla tutkinta- ja tuomiovaltaa. Voiko silloin sanoa, että kansa harjoittaa valtaa itsensä suhteen?

Edustusjärjestelmässä kansan suvereniteetin ajatellaan toteutuvan äänestysmenettelyssä, jossa

ei vain lainsäätäjää vaan myös toimeenpanon johtaja valitaan suoraan tai epäsuoraan yleiseen äänioikeuteen perustuvan vaalin avulla. Muodolliset takeet riippumattoman kansalaisyhteiskunnan piirissä harjoitetun uskon, ilmaisun ja yhdistymisen vapaudelle varmistavat periaatteessa sen, että äänestysten tulokset heijastavat 'kansan tahtoa' ja että yleinen mielipide pystyy jatkuvasti vaikuttamaan hallituksen toimintaan. (Beetham 1991, 163–164.)

Tietyin ehdoin tästä järjestelmästä saattoi sanoa, että 'kansan tahto' kohdistui kansaan itseensä ja kansa harjoitti valtaa itseensä nähden. Kun kansa kokoontui vaaleissa ja valitsi edustajat määräajaksi käyttämään valtaa, niin menettelyä voi pitää edustajille annettuna suostumuksena: "Te olette nyt yhtä kuin meidän valtamme, kansan valta; pidämme hallintotoimianne toimikautenne ajan hallintotoimina, jotka me itse kohdistamme itseemme." Tulokseksi saatiin pelkän hallinnon asemesta itsehallintoa niin, että kansan valtuutus ei ollut avoin, vaan edellytti hallintotoimien seuraavan niille sisällön antavaa ohjelmaa, jonka perusteella valitsijat valitsivat valtuutettunsa. Ohjelman puolestaan esitti

yksilö- tai ryhmäintressien asemesta suuntaviivat koko kansan – ja se merkitsee: nykyaikaisen, suuren, monensuuntaisesti eriytyneen ja tiheästi sidostuneen yhteiskunnan – hallinnolle. Suuren kokonaisuuden itsehallinnon edellytys oli parlamentarismi: että kansan valitseman parlamentin lainsäädäntä noudattaa valitsijakunnan asettamaa ohjelmaa, että hallitus toimii parlamentin toimeenpanevana valiokuntana ja että tutkinta- ja tuomiovalta perustuu voimassa olevaan lainsäädäntöön.

Edustusidean mukaisesti Suomen hallitusmuoto asetti ja nykyinen perustuslaki asettaa ensimmäiseksi valtioelimeksi eduskunnan (”Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta”, 1 luku 2 §) ja alistaa valtioneuvoston sen toimeenpanevaksi valtiokunnaksi (”Hallitusvaltaa käyttä[ä] valtioneuvosto, jonka jäsenten tulee nauttia eduskunnan luottamusta”, 1 luku 3 §, ja vielä varmemmaksi vakuudeksi: ”Ministerit ovat virkatoimistaan vastuunalaisia eduskunnalle”, 5 luku 60 §).¹ Kansalaisyhteiskunnan ajatellaan organisoituvan vaaleissa kansaksi ja asettavan valtion poliittisen itsehallintonsa orgaaniksi. Osa poliittista organisoitumista ovat valtuutettuja velvoittavat ohjelmat, joiden kautta pelkän hallinnon asemesta saadaan itsehallintoa.

Kansalaisyhteiskunnan kyky järjestyä poliittisen ohjelman esittäväksi kansaksi luhistui viimeistään 1980-luvulla osana luokkarakenteen murrosta, joka hävitti tuottajien työväenluokan ja nosti hallitsevaksi ryhmäksi kuluttajien keskiluokan (ks. Bauman 1987, 179, Therborn 1999, 4 ja Pakulski 2005, 175). Keskiluokka ei koostu kansalaisista eikä halua järjestäytyä poliittiseksi kansaksi. Sitä askarruttavat itsehallintoa pienemmät kysymykset:

Kärjistäen voi puhua sovinnaisen horisontin syrjäytymisestä siten, että poliittisen järjestelmän [...] ja poliittisen linjan [...] kysymykset ovat menettäneet monopoliaan. Vastaavasti kysymysten (seksuaalinen orientoituminen, liikkumisvälineet, ulkomaalaiset) politisointi valinnanvaraisiksi ja kiistanalaisiksi jaka[a] poliittista kenttää uudelleen, samalla kun politikoinnin taito, tyyli ja virtuoosisuus ovat nousseet etualalle poliitikkojen arvioinnissa. (Aarnio ja Palonen 1995, 7.)

Uudemmassa politiikassa ohjelmia keskeisempää on esimerkiksi ”nais- ja ympäristökysymysten politisointi, johon ei voi vastata ensisijaisella valtiollisilla linjanvedoilla eli ‘policyillä’, vaan koko toiminnan pelikenttä siirtyy muualle, elämäntapavalintoihin jne.” Kritiikki kohdistuu puolueisiin, jotka eivät tajua uutta tilannetta: ”Vihreää Liittoa myöten politisointi jää ‘varsinaisen politiikan’ rinnalla toissijaiseksi, sen sijaan että politisointi ymmärrettäisiin perustavaksi ‘poliittiseksi’ merkitsemiseksi ja ‘politiikan sektoriksi’ kutsuttu alue vain sen erikoistapaukseksi.” Se puolueohjelmien kontrollifunktio, jolla poliitikot

Kauko Pietilä

koetettiin sitoa puoluelinjaan, ei ole ollut koskaan realistinen: “[P]oliitikko joka on ymmärtänyt muuttuvien tilanteiden uudet vaatimukset tai niiden avaamat mahdollisuudet, ei ole jäänyt murehtimaan, mitä ohjelmassa sanotaan.” Kontrollia mieluummin ohjelmien pitäisi luoda “itsenäisen politikoinnin pelivara[a] kaikilla puolue toiminnan tasoilla”, niin että ne olisivat “tietyn ajattelun virittäjiä, poliittisen inspiraation ja innovaation lähteitä ja kiinnukohtia” ja mahdollistaisivat, että “kuka tahansa voisi toimia [...] itsenäistä pelivaraa käyttävänä, keksivänä ja luovana ‘tilapäispoliitikkona’ [...] omassa elämäntilanteessaan”. (Aarnio ja Palonen, 8.)

Tässä kehityksessä demokraattinen itsesuhde katkesi, itsehallinto typistyi hallinnoksi ja parlamentarismista tuli hallitusvaltaa; eduskuntavaalit muuntuivat pääministerivaaleiksi.

IV

Valtiossa tapahtui suunnilleen sama kuin Yleisradiossa, joka nykyisin korostaa muiden eurooppalaisten julkisen palvelun yleisradioyhtiöiden tavoin ”maksavaa *asiakkuussuhdetta* palvelun tarjoajan ja vastaanottajan välillä” ja pyrkii rakentamaan ”kustannusvastaavuuteen perustuvan asiakkuussuhteen [...] yleisöihin”. Asiakassuuntaus tarkoittaa ”yksilöorientaatiota, jossa korostuu ennen kaikkea se, *mitä minä henkilönä saan vastineeksi rahoilleeni*”. Asiakasnäkökulma määrää: ”Kyllä ihmiset nyt myös veronmaksajina yhä enemmän kysyvät, mitä he yksilöinä saavat vastineeksi rahoilleen.” (Hujanen 2008, 69–70; korostukset minun – KP.)

Suhteen luonne on muuttunut: entisen yleisön tilalla on asiakkaita, eikä asiakasjoukko ole enää yleisö. Demokratian kansa oli kansalaisten joukko; nyt poliittisessa järjestelmässä on kansalaisten asemesta asiakkaita. Niin Yleisradiossa kuin poliittisessa järjestelmässä ’palvelun’ tarjoaja sovittaa ’palvelun’ kysyntäodotuksiin, jotka aggregoituinakin ovat yksilökohtaisia – ”mitä minä henkilönä saan vastineeksi”. Se, miten *kokonaisuutta* muodostetaan poliittisesti, ei ole teema eduskunnan ja asiakkaiksi sirpaloituneen kansan välisissä suhteissa.

Suomessa kansa kyllä valitsee hallitsijansa ja saa sellaiset hallitsijat kuin ansaitsee. Mutta kun suhde on *tuottajan ja asiakkaan* välinen, kuvio ei ole demokratia, jossa kansa käyttää valtaa itseensä nähden ja hallitsee itse itseään. Kuka hallitsee, kun kansa ei hallitse? *Tilaja*. Tilajana ei ole kansa.

Lainsäädännöllä nimittäin on suunta, se ei ole satunnaista. Taustalla on kuin onkin ohjelma, tilaajan ohjelma. Tilajana ei ole vaaleissa yhteen kokoontunut kansa, joka valtuuttaisi edustajat ajamaan poliittiseen ohjelmaan yleispiirtein kirjattua asiaansa. Ohjelman lähteet ovat vahvimmissa organisoituneissa erityisintresseissä, sellaisissa kuin OECD, WTO, UNCTAD, G20, World Bank,

Kauko Pietilä

IMF, NATO, EU ja niin edelleen. Kotimaisia ohjelmalähteitä ovat etujärjestöt kuten työnantaja- ja työntekijäjärjestöt, joidenkin tuotannonalojen järjestöt, suuret rahoituslaitokset, varakkaat osakkeenomistajat, yhteisöllisten osakesalkujen hallinnoijat sekä suurten liikeyritysten johto ja strateginen henkilöstö. Kaukana näiden jäljessä tulevat poliittiset, sosiaaliset, taloudelliset ja kulttuuriset liikkeet ja niiden organisaatiot puolueina, järjestöinä ja yhdistyksinä, samoin sellaiset uudet yhteiskunnalliset liikkeet kuin rauhan-, ympäristö-, eläintensuojelu- ja naisliike ja seksuaalioikeuksia ajavat liikkeet. Asiassa ovat mukana myös joukkoviestimet ja uuden viestintäteknologian käyttäjät. (Intressien osallisuudesta ks. Saukkonen ym. 2006.)²

Intressitahot eivät niinkään pyri itse lainsäätäjiksi vaalien kautta kuin vaikuttamaan jo valittuun, kansalaissidoksista vapautettuun eduskuntaan joko suoraan tai epäsuoraan virkakoneiston, ministeriöiden ja hallituksen kautta. Siitä on kysymys myös uuden viestintäteknologian poliittisessa käytössä, joka on

vauhdittanut poliittisen toiminnan yksilöitymistä, lisännyt politiikan tekemisen paikkoja ja kanavia, luonut uusia julkisuustiloja ja jopa vaikuttanut itse toiminnan ja interaktion muotoihin. [...] Asiakohtaisuuden korostuminen voimistaa postmodernien yhteiskunnallisten liikkeiden ja refleksiivisen kansalaistoiminnan fragmentoituvaa luonnetta. [...] Poliittisesti toimiminen asiakohtaisesti ei välttämättä edellytä pysyvää rakennetta tai organisaatiota, vaan se voi keskittyä pitkälti esitettyjen ajatusten ympärille. (Rinne 2011, 10–17.)

Se ”voi olla jopa yhden yksilön pyrkimystä vaikuttaa asiantiloihin” (Rinne, 20), ja siinä korostuu ”henkilökohtaisuus, aktiivinen kansalaisuus, osallistuminen ja itsensä toteuttaminen” (10). Itsensä toteuttajat toimivat marginaalissa ja jäävät sinne; keskeisiä toimijoita ovat vahvimmat intressiorganisaatiot, joiden ohjelma on uusliberalismin agenda. Pääoman kasautumisjaksojen teorian kanalta (Arrighi 1996 [1994]) agendan ilmaantuminen näyttää, missä edellinen pitkän keston kapitalismijakso päättyi ja nykyinen alkoi.

Arrighin teorian inspiraatio on Marxin pääoman yleinen kaava R–T–R’ (Marx 1974 [1867], 145): pääomaa on raha (R), joka vaihtuu tavaraan (T) voidakseen vaihtua suurempaan määrään rahaa (R’). Ensimmäisessä vaiheessa R–T, ”materiaalisen laajentumisen vaiheessa” raha vaihdetaan tavaraan eli rahapääoma sijoitetaan tuotantoon. Toisessa vaiheessa T–R’, ”finanssilaajentumisen vaiheessa” tavara vaihtuu alkuperäistä suurempaan rahamäärään (Arrighi, 8–9). Suomessa ensimmäinen vaihe (sotien päättymisestä noin 1980-luvun alkuun) oli ”teollisuustoiminnan suorastaan valtavan laajentumisen” aikaa (Kekkonen 1952, 60). Toinen vaihe (1980-luvulta alkaen) ”asettaa etusijalle pikemmin pääoman rahana kuin pääoman tuotantona” (Gamble 2001, 130–131). Finanssiali-

Kauko Pietilä

saatio ja manageriaalivallan vaihtuminen osakkeenomistajavaltaan ovat kauden ilmiöitä (Stockhammer 2000, Tainio 2003). Toisen vaiheen yleinen luonne on *Schwindel*, ”jossa ei enää asetettu vekseleitä siksi, että oli ostettu tavaraa, vaan ostettiin tavaraa, jotta voitaisiin asettaa diskonttauskelpoisia, rahaan vaihdettavia vekseleitä” (Marx 1977 [1897], 423). Taloutta ei harjoiteta siinä tarkoituksessa, että tuotettaisiin elämisen aineellisia välineitä. Talouden materiaalipuolta tarvitaan, että olisi sijoittajien pelimerkkejä.³

Uusliberalistisella ohjelmalla ei ollut kansan valtuutusta. Sikäli kuin se edellytti lakeja, niiden säädäntä ei ollut demokraattista, vaan se oli intressipiirien ohjauksessa administratiivista. Sitä ohjasi vahva kansalaisyhteiskunta⁴ suoraan, organisoitumatta poliittiseksi kansaksi. Vaaleissa yhteen kokoontunut kansa ja sen eduskunta olivat tapahtumien pelkkä liite. Ja se tarkoittaa, että suomalaiset menettivät 1980-luvun alun jälkeen demokraattisen vallankäytön suhteen itseensä – tai pikemmin luopuivat siitä.

Uskoakseni käänne on sikäli peruuttamaton, että entiseen tuskin on paluuta. Mutta uudessa tilanteessa on uusia mahdollisuuksia myös demokratialle.

V

Sen jälkeen kun kansalaisyhteiskunnan erisuuntaiset intressit eivät enää muuntuneet eduskuntavaaleissa yleistahdoksi (Rousseauin *volonté générale*ksi), vaan niistä tuli virkakoneiston, ministeriöiden ja hallituksen kautta kaikkien tahtoa (*volonté de tous*), yleistahdo vapautui intressien painolastista ja saattoi muodostua periaatteessa puhtaasti – tai olisi saattanut, ellei sille olisi ollut tiettyä ratkaisevaa estettä. Esteenä on parlamentarismin muoto, joka sitoo yleistahdon kaikkien tahtoon eli eduskunnan hallituksen ohjelmaan ja jonka linjan määrää virkakoneiston kautta vahva kansalaisyhteiskunta, siis se, jossa jokainen ”tavoittelee yksityisiä päämääriään, omaa etuaan” (Snellman) ja vahvimmat ovat vahvimpia.

Demokraattinen itesuhde edellyttää, että väestön kaksi eri tahtoa, kansalaisyhteiskunnan kaikkien tahto ja kansan yleistahdo kohtaavat. Parlamentarismin nurinkääntynyt muoto ei jätä jälkimmäiselle tilaa. Siksi on paikallaan perustuslaillinen kysymys: Kun kaikkien tahto on järjestetty toimivaksi intressiedustuksen kautta, niin kuinka yleistahdolle järjestetään sellainen käytäntö, jossa se (kansa) kohtaisi itsensä toisena itsenään eli kaikkien tahtona (kansalaisyhteiskunnan intressikompleksina)?

Ratkaisu on yksinkertainen: luovutaan parlamentarismin ideasta ja leikataan eduskunta ja hallitus toisistaan irti.

Hallitus jäisi edustamaan demokratian demosta (väestöä) eriytyneenä ja intressoituneena kansalaisyhteiskuntana. Suurta muutosta ei tarvita. Valtiosääntö vain osoittaa intressiedustuksen hallitukselle eksplisiittisesti, niin että sen

tehtävä on koota erityisintressit yhteen, auttaa niiden välisiä välttämättömiä kompromisseja ja tehdä siltä pohjalta esityksiä eduskunnalle. Hallituksen voi koota niin, että suorassa kansanvaalissa valittu presidentti nimittää harkintansa mukaan hallituksen muodostajan, joka korporatistimin periaatteen mukaisesti kutsuu hallituksen jäseniksi intressipiirien edustajia.

Eduskunta valittaisiin yleisillä vaaleilla nykyiseen tapaan tehtäväänään lainsäädäntä ja valtionalous. Se edustaisi vaaleissa yhteen kokoontunutta demosta yhtenäisyydessään. Demos nimittäin ei ole vain eriytynyt, vaan se on myös yhdentynyt. Jos ihmiset yhtäältä eriytymisen tuloksena eroavatkin toisistaan, ne ovat toisaalta yhtä ja samaa, sanalla sanoen *massaa* (sen määritelmästä ks. Blumer 1953 [1939], 185–186). Ne ovat massaa yleisen lain suhteen, joka velvoittaa ja oikeuttaa kaikkia kansalaisia yhtäläisesti. Joukkoviestimien todellisina tai mahdollisina yleisinä ne ovat massaa. Yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden haltijoina kansalaiset ovat yhtä ja samaa, identtisten olioiden massaa.

Kun demos on yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden horisontissa massa, niin pelkästään sen massaominaisuuksista voi johtaa kaksi merkittävää arvoa kansalaisyhteiskunnan intresseistä ja kaikkien tahdosta riippumattoman yleistahdon perustaksi. Äänestäjämässan elementti on äänioikeutettu kansalainen. Vaaleissa annettavaan ääneen oikeutettuna hän on riippumaton ja vailla siteitä massan toisiin elementteihin, siis *vapaa*. Hän on vapaa antamaan äänensä miten haluaa tai pidättymään antamasta. Ääni on hänen, yksin ja vain hänen. Toisaalta hän on äänensä haltijana samanarvoinen jokaisen toisen vastaavan olion kanssa; hän on *tasa-arvoinen*. Suuren vallankumouksen kolmaskin tunnus, *veljeys* eli *solidarisuus* on mukana rajaamassa äänioikeutettujen massan (suomalaiset, EU-kansalaiset ja niin edelleen). Vapaat, tasa-arvoiset ja solidaariset kansalaiset ovat kansa, ja se on siis massa (kansalaisyhteiskunnan elementit määrittyvät toisin, mutta kummankin joukon elementit ovat siis samat).

Vapauden, tasa-arvon ja solidaarisuuden arvot on mahdollista aktualisoida vaaleissa koolle tulevassa kansassa niin, että säädetään valittavaksi eduskunta, joka valintansa jälkeen toimii täysistuntona ja kolmena valiokuntana, vapauden, tasa-arvon ja solidaarisuuden valiokuntana. Lainvalmistelu niiden hallituksen esitysten pojalta, jotka eduskunta täysistunnon lähete keskustelussa hyväksyy käsitelläkseen, tapahtuu valiokunnissa, joista jokainen muodostaa lakiesitystä keskeisen periaatteensa, yksi vapauden, toinen tasa-arvon ja kolmas solidaarisuuden kannalta. Istuntokauden alussa eduskunta päättää istuntokauden ajaksi, missä järjestyksessä lainvalmistelu etenee valiokunnasta toiseen. Täysistunnon hyväksyttäväksi tulevan, valiokunnissa valmistellun lakiehdotuksen perustelun pitää esittää, miten vapauden, tasa-arvon ja solidaarisuuden arvot on sovittu yhteen ehdotuksessa. Vaalit saisivat ratkaista, millaista perusarvojen yhdistelmää eduskunta on taipuvainen pitämään lainsäädäntänsä ohjenuorana.

Kauko Pietilä

Viiiteet

- ¹ Nykyinen valtiosääntöajattelu myöntää vain vastenmielisesti, että suuren muodostuman demokratia voi olla vain edustuksellista. Vastenmielisyyttä näyttää kohdistuvan erityisesti poliittisiin järjestöihin, joiksi kansalaisyhteiskunta organisoiutuu edustuksellisessa demokratiassa; yksilöitymistään ihasteleva keskiluokka vieroksuu sellaista. Sen vuoksi perustuslain 1 luvun 2 §:ään on lisätty edustuksellisuussäädöksen jälkeen toinen momentti, joka ristiriidassa edustusidean kanssa koettaa vesittää sitä: ”Kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen.” Louis Wirth, sosiologi, joka oli perillä modernin yhteiskunnan luonteesta, olisi pitänyt lisäystä melko naurettavana. ”Näissä [teollisen modernin] oloissa yksilöllisyys on korvattava kategorioilla”, ”laitoksien ja instituutioiden on oltava joukkojen yhteiskäytössä” ja on tehtävä myönnytyksiä ”massojen vaatimuksille”. Ja Wirth kokoaa argumenttinsa: ”Sikäli kuin yksilö haluaa osallistua ensinkään [...], hänen on [...] toimittava massaliikkeissä.” (Wirth 1938, 17–18.)
- ² Nyky-yhteiskunta on funktionaalisesti eriytynyt ja erityisintresseiksi sirpaloitunut kokonaisuus (Kneer ja Nollmann 1997; Rommetvedt 2005, 757). Erityisintressejä on luvuttomasti ja organisoituneinkin huomattavan paljon; intressijärjestöjä oli esimerkiksi Norjassa 1182 vuonna 1976, mutta vuonna 1992 jo 2392 (Rommetvedt: 745).
- ³ Finansialisaatioesimerkki, jota joku voi pitää hupaisanakin: ”Yhä useampi iäkäs irrottaa asunnosta euroja elämiseen”, siis suoraan sanoen myy asuntonsa (*Aamulehti* 8.4.2006).
- ⁴ Kysymys on siitä kansalaisyhteiskunnasta – tai porvarillisesta yhteiskunnasta – jonka anatomiaa on etsittävä, kuten Marx sanoi, poliittisesta taloudesta ja sen tie-teestä (Marx 1971 [1859], 8).

Lähteet

- Aarnio, Eeva ja Kari Palonen. 1995. Esipuhe. Teoksessa Eeva Aarnio ja Kari Palonen (toim.), *Puolueiden periaateohjelmat 1995*. Jyväskylän yliopisto: Valtio-opin laitoksen julkaisu 68.
- Arrighi, Giovanni. 1996. *The long twentieth century*. Lontoo ja New York: Verso.
- Bauman, Zygmunt. 1987. *Legislators and interpreters*. Cambridge: Polity Press.
- Beetham, David. 1991. *The legitimation of power*. Basingstoke ja Lontoo: Macmillan.
- Blumer, Herbert. 1953 (1939). *Collective behavior*. Teoksessa Alfred M. Lee (toim.), *Principles of sociology*. New York: Barnes & Noble.
- Castoriadis, Cornelius. 1997. *Magma*. Helsinki: Tammi.
- Gamble, Andrew. 2001. Neo-liberalism. *Capital & Class* 75, 127–134.
- Hujanen, Taisto. 2008. Yleisradion rahoitus: tasapainoilua kansalaisuuden ja asiakkuuden välillä. *Tiedotustutkimus* 31:1, 67–75.
- Kant, Immanuel. 1911 (1785). *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten*. Teoksessa Immanuel Kant, *Werke*, osa IV. Berliini: Georg Reimer.

Kauko Pietilä

- Kant, Immanuel. 1947 (1795). *Zum ewigen Frieden*. Bern: Alfred Scherz.
- Kekkonen, Urho. 1952. *Onko maallamme malttia vaurastua?* Helsinki: Otava.
- Kettunen, Pauli. 2003. Yhteiskunta. Teoksessa Matti Hyvärinen, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen ja Henrik Stenius (toim.), *Käsitteet liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Kneer, Georg ja Gerd Nollmann. 1997. Funktional differenzierte Gesellschaft. Teoksessa Georg Kneer, Armin Nassehi ja Markus Schroer (toim.), *Soziologische Gesellschaftsbegriffe*. München: Wilhelm Fink.
- Marx, Karl. 1971 (1859). Vorwort zu 'Zur Kritik der Politischen Ökonomie'. Teoksessa Karl Marx ja Friedrich Engels, *Werke*, osa 13. Berliini: Dietz.
- Marx, Karl. 1974 (1867). *Pääoma*, osa 1. Moskova: Edistys.
- Marx, Karl. 1977 (1897). *Das Kapital*, osa 3. Teoksessa Karl Marx ja Friedrich Engels, *Werke*, osa 25. Berliini: Dietz.
- Pakulski, Jan. 2005. Foundations of a post-class analysis. Teoksessa Wright, Erik Olin (toim.), *Approaches to class analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rinne, Jarmo. 2011. Henkilökohtaistuva politiikka. Acta Universitatis Tamperensis 1587. Tampere: Tampere University Press.
- Rommetvedt, Hilmar. 2005. Norway: Resources count, but votes decide? *West European Politics* 28:4, 740–763.
- Rousseau, Jean-Jacques. 1947 (1762). *The social contract* (engl. C. Frankel). New York: Hafner.
- Saukkonen, Pasi ja muut. 2006. Suomen poliittinen järjestelmä. <<http://blogs.helsinki.fi/vol-spj/>> [8.2.2011].
- Scharpf, Fritz. 1999. *Governing in Europe: effective and democratic?* Oxford: Oxford University Press.
- Setälä, Maija. 2003. *Demokratian arvo*. Helsinki: Gaudeamus.
- Snellman, Johan Vilhelm. 2005 (1842). Valtio-oppi. Teoksessa J.V. Snellman, *Kootut teokset*, osa 5. <<http://www.vnk.fi/tiedostot/pdf/fi/81389.pdf>> [17.8.2005]
- Stockhammer, Engelbert. 2000. Financialization and the slowdown of accumulation. Wirtschaftsuniversität Wien: Department of Economics. <<http://ebslgwp.hhs.se/wiwgee/abs/wiwgeeeewp14.htm>> [8.9.2003].
- Tainio, Risto. 2003. Financialization of key Finnish companies. *Nordiske Organisationsstudier* 5:2, 61–86. <<http://www.rokkansenteret.uib.no/vr/rokkan/ledelse/Paper/tainiofinancialization.doc>> [2.3.2004].
- Therborn, Göran. 1999. The ruling class twenty-five years later. *Critical Sociology* 25:2, 2–5.
- Wirth, Louis. 1938. Urbanism as a way of life. *The American Journal of Sociology* XLIV:1, 1–24.

Anna Björk

KANSALAIUUSTESTIT JA ”INTEGRAATIO”: AJALLINEN NÄKÖKULMA KESKUSTELUIHIN

Johdanto

Kansalaisuustestien hyväksymisestä osaksi kansalaisuuden hakuprosessia on käyty keskustelua viime vuosina ympäri Eurooppaa. Joissain tapauksissa, kuten Hollannissa, Iso-Britanniassa, Tanskassa ja Saksassa, on päädytty ottamaan testit käyttöön, kun taas esimerkiksi Ranskassa ja Suomessa tätä ei, ainakaan tämän artikkelin kirjoitushetken mennessä, ole tehty. Poikkeuksetta testit kuitenkin herättävät keskustelua, mikä näkyy aiheesta julkaistujen akateemisten puheenvuorojen määrässä. Tämän artikkelin tarkoitus on käyttää ensisijaisena materiaalina näiden valittujen akateemisten kirjoitusten ja parlamenttidebattien yhdistelmää. Pääasiallinen huomio on integraation käsitteen keskeytydessä.

”Integraatio” näyttää kansalaisuustestien yhteydessä olevan käsite, jolle lähes poikkeuksetta annetaan asema asian ytimenä. On tietenkin selvää, että kansalaisuustestit käytäntönä avaavat ovia useisiin suuren linjan keskusteluihin, kuten kysymyksiin siitä, mitä kansalaisuuteen kuuluu tai mitä eri tasoja siinä on, mitä kansalaisuuden myöntämisen kontrollointiin kuuluu, millaista kansallista identiteettiä käytännöllä ja keskusteluilla tuotetaan tai millaisia vaikutuksia hakijamääriin erilaisilla proseduureilla on. Yhteistä näille painotuksille kuitenkin on integraation ajatuksen läsnäolo osana argumentaatiota, olkoonkin, että väitteenä voi toisinaan myös olla vaatimus sen irrottamisesta kysymyksestä kansalaisuuden myöntämisen kriteereistä.

Tässä artikkelissa ”integraatiota” lähestytään kylläkin käsitteenä, mutta käsitehistorian tekemisestä ei ole kysymys. Päämääränä ei myöskään ole tyhjentävän määritelmän etsintä tai edes ehdotus, että jokin sen kaltainen voisi jostain löytyä. Sen sijaan ajatuksena on lähestyä integraatiota ajan näkökulmasta. Tämän tulokulman keskeinen idea on lukea esiin erilaisia ajallisuuksia, joita

Anna Björk

voidaan löytää tarkastelemalla ”integraatiosta” esitettäviä puheenvuoroja. Toisin sanoen kyseessä on ”integraation” temporalisointi ja problematisointi. Itse asiassa aineiston käsittely tapahtuu kahdella tasolla: akateemiset puheenvuorot muodostavat laajemman eurooppalaisen kontekstin, josta on esiin luettavissa integraatiopuheen keskeinen asema kansalaisuustestejä käsittelevässä puheessa. Tarkennettu fokus, joka muodostaa puheen toisen tason, on saksalaisessa Hessenin osavaltiossa käyty debatti testien ajamisesta liittovaltion tasoiseksi käytännöksi. Tässä jälkimmäisessä tapauksessa huomio on osavaltion parlamentissa (Landtag) käydyissä keskusteluissa kevään 2006 aikana.

Ajan näkökulman perusajatuksena on käsitys *ajan politiikasta*, eli ajan politisoimisesta (ks. Lindroos & Palonen 2000, 12), joka alla yhdistetään retoriseen analyysiin. Integraatiopuheen temporalisointi parlamenttiaineiston kontekstissa rakennetaan tässä yhden lojaalisuuden käsitteen kautta, joka on yksi keskeisistä elementeistä kansalaisuustestidebateissa. Laajemmin väitteenä on, että käsitettä voidaan lukea esimerkkinä siitä, millaisia ajallisuuksia tähän keskusteluun ja laajemmin integraatiopuheeseen liittyy.

Ajan politiikka: Tapahtuma aikafiguurina

Ajan politiikka siis politisoi ajan. Tämä aika on selkeästi erotettava niin fysiikan ajasta (Lindroos & Palonen 2000, 14) kuin metafysisestä kysymyksestä ajan luonteesta inhimillisen kokemuksen ulkopuolelle viittaavana (”time” ja ”temporality” – erottelusta ks. Hoy 2009, xiii). Kokemus suhteessa aikaan voidaan ajatella linkkinä metafysisen ajan ja inhimillisen ajan välillä, mutta sitä voidaan myös käyttää retorisenä figuurina aikapuheessa (esim. Björk 2006). Niin Reinhart Koselleck (2000) kuin Jiri Pribankin (2007) ovat kirjoittaneet ajan kerrosten päällekkäisyydestä osana ihmisten aikakokemusta näiden toimiessa eri kulttuureissa ja polityissa¹. Tämän artikkelin kannalta keskeistä on kuitenkin se yksinkertainen huomio, että aikafiguurit ovat keskeisiä legitimoitaessa mitä tahansa näkökulmaa: Kun perustellaan jonkin väitteen oikeellisuutta poliittisessa puheessa, on otettava huomioon se, miten menneeseen ja tulevaan kuuluvat elementit voidaan valjastaa kuluvan hetken poliittisia siirtoja tukeviksi. Esimerkkejä eri kerrostumista voidaan lukea esiin ja konstruoida näin ajallinen kehikko, jonka kautta puhetta voidaan tulkita. Erityyppisiä kerrostumia edustavat esimerkiksi pitkä –, keskipitkä – ja lyhytkestoiset ajat (Koselleck 2000; Palonen 2008) tai *Kairos* – *Kronos* – erottelu (Gunnell 1988; Jordheim 2007; Lindroos 1998).

Aikakerrostumien moninaisuus, päällekkäisyys ja yhtäaikaisuus merkitsevät analyysin kannalta sitä, että vaihtoehtoiksi keskeisten figuurien valitsemiseksi olisi pitkälistainen lista ehdokkaita. Tämä analyysi keskittyy *tapahtumaan* (event). Aineistossa tapahtumaa käsitteenä edustaa lojaalisuus. Tapahtuma nimenomaan ajallisena kokemuksena perustuu tässä Vyvyan Evansin (2004) määritelmään

Anna Björk

tapahtumasta kokemuksen ja tapahtumaketjun välisen suhteen tuottavana aikakäsityksenä. Evansin mukaan tapahtumaketjusta esiin nousevan yksittäisen tapahtuman ajallinen indeksi syntyy, kun yksilön kokemuksessa on erotettavissa tilat ”ennen” ja ”jälkeen” tapahtuman. Tämän yksinkertainen ero ”hetken” figuuriin on, että on olemassa jokin selkeästi erotettavissa oleva yksilön ulkopuolisen maailman tapahtuma, jonka tapahtumien ketjusta erottaa jokin erityinen piirre. (Evans 2004, 135–137).

Tapahtumaa voidaan tietenkin poliittisessa puheessa hyödyntää kiinnittämällä huomio yksittäiseen tapahtumaan ja antamalla sille merkityksiä osana vallitsevaa poliittista tilannetta. Tässä erityispiirteiden korostuksessa on nähtävissä myös se, miten menneen, nykyisyyden ja tulevan kategoriat ovat kerrostuneina tapahtumassa: jotta yksittäisessä tapahtumassa voitaisiin sanoa olevan muista poikkeavia, kuluvan hetken kannalta merkityksellisiä erityispiirteitä, on se myös asetettava osaksi jotain tunnistettavaa joukkoa ja toisaalta väitettävä sen sisältävän joitain aiemmin tunnistamattomia elementtejä.

Lojaalisuus

Nostetta lojaalisuuden käsitteelle kansalaisuuteen ja integraatioon liittyvässä keskustelussa toi Hessenissä 1990-luvun lopulla Kristillisdemokraattien vaalikampanja. Puolueen kohteena oli SDP:n ja Vihreiden muodostaman koalition liittopäivillä ajama kansalaisuuslain uudistus, joka Kristillisdemokraattien mielestä vei helpotukset liian pitkälle. CDU otti erityisesti silmätikukseen ehdotuksen siitä, että kaksoiskansalaisuus hyväksyttäisiin entistä useammassa tapauksessa. Tammikuussa 1999 Hessenin Kristillisdemokraatit Roland Koch johtajanaan aloittivat kampanjan, jonka tarkoituksena oli kerätä allekirjoituksia suunniteltua kaksoiskansalaisuus uudistusta vastaan. Yhdessä jaetuista lentolehtisistä kysyttiin esimerkiksi, miten kahden maan kansalaisen voitaisiin odottaa toimivan, kun lojaalisuus on jaettava kahden maan kesken, ja yksilön pitäisi pystyä päättämään ”kahden eri maailman” välillä.

Karkeasti jaotellen, keväällä 2006 Hessenissä käytyjen parlamenttikeskusteluiden perusteella läsnä olleiden puolueiden suhtautuminen jonkinlaisen testikäytännön hyväksymiseen on jaoteltavissa sen mukaan, miten ne suhtautuivat tarpeeseen uudistaa lainsäädäntöä: Ensimmäinen keskustelu käytiin niin Vihreiden kuin CDU:n aloitteiden pohjalta, joskin eri syistä. Siinä missä Vihreät halusi ehdottomasti tuomita Baden-Württembergissä aiemmin käyttöön otetun kyselykäytännön², Kristillisdemokraatit halusivat avata keskustelun nimenomaan siitä, mikä voisi olla Hessenille ja koko Saksalle sopiva käytäntö tiiviimmän integraation takaamiseksi. Sosiaalidemokraattien reaktio tähän aloitteeseen oli kutsua koko keskustelunavausta ja keskustelua ”banaaliksi”, koska sen mukaan kyse oli vain jo olemassa olevan lain tulkinnasta, ei

Anna Björk

varsinaisesti lakimuutoksen tarpeesta. Hävittyään saman kevään aikana käydyt vaalit puolue muutti asennoitumistaan siten, että se hyväksyi erityisen integraatiokurssin säätämisen pakolliseksi kansalaisuutta hakeville, mutta ei hyväksynyt ajatusta kurssin päättävästä ”testistä”.

Vihreät vastusti alusta saakka koko ajatusta testistä ja voimassaolevan lain muuttamista. Se keskittyi argumentaatiossaan nostamaan esiin kysymyksiä siitä, miten maahanmuuttajien kynnystä osallistua erilaisten organisaatioiden toimintaan voitaisiin madaltaa ja vaati integraatiokysymyksen pitämistä erillään kansalaisuuskysymyksestä: Sen mukaan henkilö, joka kansalaisuutta ylipäättään haki, täytti jo riittävät edellytykset integraation kannalta. Vihreät korostivat myös, että jo olemassa oleva lainsäädäntö edellytti jo hakijalta sitä, että tämä allekirjoituksellaan vahvisti tuntevansa saksalaisen ”liberaalidemokraattisen perustuslaillisen järjestelmän” (*freiheitlich-demokratische Grundordnung*) ja tunnustavansa tämän aseman saksalaisen yhteiskunnan perustana. Tätä käytäntöä kutsuttiin laissa nimellä ”Loyalitätserklärung”.

Kristillisdemokraatit ja Liberaalidemokraatit halusivat tiukentaa lainsäädäntöä niin, että lakiin kirjattaisiin pakollinen integraatiokurssi ja että sen päättyessä osanottajat osallistuisivat tietoa testaavaan kokeeseen. Lisäksi pelkkä allekirjoitus paperissa ei riittänyt näille puolueille lojaalisuuden tunnustamisen merkiksi, vaan ne vaativat selkeämpää valaa ja juhlallisempaa julistamista Saksan kansalaiseksi.

Seuraavassa keskeisessä osassa ovat lainsäädännön uudistamista ajaneiden puolueiden edustajien puheenvuorot.

Lojaalisuuden tunnustaminen tapahtumana

Ensisijaisesti lojaalisuuden käsite on siis aineistossa sidoksissa nimenomaan sen tunnustamiseen Saksan perustuslakia kohtaan osana kansalaisuuden hakemisprosessia. Tässä yhteydessä ei siis keskusteltu muista prosessin osista kuin niistä, joita tulisi muuttaa, eli integraatiokurssista ja testistä sekä lojaalisuuden tunnustamisesta. Kirjallisen testin rinnalla keskusteltiin yhtenä vaihtoehtona myös suullisesta ”kuulustelusta”, jossa hakijaa pyydetäisiin vastaamaan hänelle esitettyihin kysymyksiin koskien perustuslakia ja liberaalidemokraattista perusjärjestystä. Provokatiivinen kysymyslista herätti koväänisen keskustelun paitsi testaamisesta, myös kansalaisuuslainsäädännöstä. vaihtoehtona suullisesta ”kuulustelusta”, jossa hakijaa pyydetäisiin vastaamaan hänelle esitettyihin kysymyksiin koskien perustuslakia ja liberaalidemokraattista perusjärjestystä.

Kristillisdemokraattien mukaan tärkeintä heille oli löytää tapa, jolla voitaisiin vakuuttua siitä, oliko kansalaisuutta hakeva henkilö riittävän valmis ottamaan aktiivisesti osaa saksalaiseen yhteiskuntaan ja kunnioittamaan sen perustuslakia ja perusarvoja.³ Puolueen mukaan oli turhaa perustella testien ja lojaali-

suuden penäämisen turhuutta sillä, ettei kukaan kuitenkaan voisi aukottomasti saada selville hakijan syvimpiä tunteja. Sen mukaan tämä vastaisi tilannetta, jossa poliisilaitos suljettaisiin, koska kaikkia rikollisia oli kuitenkin mahdoton saada edesvastuuseen. Kristillisdemokraattien mukaan tulevan kansalaisen oli mahdollista todella sisäistää saksalaisen yhteiskunnan perusarvot vain, jos hän tiesi tärkeimmät kulttuuria ja historiaa koskevat asiat, ja jos hänellä oli myönteinen suhtautuminen oikeusvaltion ajatukseen. Puolue kysyi, miksei hakijalta saisi kysyä tarkemmin, oliko tämä todella ymmärtänyt perustuslain todellisen sisällön, jos sen tuntemista kuitenkin pidettiin kansalaisuuden myöntämisen edellytyksenä.⁴

Liberaalipuolueen mukaan lakiin oli kirjattava mahdollisuus kysyä kansalaisuutta hakevalta kysymys siitä, kuinka lojaali tämä oli perustuslakia ja sen arvoja kohtaan⁵. Puolueen mukaan oli mahdollista saada selville, oliko hakija todella valmis elämään vaaditun arvomaailman mukaisesti⁶. Liberaalidemokraattisen puolueen ehdotus testikäytännöksi oli paikallisten viranomaisten haastattelu, jossa voitaisiin saada enemmän tietoa hakijan asenteista kuin pelkän monivaihtokysymyksiin perustuvan kokeen avulla. Tästä syystä lakimuutoksen tehtävänä olisi taata yhtäläiset ja selkeät ohjeet siitä, miten viranomaisten olisi haastattelutilanteessa toimittava.

CDU korosti aloitteessaan sen tärkeyttä, että kansalaisuuden hakuprosessiin lisättäisiin kolme yhtäläistä tärkeää vaihetta, eli integraatiota edistävä kurssi, sen päätteeksi pidettävä koe ja lopulta valan vannominen. Puolueen mukaan aloitteen esikuvana ei suinkaan ollut keskustelua herättänyt Baden-Württembergin tapaus, vaan Yhdysvallat, jossa käytäntö on ollut osana hakuprosessia jo pitkään. Aiemmin allekirjoituksella varmistettu lojaalisuuden tunnustaminen siis kytkettiin selkeämmin osaksi merkittävää prosessia samalla kun sen roolia tämän prosessin huipentumana korostettiin. Kristillisdemokraatit siirsivät keskusteluissa kansalaisuuden haku – ja myöntämisprosessin painopistettä niin, että huomio kääntyi etukäteen täytettävistä kriteereistä (kuten pitkästä oleskelusta Saksassa, mahdollisuudesta elättää itsensä ja kielitaidosta) siihen, miten hakijan tulisi eksplisiittisesti todistaa olevansa kelvollinen saamaan Saksan kansalaisen statuksen.

Valan vaatimus värittömämmän allekirjoitustilaisuuden sijaan nosti jo 1990-luvun lopulla politisoidun kysymyksen lojaalisuudesta yhdeksi keskeisistä keskustelunaiheista käytäntöjä koskevissa debateissa. Ajallisesta näkökulmasta valan vannominen tapahtumana näyttytyy ensinnäkin siinä, miten Kristillisdemokraatit ja Liberaalit odottivat itse vannomisen, päinvastoin kuin pelkän allekirjoituksen, vahvistavan hakijan todellisen lojaalisuuden erityisenä tilanteena. Volker Bouffier, Hessenin sisäasiainministeri ja uudistuksen advokaatti liittoneuvostossa, uskoi hakijan, joka valaa tuli vannomaan, jo osoittavan vakaumusta

Anna Björk

uuden kotimaansa arvoja kohtaan, koska oli edennyt hakuprosessissa näin pitkälle. Mutta jos vala tässä mielessä edusti puheissa jonkin merkityksellisen prosessin päätepidettä, se voitiin myös tulkita uuden, alkavan ajanjakson ensimmäiseksi vaiheeksi. Toisaalla Bouffier nimittäin esitti pelkän allekirjoituksen olevan riittämätön painottamaan sitä, että hakijan on paitsi sisäistettävä vaaditut arvot, myös oltava valmis elämään tämän jälkeen Saksan kansalaisena näiden arvojen mukaisesti⁸.

Nämä vaatimukset arvojen sisäistämisestä ja niiden noudattamisesta tulevaisuudessa sisältävät ajatuksina tietenkin enemmän kuin pelkkä perustuslain tärkeimpien kohtien opettelu tai kielen osaaminen. Tämä viittaa yksilön kokemukseen olennaisena kansalaisuuden myöntämisen perustana: on *tunnettava* itsensä riittävän ”saksalaiseksi”, jotta voi toivotulla tavalla sopeutua uuden kotimaansa polityyn. Se, että on tietoinen erilaisista historiallisista, kulttuurisista tai poliittisista järjestelmää koskevista yksityiskohdista ei siis ole riittävä peruste kansalaisten yhteisöön kuulumiselle. Keskusteluissa ehdotettiin myös valan vannomisen yhteydessä tilaisuutta, jossa voitaisiin juhlistaa kansalaisuuden myöntämistä⁹. Valatilaisuudesta haluttiin siis tehdä tapahtuma, joka selkeästi jakaa lineaarisen ajan jaksoihin ”ennen” ja ”jälkeen”, ja joka toimisi rituaalina näiden ajanjaksojen välillä.

Lopuksi

Kansalaisuustesteistä käytävissä keskusteluissa testikäytäntö siis liitetään ajatukseen integraatiosta prosessina. Tälle prosessille on näissä yhteyksissä luonteenomaista ensiksikin se, että sen tason oletetaan olevan riittävä jossain vaiheessa hakijan elämää, ja toiseksi, että tämä taso voidaan jotenkin löytää ja määritellä. Tätä asetelmaa ehkä selvimmin kuvastaa keskustelu siitä, pitäisikö kansalaisuuden myöntäminen ajoittaa ”integraatioprosessin alku – vai loppuvaiheeseen” kuten esimerkit hollantilaisesta keskustelusta osoittivat (Hollannin kansalaisuustestidebateista: van Oers 2008). Myös hesseniläisessä keskustelussa erimielisyydet siitä, olivatko kansalaisuutta hakevat oikea ryhmä tiukennetun integraatiopolitiikan kohteeksi, muodostivat yhden debattien suurista jakolinjoista.

Eräs tapa jäsentää usein hämäräksi jäävää integraation ajatusta on keskittyä integraatiopuheeseen liittyvään lojaalisuuden ideaan, kuten edellä on tehty. Lojaalisuus ja sen todistaminen erityisenä tapahtumana korostaa yksilön valintaan ja tahtoon liittyviä näkökulmia: lojaalisuuden tunteminen ja sen osoittaminen ovat aktiivisia valintoja, ja näitä valintoja kohtaan kansalaisuutta hakevan on osoitettava halukkuutta. Kansalaisuus on toisin sanoen jotain, jota on tavoiteltava ja jota kohti on pyrittävä, kuten Iso-Britanniassa julkaistussa *The Path to Citizenship* (2008) – linjauksessa käytetty käsite ”earned citizenship” osoittaa (Osler 2009, 72). Valinnan korostaminen valan vannomisen ja juhlallisuuksien

Anna Björk

kautta selkiyttää hetkeksi menneen ja tulevan kategoriat ja painottaa katkosta niiden välillä.

Viitteet

- ¹ Ajallisesta näkökulmasta polityyn: ks. Palonen 2003.
- ² Baden-Württembergin tapauksesta ks. Etzioni 2007; von Münch 2007. Osavaltiossa oli vuonna 2005 esitelty lista kysymyksiä, jotka oli tarkoitus esittää niille kansalaisuutta hakeville, jotka alun perin tulivat tietyistä islamilaisista maista.
- ³ “Wie können wir mit größtmöglicher Sicherheit gewährleisten, dass sich derjenige, der deutscher Staatsbürger werden möchte, auch tatsächlich mit unserer Werteordnung identifiziert und damit in unsere Gemeinschaft integriert?” (Dr. Christean Wagner (CDU), Hessischer Landtag 25.1.2006 (<http://starweb.hessen.de/cache/PLPR/16/1/00091.pdf> 2006).
- ⁴ ”...wenn jemand das, was wir eben hier angesprochen haben, mit seiner Unterschrift beglaubigen soll, ist es dann nicht legitim oder gar zwingend, dass man ihn auch fragen darf, was denn unter dem zu verstehen ist, was er unterschrieben hat?” (Ibid.)
- ⁵ Jörg-Uwe Hahn Hessischer Landtag 25.1.2006 (<http://starweb.hessen.de/cache/PLPR/16/1/00091.pdf> 2006)
- ⁶ ”... Aber man kann sich anschauen, ob der Mensch bestimmte Werte verinnerlicht hat und bereit ist, zu diesen Werten zu stehen.” (Ibid.)
- ⁷ Wer einen Eid leistet, zeigt seine innere Überzeugung und Hinwendung.” Bouffier 30.3.2006, (<http://starweb.hessen.de/cache/PLPR/16/9/00099.pdf> 2006)
- ⁸ “Wenn wir es richtig anstreben, genügt es nicht, bloss zu unterschreiben, [...]. Man darf sie [die Freiheitlichdemokratische Grundordnung] nicht nur hinnehmen, sondern man muss sie aktiv leben, wenn das eine erfolgreiche Gesellschaft werden soll.” Bouffier 25.1.2006 (<http://starweb.hessen.de/cache/PLPR/16/1/00091.pdf> 2006)
- ⁹ “Meine Damen und Herren, ausserdem heisst es in dem Konferenzbeschluss: ‘Die Einbürgerung soll in einem feierlichen Rahmen vollzogen werden. Sie soll durch Eid oder feierliches staatsbürgerliches Bekenntnis dokumentiert werden.’” Christean Wagner 18.5.2006 (<http://starweb.hessen.de/cache/PLPR/16/2/00102.pdf> 2006)

Lähdeluettelo

- <http://starweb.hessen.de/cache/PLPR/16/1/00091.pdf>. 25. 1 2006.
<http://starweb.hessen.de/cache/PLPR/16/2/00102.pdf>. 18. 5 2006.
<http://starweb.hessen.de/cache/PLPR/16/4/00114.pdf>. 6. 10 2006.
<http://starweb.hessen.de/cache/PLPR/16/9/00099.pdf>. 30. 3 2006.

Anna Björk

- Ball, Terence. 1988. *Transforming Political Discourse*. Oxford&New York: Basil Blackwell.
- Björk, Anna. 2007. An attempt to seize the political occasion. A study dealing with time in Northern Ireland Women's Coalition. Jyväskylän yliopisto.
- Etzioni, Amitai. "Citizenship tests: a comparative, communitarian perspective." *The Political Quarterly* 78; 3, 353-363.
- Evans, Vyvyan. 2004. *Structure of Time: Language, meaning and temporal cognition*. Philadelphia: John Benjamin Publishing Company.
- Gunnell, John G. 1987. *Political philosophy and Time. Plato and the origins of political vision*. Chicago&London: The University of Chicago Press.
- Hoy, David C. 2009. *The Time of Our Lives. A critical history of temporality*. Cambridge&London: The MIT Press.
- Jordheim, Helge. 2007. "Conceptual history between Chronos and Kairos. The case of "Empire"." *Redescriptions* 11, 115-145.
- Lindroos, Kia & Palonen, Kari (toim.). 2000. *Politiikan aikakirja. Ajan politiikan ja politiikan ajan teoretisointia*. Tampere: Vastapaino.
- Lindroos, Kia. *Now-Time/Image-Space. Temporalization of politics in Walter Benjamin's philosophy of history and art*. Jyväskylä: SoPhi, 1998.
- Osler, A. 2009. "Testing citizenship and allegiance: Policy, politics and the education of adult migrants in the UK." *Education, Citizenship and Social Justice* 4, 63-79.
- Palonen, Kari. 2003. "Four times of politics." *Alternatives* 28, 171-186.
- Van Oers, Ricky. 2008. "From liberal to restrictive citizenship policies: the case of Netherlands." *International Journal on Multicultural Societies* 1: 40-49.

Taru Haapala

**CAMBRIDGEN JA OXFORDIN UNIONIYHDISTYKSET
BRITTEILÄISESSÄ PARLAMENTAARISESSA KULTTUURISSA
1800-LUVULLA**

Cambridgen ja Oxfordin yliopistojen opiskelijoiden 1800-luvun alkupuolella perustamat unioniyhdistykset (Union Societies) ovat kuuluisia britteiläisiä instituutioita. Niitä on alettu sittemmin kutsua myös ”parlamentaarikkokouluiksi”, jolloin ne yhdistettiin puhetaitojen harjoittelun vuoksi julkisella uralla etenemiseen. Esimerkiksi Matthew Bevis (2007, 3) on osoittanut, että 1800-luvun Britanniassa puhetaidon merkitys kasvoi parlamenttiin kohdistuneen kiinnostuksen myötä. Monien muidenkin tutkijoiden mukaan, joista yhtenä esimerkkinä mainittakoon Meisel (2001), tämä johtui parlamenttipuheen muodostumisesta kulttuurisen mielenkiinnon kohteeksi:

”Public interest can be seen in the regularity with which articles on parliamentary oratory appeared in journals of opinion, and the extended descriptions and discussions of speech-making in that great Victorian literary genre, the parliamentary novel” (sama, 105).

Näin ollen on ilmeistä, että kyseisiä debattiyhdistyksiä tulisi tutkia brittiläisen parlamentin retorisen kulttuurin¹ näkökulmasta. Se, mitä tällä hetkellä tiedämme Unioniyhdistyksistä perustuu yleistäviin käsityksiin niiden menneisyydestä, joita ei ole riittävästi tarkasteltu niiden omassa historiallisessa kontekstissa. Tämä on huomattava puute, sillä juuri britteiläisellä parlamentilla on pitkä retorinen historia (ks. Palonen 2008, luku 4).

Brittiparlamentin ehkä tärkeimpänä ominaisuutena voidaan pitää siinä institutionalisoitua debatointia puolesta ja vastaan. Kuten myös itävaltalainen tutkija Josef Redlich (1905, 587) on huomioinut:

Taru Haapala

”Regierung eines Staates durch ein Parlament [...] ist diejenige Art der Regierung, die sich des Mittels der Rede als Motor und als wesentlicher Form ihrer Tätigkeit bedient.”

Parlamentaarinen hallinto muotoutuu täten nimenomaan puheen kautta. Redlichin mukaan parlamentaarinen puhe Britanniassa on nähtävissä etenkin sen debateissa. Niille on tunnusomaista tietynlainen muodollisuus, joka muodostuu lähinnä implisiittisistä säännöistä. Debatointi puolesta ja vastaan edustaa juuri tällaista sääntöä.

Tässä artikkelissa tarkastelen debattien muodollisuutta Cambridgen ja Oxfordin debattiyhdistysten suorana yhteytenä 1800-luvun brittiparlamentin alahuoneeseen. Ensin käsittelen brittiparlamentin alahuoneen roolin korostumista vuoden 1832 reformilain epäsuorana seurauksena, jonka jälkeen esittelen Unioniyhdistysten perustamisen aikaisia poliittisia olosuhteita debatoinnin näkökulmasta. Lopuksi osoitan, miten unioniyhdistysdebatit Cambridgessä liittyivät poliittisiin tapahtumiin reformilain säätämisen aikaan.

Brittiparlamentin alahuone ja vuoden 1832 reformilaki

Walter Bagehot (1826–1877) on maininnut klassikoksi muodostuneessa teoksessaan *The English Constitution*, että vuoden 1832 reformilain jälkeen Englannin parlamentin alahuone muistutti klubia, joka käytännössä hallitsi maan politiikkaa:

”We are ruled by the House of Commons; we are, indeed, so used to be ruled, that it does not seem to be at all strange. But of all odd forms of government, the oddest really is government by a public meeting.” (Bagehot 2001, 98-99.)

Kiinnostavaksi Bagehotin huomion tekee se, että siitä on huomattavissa, miten reformin jälkeinen tilanne koettiin selkeästi erilaisena kuin aiemmin. Monarkin ja ylähuoneen valta parlamentarisoitui ja hallitus tuli alahuoneen enemmistöstä riippuvaiseksi vuoden 1832 reformin jälkeisellä aikakaudella. Tämä oli ennenkokematon tilanne. Se kyseenalaisti perinteisen perustuslain, jossa yhdistyivät monarkian, oligarkian ja demokratian elementit (nk. mixed government).

Perustuslaillinen murros vaikuttikin välillisesti parlamentin alahuoneen roolin korostumiseen. Odotukset parlamentaarikoiden puhetaitoja kohtaan kasvoivat, jolloin myös käytetty retoriikka muuttui. Retoriikan muutokseen vaikutti myös 1700-luvun loppupuolella alkanut parlamenttijournalismi, joka 1800-luvun kuluessa kasvoi merkittävästi.

Taru Haapala

Muutokset eivät kuitenkaan olleet vailla epäilijöitä, mikä näkyi myös reformilaista käydyistä parlamenttidebateista. Konservatiivit vastustivat reformilakia. Vuonna 1831 Lord John Russell, joka laati Whig-hallituksen esityksen, vakuutti alahuoneen jäsenille maanomistajien etuoikeuksien säilyvän myös lain voimaantulon jälkeen:

“The principle of [the Bill is], to take away the power of nomination, not the influence of proper[t]y, nor that of character (...)” (Lord John Russell: HC Deb 18 April 1831 vol3 §1518).

Russell käytti tällaista retoriikkaa pyrkiessään saamaan alahuoneen Tory-opposition hyväksymään lakiesityksen eräänlaisena myönnytyksenä radikaleille, jotka uhkailivat mellakoiden jatkuvan jollei äänioikeuksia laajennettaisi. Vuoden 1832 reformilaki lopulta hyväksyttiin alahuoneessa, mutta vastustus parlamentin ylähuoneessa saatiin loppumaan vasta monarkin painostuksella. Konservatiivien pelot olivat osittain perusteltuja, sillä reformilain hyväksymisen jälkeen ylähuoneen vaikutusvalta heikkeni vähitellen poliittisen painopisteen siirtyessä parlamentin alahuoneelle.

Vaikka reformi olikin suunniteltu varsin maltilliseksi, sen epäsuorat vaikutukset olivat odotettua suuremmat. Parlamentin alahuoneen auktoriteetti kasvoi. Ylähuoneen saavuttama arvostus perustuslain tasapainon ylläpitäjänä heikkeni (ks. Weston 1965, 252). Parlamentin asialistalle tästedes nousseet esitykset eivät enää olleet ylähuoneen päätettävissä. Kuitenkaan ei voida vielä sanoa, että kyseessä olisi ollut demokraattinen muutos samassa merkityksessä kuin myöhemmin 1900-luvulla (sama, 4). Muutos vaikutti lähinnä parlamentin ylä- ja alahuoneiden eriytymiseen. Aiemmin niiden välillä ei ollut suurtakaan eroa, koska parlamentin jäsenillä oli melko samanlaiset intressit. Maanomistus oli ollut yhdistävä tekijä. Vuoden 1832 reformilain tultua voimaan parlamentin jäsenyys Englannissa oli edelleen suurimmaksi osaksi rajoitettu muilta kuin maanomistajilta, mutta mahdollisuus asettua ehdolle parlamentin alahuoneen jäseneksi oli avautunut nyt myös muille. Ylähuone sen sijaan ei käytännössä muuttunut, koska jäsenistöä ei valittu vaaleilla. Bagehot kuvaakin 1860-luvulla vallinnutta tilannetta seuraavasti:

“The lower chamber is a chamber of eager politicians; the upper (to say the least) of not eager ones” (Bagehot 2001, 84).

Ylähuoneen jäsenten ei tarvinnut kilpailla tullakseen valituiksi, mikä Bagehotin mukaan vaikutti siihen, että ylähuoneesta puuttui ”poliittinen ainesosa” (‘political ingredient’).

Taru Haapala

Myös parlamentin menettelytapoja alettiin vuoden 1832 reformin jälkeen muuttaa. Vuonna 1844 Thomas Erskine Mayn ensimmäinen teos parlamentaarista käytänteistä julkaistiin. Hänen elämänsä aikana kyseinen teos ilmestyi kahdeksana uudistettuna versiona aina alahuoneen hyväksyessä uusia muutoksia. Kun aiemmin parlamentin alahuoneen käytännöt olivat perustuneet lähinnä tunnettuihin konventioihin, alkoi menettelytavoissa korostua poliittiset hyödyt.

Debatointi 1800-luvun alun Britanniassa

Englantilaisissa yliopistoissa, joita 1800-luvun alussa olivat käytännössä ainoastaan Oxford ja Cambridge, debatointia ei pidetty akateemisten opintojen keskeisenä osana. Oxfordin ja Cambridgen yliopistot olivat anglikaanisen kirkon suojeleuksessa ja niiden johdoilla oli läheiset yhteydet hallitukseen. Yliopistokoulutuksen taso oli sosiaaliselta ja kulttuuriselta taustaltaan erittäin kapeaalainen. Klassisten kielten, kreikan ja latinan, osaaminen oli yliopisto-opintojen kulmakivi, jolle kaikki muu perustui. Tämän lisäksi Cambridge oli myös tunnettu matematiikan opetuksestaan. Oxfordin yliopistossa puolestaan opiskelijoiden odotettiin valmistuessaan osaavan lukea antiikin kirjallisuutta alkuperäiskielellä. Cambridgessä klassisten kielten osaamisesta ei myönnetty tutkintoja ennen vuotta 1824. Matematiikasta saattoi hankkia tutkinnon aina 1850-luvulle saakka, kun taas klassisten kielten tutkinnon suorittamista ei pidetty niin tärkeänä. Klassisten kielten opetuksen taso yliopistoissa oli näihin aikoihin huomattavasti alhaisempi kuin yksityisissä sisäoppilaitoksissa (nk. 'public schools') (Clarke 1959, 103).

Unioniyhdistysten perustamisen aikaan debatointia pidettiin yleisesti epäilyttävänä kansalaistoimintana. Yliopistot suhtautuivat debatointiin hyvin varauksellisesti, koska sen pelättiin lisäävän vallankumouksellisuutta (Walter 1984, 21). Napoleonin vastaan käytyjen sotien ja sodan jälkeisten levottomuuksien poliittisessa ilmapiirissä sananvapautta oli rajoitettu hallituksen toimesta. Unioniyhdistykset edustivatkin yliopistojen opetusohjelmien vastakohtaa siinä mielessä, että opiskelijat tutustuivat ajankohtaisiin aiheisiin ja kävivät niistä debattia. Tutustuen näin päivänpolitiikkaan yhdistysten jäsenet saivat mahdollisuuden valmistautua julkisen uran vaatimuksiin. Nimittäin 1800-luvun aikana vähitellen parlamentaarinen ja samalla spontaanimpi puhetaito alkoi olla uran vaatimus.

On kuitenkin muistettava, ettei Unioniyhdistysten jäsenillä voinut olla etukäteen käsitystä siitä, miten merkittävänä niitä myöhemmin tultiin pitämään puhetaidon harjoittelun kannalta. Cambridge Union Society perustettiin vuonna 1815, hieman ennen Napoleonin vastaisten sotien päättymistä. Vuonna

Taru Haapala

1817 Englannin hallitus julisti poikkeustilan. Samana vuonna Cambridge Union Society joutui lopettamaan debatoinnin yliopiston johdon käskystä. Parkinsonin (2009, 3) mukaan tämä johtui siitä, että debatoinnin aiheet olivat olleet liian ajankohtaisia ja uskaliaita. Vaikuttaakin siltä, että aina 1830-luvulle saakka Unioniyhdistyksiä tarkkailtiin yliopiston johdon taholta tarkasti, vaikka ne eivät olleetkaan niiden alaisia. Cambridge Union Society toimi vuodesta 1817 seuraavat neljä vuotta lukupiirinä. Vuonna 1821 se sai jatkaa debatointia, mutta poliittisten aiheiden osalta vain niistä, jotka olivat tapahtuneet ennen vuotta 1800. Tästä huolimatta debatit saattoivat epäsuorasti koskettaa päivänpolitiikkaa:

”At Oxford, as at Cambridge, they very easily got round that ban by discussing some political principle which had an obvious reference to their own day, in terms of past controversy” (Hollis 1965, 16).

Oxford Union Debating Society perustettiin vasta vuonna 1823. Senkään ensimmäiset toimintavuodet eivät olleet myöhemmin saavutetun maineen mukaisia. Se oli hyvin lähellä hajoamista jo vuonna 1825, kun osa sen jäsenistä perusti kilpailevan debattiyhdistyksen. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan jäljelle jääneet jäsenet päättivät perustaa uuden yhdistyksen nimeltä Oxford Union Society.

Unionidebattiyhdistykset eivät aivan heti perustamisestaan saakka saaneet parlamentaariselle uralle pyrkiviä innostumaan niiden toimintaan osallistumisesta. Hollis (1965, 17) arvelee, että Oxford Union Society alkoi saada arvostusta vasta William Ewart Gladstonen (1809–1898) saaman huomion jälkeen. Tämä tapahtui 1830-luvun alussa, kun Gladstonen voimakas reformivastaisuus Unioniyhdistyksen debateissa huomattiin parlamentissa. Hänelle tarjottiin paikkaa alahuoneen oppositiossa.

Ensimmäisen parlamenttireformin (1832) jälkeen puhetaidolla alkoi vähitellen olla aiempaa suurempi merkitys. Alahuoneen jäseniltä alettiin myös odottaa sitä, että he henkilökohtaisesti käyttäisivät puheenvuoroja täysistunnoissa ainakin omien vaalipiiriensä asioissa (viitataan tässä Redlichin 1905 sivuihin 83 ja 103). Tämä merkitsi samalla sitä, että parlamentissa puhuminen ei jäänyt harvojen ”kaunopuhujien” etuoikeudeksi ja että jäsenten puhetaidon tasoon ja sen opetteluun alettiin kiinnittää huomiota.

Unioniyhdistysdebatit parlamenttireformin aikaan: debatoinnin rajoituksesta päivänpolitiikkaan

Unioniyhdistysdebatteja käytiin kerran viikossa joka lukukausi. Lukukauden

alussa valittiin yhdistyksen puheenjohtaja, sihteeri ja taloudenhoitaja. Heidän tehtävänä oli hoitaa yhdistyksen asioita ja raportoida niistä lukukauden lopussa. Yhdistyksillä oli säännöt, joita noudatettiin tarkasti. Mahdollisista sääntörikkeistä keskusteltiin yhdistyksen sisäisissä kokouksissa (nk. 'private meetings'). Puheenjohtajan vakuuttuessa rikkeen tapahtumisesta hän saattoi määrätä sakkoja tai erottaa kyseisen jäsenen. Yhdistyksen varsinaisissa kokouksissa (nk. 'public meetings') puolestaan käytiin itse debaattit. Kummaltakaan tilaisuudet eivät olleet ulkopuolisille avoimia, sillä unioniyhdistykset olivat ennen kaikkea yksityisiä kerhoja. Siten ne muistuttivat toiminnaltaan lähinnä 1700-luvun parlamentin alahuonetta, jonne ulkopuolisilta oli pääsy kielletty. Myös jäsenyyden myöntäminen oli unioniyhdistyksissä lähinnä itsetäydentävää. Yhdistysten jäsenet saivat ehdottaa uusia jäseniä, joiden hyväksyminen oli lähes varmaa. Vaaleja käytiin vain toimihenkilöiden, kuten puheenjohtajan, paikkojen täyttämiseksi.

Unioniyhdistysdebatteissa oli kuitenkin myös parlamentaarisia piirteitä. Yhdistysten pöytäkirjoissa toimivaltaiseen kokoukseen viitattiin termillä 'House', jota käytetään myös brittiparlamentin debatteissa. Menettelytapa debatteissa seuraa myös parlamentaarista käytäntöä, jonka mukaan debattia ei ole ilman esitystä ('Motion'):

"One of the most important of the parliamentary rules then in force was that it was normally permissible only to speak to a motion – or, as the confusing but commonly accepted terminology had it, to 'speak to a question'" (Howarth 1956, 15).

Debatin osapuolten onkin puhuessaan pysyttävä virallisesti hyväksytyssä aiheessa. Tämän lisäksi esimerkiksi yhdistysten puheenjohtajien valtaa voidaan verrata alahuoneen puhemieheen ('Speaker of the House'). Puheenjohtajat ovat sääntöjen mukaan "lakien ainoita tulkitsijoita". Näin ollen erimielisyydet sääntöjen tulkinnasta on saatettu minimoida debattien aikana.

Yhdistysten säännöissä rajoitetaan myös debattien aiheita niin, että erityisesti teologisina pidetyt aiheet on suljettu käsittelyn ulkopuolelle. Cambridgen unioniyhdistyksessä poliittisista aiheista syntyi kuitenkin aivan oma debattinsa. Lokakuun 9. päivänä vuonna 1830 yhdistyksen sisäisessä kokouksessa ehdotettiin ensimmäisen säännön toista kappaletta poistettavaksi. Kyseisessä kohdassa kiellettiin debatoimasta sellaisista poliittisista tapahtumista, jotka olivat tapahtuneet kahdenkymmenen viimeisimmän vuoden aikana (Mr Matthew, Sidney College; Minute Book Vol. 6). Tämä siis tarkoitti sitä, että ensimmäistä kertaa Cambridgen unioniyhdistyksen historiassa yliopiston auktoriteetti määrittää yhdistyksen debattien aiheista kyseenalaistettiin. On huomioitava, että Ranskassa tapahtui heinäkuussa vuonna 1830 vallankumous, joka kiristi poliittista

ilmapiiriä myös Englannissa. Tässä valossa onkin ymmärrettävää, että poliittisten tapahtumien käsittely yhdistyksen debateissa nousi sen asialistalle. Matthew'n esitys sai aikaan paljon keskustelua ja se lopulta hyväksyttiin äänten enemmistöllä luvuin 112-83 (sama).

Myöhemmin yhdistyksen puheenjohtaja, Mr Orde, kuitenkin sai kirjeen yliopiston järjestyksenvalvojalta (Proctor) ja kutsui yhdistyksen erityiskokoukseen. Jotkut jäsenistä kuitenkin protestoivat kokouksen ”laillisuutta” vetoamalla siihen, että puheenjohtajalla ei ollut oikeutta kutsua yhdistystä koolle kyseisessä tilanteessa (Minute Book Vol.6). Näyttääkin siltä, että nämä henkilöt pyrkivät mitätöimään erityiskokouksen, jotta kirjettä ei olisi tarvinnut lainkaan käsitellä. Heidän protestinsa kuitenkin hylättiin ja yhdistys äänesti valiokuntakäsittelyn² puolesta. Kirjeeseen liittyen yhdistyksen taloudenhoitaja Mr Brookfield esitti, että yhdistyksen aiemmin hyväksymä lakimuutos kumottaisiin ja ”kahdenkymmenen vuoden” kieltä otettaisiin taas käyttöön. Tämä aiheutti ”vihaisen keskustelun” (sama), sillä joidenkin mielestä puheenjohtaja oli rikkonut sääntöä. Tämä sääntö kielsi sellaisen esityksen käsittelyn, josta oli jo aiemmin tehty päätös saman lukukauden aikana.

Kun yhdistys kokoontui jälleen marraskuun 16. päivänä, puheenjohtaja ilmoitti eroavansa tehtävästään. Suurin osa jäsenistöstä oli kuitenkin eroa vastaan. Seuraavalla viikolla aihe nousi jälleen kerran esiin kun Mr Laing esitti epäluottamuslausetta (Vote of Censure) puheenjohtajalle. Esitys sai aikaan sekasorron, jonka seurauksena kaksi jäsentä oli lähellä joutua erotetuiksi (Minute Book Vol. 6). Viikko tämän jälkeen Mr Dupuis esitti, että protesti uutta sääntöä vastaan tulisi kirjata yhdistyksen pöytäkirjaan. Tämä hyväksyttiin. Protestissa selitettiin sen syiksi muun muassa pelko siitä, että yliopiston järjestyksenvalvojat saattaisivat ottaa yhdistyksen jälleen kohteekseen kuten aiemmin ja että huonontaisi jäsenien käytöstä:

”[...] we think a breach of contract entered into between the University authorities and the Society & thus likely to cause the suppression of the Society; and which moreover we consider will render unavoidable much bitter feeling and personal altercation” (sama, 83).

Yhdistyksen lakimuutosasia oli jatkuvasti esillä vielä seuraavien kahden lukukauden aikana. Lopulta 13. helmikuuta 1832 lakimuutoksesta äänestettiin viimeisen kerran, jolloin esitys ”kahdenkymmenen vuoden” kiellosta hävisi äänestyksessä (Minute Book, Vol.7). Tästä lähtien ajankohtaisista poliittisista tapahtumista tuli Cambridgen unioniyhdistyksen kiistämätön osa. Sen sijaan Oxfordin unioniyhdistyksessä vastaavaa debattia ei käyty. Syynä voidaan osittain pitää sitä, että Oxfordin yhdistyksen debateissa oli esillä selkeämmin kon-

Taru Haapala

servatiiviset mielipiteet. Etenkin Gladstone oli siitä hyvä esimerkki, kun hän puhui voimakkaasti reformilakia vastaan vuonna 1831.

Lopuksi

Oxfordin unioniyhdistyksestä tuli nopeasti Cambridgea maineikkaampi. Meiselin mukaan se selittyikin pitkälti Gladstonen saaman huomion takia. Oxfordin unioniyhdistys yhdistettiin poliitikkojen puhetaidon harjoittamiseen:

“The Gladstone connection gave the Oxford Union, not only its reputation as a nursery of statesmen, but also a self-consciousness of its role as a starting point for great careers in public life” (Meisel 2001, 32).

Kuitenkin Cambridgen unioniyhdistys ei näyttäisi olleen yhtään sen epäpoliittisempi, kun tarkastellaan poliittisuutta toisesta näkökulmasta. Jos nimittäin ajatellaan ’poliittista’ debatoinnin aiheiden nostamisena esille, joita aiemmin ei ole pidetty politiikkaan kuuluvina, Cambridgen unioniyhdistyksen pitkään jatkunut debatti lakimuutoksesta on selkeä osoitus poliittisesta toiminnasta.

Samanaikaisesti kun Cambridgen unioniyhdistys kävi keskustelua lakimuutoksen oikeutuksesta, brittiparlamentin alahuone debatoi reformilaista. Molemmissa tapauksissa hyödynnettiin tulevaisuuden riskien ennakoinnin retoriikkaa. Reformilakia puolustava hallitus tynnytteli maaomistajia maltillisella reformiesityksellä vallankumouksen pelossa. Cambridgen unioniyhdistyksen lakimuutoksen vastustajat taas pelkäsivät ”kahdenkymmenen vuoden” kiellon hylkäämisen johtavan toiminnan rajoituksiin ja huonoon käytökseen. Samaa retoriikkaa käytettiin siis vastakkaisiin tarkoituksiin: reformin puolustamiseen ja toisaalta lakimuutosta vastaan.

Viitteet

- ¹ Retorisella kulttuurilla tarkoitan tässä yhteydessä poliittisia resursseja, joita kielellisesti taidokkaalla tavalla käytetään edistämään omia tavoitteita.
- ² Unioniyhdistykset käyttivät parlamentin alahuoneelle tyypillistä menettelytapaa muuttaa muotoaan valiokunniksi (parlamentin Committee of the Whole Houseen esimerkin mukaisesti). Näin yksittäinen jäsen saattoi osallistua keskusteluun useammin kuin kerran, toisin kuin debateille tyypillisessä käsittelyssä.

Lähteet

Bagehot, Walter. 1867/2001. *The English Constitution*. Cambridge texts in the history of political thought. Second edition. Edited by Paul Smith, with the introduction

Taru Haapala

- written in 1872. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bevis, Matthew. 2007. *The Art of Eloquence: Byron, Dickens, Tennyson, Joyce*. Oxford: OUP.
- Clarke, M. L. 1959. *Classical Education in Britain, 1500-1900*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hollis, Christopher. 1965. *The Oxford Union*. London: Evans.
- House of Commons debates*. Hansard, <http://hansard.millbanksystems.com/>
- Howarth, Patrick. 1956. *Questions in the House. The History of a Unique British Institution*. London: The Bodley Head.
- Meisel, Joseph S. 2001. *Public speech and the culture of public life in the Age of Gladstone*. New York: Columbia University Press.
- Minute Book, Vol. 6: 1830-1831*. Cambridge: Cambridge Union Society.
- Minute Book, Vol. 7: 1831-1833*. Cambridge: Cambridge Union Society.
- Palonen, Kari. 2008. *The Politics of Limited Times. The Rhetoric of Temporal Judgment in Parliamentary Democracies*. Baden-Baden: Nomos.
- Parkinson, Stephen. 2009. *Arena of Ambition: A History of the Cambridge Union*. London: Icon Books.
- Redlich, Josef. 1905. *Recht und Technik des Englischen Parlamentarismus*. Leipzig: Duncker & Humblot.
- Walter, David. 1984. *The Oxford Union: Playground of Power*. London: Macdonald.
- Weston, Corinne Comstock 1965. *English Constitutional Theory and the House of Lords, 1556-1832*. New York: AMS Press.

Hanna-Mari Kivistö

IHMISARVO SODANJÄLKEISISSÄ (LÄNSI-)SAKSAN DEBATEISSA

Artikkelini käsittelee ihmisarvoon liittyvää retoriikkaa erityisesti Saksan liittotasavallan poliittisen alun kontekstissa. Primääriaineistonani hyödynnän liittotasavallan vuoden 1949 perustuslain (*Grundgesetz*) laatineen parlamentaarisen neuvoston (*Parlamentarischer Rat*) debatteja. Paneudun sodanjälkeiseen ihmisoikeuskieleen erityisesti tekemällä huomioita perustuslain ensimmäisen artiklan luomisesta. Artikla sisälsi ajatuksen ihmisarvon loukkaamattomuudesta (*Die Würde des Menschen ist unantastbar*)¹.

Kuten Sensen (2011, 71) kirjoittaa, ihmisarvon ('dignity') idea on ollut keskeinen viimeisten 60 vuoden aikana ihmisoikeuksiin liittyvässä diskurssissa, ihmisarvon ollessa esimerkiksi YK:n dokumenteissa perustana ihmisoikeuksille. Käsitteellä on pitkä historia - teemaa tarkastelleista filosofeista kuuluisimpia lienee Kant - joskin toisen maailmansodan jälkeinen ymmärrys ihmiselle luontaisesti kuuluvasta arvosta on monessa mielessä hyvin erilainen kuin traditionaalisempi ihmisarvoparadigma esittää, kuten Sensen (2011) artikkelissaan toteaa. Saksan kontekstissa 'Würde'-käsitteen historiasta löytyy luenta esimerkiksi *Geschichtliche Grundbegriffe* -artikkelissa (Kondylis & Pöschl 1992).

Tekemällä viittauksia parlamentaarisen neuvoston ihmisarvodebatteihin, pyrin tekstilläni valottamaan neuvoston kiistoja koskien perusoikeuksia ja niiden muotoa, sekä niiden suhteen tehtyjä poliittisia valintoja. Liittotasavallan kontekstissa ensimmäisen artiklan tutkiminen on kiinnostavaa senkin vuoksi, että ihmisarvon loukkaamattomuus on perustuslain fundamentaalinen periaate (ks. esim. Böckenförde 2006) ja siten myös avain koko perusoikeusluvun ymmärtämiselle. Toisaalta artikkelin tarkoituksena on selventää luentaani liittyen oikeuksiin yleisemmällä tasolla, erityisesti parlamentaarisen materiaalin tutkimisen näkökulmasta.

Hanna-Mari Kivistö

Bonnin perustuslain laatiminen ja parlamentaarisen materiaalin tutkimisesta

Saksan liittotasavallan sodanjälkeisen perustuslain laatinut parlamentaarinen neuvosto kokoontui liittoutuneiden valtuuttamana Bonnissa syyskuusta 1948 toukokuuhun 1949. Neuvostoa edelsi konventti, joka pidettiin Herreninselín saarella Chiemsee-järvellä Baijerissa elokuussa 1948, ja joka laati perustuslakiluonnoksen neuvoston deliberaatioiden pohjaksi.

Siinä missä pääasiallisesti oikeusoppineista koostunutta Herrenchiemseen konventtia korostettiin asiantuntijatahona, parlamentaarinen neuvosto puolestaan nähtiin selkeästi poliittisena elimenä², joskin usea sen 70 jäsenestä oli taustaltaan juristi. Kokoonpanon suhteen huomattavaa oli myös emigranttien suuri lukumäärä. Usea neuvoston poliitikoista oli toiminut aktiivisesti natsihallintoa vastaan³ (ks. Möllers 2009, 22–23).

Organisaationsa osalta neuvosto koostui eri valiokunnista sekä täysistunnosta. Tämän lisäksi neuvostoon kuului myös yleisvaliokunta (*Hauptausschuß*), jonka tehtävänä oli koordinoida eri valiokuntien työt täysistunnossa esitettäväksi kokonaisuudeksi. Perusoikeuksien osalta periaatevaliokunnan (*Ausschuß für Grundsatzfragen*) debatit ovat erityisen kiinnostavia. Valiokunta oli vastuussa perusoikeusluvun laatimisesta, ja siten sillä oli myös suuri poliittinen arvovalta.

★★

Verrattaessa muihin historiallisiin esimerkkeihin koskien perustuslain luomista, parlamentarisella neuvostolla oli useita erityispiirteitä. Neuvoston valitsivat osavaltio parlamentit, eikä sitä siis esimerkiksi Weimarin kansalliskokouksen tapaan valittu kansanvaalilla. Perustuslain luominen tapahtui liittoutuneiden valvonnan alaisena ja siten neuvoston työnä oli myös neuvotella liittoutuneiden edustajien kanssa. Erityinen aspekti liittyi myös luonnollisesti sodanjälkeiseen poliittiseen tilanteeseen, joka tarkoitti esimerkiksi puolueiden uudelleen organisointia.

Vaikka neuvosto ei ollut parlamentti *an sich* ja siltä puuttui esimerkiksi jako hallituksen ja opposition välillä, neuvosto noudatti kuitenkin useita parlamentaarisia proseduureja, kuten lakien useaa lukukertaa ja sitä, että komiteatyö ja täysistuntodebatit vuorottelivat keskenään.

Lange (1993, 38) toteaa, kuinka saksalaisesta toisen maailmansodan jälkeisestä parlamentarismista kirjoitettaessa parlamentaarinen neuvosto jätetään usein huomioimatta⁴. Tarkasteltaessa erilaisia tutkimuksia, jotka on tehty neuvostosta, voi edelleen huomata, kuinka myös retorista luentaa korostava tutkimus puuttuu. Retoriikka liittyy tässä erityisesti parlamentaariseen puheeseen ja ideaalittyyppiseen ajatukseen ”parlamentarisesta poliittisesta tyylistä“ (Soi-

ninen & Turkka 2008), joka puolestaan kytkeytyy puolesta ja vastaan puhumiseen (ks. Palonen 2008).

Eräs tapa korostaa parlamentaarisen materiaalin arvoa erityisesti käsitehistoriallisesta näkökulmasta on huomauttaa, kuinka parlamentaariset debaattit tuottavat ensisijaista kuvaa tutkittavasta ajasta, sen poliittisista valtasuhteista ja ajan poliittisesta kielestä (ks. Ihalainen & Palonen 2009), ja parlamentaarisen neuvoston debattien ollessa kyseessä myös siitä, kuinka valtio tulisi organisoida. Tähän liittyen argumenttini on, että tutkittaessa jotain niin ”kanonisoitua” kuin liittotasavallan sodanjälkeinen perustuslaki, parlamenttiaineiston avulla voidaan konstruoida luenta, joka korostaa sitä, kuinka tietyllä hetkellä tehdyt päätökset eivät suinkaan olleet itsestäänselvyksiä. Ajatuksena on myös se, että poliitikkojen mahdollisuudet olivat moninaisempia kuin nykyään useasti esiintuotu narratiivi Bonnin perustuslaista ”menestystarinana” antaa ehkä ymmärtää (ks. myös Ullrich 2009).

Paitsi että Saksan sodanjälkeinen konteksti on hyvin kiinnostava poliittisen kielen näkökulmasta⁵, retorinen aspekti liittyy myös luentaani oikeuksista: kysyessäni, kuinka tietty oikeus nousee agendalle; kuinka se luodaan ja kuinka sitä legitimoidaan debateissa ja millaisin argumentein sitä vastustetaan, sekä minkälaisia valintoja sen suhteen tehdään eri vaihtoehtojen välillä, korostan oikeuksien kontingenttia luonnetta. Oikeudet ymmärretään tässä yhteydessä paikallisiksi, historiaan juurtuneiksi vaatimuksiksi, joiden tunnustaminen ja se mikä status niille annetaan on poliittinen kysymys (cf. Loughlin 2000, 203).

Kuten hyvin tunnettua, sodanjälkeinen aika johti ”ihmisoikeusvallankumoukseen” ja tarkoitti samalla luonnonoikeusdoktriinin uutta tuleamista. Esimerkiksi Kelsen kirjoitti, kuinka jälkimmäinen oli suunnattu relativistista positivismia vastaan, joka oli ollut valloillaan 1800-luvun loppupuolelta 1900-luvun ensimmäiseen vuosikymmeneen (Kelsen 1957, 174). Luonnonoikeusnäkökulmat ja kritiikki (”väärin ymmärrettyä”⁶) positivistista ajattelua kohtaan olivat dominoivia myös parlamentaariessa neuvostossa, jossa ne saivat suurten puolueiden tuen. Tarkoituksena seuraavassa on katsoa tarkemmin kyseessä olevia debateja, keskittyen erityisesti ihmisarvoon.

Uuden alun retoriikkaa ja deliberaatiota ihmisarvosta

”Jede Verfassungsgebung... wird ... mitbestimmt von den Erfahrungen der unmittelbaren staatlichen Vergangenheit, und zwar um so stärker, je unglücklicher diese Vergangenheit war” (Walter Strauß 1948, sitaatti Fromme 1960, 10).

Ennen siirtymistä tarkemmin parlamentaarisen neuvoston ihmisarvoon liittyvään debatin käsittelemiseen, on hyvä tehdä muutama huomio liittyen uuden alun retoriikkaan. Ajatus 'uudesta alusta' on ollut historiankirjoituksen kannalta hyvin ristiriitainen Saksassa, samalla kun historiankirjoituksesta itseltään on tullut yhä enemmän tutkimuksen ja debatin kohde (ks. Ullrich 2009). Esimerkiksi Frei (1996, 7) kirjoittaa, kuinka kysymys kansallissosialistisen menneisyyden kohtaamisesta on vanhempi kuin liittotasavalta itsessään ja se on aina ollut läpeensä kiistanalaiseen. Tähän puolestaan liittyy käsite 'Vergangenheitsbewältigung'⁷, joka liittyy menneisyyden prosessointiin.

Uudelleen alkamiseen kytkeytyvät myös "menneisyyden opit", joihin liittotasavallan kontekstissa perusoikeusluku läheisesti liittyy. Bonnin perustuslaki on tunnettu perusoikeuksiensa "militantista" luonteesta⁸. Perusoikeudet tunnustetaan suoraan sovellettavana lakina, jotka sitovat niin lainsäädäntö-, toimeenpanto- kuin tuomiovaltaakin. Perusoikeudet ovat siis tavallisen parlamentaarisen proseduurin yläpuolella, "perustuslakia halliten", kuten SPD:n Carlo Schmid formuloi parlamentaarisessa neuvostossa⁹.

Perusoikeudet, jotka kytkeytyvät vahvasti moderniin konstitutionalismiin, ovat 1700-luvun lopun vallankumouksien tuotteita (Grimm 1994, 67). Saksalaisessa kontekstissa perusoikeudet nousivat agendalle Frankfurtin kansalliskokouksessa 1848–49. Weimarin tasavallan liberaali perustuslaki (1919) sisälsi edelleen laajan listan perusoikeuksista, mutta ne olivat luonteeltaan ainoastaan deklamatorisia.

Vastakohtana Weimarin tasavallan perustuslaille, joka osoittautui lopulta heikoksi natsien valtaannousun edessä, sodanjälkeistä perustuslakia on usein kuvailtu menestystarinaksi. Bonnin perustuslaki asettuu myös vastakkain Weimarin arvorelativismiin kanssa. Ensimmäinen artikla, joka voimakkaalla retoriikalla julistaa ihmisarvon loukkaamattomuutta on tästä erinomainen esimerkki.

Ihmisarvon korostaminen ei sodanjälkeisenä aikana sinällään luonnollisesti ollut ainutlaatuisia liittotasavallan perustuslaille, vaan se kirjattiin useisiin keskeisiin lakiteksteihin. Esimerkiksi YK:n perustamiskirjassa (1945) vakuutetaan uskoa "ihmisen perusoikeuksiin, ihmisyyksilön arvoon ja merkitykseen"¹⁰. Ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa (1948) puolestaan todetaan muutamaa vuotta myöhemmin, kuinka "ihmisperheen kaikkien jäsenten luonnollisen arvon ja heidän yhtäläisten ja luovuttamattomien oikeuksiensa tunnustaminen on vapauden, oikeudenmukaisuuden ja rauhan perustana maailmassa"¹¹. Saksalaisessa kontekstissa ajatus ihmisarvosta kirjattiin useimpiin osavaltioperustuslakeihin amerikkalaisilla ja brittiläisillä miehitysvyöhykkeillä vuosien 1946 ja 1947 välillä (Lange 1993, 118–119). Samoin ihmisoikeuksien ja ihmisarvon turvaaminen oli kuulunut saksalaisten vastarintaliikkeiden vaatimuksiin sodan aikana (Hofer 2004, 180).

”Luonnonoikeuden renessanssi” ja sen seurauksena ajatus siitä, että oikeudet nähtiin esivaltioillisina, oli selkeä ero aikaisempaan saksalaiseen juridiseen traditioon, joka esimerkiksi 1800-luvun puolivälissä oli korostanut oikeuksia jonain, jonka valtio myöntää. Sodanjälkeinen ymmärrys perusoikeuksista oli selvä erotus tähän ja löysi esikuvansa enemmän amerikkalaisesta traditiosta¹². (Lange 1993, 118–119).

Eroa aikaisempaan oli myös siinä, kuka nähtiin oikeuksien subjektina. Viitatus luonnonoikeuteen esimerkiksi suhteessa ihmisarvoon tarkoitti myös sitä, ettei konsepti käsittänyt ainoastaan saksalaisia. Frankfurtin kansalliskokouksen laatima Paavalinkirkon perustuslaki (*Verfassung des Deutschen Reiches*, 1849) – joka ei lopulta koskaan astunut voimaan – oli puhunut ’Saksan kansan perusoikeuksista’ (*Grundrechten des Deutschen Volkes*), Weimarin tasavallan perustuslaki puolestaan ’saksalaisten perusoikeuksista ja –velvollisuuksista’ (*Grundrechte und Grundpflichten der Deutschen*). (ks. Lange 1993, 120)

Parlamentaarinen neuvosto päätyi jo aikaisessa vaiheessa siihen, että lista perusoikeuksista oli tuleva osaksi laadittavaa perustuslakia¹³. Kuten aiemmin on mainittu, suuret puolueet omaksuivat näkökannan, joka pohjasi luonnonoikeusajatteluun, kuitenkin erilaisin käsityksin asiasta. SPD:n positio tuki rationalistista luonnonoikeusajattelua, kun taas CDU/CSU, Zentrum ja Deutsche Partei omaksuivat kristillis-neothomistisen näkökannan (Otto 1971, 69). Liberaalit olivat sen sijaan skeptisiä ajatukselle esivaltioillisista oikeuksista.

Parlamentaarisen neuvoston debatteja lukiessa on kiinnostavaa huomata, kuinka perustuslaki lopulta jättää auki kysymyksen siitä, perustuvatko perusoikeudet kristilliseen luonnonoikeusymmärrykseen vaiko sekulaariin humanitaariseen ihmiskäsitykseen (ks. Lange 1993, 119). Esimerkkinä CDU:n positioista on Adolf Süsterhennin täysistuntopuheenvuoro (2. istunto 8.9.1948):

”Es gibt (...) vor- und überstaatliche Rechte, die sich aus der Natur und dem Wesen des Menschen und der verschiedenen menschlichen Lebensgemeinschaften ergeben, die der Staat zu respektieren hat. Jede Staatsgewalt findet ihre Begrenzung an diesen natürlichen, gottgewollten Rechten des einzelnen, der Familien, der Gemeinden, der Heimatlandschaften und der beruflichen Leitungsgemeinschaften. Es ist die Aufgabe des Staates, diese Rechte zu schützen und zu wahren.“

Vastaavasti puolestaan SPD:n näkemyksistä debatissa voidaan mainita Carlo Schmid, joka oli paitsi puolueensa sodanjälkeisiä johtohahmoja, myös neuvoston aktiivisimpia puhujia. Schmid kehotti periaatekomitean muita jäseniä pohtimaan tarkasti ajatusta luonnonoikeudesta ja erityisesti ymmärtämään se historiallista taustaansa vasten.

Schmid viittasi puheenvuorossaan Edmund Burkeen, joka tunnetusti

oli kritikoinut Ranskan vallankumouksen ideoita. Schmid korosti sodanjälkeistä innostusta luonnonoikeuteen vastaliikkeenä saksalaiselle positivismille, joka oli kieltänyt ajatuksen luonnonoikeudesta ja jota natsihallinto oli edelleen hyödyntänyt oikeudet kieltäessään. Schmid ei etäännyttänyt itseään tästä näkökulmasta, mutta korosti kuitenkin, että myös natsien teoria oli perustunut ”luonnonoikeuteen”, joskin sellaiseen, jonka ihmiskuva oli darwinistinen. Luonnonoikeuden ymmärtäminen absoluuttisena oli vaarallista. Sen sijaan Schmid kehotti kansapoliitikkojaan lukemaan Kantia. (periaatevaliokunnan 4. istunto, 23.8.1948).

Schmid korosti, kuinka perusoikeuskatalogi muotoili ihmiskuvan, johon perustuslain laatijat olivat valmiita sitoutumaan, raamit tuomareille lain tulkintaan: ”*Es handelt sich um eine Entscheidung, das staatlichen Leben nach einer gewissen Richtung hin zu formen*“ (periaatevaliokunnan 4. istunto, 23.8.1948).

Schmidin näkökulma luonnonoikeusposition puolustamiseen liittyi ”historialliseen luonnonoikeuskäsitteeseen”, jota hän kannatti filosofisen luonnonoikeusposition sijaan: ”*Vielmehr müssen wir von einem historischen Naturrechtsbegriff, der nur scheinbar eine contradictio in adjecto ist, ausgehen und sagen: In dieser Sphäre der geschichtlichen Entwicklung sind wir Deutschen nicht bereit, unterhalb eines Freiheitsstandards zu leben, der den Menschen die und die und die Freiheiten als vom Staate nicht treffbar garantiert.*“ (periaatevaliokunnan 4. istunto, 23.8.1948).

Liberaalin, ja skeptisemmän näkökulman osalta Theodor Heuss (FDP), totesi, ettei vastustanut luonnonoikeuksia moraalisenä periaatteena, mutta oli epäilevä sen suhteen, että perusoikeuskatalogi perustettaisiin luonnonoikeusajatteluun: ”*Ich möchte das Naturrecht als Katalog von Rechtsverbindlichkeiten nicht nehmen, sondern das Naturrecht nur als Basis und Mittel einer moralischen Überprüfung ansehen*“ (periaatevaliokunnan 4. istunto, 23.8.1948). Heussin vastustus liittyi edelleen ajatukseen oikeuksista, joita ei modernissa, sosiaalisessa mielessä voinut pitää luonnonoikeuksina, kuten oikeus työhön, ja näin niitä ei siis myöskään voinut luonnonoikeuden kielellä perustella.

Liittotasavallan perustuslain perusoikeusluku ei ollut ainoastaan menneisyyden kokemusten muokkaama, vaan se liittyi myös vahvasti geopolittiseen tilanteeseen ja siihen kytkeytyviin valtasuhteisiin. Esimerkiksi CDU:n Helene Weber korosti luonnonoikeusnäkökulmaa ja sen periaatteellista merkitystä, että ihmisarvo mainitaan perustuslain alussa suhteessa juuri nimenomaiseen historialliseen hetkeen, myös ilman että ihmisarvon alkuperää tarkemmin määriteltäisiin: ”*Der Sozialismus, aber auch andere Strömungen der Zeit, gehen nicht von der Würde des Menschen aus, sondern unmittelbar vom Staat und stellen den Menschen unter den Staat, geben ihm keine Rechte vor dem Staat. Daher finde ich den Satz, der von der Würde des Menschen ausgeht, außerordentlich wichtig und richtig. Es bleibt dem Einzelnen unbenommen, ob er von religiösen, philosophischen, ethischen oder geschicht-*

Hanna-Mari Kivistö

lichen Einsichten ausgeht. Aber daß wir in dieser geschichtlichen Stunde die Würde des Menschen an den Anfang der Verfassung stellen, halte ich für sehr bedeutsam.“ (periaatevaliokunta 4. istunto 23.8.1948)

Lopuksi

Lyhyessä tekstissäni olen pyrkinyt tekemään parlamentaarisen neuvoston debattien avulla huomioita toisen maailmansodan jälkeisestä ihmisoikeuksien kielestä ja neuvostossa esillä olleista erilaisista perusoikeuskonseptioista, sekä selventämään luentaani suhteessa parlamentaarisen aineiston tutkimiseen.

Vaikka artikkelini ei suoranaisesti ole käsitellyt perustuslain luojien suhdetta parlamentarismiin, perusoikeuksiin kytkeytyen, on kuitenkin hyvä huomioida, kuinka vuoden 1949 perustuslaki asettaa, kuten todettua, perusoikeudet vahvasti tavallisen parlamentaarisen proseduurin yläpuolelle. Ajatus ”poliittisen kiistelyn yläpuolella“ olevista oikeuksista liittyy myös aikakauden luonnonoikeudelliseen poliittiseen kieleen, joka pikemminkin kätkee käsitteisiin liittyvät tulkintakiistanalaisuudet kuin korostaisi ihmisoikeuksiin kytkeytyvää poliittista aspektia¹⁴.

Viitteet

- ¹ Liittotasavallan perustuslain ensimmäinen artikla 1 kokonaisuudessaan: (1) Die Würde des Menschen ist unantastbar. Sie zu achten und zu schützen ist Verpflichtung aller staatlichen Gewalt. (2) Das Deutsche Volk bekennt sich darum zu unverletzlichen und unveräußerlichen Menschenrechten als Grundlage jeder menschlichen Gemeinschaft des Friedens und der Gerechtigkeit in der Welt. (3) Die nachfolgenden Grundrechte binden Gesetzgebung, vollziehende Gewalt und Rechtsprechung als unmittelbar geltendes Recht.
- ² ”Asiallisen” ja ”poliittisen” foorumin eroista lainaus CDU:n Pfeifferilta: „Die Beratungen in Herrenchiemsee hatten den großenVorzug, daß 28 Fachleute vereinigt waren, von denen jeder ein oder mehrere Sachgebiete beherrschte, von denen keiner sich in Phrasen erging. So gab es in diesem Kreise keinerlei Diskussionen politischer Art. Solche Auseinandersetzungen wurden vielmehr dem Parlamentarischen Rat vorbehalten. Der Parlamentarische Rat ist nicht nur ein sachliches, sondern auch ein politisches Gremium. Daher werden seine Beratungen notwendigerweise ein anderes Gesicht haben als die Verhandlungen von Herrenchiemsee.“ (Pfeiffer, CDU, periaatevaliokunnan 2. istunto)
- ³ Parlamentarisessa neuvostossa (jonka 70 jäsenestä 5 olivat Länsi-Berlinistä ilman äänioikeutta) kahdella suurimmalla puolueella, kristillisdemokraateilla (CDU/CSU) ja sosiaalidemokraateilla (SPD) oli molemmilla 27 edustajaa. Loput yksitoista edustajaa tulivat kolmesta pienemmästä puolueesta (KPD, Deutsche Partei, Zent-

- rum) sekä pienemmästä koalitiosta (FDP/LPD/DVP). Neuvoston puheenjohtajana toimi Konrad Adenauer, joka myöhemmin valittiin liittotasavallan ensimmäiseksi liittokansleriksi. Adenauerin lisäksi neuvostossa oli esimerkiksi Carlo Schmid (SPD), Theodor Heuss (FDP) ja Heinrich von Brentano (CDU).
- ⁴ Neuvoston itseymmärryksen osalta Lange (1993, 38) viittaa parlamentaarisen neuvoston varapuheenjohtajaan Adolph Schönfelderiin (SPD), joka täysistuntotyöskentelyn alussa toteaa, kuinka ”*Wir wollen uns als Abgeordnete bezeichnen, wie das sonst im Parlament auch üblich ist*“.
- ⁵ Esimerkiksi SPD:n Carlo Schmid, totesi natsien väärinkäyttäneen paljon hyvää sanastoa, jota neuvoston oli negatiivisin arvolutauksen vuoksi vältettävä. Tästä hyvänä esimerkkinä ’Reich’. Tutkimuksista koskien natsikieltä esim.: Sternberger, Dolf. 1957. *Aus dem Wörterbuch des Unmenschen*. Hamburg: Claasen. Toisaalta esimerkki sodanjälkeisestä ’demokraattisesta’ kielestä: Kilian, Jörg. 1997. *Demokratische Sprache zwischen Tradition und Neuanfang: am Beispiel des Grundrechte-Diskurses 1948/49*. Tübingen: Niemeyer
- ⁶ ”Die Rückkehr zum Naturrecht, die wir heute erleben, ist die Reaktion auf einen falsch verstandenen Rechtspositivismus“ (Zinn, SPD, periaatevaliokunnan 4. istunto, 23.8.1948)
- ⁷ Ks. esim. Fischer & Lorenz. 2007. *Lexikon der “Vergangenheitsbewältigung“ in Deutschland: Debatten- und Diskursgesichte des Nationalsozialismus nach 1945*. Bielefeld: transcript.
- ⁸ ’Militantin demokratian’ käsitteestä ks. Loewenstein Karl. 1937. *Militant Democracy and Fundamental Rights*. *The American Political Science Review*, 31(3), 417–432.
- ⁹ ”In den modernen Verfassungen finden wir überall Kataloge von Grundrechten, in denen das Recht der Personen, der Individuen, gegen die Ansprüche der Staatsraison geschützt wird. *Der Staat soll nicht alles tun können, was ihm gerade bequem ist*, wenn er nur ein willfährigen Gesetzgeber findet, sondern der Mensch soll Rechte haben, über die auch der Staat nicht soll verfügen können. *Die Grundrechte müssen das Grundgesetz regieren*; sie dürfen nicht nur ein Anhängsel des Grundgesetzes sein, wie der Grundrechtskatalog von Weimar ein Anhängsel der Verfassung gewesen ist. Diese Grundrechte sollen nicht nur bloße Deklamationen, Deklarationen oder Direktiven sein, nicht nur Anforderungen an die Länderverfassungen, nicht nur eine Garantie der Länder-Grundrechte, sondern *unmittelbar geltendes Bundesrecht*, auf Grund dessen jeder einzelne Deutsche, jeder einzelne Bewohner unsere Landes vor den Gerichten soll Klage erheben können.” (Schmid, SPD, plenumin 2. istunto, 8.9.1948) (kursivointi H-MK)
- ¹⁰ Johdanto, Yhdistyneiden kansakuntien peruskirja 26.6.1945
- ¹¹ Yhdistyneiden kansakuntien yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus, 10.12.1948. YK:n ihmisarvokonseptista ks. lisää Senses 2011.
- ¹² Esimerkiksi Yhdysvaltain itsenäisyysjulistus (4.7.1776): ”*we hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights.*”
- ¹³ Yksilön oikeuksien ja vapauksien takaaminen kuului myös liittoutuneiden vaatimukseen laadittavan perustuslain suhteen (Frankfurter Dokumente, 1.7.1948).

- ¹⁴ Tähän liittyy osaltaan myös se mitä Sensen (2011, 73) kirjoittaa YK:n dokumenttien ihmisarvoteksteistä, joiden muotoiluille on tyypillistä se, että käsitteet jätetään tietoisesti epäselviksi, jotta eri osapuolet voivat ne hyväksyä.

Primäärilähteet

- Der Parlamentarische Rat 1948-1949. Akten und Protokolle. Ausschuß für Grundsatzfragen. (Bd 5/1 & 5/II) (toim.) Eberhard Pikart & Wolfram Werner. Boppard am Rhein: Boldt, 1993.
- Der Parlamentarische Rat 1958-1949: Plenum (Bd. 9) toim. Wolfram Werner, München: Boldt, 1996.

Lähteet

- Böckenförde, Ernst-Wolfgang. 2006. *Recht, Staat, Freiheit*. Frankfurt a/M: Suhrkamp.
- Frei, Norbert. 1996. *Vergangenheitspolitik: die Anfänge der Bundesrepublik und die NS-Vergangenheit*. München: Beck.
- Fromme, Friedrich Karl. 1960. *Von der Weimarer Verfassung zum Bonner Grundgesetz. Die verfassungspolitischen Folgerungen des Parlamentarischen Rates aus Weimarer Republik und nationalsozialistischer Diktatur*. Tübingen: J.C.B. Mohr.
- Grimm, Dieter. 1994. *Die Zukunft der Verfassung* (2. Aufl.) Frankfurt a/M.: Suhrkamp
- Hofer, Florian. 2004. *Die ideengeschichtlichen Quellen der Grundrechte des Grundgesetz*. Konstanz: Hartung-Gorre.
- Ihalainen, Pasi & Palonen, Kari. 2009. Parliamentary sources in the comparative study of conceptual history: methodological aspects and illustrations of a research proposal. *Parliament, Estates & Representation*, 29, 17–34.
- Kelsen, Hans. 1957. *What is Justice? Justice, Law, and Politics in the Mirror of Science*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Kondylis, Panajotis & Pöschl, Viktor. 1992. Würde. Teoksessa Otto Brunner, Werner Conze, & Reinhart Koselleck, (Hrsg.). *Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland* (Bd. 7). Stuttgart: Klett-Cotta, 637–677.
- Lange, Erhard H.M. 1993. *Die Würde des Menschen ist unantastbar. Der Parlamentarische Rat und das Grundgesetz*. Heidelberg: Decker & Müller.
- Loughlin, Martin. 2000. *Sword and Scales: An Examination of the Relationship between Law and Politics*. Oxford: Hart.
- Möllers, Christoph. 2009. *Das Grundgesetz: Gesichte und Inhalt*. München: C.H.Beck.
- Otto, Volker. 1971. *Das Staatsverständnis des Parlamentarischen Rates: Ein Beitrag zur Entstehungsgeschichte des Grundgesetzes für die Bundesrepublik Deutschland*. Bonn-Bad Godesberg: Kommission für Geschichte des Parlamentarismus und der Politischen Parteien.
- Palonen, Kari. 2008. Speaking Pro et Contra: The Rhetorical Intelligibility of Parliamentary Politics and the Political Intelligibility of Parliamentary Rhetoric. Teok-

Hanna-Mari Kivistö

- essa Soininen & Turkka (toim.): *The Parliamentary Style of Politics*. Helsinki: Finnish Political Science Association, 82-105.
- Sensen, Oliver. 2011. Human dignity in historical perspective: The contemporary and traditional paradigms. *European Journal of Political Theory*, 10(1), 71-91.
- Soininen, Suvi & Turkka, Tapani. 2008. Introduction. Teoksessa Soininen, Suvi & Turkka, Tapani (toim.). *The Parliamentary Style of Politics*. Helsinki: Finnish Political Science Association, 9-14.
- Ullrich, Sebastian. 2009. *Der Weimar-Komplex: Das Scheitern der ersten deutschen Demokratie und die politische Kultur der frühen Bundesrepublik 1945-1959*. Göttingen: Wallstein.

Anna Kronlund

**POIKKEUSTILAN RETORIIKASTA
YHDYSVALTALAISISSA KONGRESSIKESKUSTELUISSA.
ESIMERKKINÄ THE NATIONAL EMERGENCIES ACT
OF 1976**

Carl Schmittin teoksessa *Politische Theologie* (1922), suvereeni päättää poikkeustilasta, ”*Souverän ist wer über den Ausnahmezustand entscheidet.*” Vaikka nykykeskusteluissa poikkeustilalla käsitteenä viitataan usein juuri Schmittin käsitteeseen (*Ausnahmezustand*), poikkeustila on ollut merkittävä osa poliittista teoriaa ja valtiosääntöoikeutta koskevia keskusteluja jo antiikin Roomasta alkaen. Syyskuun 2001 terroristi-iskujen jälkeen poikkeustilasta tuli uudelleen merkittävä trooppi ajankohtaisissa poliittisissa keskusteluissa sekä Yhdysvalloissa että muualla maailmassa. 11.9.2001 muodosti uuden tilanteen, jonka poliittisen merkityksen määrittämiseksi ja jonka esittämien uhkien torjumiseksi, presidentti George W. Bushin hallinto ja virkakoneisto turvautuivat poikkeustoimiin.

Poikkeustilasta ja toimeenpanovallan ja lainsäädäntövallan välisistä suhteista keskusteltiin aktiivisesti Yhdysvalloissa kuitenkin jo 1970-luvulla Vietnamin sodan jälkeen. Presidentin ja kongressin toimivaltaa erilaisissa poikkeustilanteissa pyrittiin spesifioimaan uudella lainsäädännöllä, josta esimerkkeinä toimivat *the War Powers Resolution of 1973* ja *the National Emergencies Act of 1976*. Tilanne Vietnamin sodan jälkeen oli erittäin mielenkiintoinen, koska sekä varapresidentti Spiro Agnew että presidentti Nixon olivat joutuneet jättämään tehtävänsä ja kongressilla näyttäisi olleen poikkeuksellisen paljon valtaa. Poikkeustilaa spesifioiva lainsäädäntö katsottiin tarpeelliseksi, koska Vietnamin sodan jälkeen Yhdysvalloissa oli neljä voimassa olevaa poikkeustilan julistusta (Franklin D. Roosevelt pankkikriisiin liittyen vuonna 1933, Harry S. Truman vuonna 1950 Korean konfliktin seurauksena, Richard M. Nixon vuonna 1970 postilakon takia ja Nixon uudelleen vuonna 1971 ulkomaan kauppaan liittyen). Kongressin 1970-luvun alussa perustama poikkeustilaa ja erilaisia poikkeustilavaltuuksia Yhdysvalloissa tutkiva

senaatin erityisvaliokunta spesifioi 470 olemassa olevaa asetusta, joilla presidentille voidaan myöntää epätavallista toimivaltaa poikkeuksellisissa tilanteissa. Asetukset olivat pääasiassa toimeenpanovallan määrittelemiä ja hyväksytyt erilaisten poikkeustilojen aikana. Yhdysvaltain perustuslain ensimmäisen artiklan mukaan lainsäädäntövalta Yhdysvalloissa kuuluu ensisijaisesti kongressille. Poikkeustilaa tutkivan erityisvaliokunnan mukaan kongressi oli kuitenkin antanut toimeenpanovallan tehdä lakialoitteita ja siten lakeja. Poikkeuksellista toimivaltaa auktorisoivaa lainsäädäntöä hyväksyttiin sen tarkemmin ajattelematta lainsäädännöstä aiheutuvia kumulatiivisia vaikutuksia tulevaisuudessa tai niiden vaikutuksia toimeenpanovallan ja lainsäädäntövallan välisiin suhteisiin tai kansalaisyhteiskuntaan (ks. A National Emergencies Act 1974, S29976).¹ Vuonna 1930 alkanut, yhteensä 43 vuotta kestänyt poikkeuksellisten tilanteiden aika Yhdysvalloissa teki poikkeustilasta enemmän normin kuin poikkeuksen.

Senaatin erityisvaliokunnan kuulemisista ja raporteista huolimatta oli selvää, ettei poikkeustilavaltuuksien merkitystä ja luonnetta kokonaisuudessaan ymmärretty.² Poikkeustilalainsäädäntöä koskevissa komiteakuulemisissa politiikan tutkija Cornelius P. Cotter kuvaili poikkeustilaa seuraavasti: ”It [emergency] denotes the existence of conditions of varying nature, intensity and duration, which are perceived to threaten life or well-being beyond that which is accepted normal.” (Senate Special Committee on the Termination of the National Emergency, *National Emergency*, hearings, 93rd Cong., 1st sess., Apr. 11-12, 1973, 277) Poikkeustilan määrittely itsessään on usein problemaattista, mutta tunnusomaista erilaisille poikkeustilanteille yleensä on ajallinen luonne eli poikkeustilat ovat lyhytaikaisia ja ennakoimattomia. Toiseksi poikkeustilanteet koetaan vakaviksi, valtion järjestystä uhkaaviksi tilanteiksi. Erilaisiin poikkeustilanteisiin liittyy olennaisesti myös kysymys vastuunjaosta ja poikkeustilavaltuuksien vastuullisesta käytöstä. Edellä olevat kysymykset nousivat esiin kongressissa käydyissä keskusteluissa poikkeustilasta 1970-luvulla. Erityisenä ongelmana keskusteluissa todettiin poikkeustilanteiden jatkuvuus. Huolimatta siitä, että poikkeustilanteet itsessään olivat loppuneet, poikkeustilajulistukset olivat jääneet voimaan. Osasta poikkeustilaa koskevaa lainsäädäntöä oli myös muodostunut normaalia poliittista toimintaa.³ Vaikka sellaisenaan erilaisten poikkeustilanteiden ei koskaan katsottu vakavasti uhkaavan esimerkiksi kansalaisyhteiskuntaa tai perustuslaillista vallanjakoperiaatetta, kongressissa yleisesti ottaen korostettiin, että asiaan tulisi suhtautua vakavasti, kuten seuraavasta senaattori Robert Taftin Jr. argumentista käy ilmi:

“In times of great national stress, when particularly rapid and effective major action is likely to be demanded of governments, it is extremely tempting to allow the delicate balance between liberty and authority to be tipped in the direction of authority. The continuation to the present time of four national emergencies from as early as 1933 and

Anna Kronlund

the existence of 470 provisions of Federal law which delegate extraordinary authority in time of national emergency to the executive should indicate that this is a problem not to be taken lightly. While American's experience with emergency powers has been relatively painless thus far, the experience of Germany after the First World War should give us all pause. [...] While I am attempting to draw no comparisons between that situation and the present state of American emergency powers laws, this legislation does remedy important defects which provide too much leeway for the executive branch upon its declaration that a national emergency exists." (The National Emergencies Act 1974, S34557.)

Poikkeustilalla ei Yhdysvalloissa viitata ainoastaan tietyn tyyppisiin kriiseihin, kuten kapinaan, vaan myös ulkoihin uhkiin. Yhdysvaltain perustuslaki ei tunnista poikkeustilan käsitettä, mutta perustuslain ensimmäisen artiklan *habeas corpus*-kohtaa pidetään poikkeustilaan viittaavana instituutiona. Perustuslaissa todetaan seuraavasti: "the privilege of the Writ of *Habeas Corpus* shall not be suspended, unless when in cases of *Rebellion* or *Invasion* the public safety may require it."

Yhdysvalloissa kuuluisin esimerkki poikkeustilavaltuuksien käytöstä epäilemättä on sisällissota, jolloin presidentti Abraham Lincoln lakkautti tilapäisesti *habeas corpus* -säädöksen. Vaikka Yhdysvalloissa on olemassa tietty historiallis-oikeudellinen viitekehys poikkeustilavaltuuksille, poikkeustilan käsite on säilynyt ympärilyöreenä, ilman spesifejä määritelmiä. Kuten Thomas Dine senaatin julkaisemassa poikkeustilaa koskevassa raportissa toteaa: "In my discussions and research, I have yet to come across definition. There is no objective or standard definition [of national emergency]... If the President says so, it is a national emergency." (Committee print 96-780 1973, 10.) Tilanteessa, jossa poikkeustilasta ei ole selkeää käsitystä, kongressin ja korkeimman oikeuden on vaikea asettaa mitään tarkkoja standardeja poikkeustilavaltuuksien käytölle. Yhdysvalloissa keskustelua käydäänkin usein siitä, missä määrin presidentillä on eräänlaista luontaista (inherent) toimivaltaa⁴ kotimaassa ja onko kongressilla oikeus kumota tai ohittaa toimeenpanovalan päätöksiä erilaisissa kriisitilanteissa. Korkeimman oikeuden enemmistö päätös *Homebuilding & Loan assn. v. Bleisdell* (1934) korosti, että erilaiset poikkeustilanteet eivät sellaisenaan lisää perustuslaissa määriteltyä toimivaltaa: "Emergency does not create power. Emergency does not increase granted power or remove or diminish the restrictions imposed upon power granted or reserved." Toisaalta taas samaisessa päätöksessä todettiin, että vaikka poikkeustilanteet eivät sellaisenaan lisää minkään tahon toimivaltaa, poikkeustilanteet vaikuttavat toimivalan käyttöön: "emergency may furnish the occasion for the exercise of power."

Poikkeustilan määrittelystä

Habeas corpus -säädöksestä huolimatta, Clinton Rossiterin (2009, 212) tulkinna

mukaan on selvää, ettei poikkeustilavaltuuksien lisäämisen perustuslakiin katsottu olevan tarpeellista Amerikan perustuslakia säätäneen konventin jäsenten keskuudessa.⁵ Edelleen, huolimatta lukuisista kriiseistä Yhdysvaltain historiassa, kukaan ei ole koskaan vakavissaan esittänyt erityisesti poikkeustilavaltuuksien lisäämistä perustuslakiin. Poikkeustilavaltuuksia onkin pyritty määrittelemään pikemminkin lainsäädännöllä. Vaikka varsinaisia poikkeustilavaltuuksia ei ole spesifioitu etukäteen, toimeenpanovallan auktoriteetin kasvaminen erilaisissa poikkeuksellisissa tilanteissa on ominaista ja hyväksyttyä Yhdysvalloissa. Poikkeustilaan liittyvät toimivaltuudet legitimoidaan perustuslain auktorisoimista toimivaltuuksista. (ks. esim. Senator Charles Mathias; Termination of National Emergency, S28226). Perustuslain toisen artiklan mukaan “the President is the Commander-in-chief” ja “he has the power to execute the laws”. Toisaalta taas perustuslain ensimmäisessä artiklassa todetaan, että “Congress shall have power to declare war.” Perustuslaki ei siten yksiselitteisesti määrittele mille taholle poikkeustilavaltuudet pääasiallisesti kuuluvat. Presidentin poikkeustilavaltuuksia arvioidessa tulisi esimerkiksi Sempan (2008) mukaan analysoida perustuslain ja muiden vastaavien dokumenttien (kuten the Federalist Papers) lisäksi myös poikkeustilavaltuuksien aktuaalista käyttöä aina George Washingtonin presidenttiydestä lähtien ja edelleen tarkastella miten korkein oikeus ja muut tuomioistuimet ovat suhtautuneet poikkeustilavaltuuksien legitimointiin. Presidentit ovat Yhdysvaltain historiassa usein vedonneet erilaisiin kattaviin sota/poikkeustila-auktoiriteetteihin. Presidentit eivät kuitenkaan yleensä ole ryhtyneet toimenpiteisiin ilman kongressilta saatavaa auktorisoimista tai vastustaneet kongressin päätöstä. George W. Bush esitti uuden tulkinnan presidentin toimivaltuuksista toteamalla syyskuun 11. päivän 2001 terroristi-iskujen jälkeen, että kongressin ei tule kajota presidentin sotaan liittyvään auktoiriteettiin. Skibellin (2004, 183) tulkinnan mukaan aiemmat presidentit Yhdysvaltain historiassa ymmärsivät, että kongressi hyvin epätodennäköisesti kumoaisi toimeenpanovallan auktoiriteetin kriisitilanteessa. Presidentit eivät kuitenkaan halunneet asettaa itseään tämänkaltaiseen tilanteeseen, koska korkeimman oikeuden olisi erittäin vaikeaa legitimoida unilateraalista toimeenpanovallan auktoiriteettia.

Korkeimman oikeuden päätöksessä *Ex parte Milligan* (1866) Justice David Davis toteaa perustuslain validiuden myös poikkeuksellisten tilanteiden aikana: [the Constitution] ”is law for rulers and people, equally in war and peace, and covers with the shield of its protection all classes of men, at all times, under all circumstances.” Toisaalta taas muun muassa Skibell (2004, 211) on todennut korkeimman oikeuden päätöksestä *Prize Cases* (1863), että kansallisessa poikkeustilassa, presidentillä on mahdollisuus erityiseen toimivaltaan, joka ei normaalitilanteessa olisi perustuslaillisesti legitimiä. Korkein oikeus *Prize Cases*-ennakotapauksessaan kuitenkin korosti, että päätökseen merkittävästi vaikuttanut

tekijä oli nimenomaan kongressin toimeenpanovallan auktoriteetin ratifiointi kyseisessä tilanteessa. Tähän liittyen Clinton Rossiter (2009, 212) on kirjassaan ”Constitutional Dictatorship” (1942) todennut, että federalismi, perustuslaillinen vallanjakojärjestelmä ja kansalaisoikeudet (Bill of Rights) ovat pääasialliset syyt siihen, että ”poikkeustiladiktatuurin” muodostaminen ei ole sellaisenaan mahdollista Yhdysvalloissa.

Etenkin vallanjakojärjestelmän tarkoituksena on estää presidentin unilateraalit ja absoluuttiset poikkeustilavaltaudet. Täten kongressin rooli poikkeustilavaltuuksien kontrolloijana välttämättä korostuu. Edelleen on ensisijaisesti kongressin tehtävä huolehtia siitä, ettei presidentin toimivallan kasvu tapahdu lainsäädäntövallan kustannuksella. Korkeimman oikeuden tuomari Robert H. Jackson toteaa tunnetussa ennakkotapauksessa *Youngstown Sheet & Tube Co. v. Sawyer* (1952), että vain kongressilla on mahdollisuus huolehtia oman perustuslaillisen asemansa säilyttämisestä. Yhdysvaltalaisia poikkeustilavaltauksia leimaakin ensisijaisesti ajatus siitä, että vaikka presidentillä on tietynlaista luonnollista toimivaltaa, poikkeustilavaltuuksien katsotaan olevan ensisijaisesti legitiimejä, jos kongressi on toimivallan auktorisoinut tai muuten lainsäädännöllä legitimoinut. Esimerkkinä tästä muun muassa Tonkinin lahtea koskeva päätös Vietnamin sodan alkupuolella ja *Authorization for Use of Military Force* (AUMF, September 18, 2001) -päätös syyskuun 2001 terroristi-iskujen jälkeen. *Habeas corpus* -säädestä lukuun ottamatta, perustuslaki ei salli muiden ehtojensa pidättämistä poikkeustilassa. Kiistat koskien poikkeustilavaltuuksien legaalisuutta tai perustuslainmukaisuutta ovat oikeudellisesti arvioitavissa. Kongressin lisäksi presidentin toimivaltaa erilaisissa poikkeustilanteissa rajoittavat merkittävästi myös yleinen mielipide ja korkein oikeus. Lisäksi vuodesta 1976 alkaen presidentin toimivalta poikkeustilanteissa on alistettu tietyille muodollisille proseduureille, jotka presidentin tulee ottaa huomioon turvautuessaan joihinkin lainsäädännöllä delegoituihin poikkeustilavaltuuksiin. Lainsäädäntö vuodelta 1976 poisti käytöstä tai muunsi joitakin lakisääteisiä poikkeustilaan liittyviä toimivaltauksia, edellytti presidentin virallista poikkeustilan julistusta sekä vaati presidenttiä selkeästi määrittelemään mitä lakisääteistä toimivaltaa poikkeustilan julistuksella auktorisoidaan. Lainsäädännöllä pyrittiin myös antamaan kongressille välineet kiistää presidentin julistama poikkeustila ja siihen liittyvät toimivaltuudet. (ks. esim. Relyea 2001.)

Presidentin toimivalta erilaisissa sota/poikkeus/kriisitilanteissa on määritelty usealla eri tasolla liittovaltion lainsäädännössä. Kyseiset toimivaltuudet eivät ole sidottu ainoastaan sotilaallisiin uhkiin. Jotkin näistä perustuslaissa tai lainsäädännöllä auktorisoidut toimivaltuudet ovat jatkuvasti presidentin saatavilla ilman erityisiä vaatimuksia. Muut – eli kongressin lainsäädännöllä delegoimat – toimivaltuudet ovat valideja ainoastaan sen jälkeen kun presidentti on virallisesti julistanut poikkeustilan. Poikkeustilavaltuuksien turvin presidentti voi esimer-

Anna Kronlund

kiksi takavarikoida omaisuutta ja hyödykkeitä, organisoida ja kontrolloida tuotannon proseduureja, säädellä yksityisten yritysten toimintaa, rajoittaa matkustamista ja monilla tavoin myös kontrolloida Yhdysvaltain kansalaisten elämää. (ks. esim. Relyea 2001.)

Poikkeustilakeskustelut kongressissa

Vietnamin sota käynnisti yhden myrskyisimmistä aikakausista Yhdysvaltain historiassa. Se nosti esiin sekä vanhoja että uusia kysymyksiä koskien Yhdysvaltain sitoutumista kansalaisoikeuksien noudattamiseen. Senaatin erityisvaliokunta kuvasi tapahtumia seuraavasti: “*Our sobering experience with the undeclared Korean and Vietnam wars heightens the necessity to understand the means available within the Constitution to meet crisis situations affecting our national security.*” (Interim Report by the Special Committee on National Emergencies and Delegated Emergency Powers 1974, S29982) 1970-luvun alussa kongressissa selkeästi tunnistettiin tarve arvioida uudelleen kongressin roolia vallanjakoon perustuvassa järjestelmässä. Koko 1900-luvun kasvanut presidentin toimivalta ja kongressin kyvyttömyys suoriutua perustuslain edellyttämistä velvollisuuksistaan herätti runsaasti keskustelua kongressissa etenkin Vietnamin sodan jälkeen. Sekä vuonna 1973 hyväksytty *War Powers Resolution* ja vuonna 1976 hyväksytty *the National Emergencies Act* olivat esimerkkejä kongressin yrityksistä oikaista epätasapaino toimeenpanovallan ja lainsäädäntövallan välisissä suhteissa. Poikkeustilalainsäädännön tarkoituksena oli asettaa poikkeustilan julistaminen, täytäntöönpano ja lopettaminen lakisääteiselle perustalle. Lainsäädännöllä lakkautettiin jo neljä olemassa olevaa poikkeustilaa sekä useita poikkeuksellista toimivaltaa presidentille auktorisoivia säädöksiä. Olemassa olevia poikkeustiloja ei voitu sellaisenaan kumota kongressin valtuutuksella, koska ne olivat presidentin perustuslain toisen artiklan mukaisen toimivaltuuden perusteella auktorisoituja. Kongressin lainsäädännöllä nämä jo olemassa olevat poikkeustilat kuitenkin mitätöitiin. (ks. Relyea 2001.)

Poikkeustilaa koskeissa keskusteluissa kongressissa eniten huomiota herättivät kansalaisoikeuksien toteutuminen ja vallanjakoperiaatteen noudattaminen. Kongressin keskusteluissa oltiin kiinnostuneita muun muassa siitä kuka kontrolloi poikkeustilan julistamista, ja mitä seurauksia poikkeustilan julistamisella itse asiassa on. Epäselvyyttä keskusteluissa oli muun muassa siitä, mitä poikkeustilalla tarkoitetaan ja kuinka poikkeustilat saadaan päättymään jo varsinaisten kriisien loputtua. Ja toisaalta taas minkälaisia institutionaalisia seuraamuksia poikkeustilan julistuksella mahdollisesti on. Lainsäädännöllä pyrittiin ensisijaisesti luomaan käytäntöjä tuleville poikkeustilan julistuksille niin, että presidentin toimivaltuudet poikkeustilanteissa ovat selkeästi määriteltyjä ja kongressilla on mahdollisuus valvoa poikkeustilavaltuuksien käyttöä. Lainsäädännössä ei kuitenkaan sen tar-

kemmin perusteltu minkälaiset poikkeustilat olisivat tulevaisuudessa legitimejä tai mitä poikkeustilalla itse asiassa tarkoitetaan. Lakia myös kritisoitiin erityisesti siitä, että se ei erityisesti spesifioinut miten ja milloin presidentti voi julistaa poikkeustilan (ks. esim. House of Representatives debate and adoption of H.R. 3884 1975, H8325-H8341). Kongressissa ei kuitenkaan haluttu radikaalisti rajoittaa presidentin auktoriteettia tulevaisuudessa vaan presidentin toimivallan haluttiin säilyvän joustavana erilaisissa poikkeuksellisissa tilanteissa.⁶ Lainsäätämällä poikkeustilan katsottiin olevan voimassa vuoden kerrallaan, jos kongressi tai presidentti ei sitä aiemmin lakkautta. Presidentillä on myös mahdollisuus jatkaa poikkeustilanjulistusta aina vuodeksi kerrallaan. Kongressissa useat edustajat olisivat preferoineet vaihtoehtoa, jossa vastuu poikkeustilan lopettamisesta olisi kuulunut nimenomaan presidentille.

Kongressin keskusteluissa poikkeustilalainsäädäntöä koskien ei laajemmalti kiinnitetty huomiota siihen, mitä oikeuksia olisi poikkeustilassa mahdollista pidättää. Keskusteluissa tuotiin kuitenkin esiin presidentin poikkeustilavaltuuksien kontrolloiminen tulevan lainsäädännön avulla. Eräs lainsäädännön tavoitteista olikin määrittää, mitä poikkeustilavaltuudet itse asiassa pitävät sisällään. Lopullinen versio laista ei kuitenkaan spesifioinut poikkeustilaa sen tarkemmin.⁷ Senaatin erityisvaliokunnan loppuraportissa vuonna 1976 korostettiin poikkeustilalainsäädännön merkitystä toteamalla, että ”*emergency laws and procedures in the United States have been neglected for too long, and that Congress must pass the National Emergencies Act to end a potentially dangerous situation.*” (Senate Special Committee report on National Emergencies and Delegated Emergency Powers 1976, 19.) Lainsäädännön vaikutus pidemmällä aikavälillä on kuitenkin osoittautunut olemattomaksi. Poikkeustilaa ei ole lopetettu kongressin toimesta sitten vuoden 1979, jolloin presidentti Jimmy Carter julisti poikkeustilan iranilaisten pankkivankikiirisiin takia. Keskusteluiden perusteella näyttäisi siltä, että Nixonin presidenttiyden jälkeen todella oli eräänlainen kongressin *momentum*, jota yritettiin käyttää, mutta joka viimeistään Reaganin valtaantulon jälkeen kuitenkin menetettiin.

Viitteet

- ¹ Senaattori Frank Church kommentoi asiaa seuraavasti: “*on occasions, legislative history shows that during the limited debates that did take place, a few but very few, objections were raised by Senators and Congressmen expressing concern about the lack of provision for congressional oversight, as well as the absence of any terminal date for authorities granted.*” (A National Emergencies Act 1974, S29976)
- ² Elizabeth Holtzman kommentissaan kongressissa painotti poikkeustilavaltuuksien epämääräisyyttä: “*We do not even know the full of the emergency powers the President has. I have not seen a list of all of them. Is he allowed to have people arbitrarily arrested? Can he sus-*

Anna Kronlund

pend various civil rights? [...] There is another problem: the President's emergency powers come into play when the President declares a national emergency. Yet this bill permits the President to declare a national emergency if he finds 'it essential to the preservation, protection, and defense of the Constitution or to the common defense, safety, or well-being of the territory or people of the United States' these are pretty vague and broad standards for declaring a national emergency and triggering vast presidential powers." (Ms. Holtzman; House of Representatives debate and adoption of H.R. 3884 1975, H8325-H8341.)

- ³ Edustajainhuoneessa pitämässään puheenvuorossa Peter Rodino nosti esiin poikkeustilavaltuuksien määräaikaisuuteen liittyvän problematiikan: *"As has been discussed, a basic problem with emergency legislation derives from the fact that by continued and customary use of the authority has become the basis for current government activity. Simply to abolish all emergency powers and dispositions on a specified date would not actually solve this problem but would ignore that in some instances this authority is vital to some governmental functions. For years, this committee has been concerned with the identification of emergency states and their utilization."* (Representative Rodino; National emergencies 1975, H27634) Miellenkiintoinen analogia liittyen poikkeustilanteiden jatkumiseen jo varsinaisen kriisin mentyä ohi on havaittavissa myös nykyisessä Yhdysvaltain politiikassa. Presidentti Barack Obama nimittäin viimeksi vuonna 2010 jatkoi presidentti Bushin alun perin julistamaa poikkeustilaa liittyen syyskuun 2001 terroristi-iskuihin. *Continuation of the National Emergency with the respect to certain terrorist attacks.* (President Obama) Sept 10, 2010. <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2020/09/10/notice-president-continuation-national-emergency-with-respect-certain-te>. [28.12.2010]
- ⁴ Lukuisat presidentit Yhdysvaltain historiassa ovat vedonneet perustuslain toiseen artiklaan, jonka mukaan presidentti "is the commander-in-chief". Presidentit ovat vedonneet tähän mm. auktorisoidakseen sodan käynnin ilman kongressin suostumusta, vaikka perustuslaissa hyvin selkeästi todetaan, että "the Congress shall declare war."
- ⁵ Rossiter (2009, 212) kuvailee asiaa seuraavasti "the traditional theory of the Constitution is clearly hostile to the establishment of crisis institutions and procedures. It is constitutional dogma that his document foresees any and every emergency, and that no departure from its solemn injunctions could possibly be necessary."
- ⁶ Edustaja Walter Flowers ilmaisi asian seuraavasti: *"We do not govern by legislative fiat in this country. We are not a parliamentary form of government."* (House of Representatives debate and adoption of H.R. 3884 1975, H8325-H8341.)
- ⁷ Laissa todetaan, että "with respect to Acts of Congress authorizing the exercise, during a period of a national emergency, of any special or extraordinary power, the President is authorized to declare such a national emergency. Any such proclamation must be 'transmitted to the Congress and published in the federal Register.'" Edelleen laki määrittelee, että "When the President declares a national emergency, no powers or authorities made available by statute for use in the event of an emergency shall be exercised unless and until the President specifies the provisions of law under which he proposes that he, or other officers will act." (Public Law 94-412)

Lähteet

Congressional Record: *A National Emergency*. August 22, 1974 (Senate), S29975-S29986.

Anna Kronlund

- Congressional Record: *The National Emergencies Act*. October 9, 1974. Additional statement of Senator Robert Taft jr. from Ohio (Senate), S34557.
- Congressional Record: *Interim Report by the Special Committee on National Emergencies and Delegated Emergency powers in Support of a Recommended National Emergencies Act 1974*. August 22, 1974 (Senate), S29981-S29983.
- Congressional Record: *National Emergencies*. September 4, 1975 (House), H27632-H27646.
- Congressional Record: *House debate and adoption of H.R. 3884*. September 4, 1975 (House), H8325-H8341.
- Relyea, Harold C. 2001. *National Emergency Powers*. CRS report for Congress, order code 98-505 GOV. <http://fpc.state.gov/documents/organization/6216.pdf>. [11.2.2011]
- Rossiter, Clinton. 1947/2009. *Constitutional Dictatorship. Crisis Government in the Modern Democracies*. With a new introduction by William J. Quirk. New Brunswick & London: Transaction Publishers.
- Schmitt, Carl. 1922/1985. *Politische Theologie*. Berlin: Duncker & Humblot.
- Sempa, Francis P. 2008. *Presidential War Powers in Historical-Legal Context*. http://www.unc.edu/depts/diplomat/item/2008/1012/comm/sempa_warpowers.html. [4.1.2011]
- Skibell, Reid. 2004. Separation of Powers and the Commander in Chief: Congress's authority to override presidential decisions in crisis situations. *Geo. Mason L. Rev.* 13:1, 183-218.
- The Supreme Court of the United States. *Prize Cases*. 1863. 67 U.S. 635 http://www.law.cornell.edu/supct/html/historics/USSC_CR_0067_0635_ZS.html. [7.1.2011]
- The Supreme Court of the United States. 1866. *Ex Parte Milligan*. http://www.law.cornell.edu/supct/html/historics/USSC_CR_0071_0002_ZS.html. [11.2.2011]
- The Supreme Court of the United States. 1934. *Home Building & Loan assn. v. Blaisdell*. http://www.law.cornell.edu/supct/search/display.html?terms=constitutional%20or%20unconstitutional&url=/supct/html/historics/USSC_CR_0290_0398_ZS.html. [11.2.2011]
- The Supreme Court of the United States. 1952. *Youngstown Sheet & Tube Co. v. Sawyer*. http://www.law.cornell.edu/supct/html/historics/USSC_CR_0343_0579_ZC2.html. [11.2.2011]
- United States Senate. 1973. *Review and Manner of Investigating Mandate Pursuant to S.RES. 9, 93d Congress*. 1973. A Working paper prepared for the Special Committee on the Termination of the National Emergency. A Committee Print, 96-780.
- U.S. Congress. 1973. Senate Special Committee on the Termination of the National Emergency, *National Emergency*, hearings, 93rd Cong., 1st sess., Apr. 11-12, 1973 Washington: GPO.
- U.S. Congress. 1976. Senate Special Committee on National Emergencies and Delegated Emergency Powers, *National Emergencies and Delegated Emergency Powers*. S.Rept. 94-922, 94th Cong., 2nd sess. 1976. Washington: GPO.
- U.S. Congress. 1976. *Public Law 94-412*. 94th Congress, H.R. 3884. September 14, 1976.

Suvi Soininen

PARLAMENTARISMIA VAI MASSADEMOKRATIAA

Parlamentarismi ei tarkoita demokratiaa ja toisaalta demokratia ei edellytä parlamentaarista järjestelmää tai toisinpäin. Silti nämä kaksi käsitettä kulkevat politiikan historiassa ja teoriassa yhdessä kuin sisarukset; toisaalta toisiaan tarvitsevat, ja toisaalta kulkien osin toistensa ohi. Parlamentarismin ja – nykyoloissa – massademokratian välinen suhde on todellinen ongelma ja on luonnollisesti ollut jo pitkään, kuten monet 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella kirjoittaneet politologian ja sosiologian klassikot ovat osoittaneet.

Riippuen eri teoreettisista näkemyksistä, poliittisista kannoista tai muista henkilökohtaisesta vakaumuksista ihmiset näkevät tämän ongelman hyvin eri tavoin. Toisaalta ”tyhmistävät” tai ”keskinkertaiset” massat on pitkään koettu uhkana deliberatiiviselle politiikalle, toisaalta jo pieni ekskursio esimerkiksi rahatalouteen ja –virtoihin tai geopolitiikkaan osoittaa, että (massa)demokratian pahin ongelma on se, että sitä ei *kirjaimellisessa* merkityksessään ole olemassa tai ainakaan se ei yhdisty toimivalla tavalla parlamentarismiin suurimmassa osassa maapalloa, jos yleensä missään. Jos taas ymmärrämme massademokratian yleisen (teoreettisen) tavan mukaan pejoratiivisesti, voimme tiettyyn rajaan todentaa pessimistisimpiä arvioita massaihmissen voittokulusta (post)modernissa teollisuusyhteiskunnassa.

Nykyisen poliittisen tilanteen diagnoosiksi massademokratian suhteen varsin päteviä ehdotelmia on jo valittavaksi asti. Euroopan ja erityisesti Ranskan politiikkaa läheltä seurannut Jacques Attali (1991, 117) esimerkiksi näkee maailmamme yhtä aikaa kutistuvan ja laajenevan; ihmiset sekä lähentyvät että etääntyvät toisistaan samanaikaisesti. Uutiset tuovat tyranniin toimet lähes välittömästi tietoisuuteemme. Valtavia summia raha siirretään elektronisesti sekunneissa ja valtiolliset rajat ovat enenevässä määrin irrelevantteja. Kuitenkin globalismi elää enemmän kuin koskaan peittelemättömän kapitalismin alaisuudessa. (ibid.) Ivo Mosley (2000, 19) puolestaan muistuttaa siitä, että tota-

litarismilla on tapana muuntua esiin demokratioista ja että tämä uhka on jälleen hyvin todellinen myös länsimaissa. Mosley varoittaa karisman kultista, jopa pop- ja filmitähtien muodossa, jatkuvasta väkivallan ihannoinnin kasvusta mediassa, ruumiin yksipuolisista kauneusihanteista, yhteiskunnan jakautumisesta keski- ja alaluokkaan, ja yhä suuremmasta valtion kontrollista ihmisten elämään – toisin sanoen banaalista individualismista, joka ei lopulta ole individualismia lainkaan.

Diagnoosien samankaltaisuudesta huolimatta Attalin ja Mosleyn esittämät ratkaisut massademokratian ja parlamentarismien tai yleensä poliittisen järjestäytymisen ongelmaan ovat hyvinkin erilaiset. Kun Attali kannattaa jonkinlaista maailmanhallitusta ratkaisuna ”massoitumisen” ja globalisoitumisen ongelmaan, Mosley leikkii ajatuskokeella demokraattisesta hallinnosta, joka valitaan säännöllisellä rotaatiolla arvalla (puhe, Michael Associationin konferenssi, Waco, 13.11.2009). Useat kirjoittajat sen sijaan pyrkivät ja toivovat ”vanhan” parlamentaarisen kulttuurin elpyvän niin, että (brittikontekstissa) ”party whipping” järjestelmä ja vahva pääministeri-/kabinettivetoisuus muuttuisivat edes jossain määrin alahuoneen/parlamentin eduksi, elvyttäen samalla vahvaa retorista puhekulttuuria, jossa yksittäisellä jäsenellä todella on mahdollisuus saada toinen jäsen suostuttelevan puheen avulla muuttamaan kantaansa ja näin supistaa mm. eksperttien ja erilaisten lobbausryhmien valtaa puoluekurin ohella (ks. esim. Sutherland 2004).

Seuraavassa pohdin lyhyesti näitä skenaarioita erityisesti toisen maailmansodan jälkeisen Iso-Britannian kontekstissa.

Massat ja bruttokansantuote

”Poliittisesta” retoriikastamme on yhä enenevässä määrin tullut talousvetoista. Uutisten ja kolumnien pyhä lehmä on bruttokansantuote, jonka kasvua ja/tai taantumista seurataan herkeämättä. Nähdäkseni tämä mittari ja sen keskeinen asema päätösten teossa ja niiden perustelemisessa suurelle yleisölle on karkein esimerkki nykyihmiseltä vaadittavasta orwellilaisesta ”kaksoisajattelusta”, jota ilman on lähes mahdotonta elää. Me ”kaikki” tiedämme, että maapallon resurssit eivät tule kestäämään vaatimusta jatkuvasta talouskasvusta. Ja me tiedämme myös, että BKT ei tule tarpeeksi nopeasti muuttumaan tai vaihtumaan esimerkiksi ympäristöä säästävien tuotantotapojen edistämistä suosivaksi mittariksi millään sen kaltaisella taikatempulla kuin esimerkiksi päästökauppa. Tämän lisäksi, että tiedämme rajojen tulevan (ehkä hyvinkin pian) vastaan, elämme myös maailmassa, jossa yksilöys (*individuality*) moraalisenä, ”spirituaalisena” ja esimerkiksi poliittisena aspektina on katoamassa. Kansalaisen sijaan meillä on kuluttava yksikkö tai siihen ainakin pyritään usealtakin taholta, jotka harjoitta-

vat hallintaa joko materiaalisella tasolla tai puhtaasti manipulatiivisessa mielessä.

Iso-Britannian sodanjälkeisessä kontekstissa *homo oeconomicuksen* ensisijaisuuden toivat esiin esimerkiksi biologi C.D. Darlington ja Clement Attleén ”hyvinvointivaltion” vaikutusvaltainen arkkitehti William Beveridge. Edellisen mukaan 1900-luku oli nimenomaan tavallisen ihmisen (common man) aikakausi, jonka aikana luonto, sivilisaatio, taide ja yksilöllisyys valjastettiin talouskasvun alle (Darlington 1969, sit. Mosley 2003, 17). Beveridge sen sijaan panosti ohjelmissaan täystyöllisyyteen – ei suinkaan pelkän ihmisten toimeentulon takia, vaan koska hänen ekonomistisen ihmiskuvansa mukaan työttömyyden suurin ongelma oli moraali; ihmiset on saatava tuottamaan työhön ja hyväksymään osansa valtion ”hyödyllisenä” osana (ks. Beveridge 1944). Tämä retoriikka on nyky-Suomessakin tuttua kaikille; ns. kova talousretoriikka vaatiikin itse asiassa yksilöltä omituisella moralistisella äänensävyllä tuottamista ja hyödyllisyyttä, jota mitataan useimmiten vain taloudellisilla mittareilla – viime kädessä bruttokansantuotteella.

Puheelle managerialistisesta valtiosta, tai valtiosta ”konsernina” tai ”managementtina”, löytyy mielenkiintoinen vertauskohta nimenomaan sodanjälkeisestä Iso-Britanniasta, jossa hallituksen propaganda otti ensiaskeleitaan rauhanajan hallituksen laajamittaisessa käytössä. Esimerkiksi juuri Beveridgen ohjelmien ”myynti” ihmisille kyseisessä kontekstissa antaa aiheita kysyä, josko esimerkiksi Friedrich Hayekin ja Michael Oakeshottin pelko siitä, että sodanajan käytännöt jatkoivat eloaan rauhanaikana nimenomaan parlamentarismien kustannuksella, olikin ehkä perustellumpaa kuin nykyään on tapana ajatella.

Pohdinkin seuraavassa sitä, miten se, mikä alkoi ”lievänä faktojen manipulointina” hallituksen taholta esimerkiksi *Social Surveyn* avulla, on nykyisin eri tahojen harjoittamaa täysmittaista teollisuutta. Ensin kuitenkin kysyn, kuinka tämä informaation ja propagandan välitys ja toisaalta kohteena oleminen suhtautuu erilaisiin käsityksiin politiikasta aktiviteettina, joina tässä mainitaan keskusteluun pohjautuva (conversational) parlamentaarinen politiikan tyyli ja toisaalta massaihmiseen pohjautuva, tuloshakuinen (result-oriented) politiikan tyyli?

Sota, rauha ja politiikan kaksi tyyliä

Eräs brittiläisen sodanjälkeisen poliittisen ajattelun – ja paradoksaalisesti myös debattien ja nimenomaan teorian – kulmakiviä on oletus siitä, että ”parlamentaarisen hallituksen synnyssä ja vakiintumisessa Englantiin ei parlamentaarisella teorialla ollut mitään roolia” (Eulau 1942, 50).

Vaikka fabianistit, progressiiviset idealistit ja pluralistit olivat nähneet parhaan kukoistuksensa jo aiemmin, kyseinen ajanjakso oli erityisen hektinen ajatel-

len brittiläisen parlamentaarisen systeemin peruskiviä. Asteittaisen kasvun-teesiä (gradual growth) puolustettiin politiikan teoreetikkojen taholta harvinaisen painavilla äänenpainoilla hallituksen viedessä läpi suuria uudistusohjelmiaan.

Oakeshott vastusti *rationalismia* ja erityisesti politiikan filosofian vääristynyttä muotoa, joka yrittää ohjata käytännön elämää, erityisesti brittiläisiä poliittisia traditioita ja niiden ”vihjeitä” (intimations) politiikan suunnalle (Oakeshott 1991, 63). Myös Hayek ja tiettyyn rajaan esimerkiksi Karl Popper voidaan luokitella teoreetikoiksi, jotka ylipäätään vastustavat suurien suunnitelmien ja yhtäkkisten muutosten politiikkaa. Sodan tai muiden laajamittaisten kriisien toimintamallit ovat tämän näkemyksen mukaan harvinaisen vääriä ohjenuoria rauhanajan politiikalle.

Sodan, rauhan ja uudistuspolitiikan suhteen Harold J. Laski (1938) asettui hallituksen linjoille; hänen mielestään aika heti sodan jälkeen on paras hetki pitkälle ulottuville institutionaalisille ja muille reformeille. Ernest Barker sen sijaan asettui keskilinjaan ja hänen mielestään parlamentin tulisi suuressa määrin jatkaa normaaliin tapaan jopa sodan aikana. Barker korostaa parlamenttia puheen tyyssijana; ”(...) me olemme ihmisiä, emme apinoita ja koska olemme ihmisiä ja järkeileviä (reasoning) olentoja, me käytämme puhettamme, keskusteluumme, näkökohtiemme vertailua järkipärisen toiminnan palveluksessa, joka on kaiken keskustelumme tarkoitus” (Barker 1951, 64–65). Barker kuitenkin tunnustaa sekä pääministerin että kabinetin tärkeän roolin parlamentarismissa ja näin ollen hän näyttää ajattelultaan sijaitsevan aiemmin mainittujen kahden politiikan tyylin välissä.

Tiivistetysti sanoen tuloshakuinen, ”argumentin politiikka”, korostaa tuloksia poliittisen toiminnan keskeisenä seikkana, kun taas keskusteluun pohjautuva politiikan tyyli painottaa proseduureja, sääntöjä ja politiikan ”peliä” itsessään. Parlamentarismien näkökulmasta ensin mainittu pyrkii kutistamaan parlamentin (tässä: erityisesti alahuoneen) hallituksen lukkoon lyömien agendojen kumileimasimeksi, tai toisaalta jopa ”yleisen mielipiteen” päätösten legitimoijaksi (ns. gallup-demokratia). Taloudellinen ja tieteellinen ekspertiisi näyttäytyy usein määräävänsä tekijänä suhteessa politiikan aktiviteetin suuntaan ja sisältöön. Parlamentaarinen, keskusteleva politiikan tyyli sen sijaan sisältää ”ei-perustahakuisen” (anti-foundational) käsityksen politiikasta, jossa ei ole mitään ikuisia totuuksia tai (välttämättä) edes ”taloudellisia lainalaisuuksia”, joita politiikan tulisi noudattaa. Richard Crossmanin (1972, sit. Sutherland 2004, 67) sanoin brittiläisillä poliitikoilla ”ei ole perustavanlaatuisia uskoa luonnonlakiin, suureksi osaksi koska meillä ei ole kirjoitettua perustuslakia. Jos me emme pidä laista, me vain muutamme sen.”

Tarkka ajankohta, jolloin Iso-Britannia alkoi voimakkaammin siirtyä tuloshakuisen, kabinettijohtoisen politiikan tyylin suuntaan on kyseenalainen.

Vuoden 1867 parlamenttireformi on kuitenkin eittämättä yksi ratkaisevista tapahtumista. Esimerkiksi R.G. Collingwoodin mukaan ko. reformi oli ”dialektisen parlamentin” aikakauden loppu ja managerialistisen valtion alku;”(...) vaikka ei ollut mahdollista suoraan ostaa ääniä, kaikki hallitukset tämän jälkeen ovat jatkaneet äänestäjien kosiskelemista tulevilla valtion turvaamilla eduilla.” (sit. Sutherland 2000, 4.) Oakeshottin ja Hayekin näkemyksen mukaan tällainen käsitys politiikasta ja parlamentarismista on korruptoitunut, vaikka ensin mainittu toki kannatti esimerkiksi hyvin suurten tuloerojen tasaamista verotuksen avulla. Kuitenkaan hän ei Laskin tapaan hyväksynyt poliittisen toiminnan alistamista tasa-arvolle tai millekään muullekaan ennalta määrätylle tavoitteelle ennen parlamentaarista keskustelua. Hän vastusti myös Hayekin – ja esimerkiksi Orwellin – tapaan suuria valtakeskittymiä ja parlamentaarisen proseduurin alistamista juuri tehokkuuden vaatimukselle. Hän jopa kirjoitti, että Labour-hallitus on alistanut parlamentin toimeenpanevaksi elimeksi, joka legitimoit ohjelmia, jotka joka vuosi päättää jokin parlamentaarista vastuuta kantamaton taho (Oakeshott 1948, 479–80).

Toisin sanoen, Laski *alistaa* parlamentin ja parlamentarismien demokratialle, jonka hän edelleen samastaa lähinnä taloudelliseen tasa-arvoon. Parlamentin arvo ja sen säilyminen riippuu ”suurista tuloksista” nimenomaan tämän tasa-arvon edistäjänä ja ottaen huomioon Attleen hallituksen toimet ja sen ideologisen (/teoreettisen) taustan tämä muutos on merkittävä (vaikkei toki uusi) ajatellen parlamentarismien ja massademokratian välistä suhdetta. Nimittäin todellisuudessa Attleen hallitus ei juurikaan pyrkinyt hajottamaan sodan aikana syntyneitä vallan keskittymistä, vaan päinvastoin keskittäminen ja suunnitelmallisuus olivat sen toiminnan kulmakiviä (esim. Sutherland 2000, 5).

Kohti managerialistista valtiota

Managerialistinen valtio käsitteenä edellyttää ”massaihmissen” käsitettä (vrt. esim. James Burnham *The Managerial Revolution* (1941) ja *The Machiavellians* (1943). Klassikoista Ortega y Gasset sen sijaan käsittelee tätä ilmiötä sosiologisenä faktana. Tämä hahmo on tullut maailmaan väestön kasvun, urbanisaation ja massamedian myötä. Ortega y Gassetin mukaan massaihmissen absurdi mielentila on se, että hän on kiinnostunut vain omasta hyvinvoinnistaan, vaikka hän samalla pysyy vieraana tuon hyvinvoinnin syyille. Hän ei näe sivilisaatiota saavutuksena, vaan hän vaatii etujaan ehdottomasti niin kuin ne olisivat luonnollisia oikeuksia (Ortega y Gasset 1993, 60).

George Feaverin mukaan sodanjälkeisestä Iso-Britanniasta muodostui jottaquinkin Beatrice ja Sidney Webbin ideaalin mukainen ”house-keeping state” (Feaver 1975, 3). Vaikka hyödyt mm. tuloerojen tasaamisen muodossa olivat eit-

tämättömät, on tämän kehityksen hinta myös vähintäänkin mielenkiintoinen artikkelini näkökulmasta katsoen. Webbin visiossa valtiosta ”yksilöä” stimuloidaan ja rajoitetaan paineella epämääräisesti parempaan sosiaaliseen ympäristöön, tulemaan terveemmäksi, jalommaksi ja *tehokkaammaksi* yksilöksi (Feaver 1975, xxv).

Ortega y Gasset oli analysoinut ja ennakoinut tätä(kin) tilannetta jo aiemmin. Hänen mukaan mm. yleinen äänioikeus ei tarkoita massojen oikeutta määrätä vaan tukea jonkun vähemmistön päätöksiä. Samoin hän kirjoitti jo 1930-luvulla parlamentin häviävästä (arvo)vallasta ja siitä kuinka parlamenttia syytetään nimenomaan tehottomuudesta, vaikka kysymyksen pitäisi kuulua ”tehoton mihin?” Massaihminen ei päättää tavoitteista tai tuloksista ja osittain siksi hänen karakterinsä on omituinen sekoitus vallan ja epävarmuuden tunnetta (Ortega y Gasset 1993, 44).

Iso-Britannian kontekstissa massa”demokratisoituminen” ilmeni siten, että Atleen hallituksen aikana ne päätökset, jotka 1930-luvulla vielä olisi voitu päättää koko kabinetin keskuudessa, siirrettiin kabinetin sihteeristölle, erilliselle komitealle tai yksin pääministerille (Sutherland 2004, 5). Itsenäisen ajattelun sijaan parlamentin ja/tai kabinetin jäsenen ylimmäksi hyveeksi on muodostunut lojaliteetti puolueelle. Kun ”aristokraattisten klubien” luonne katosi puolueista viimeistään vuoden 1945 jälkeen niistä tuli areenoja standardisoituille ammattilaisille, joiden tehtävä on seisoa linjassa valitun johtajansa takana.

Beveridgen vaikutusvaltainen raportti *Full Employment in a Free Society* (1944) ilmentää hyvin joitakin tässä artikkelissa käsittelemiäni asioita. Tämän raportin pääasiallinen tehtävä on neuvoa tulevaa hallitusta politiikassa (policy), joka johtaa täystyöllisyyteen. Massaihmissen idean näkökulmasta on huomattava, että tämä ei suinkaan tarkoita, että yksittäinen ihminen aina työllistyisi omaan, itse valitsemaansa ammattiin, vaan että jos hän menettää työnsä on hänelle taattava toinen työ varsinaisesta ammatista riippumatta (Beveridge 1944, 197).

Edelleen, työ ei suinkaan ole tärkeä pelkästään toimeentulon kannalta vaan jo artikkelin alussa mainitsemani ”uuden” moraalien kannalta. Beveridge luettelee raportissaan neljä ”jättäjäismäistä pahetta”, joista täystyöllisyydellä päästään eroon. Nämä paheet ovat: halu, taudit, tietämättömyys ja kurjuus. Viidentenä hän mainitsee toimettomuuden paheen, jonka massatyöttömyys suoraan tuottaa. Hänen mukaansa valtio on nykyisellään niin vahva, että sillä on velvollisuus hävittää nämä paheet työllistämishajelmalla ja näin hän samalla tulee kutistaneeksi politiikan pelkäksi ongelmanratkaisemiseksi. Beveridge kirjoittaa myös, että ”demokratian ydin on se, että on olemassa tehokkaita keinoja hallituksen vaihtamiseksi ilman ampumista” (ibid., 257). Kuitenkin huolimatta hallitusten vaihtumisesta tietty linja erityisesti talouspolitiikassa on säilytettävä.

Beveridge vetoaa Keynesiin ja näkee jatkuvan kulutuksen ja sen kasvun erityisenä hyveenä, sillä se on täystyöllisyyden ta. Lyhyesti sanottuna, Beveridge on valmis uhraamaan lähes kaiken yksilön valinnanvapauden täystyöllisyyden tavoitteen ja toimeettomuuden paheen välttämisen tieltä.

William Crofts'n näkemys on, että Attleen hallituksessa itse pääministeri sekä Aneurin Bevan ja Stafford Cripps olivat kuitenkin siinä määrin uskollisia brittiläiselle politiikan traditiolle ja ”perustuslaillisuudelle”, että Beveridgen ja hallitusten muiden ohjelmien läpiajamiseen tarvittava propaganda ei suoraan omaksunut täyden puoluepropagandan muotoa (Crofts 1989, 18–19). Tästä huolimatta, Attleen hallituksen propagandakampanjat pysyvät Crofts'n mukaan ainutlaatuisina esimerkkeinä siitä miten muodostaa ja vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen ”parlamentarisessa demokratiassa”. Vuoteen 1947 mennessä joka viides ulkomainospaikka ja kymmenen prosenttia lehtien mainostilasta oli täytetty hallituksen tiedotuksilla. Attleen hallitus oli myös ensimmäinen, joka käytti julkista rahoitusta taloudelliseen propagandaan. Tämä kampanjointi tähtäsi ensisijassa tuottavuuden kasvuun ja siihen, että *ihmiset* (esimerkiksi kotirouvat) *saatiin lähtemään töihin* ja neljän vuoden kuluttua sodan päättymisestä täystyöllisyys oli fakta Iso-Britanniassa.

Crofts'n kirjan mielenkiintoisin pointti onkin se, että vastoin varsin yleistä luuloa *Social Survey*ta ei synnytetty ottamaan selvää mikä ”yhteiskunnassa” mahtaisi olla vialla ja kuinka asia voitaisiin, ehkä politiikan keinoin ”korjata”. Sen sijaan se oli *Ministry of Information*in käyttöön ottama instrumentti, jonka avulla tutkittiin kuinka tehokkaasti hallituksen propaganda upposi ihmisiin. Ja vaikka propaganda ei ollut niin tehokasta kuin toivottiin, niin se kuitenkin oli yksi merkittävä tekijä, joka takasi hallitukselle ratkaisevan kahdenkymmenen neljän kuukauden ajanjakson, jona se pystyi toteuttamaan taloudellista strategiaansa suhteellisen vapaana opposition vastustuksesta (ibid., 85).

Lopuksi

Alussa totesin, että samankaltaisia diagnooseja kuin yllä oleva on kirjoitettu jo pitkään ja enemmän kuin huomattavasti pätevempien ajattelijoiden toimesta. Tämän vuoksi en alun vaihtoehtojen lisäksi ala enempää pohtimaan ”ratkaisuja” nykyisinkin käsillä olevaan ongelmaan parlamentaarisen järjestelmän ja massademokratian tai massojen välisestä suhteesta. Sen sijaan kysyn edelleen, kuinka esimerkiksi PR-ihmistien määrän huima kasvattaminen myös hallituksen/valtion –saati suuryritysten – palveluksessa vaikuttaa käsityksemme poliittikasta ja mahdollisuuksiimme toimia poliittisesti.

Ero kahden politiikan tyylin välillä on toiminnan luonteen ymmärtämisen välineenä ratkaiseva, vaikka tosielämässä ne on tietenkin nähtävä toisiaan

täydentävinä toimintatapoina. Vaikka tässä käsitelty Attleen hallitus tai edes Beveridge itse eivät ehkä pyrkineet poistamaan keskustelemaa, proseduraalista ja parlamentaarista politiikan tyyliä kokonaan pelikentältä, niin heidän talouskeskeisyytensä teki sille vähintään vakavaa vahinkoa. Crofts'n näkemys on, että vaikka nimenomaan Attleen hallituksen propaganda oli tiettyyn rajaan asti melko naiivia ja harmitonta, niin tämän päivän yleinen asenne, että ”totuus itsessään on tarina” kylvettiin tällöin (ibid., 255). Kuten Gordon Graham (2002, 92) toteaa, niin näkemys siitä, että poliittisen ajattelun ja toiminnan perimmäinen tarkoitus on saada asiat tehdyksi, on myytti ja vieläpä hyvin kapea-alainen sellainen. Managerialistisen valtion käsite, ihmisen kutistaminen helposti käsiteltäväksi massaksi on samaa perua kuin politiikan kutistaminen pelkäksi keinovalikoimaksi ja kansalainen asiakkaaksi.

Lähteet

- Attali, Jacques. 1991. *Millennium*. New York: Times Books.
- Barker, Ernest. 1951. *Essays on Government*. Oxford: Clarendon Press.
- Beveridge, William. 1944. *Full Employment in a Free Society*. London: George Allen and Unwin Ltd.
- Crofts, William. 1989. *Coercion or Persuasion?* London and New York: Routledge.
- Eulau, Heinz H.F. 1942. Early Theories of Parliamentarism. <http://www.jstor.org/stable/136998>
- Feaver, George. 1975. Introduction. Teoksessa: Webb, Beatrice: *Our Partnership*. Cambridge University Press, 1-11.
- Graham, Gordon. 2002. *The Case against the Democratic State*. Exeter: Imprint Academic.
- Laski, Harold J. 1938. *Parliamentary Government in England*. London: George Allen and Unwin Ltd.
- Mosley, Ivo. 2003. *Democracy, Fascism and the New World Order*. Exeter: Imprint Academic.
- Oakeshott, Michael. 1948. Contemporary British Politics. *Cambridge Journal*, 1, 689-97.
- Oakeshott, Michael. 1991. *Rationalism in politics and other essays*. Toim. Timothy Fuller. Indianapolis: Liberty Fund.
- Ortega y Gasset, José. 1930/1993. *The Revolt of the Masses*. New York and London: W.W. Norton and Company.
- Sutherland, Keith. 2000. Introduction. Teoksessa: *The Rape of the Constitution*. Exeter: Imprint Academic.
- Sutherland, Keith. 2004. *The Party's Over*. Exeter: Imprint Academic.

Mikko Vähä-Sipilä

EUROKRATIAN OLEMUS

Johdanto

Eurokraateilla viitataan yleensä Euroopan unionin (EU) keskushallinnon poliittiseen ja erityisesti hallinnolliseen eliittiin, vallanpitäjiin, jotka näyttävät toimivan aidon demokraattisen kontrollin tavoittamattomissa. Tämän läpinäkymättömänäkin pidetyn hallintoviidakon keskiössä operoi EU:n komissio, yhteisön toimielimistä perinteisesti kaikkein virkamiesvaltaisimpana pidetty byrokrania, jonka keskeinen olemassaolon oikeutus ei perustu niinkään kansanvallan toteuttamiseen vaan EU:n niin sanotun kokonaisedun palvelemiseen. Eurokratian ylimpinä viskaaleina toimivat komissaarit ja vaikutusvaltainen eurooppalainen virkamieseliitti. Eurokralialla voidaan siten viitata järjestelmään, joka mahdollistaa näiden ilman suoraa demokraattista mandaattia toimivien eliittien aseman eurooppalaisen hallintokunnan kaapin päällä.

Eurokraatin epiteetti on esiintynyt kirjallisuudessa jo ainakin 1960-luvulta lähtien. Esimerkiksi italialainen eurokommunisti ja -federalisti, komissaari ja europarlamentaarikko Altiero Spinelli kirjoitti eurokraateista viitaten yhteisön teknokraattisiin hallinnoijiin (Spinelli 1966). Sittemmin käsitettä ovat viljelleet erityisen ahkerasti kansallismieliset poliitikot ja brittiläinen tabloidilehdistö, mutta myös EU:n toiminnan satunnaiset kommentaattorit niin meillä kuin muualla. Käsite voidaan nykyisellään tulkita melkoisen kielteisesti latautuneeksi; yleisesti ottaen se näyttää viittaavan demokraattisista prosesseista vieraantuneeseen, hyvin palkattuun eurooppalaiseen hallintoeliittiin, jonka olemuksessa valta, byrokrania ja teknokratia yhdistyvät tavalla, joka monen tarkkailijan silmissä näyttää häiritsevältä.

Tässä tyypilliseksi olettamassani lähestymistavassa eurokratian käsite siis tulkitaan pääsääntöisesti kielteisessä sävyssä: eurokratian maailma on läpinäkymätön, vaikeaselkoinen ja ennen kaikkea kansanvallan vastainen, sille ominaisia

piirteitä ovat etäinen ranskalaistyyppinen hallintokulttuuri, salailu ja demokraatiavaje.

Nähdäkseni eurokratian problematiikkaa lähestytäänkin yleensä demokratian tai parlamentarismin eetoksen kautta, jolloin perustava kysymys kuuluu: miten saattaa EU:n poliittis-hallinnollinen eliitti demokraattisen kontrollin piiriin? On siis ilmeistä, että eurokratian olemassaolo aiheuttaa riitasointuja demokratian eetokseen.

Demokratian ja teknokratian yhteentörmäyksessä eurooppalaisella areenalla ei ole mitään uutta. Tarkasteltaessa Euroopan integraation alkutaivalta toisen maailmansodan jälkimainingeissa voidaan havaita, että sekä ajan klassinen federalismi että gaullistinen nationalismi ottivat lähtökohdaksi poliittisen yhteisön demokraattisen legitimaation. Samantyyppinen asetelma on vallinnut läpi koko integraatiokehityksen. Federalistinen yleisratkaisu on pysynyt pääpiirteisään muuttumattomana EU:n ja sen edeltäjien koko olemassaolon ajan: Euroopan parlamentin valtaa suhteessa komissioon on vahvistettava ja komissio on politisoitava. Kansallista itsemääräämisoikeutta korostavasta näkökulmasta eurokratian vastalääkkeenä luonnollisesti toimii kansallisten hallitusten, tai ministerineuvoston, vallan kasvattaminen suhteessa komission virkamiehistöön. Avainasemassa kummassakin ratkaisussa on vallan politisointi demokratian keinoin.

Tässä katsauksessa tarkoitukseni on kuitenkin lähestyä eurokratian käsitettä ja sisältöä vaihtoehtoisesta näkökulmasta, teknokratian eetoksen kautta. Katsantokulmana on itsensä eurokraatin, hallinnoijan perspektiivi, rationalistisen mielen järjestelmäkeskeinen ajatusmaailma. Siinä missä demokratian eetosta hallitsevat kansanvallan periaatteen ensisijaisuus ja ehdottomuus, teknokratian eetoksessa korostuvat järki ja tehokkuus, instituutiot ja niiden sisäänrakennetut päämäärät.

Teknokratian eetoksessa korostuu epäpoliittisuus, jossa demokratia tai kansallinen suvereniteetti eivät ole itseisarvoja. Siinä keskeinen toimija on instituution toiminnallista jatkuvuutta palveleva virkamies, kun taas demokratian eetoksessa tämä on kansanvaltaisella mandaatilla toimiva poliitikko.

Valitun näkökulman tarkoitus on avata eurokratian olemusta sen omista historiallisista lähtökohdista, ikään kuin sisältäpäin sen sijaan, että eurokratia nähtäisiin vain demokraattisen järjestelmän epätoivottuna sivutuotteena, kansallistakin hallintorakenteista tuttuna, väistämättömänä byrokratian kerrostumana kansanvallan ja sen toimeenpanon välimaastossa.

Millainen syvempi logiikka on mahdollisesti ohjannut EU:n rakenteita ja sen instituutioiden ominaispiirteitä sellaiseen suuntaan, jossa demokraattiset idealit joutuvat jatkuvasti eurokraattisen hallintokoneiston ratasten runtelomiksi? Tarkastelemalla teknokratian eetosta historiallisessa perspektiivissään voidaan mielestäni päästä eurokratian perusolemuksen jäljille.

Mikko Vähä-Sipilä

Jean Monnet'n institutionalismi

Eurokratian olemusta voidaan tulkita ranskalaisen hallinnoijan Jean Monnet'n (1888–1979) käsitysten valossa. Kansainvälisen uransa konjakkikauppiaina aloittanut Monnet nousi Ranskan sodanjälkeisen taloussuunnittelun johtoon ja hahmotteli myöhemmin Euroopan hiili- ja teräsyhteisön (EHTY) ensimmäiset rakenteet. Hän tuli tunnetuksi Schumanin julistuksen arkkitehtina, EHTY:n korkean viranomaisen johtajana ja Euroopan integraatiokehityksen ulkoparlamentaarisen tuen tehokkaana mobilisoijana. Hän oli korkeakouluja käymätön toiminnan mies, ei siis mikään Eurooppa-henkinen intellektuelli vaan pikemminkin taustavaikuttaja ja diplomaatti.

Monnet ei osallistunut aikansa laajaan poliittiseen eurofederalistiseen liikehdintään vaan otti hyvin käytännönläheiseksi lähtökohdakseen valikoitujen talouden ja politiikan eliittien sitouttamisen yhteisön ensimmäisten toimielinten alullepanoon. Tehokkuutta ja toimivien instituutioiden rakentamista demokraattisen osallistamisen sijasta korostaneen Monnet'n hahmo on vuosikymmenten saatossa saavuttanut erityisen aseman eurokratian kaanonin ylimpänä profeettana, vaikka Monnet'n alkuperäiset suunnitelmat lopulta toteutuvatkin vain osittain.

Jean Monnet ei pitänyt itseään teoreetikkona, mutta hänen jälkeensä jättämistään teksteistä voidaan löytää sellaisia esiintymiä, joiden perusteella on mahdollista piirtää kuva eurokratian syvimmästä, historiallisesta olemuksesta. Tämän olemuksen keskiössä ovat Euroopan yhteisöjen instituutiot, ja tässä historiallisessa katsannossa eurokratian olemus voidaan kiteyttää seuraaviin perusoletuksiin:

1. Instituutiot elävät ihmistä kauemmin ja ne voivat kerätä ja siirtää eteenpäin myös tulevien sukupolvien viisauden.
2. Kerran perustettuna nämä instituutiot alkavat elää omaa elämäänsä ja ne kasvavat inhimillistä tahtoa voimakkaammiksi.
3. Eurooppalainen henki säilyy näissä instituutioissa ja pitää asiat koossa silloinkin, kun sitä ei hallitustasolla huomata.

Edelliset teesit ovat viittauksia Jean Monnet'n teksteihin ja ne tavoittavat erään merkittävän piirteen eurokratian perusolemukselta: instituutioiden keskeisyyden. Puhuessaan instituutioista Monnet viittasi nimenomaan yhteisön ylikansallisiin toimielimiin, mutta hänen käsitteellinen avaruutensa sisälsi myös laajempia, periaatteellisia tai teoreettisia elementtejä instituutioiden luonteesta ja merkityksestä.

Jean Monnet'n integraatiokäsityksen teknokraattinen institutionalismi ei ollut sinänsä mikään uusi keksintö, vaan voidaan väittää, että hänen ajatte-

lunsa nivoutui saumattomasti ranskalaisessa yhteiskunnassa 1950-luvulla vaikuttaneeseen edistysuskoon, saint-simonilaiseen teknokratian traditioon, joka muokkasi ajan henkeä sodanjälkeisessä Ranskassa täyttäen eräänlaisen aatteellisen tyhjiön (Williams 1964, 14). Monnet'n integraatiokäsitys olikin vahvasti oman aikansa tuote, siinä korostui taloudellisen modernisaation henkinen ilmapiiri, usko taloudellisen hyvinvoinnin ja teknologisen kehityksen kauaskantoisiin poliittisiin vaikutuksiin.

Yhteiskuntafilosofi Claude-Henri de Saint-Simonin (1760–1825) lähestymistapa yhteiskunnallisiin kysymyksiin voidaan kiteyttää seuraavasti: ”Empiirisen tieteen keinoja tulisi soveltaa politiikkaan; järkeily ja kokemus ovat tämän metodin elementtejä” (Saint-Simon 1977, 195). Monnet'n käsitysten asettaminen osaksi tätä teknokraattisen ajattelun pitkää jatkumoa ei tuota suurempia vaikeuksia. Instituutiot olivat sekä Monnet'n että Saint-Simonin yhteiskunnallisen ajattelun peruspilari. Saint-Simon kirjoitti: ”Kaikissa kansojen yhteisöissä, kuten kaikissa ihmisyhteisöissäkin, tarvitaan yhteisiä instituutioita, tarvitaan organisaatiota: muutoin kaikesta päätetään väkivalloin”, toisin sanoen ”instituutioiden puuttuminen johtaa koko yhteiskunnan tuhoon” (Saint-Simon 1977, 158 & 173).

Vaikka Monnet näyttikin ammentaneensa tärkeimmät vaikutteensa käytännön kokemuksistaan taloudellisen suunnittelun parissa, eikä hän teksteissään tehnyt viittauksia sen paremmin Saint-Simoniin kuin oman aikansaakaan yhteiskuntateoreetikoihin, hän seurasi, enemmän tai vähemmän tiedostetusti, Saint-Simonin viitoittamaa teknokratian eetosta. Monnet'n keksintö olikin tämän metodin käytännöllinen soveltaminen eurooppalaiseen hallintoon, siirtyminen teknokratian teoriasta eurokratian käytäntöön.

Kun Monnet totesi, että ”instituutiot elävät ihmistä kauemmin, ja ne voivat [...] kerätä ja siirtää eteenpäin myös tulevien sukupolvien viisauden” (Monnet 1955, 14), hän kiteytti tärkeän osan eurokratian teoreettista perusrakennetta: näkemyksen siitä, että yhteisön toimielimillä on kyky kasata jonkinlaista korkeampaa viisautta, institutionaalista pääomaa, jonka arvo ylittää kulloiseenkin aikaan ja paikkaan sidotun inhimillisen kapasiteetin merkityksen. Siten eurokraatin osana on toimia tämän institutionalisoidun viisauden välikkappaleena, kerääjänä ja välittäjänä, pysyvän eurooppalaisen tietouden vaalijana – toisin kuin poliitikon, joka on alati pakotettu pyörimään tuuliviirinä demokratian puhureissa.

Institutionaalisen viisauden johdattelemana nämä politiikasta vapaat instituutiot myös toimisivat nopeammin ja tehokkaammin kuin kompromissihaikainen poliittinen enemmistö päätöksentekoko. ”Demokraattisen vallankäytön vaatimukset eivät mielestäni oikeuta parlamentaarisen päätöksenteon hitautta”, Monnet (1976, 424) mainitsi muistelmissaan. Monnet eli kuten opetti,

Mikko Vähä-Sipilä

eikä hän koskaan osoittanut kiinnostusta hakea toiminnalleen henkilökohtaista demokraattista valtakirjaa. Monnet tiedosti demokraattisella mandaatilla toimivien poliitikkojen toimintakyvyn rajat ja intressipolitiikan ongelmat. Mutta ne eivät häntä pahemmin hetkautaneet, sillä hän halusi nähdä intressit erilaisesta näkökulmasta; hän halusi hakeutua ”kansallisten intressien yhtymäkohtaan, paikkaan, johon kukaan ei yleensä ajatellut hakeutua” (Monnet 1976, 520). Yhteisön instituutioista nimenomaan korkean viranomaisen (myöhemmin komission) oli määrä asettua pisteeseen, jossa intressit kohtasivat. Tämä toimitella antaisi puitteet kansallisesta intressipolitiikasta vapaalle hallinnolle siten korjaten kansallisvaltiokeskeisen järjestelmän rakenteellisen ongelman, yhteisen institutionaalisen kehyksen puutteen.

Itse asiassa Monnet näytti lähestyvän jokaista käsillä olevaa ongelmaa samasta, yksinkertaisesta institutionalistisesta näkökulmasta, joka sisäänrakennettuna oletuksenaan piti konflikteja pohjimmiltaan yhteiskunnan rakenteellisten puutteiden aiheuttamina. Konfliktit oli mahdollista välttää, mutta tämä edellytti laajaa, ajan kanssa rakennettua instituutioiden verkkoa sekä näiden instituutioiden johtajuuden siirtämistä lyhyen tähtäimen poliittisen vallankäytön välittömän kontrollin ulottumattomiin. Vain pysyvinä, vapaina päivänpolitiikan paineista nämä instituutiot voisivat toimia inhimillisen toiminnan, muutoksen ja kasvun välineenä. Kun inhimillinen toiminta ohjattaisiin uuteen eurooppalaiseen kehykseen, toiminnan luonne muuttuisi; toiminnan kontekstia muuttamalla voitiin muuttaa myös ihmisten ajattelua ja käyttäytymistä. Siten syntyi eurooppalainen tietoisuus, tämän uuden toimintakehyksen ohjaamana, eikä suinkaan minkään poliittisen mutaation – kuten vaikkapa demokraattisen federalismin – kautta.

”Kerran perustettuna instituutiot alkavat elää omaa elämäänsä ja ne kasvavat inhimillistä tahtoa voimakkaammiksi”, Monnet (1976, 552) kirjoitti. Tämän syvälle menevän institutionalismin hahmottaminen auttaa eurokration olemuksen selittämisessä; eurokration yhteisön instituutiot toimivat yleisen edun toteuttajina. Komissio valvoo yhteisön kokonaisuutta, sen on määrä olla ns. honest broker, poliittisesti sitoutumaton, itsenäinen, rationaalinen elin.

Yleinen etu ja eurooppalainen henki

Yhteisön keskusinstituutioiden roolia yleisen edun identifioinnissa on korostettu erityisesti uusfunktionalistisessa kirjallisuudessa (ks. esim. Lindberg 1963). Erään näkemyksen mukaan korkean viranomaisen tai komission roolin korostaminen ’yleisen edun’ varjelemisessa perustuu poliittisiin realiteetteihin: jäsenvaltioiden on helpompi tehdä myönnytyksiä komissiolle kuin suoraan jollekin toiselle jäsenvaltiolle. Näin kiusalliset päätökset voidaan kansallisilla areenoilla

perustella sillä, että ne ovat yleisen edun mukaisia (Lindberg 1963, 286). Mutta Monnet ei kuitenkaan tarkoittanut yleisellä edulla korkean viranomaisen tai komission muodostamia kompromissiratkaisuja, sillä hänen mukaansa yhteisön johtoelimen vallan tulisi perustua kompromissien sijasta yhteisön 'todellisen' kokonaisintressin muodostamiseen (Monnet 1955, 51).

Voidaanko Jean Monnet'n edellä mainittua yleisen edun käsitettä lähestyä muutoin kuin osana tavanomaista poliittista retoriikkaa? Mitä Monnet mahdollisesti tarkoitti sanoessaan, että ”ongelmat on nähtävä henkilökohtaisen näkökulman sijasta yleisen edun valossa” (Monnet 1976, 97)? Miten voidaan artikuloida koko yhteisön etu? Vastaus löytyy eurooppalaisesta hengestä.

”Todellisuudessa eurooppalainen henki säilyi [Euroopan yhteisön toimielimissä] ja piti asiat koossa silloinkin, kun sitä ei hallitustasolla huomattu. Se oli muuttunut osaksi koneistoa ohjaten sen toimintaa”, Monnet (1976, 552) kirjoitti.

Yhteisön toimielimissä, jotka vähitellen kasvoivat inhimillistä tahtoa voimakkaammiksi, oli kasvanut eurooppalainen henki, l'esprit européen. Monnet'n mukaan tämä eurooppalainen henki oli tulos syvällisten keskustelujen tuottamista yhtenevistä johtopäätöksistä, yhtenäisestä näkökulmasta ratkaistavina oleviin kysymyksiin (Monnet 1976, 441). Monnet'lle kyse ei ollut siitä, että toimielimet tuottaisivat hallitustenvälisiä poliittisia kompromisseja; Monnet'n käsityksissä kompromissi erosi näkökulmien yhdensuuntaisuudesta. Hänen yleisen edun käsityksessään näytti olevan kyse yhteiskunnallisten asioiden hoidon toiminnalliseen ja diskursiiviseen yhdenmukaistumiseen perustuvasta ajatusmallista: yleinen etu muodostuu, kun yhteiskunnallisia asioita lähestytään yhtenevästä näkökulmasta ja niistä puhutaan yhteisellä (kenties byrokratian) kielellä. Ajatusmalli näyttää perustuvan käsitykseen, jonka mukaan poliittisen toimijakentän integroiminen ja institutionalisoiminen yhteen toimintakehykseen pakottaa eri tahot toimimaan lähtökohdistaan riippumatta samansuuntaisesti. Tällöin yleinen etu ei siis perustu kompromisseihin tai konsensukseen vaan poliittisten ja hallinnollisten toimintatapojen samankaltaisuuteen.

Monnet'n yleisen edun käsitteessä voidaan havaita yhteneväisyyksiä esimerkiksi Ernst B. Haasin (1968) uusfunktionalismiin, mutta eroten uusfunktionalistisesta etupolitiikan institutionalisoimisesta Monnet ei varsinaisesti hahmotellut areenaa etukonflikteille vaan hän pikemminkin näytti pitävän mahdollisena koko konfliktinäkökulman häivyttämistä: yleiseurooppalaiset instituutiot tuottaisivat laajan toimintamallin, johon kaikki relevantit poliittiset toimijat voisivat yhtyä. Toisaalta, eroten puolestaan David Mitranyn (1966) alkufunktionalismista, Monnet piti syvempää yhteistoimintaa mahdollisena ainoastaan Länsi-Euroopan ja Yhdysvaltojen muodostamassa viitekehityksessä. Siinä missä Mitrany näki funktionalistisen metodin tavoitteena koko maailman kattavan

toiminnallisen yhteistyöverkoston luomisen, Monnet'n ajattelussa oli vahvasti mukana kulttuurisidonnainen sivujuonne. Monnet'lle kyse ei ollut pelkästään poliittisesta kulttuurista vaan myös koko länsimaisesta arvojärjestelmästä kiinteinä osinaan modernisaation hengen luoma edistysusko, yksilönvapaus ja –kenties hieman paradoksaalisesti – myös parlamentaarisen demokratian (erityisesti brittiläisen parlamentarismien) eetos.

Monnet'n integraatiokäsitykseen sisältyvä yleisen edun käsite oli siten hyvin persoonallinen yhdistelmä Mitranyn funktionalismille ominaista epäpoliittisuutta, Haasin uusfunktionalismiin liittyvää yhteisten poliittisten areenoiden merkityksen korostamista sekä Monnet'n omiin yhteiskunnallisiin lähtökohtiin liittyvää kontekstisidonnaisuutta. Monnet'n hahmotteleman yleisen edun tuotti eurooppalainen henki, yhteiskunnallisten asioiden hoidon toiminnallinen ja diskursiivinen yhdenmukaistuminen, jota yhteisön vakaat ja riippumattomat instituutiot ylläpitivät.

Eurokratian olemuksen kannalta 'eurooppalaisen hengen' merkitys on omalaatuinen; sillä ei viitata jaettuihin historiallisiin kokemuksiin, aristoteeliseen perintöön, valistukseen tai kristinuskoon; se ei ole korkealentoinen ajatusrakennelma vaan organisatorinen, jopa banaali käsitys toiminnallisesta samansuuntaisuudesta. Tämä henki tulee lihaksi eurooppalaisen virkamiehistön kokouksissa ja päätöksissä, joita määrittävät tietyt vuosien saatossa kehittyneet toiminnalliset lainalaisuudet, ja se toisintuu eurooppalaisen byrokratian kielessä, jonka omaksuminen on eurooliittien kuulumisen käytännöllinen perusvaatimus. Kun suomalainen ministeri saapuu Brysselistä kotimaahansa ja puhuu 'direktiivin implementoinnin välttämättömyydestä', hän on selvästi pyrkinyt omaksumaan sen eurooppalaisen hengen, johon Monnet viittasi.

Toimijakeskeisen sosiologisen institutionalismin (esim. Checkel 1999; Olsen 1996) hengessä tätä asetelmaa voidaan tarkastella sosiaalistumisprosessina, jossa kansallisen tason toimijat oppivat ja omaksuvat uusia normeja ja sääntöjä saavuttaakseen eurokratian jäsenyyden. Toimijat sosiaalistuvat uusiin normeihin ja soveliaan toiminnan sääntöihin, jolloin ne myös määrittävät intressinsä ja identiteettinsä näiden uusien normien ja sääntöjen mukaisesti (Börzel & Risse 2000). Kansalliset normit ja instituutiot siis muuttuvat reaktiona kansainvälisiin institutionaalisiin järjestelyihin, eurokratia leviää myös kansallisille hallintotasoille.

Eurokratia ei siis majoile vain Brysselissä vaan sillä on kiinteät pesäkkeensä myös jäsenvaltioiden pääkaupungeissa. Tähän seikkaan viitaten on esitetty, että kansallisessa hallinnossa työskentelevät eurokraatit muodostavat ikään kuin oman heimonsa organisaatiohierarkiassa, ja että tämä on erityisen silmiinpistävää niissä itäisen Keski-Euroopan jäsenvaltioissa, joissa EU:n, eritoten komission, vaikutus uusien organisatoristen kerrosten luomiseen on ollut suuri (Mike 2004).

Mikko Vähä-Sipilä

Samankaltaisen havainnon teki esimerkiksi Spinelli (1966, 73) jo Euroopan integraatiokehityksen alkutaipaleella: 'eurooppalainen henki' tarttui kansallisiin hallintorakenteisiin selvästi tehokkaammin kuin 'kansallinen henki' yhteisön instituutioihin. Zeitgeist oli tuolloin eurooppalaisen hengen kannalta suotuisa ja 1950-luvun lopun 'alkukomissio' rakennettiin lähiesä yhteistyössä kansallisten hallinnon tasojen kanssa sen sijaan, että sille olisi lähdetty hakemaan demokraattista oikeutusta. Samalla tietoisuus historialliseen eurooppalaiseen projektiin osallistumisesta teki eurokratian jäsenyydestä houkuttelevan kansallisten hallintoeliittien silmissä.

Eurokratian nykyolemus

Miten edellä hahmoteltu eurokratian historiallinen olemus – instituutiot ja niiden eurooppalainen henki – oikeastaan ilmenevät nykyisen EU:n rakenteissa ja toiminnassa? Monnet'laiselle teknokratialle ominaisen eurooppalaisen hengen käsitettä, siis yhteiskunnallisten asioiden hoidon toiminnallista ja diskursiivista yhdenmukaistumista, voidaan lyhyesti tarkastella vaikkapa valikoidun politiikkasektorin, EU:n koheesiopolitiikan, ulottuvuudessa.

EU:n koheesiopolitiikka, eli alue- ja rakennepolitiikka erilaisine rahastoinneen, on yhteisöbudjetin suurin rahoituslinja muodostaen runsaan kolmanneksen sen menopuolesta. Tämä sektori tarjoaa otollisen maaperän eurokratian olemuksen tarkasteluun, sillä se paljastaa eurokratian ovelan, sisäänrakennetun laajentumisen tendenssin. Hallintorakenteidensa osalta EU:n koheesiopolitiikka nimittäin levittää institutionaalista viisautta erittäin tehokkaalla tavalla; se työllistää Euroopan komissiossa vajaa tuhat virkamiestä, EU:n jäsenvaltioissa moninkertaisesti enemmän. Koheesiopolitiikassa yhteisötason strategiset linjaukset siirretään jäsenvaltioiden toteutettaviksi, ja funktionalistisen logiikan mukaisesti kansalliset byrokraatit suorittavat näitä tehtäviä komission valvovan silmän alla. Teknokratian ideaali ei kuitenkaan varsinaisesti toteudu, sillä perimmäinen valta politiikan suunnasta, samoin kuin rahakirstun avaimet, kuuluvat silti kansallisille hallituksille. Koheesiopolitiikkaa määrittävät kuitenkin ne samat monnet'laiset lainalaisuudet kuin eurooppalaisia instituutioita yleisemminkin; sektori elää omaa instituution elämäänsä, pääsääntöisesti se on ainakin yksittäisen kansallisen hallituksen inhimillistä tahtoa voimakkaampi. Ihmistä viisaammat instituutiot ilmentävät itseään tällä politiikkasektorilla monin tavoin; ne esiintyvät asetusten kirjaimena ja henkenä, hallintotapana, rutiineina ja agendoina, kielenä ja terminologiana siirtyen keskushallinnosta kansallisille tasoille, hallinnollisten eliittien keskuuteen. Kansallisessa hallinnossa työskentelevät 'kotieurokraatit' asettuvat eurooppalaisten instituutioiden kanssa samansuuntaisesti niin normatiivisen johdonmukaisuuden, soveliaisuuden kuin toiminnallisen tehokkuudenkin ohjaamina. Eurokratian kansallisen

Mikko Vähä-Sipilä

ja eurooppalaisen tason erottaminen toisistaan ei siten ehkä olekaan erityisen tarkoituksenmukaista, kun eurooppalaiset toiminnan muodot muuttuvat osaksi kansallisen tason toimijoiden realiteetteja.

Nähdäkseni juuri tämä on Monnet'n eurooppalaisen hengen merkitys teknokratian eetoksessa ja eurokratian nykyolemuksen ydin.

Lähteet

- Börzel, Tanja A. & Risse, Thomas. 2000. When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change. *European Integration online Papers* 4:15. <http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-015a.htm>. 21.2.2011.
- Checkel, Jeffrey T. 1999. Norms, Institutions, and National Identity in Contemporary Europe. *International Studies Quarterly* 43:1, 83-114.
- Haas, Ernst B. 1968. *Beyond the Nation-State. Functionalism and International Organization*. Stanford: Stanford University Press.
- Lindberg, Leon N. 1963. *The Political Dynamics of European Economic Integration*. London: Oxford University Press.
- Mike, Károly. 2004. Eurocracy and Tribalism. A Source of Conflict within Public Administration in New EU Member States. *Society and Economy* 26:2-3, 341-360.
- Mitrany, David. 1966. *A Working Peace System*. Chicago: Quadrangle.
- Monnet, Jean. 1955. *Les États-Unis d'Europe ont commencé. La communauté européenne du charbon et de l'acier*. Paris: Robert Laffont.
- Monnet, Jean. 1976. *Mémoires*. Paris: Fayard.
- Olsen, Johan P. 1996. Europeanization and Nation-State Dynamics. Teoksessa S. Gustavsson & L. Lewin (eds.), *The Future of the Nation-State*. London: Routledge.
- Saint-Simon, Claude-Henri de. 1977. *Oeuvres. Tome 1*. Genève: Slatkine Reprints.
- Spinelli, Altiero. 1966. *The Eurocrats. Conflict and Crisis in the European Community*. Baltimore: The Johns Hopkins Press.
- Williams, Philip M. 1964. *Crisis and Compromise. Politics in the Fourth Republic*. London: Longman.

MAAILMA MUUTTUU

Vilho Harle

ON MUUTOKSEN AIKA

Tapani Turkka on esimerkiksi sopiva poliittisen teorian ja aatehistorian vankka osaaja. Hänen kanssaan voi keskustella sekä politiikan teoriasta että myös ajankohtaisista kysymyksistä. Se ei ole yllättävää, joskin melko poikkeuksellista politiikan teorian harrastajien piirissä, koska jokainen politiikan teorian edustaja on omana aikanaan käsitellyt ja pohtinut aikansa tärkeitä ajankohtaiskysymyksiä, havainnoinut ongelmia ja kirjoittanut oman tulkintansa vastauksena noihin ongelmiin.

Turkan kyky osata ja hallita ajankohtaisilmiöitä ulottuu harvinaisen laajalle alueelle kolmikymmenvuotisesta sodasta ja parlamentarismien alkujuurista nykypäivään. Tampereen politiikan tutkimuksen laitoksella Turkka oli ensimmäisenä julkilausumassa kysymyksiä Euroopan unionista ja Euroopan unionin kriisimaista jo ennen kuin Kreikan finanssikriisi puhkesi näkyville ja pelastusoperaation kohteeksi.

Näin ollen syvällisen artikkelin kirjoittaminen jostakin ennen tuntemattomasta poliittisesta ajattelijasta asianomaisen sanontoja kirjoittajaansa paremmin tulkiten ja punaista lankaa tutkijan viisaudella etsien ei tuntuisi sopivan tähän asiayhteyteen. Pidän parempana seurata Turkan tapaa puhua ja kommentoida ajankohtaistapahtumia toivoen, että hän itsekään ei jättäisi ajankohtaistapahtumien kommentointia vain puhumisen tasolle.

Kirjoitukseni on eräänlainen ideapaperi vaativampaa tutkimussuunnitelmaa varten tai sitten vain alustus keskustelun pohjaksi. Keskustelua haluan käydä poliittisesta muutoksesta ja sen käynnissä olevasta prosessista.

En ole ryhtynyt tarkistamaan, onko tämmöistä tutkimusta vakavasti tehty tai voitaisiinko semmoista oikeasti tehdä. Tähän riittää perusteluksi pelkästään se, että politiikan tutkijan on syytä seurata aikansa ilmiökenttää ja hahmottaa siitä esiin asioita, joita ei päivittäisessä kommentoinnissa pidetä joko järkevinä tai perusteltuina huomion ollessa kiinni päivittäin nopeasti muuttuvissa yksittäisissä tapahtumissa.

Vilho Harle

En myöskään ole asiantuntija juuri missään niistä ilmiöistä, joita tässä artikkelissa mainitaan. Lähi-idässä tai arabimaissa en ole käynyt kertaakaan Tunisiaa lukuunottamatta eikä asiaan liittyvää tutkimuksellistakaan tietoa tai kokemusta minulla ole. Sama pitää paikkansa soveltuvin osin myös muuhun: Suomen tapauksessa perustana on enemmän vähäinen käytännöllinen kokemus kuin tutkimuksellinen tai akateeminen näyttö.

Rohkenen kuitenkin puretua käynnissä olevaan poliittiseen muutokseen ”turkkamaiseen” tapaan ylittämällä ilmiön pinnan ja kysymällä: mistä tässä on oikein kysymys? Mitä ilmiötä ja kokemusta näinä aikoina elämme?

Poliittinen murros ennen

Näen Lähi-idän tämän hetken tilanteen (vuoden 2011 alkupuoli, ja artikkelin kirjoitushetki 22.2.2011) osana käynnissä olevaa Lähi-idän alueen ylittävää monimuotoista poliittista muutosta. Lähi-idän tapahtumat ovat tämän muutoksen yksi ilmentymä, ei kaikesta muusta irrallinen tai riippumaton ilmiö.

Suurimittainen poliittinen muutos – jota James N. Rosenau (1990) nimitti Euroopan poliittisen murroksen aikoihin turbulenssiksi – on varsin yleinen ilmiö ihmiskunnan ja poliittisten yhteisöjen historiassa. Luonteeltaan ilmiö poikkeaa monella tapaa tavanomaisista poliittista siirtymistä, joita ilmentävät demokraattisissa vaaleissa jokseenkin tyypilliset kannatusheilahtelut ja vähemmän demokraattisissa maissa jollain muulla tapaa toteutetut eliitin sisäiset henkilövaihdokset tai palatsivallankumoukset. Suurten murrosten merkkejä ovat sisäinen kaaos (stasis) tai vallankumoukset ja kansannousut.

Suuri murros ei ole juuri koskaan vain paikallinen tai alueellinen ilmiö vaan pikemmin ”kansainvälinen”: murros ilmentyy lyhyellä aikavälillä monessa maassa tai sitten heijastuu moneen maahan – joskus syvällisesti esimerkiksi Ranskan vallankumouksen tai Lutherin uskonpuhdistuksen tapaan tai joskus vesittyneenä poliittisena romantiikkana kuten 1969 Suomessa Ylioppilastalon valtauksena.

Yhtenä tärkeänä piirteenä tässä ilmiössä näyttää olevan sen suhteellisen säännöllinen toistuvuus: murroksen ydinkeskus ei välttämättä ole sama – pikemminkin päinvastoin: myrskyn silmä on miltei aina jossain muualla kuin missä se ilmeni edellisinä kertoina – mutta jaksotuksessa on suorastaan hämmästyttävä noin kahdenkymmenen vuoden aikaväli. Tai ainakin näin väittäisin 1900-luvun alkupuolelta alkaneen kehitysjakson osalta.

Nyt käynnissä olevaa murroskautta edeltää kaksi kiinnostavaa aiempaa kehitysjaksoa – jos hypätään yli kahden maailmansodan ja niiden aiheuttamien kansainvälisten ja kansallisten mullistusten.

1960-luvun lopulla tapahtumien ytimessä oli Yhdysvallat ja Länsi-Eurooppa. Yhdysvalloissa kansalaisyhteiskunta ja Vietnamin sotaa vastustanut liike loivat varsin radikaalin ilmapiirin, joka heijastui myös muuhun maailmaan ja eri-

Vilho Harle

tyisesti Länsi-Eurooppaan. Yhdysvallat menetti kansainvälisessä poliittisessa ja taloudellisessa järjestelmässä keskeisen roolinsa, mutta sen sisäinen uudistuminen ja talouselämän vahvuus loivat kuitenkin pohjan uudelle myöhemmälle nousulle.

Länsi-Euroopassa oli omiakin aineksia radikaalin poliittisen toiminnan kasvulle, mutta Yhdysvaltojen kehityskulku oli kuitenkin yksi asiaan vaikuttavista tekijöistä. Näyttävintä radikalismia nousi tapahtui Ranskassa vuonna 1968, jolloin elettiin vahvan opiskelijaliikkeen aikaa – de Gaulle joutui pakenemaan maasta, mutta kykeni tosin vielä hetkeksi palaamaan valtaan takaisin. Samoin kuin Yhdysvalloissa, myös Ranskassa valtion harjoittama väkivalta mielenosoittajia vastaan enemmän kiihdytti kuin rajoitti mellakoita.

Suomeenkin liike heijastui jo mainittuna Ylioppilastalon valtauksena, yliopistojen opiskelijalakkoina ja taistolaisen opiskelijaliikkeen nousuna. Viimeksi mainittu tosin vetosi enemmän muuhun kuin työläisnuorisoon, ja vasemmiston nousu Suomessa kanavoitui sosialidemokraattien aseman vahvistumiseen. Kommunistinen liike hajosi ja sen rooli kääntyi pysyvään laskuun. Vennamolaisuus poliittisena protestina yllätti sekä akateemiset prognoosinikkarit että myös yleisön. Silloin protestin kohteena oli maalaisliiton/keskustapuolueen asema ja sen yhteistyössä sosialidemokraattien kanssa harjoittama ”talonpojan tappolinja”. Samaan aikaan antikekkolaisuus kanavoitui ulkopoliittisena protestina Kokoomuksen ja perustuslaillisten kautta.

1989 tapahtumien ytimessä oli Itä-Eurooppa, jossa kommunismi ja itse Neuvostoliitto romahti rauhanomaisen murroksen seurauksena. Päinvastoin kuin 1968, nyt murros heijastui oikeiston aseman vahvistumiseen kaikkialla.

Yhdysvallat nousi reaganilaiseen loistonsa, ja kansainvälisen järjestelmän muuttui Neuvostoliiton romahduksen myötä varsin yksinapaiseksi. Uusliberalismista tuli johtava voima Yhdysvaltojen lisäksi myös Englannissa. Suomesakin se löysi vahvan jalansijan 1987 alkaen. Suurin muutos tapahtui kuitenkin Kiinassa, jossa kommunistisen puolueen valta säilyi mutta vallan luonne ja perusta muuttui kasvukeskushakuisesti kapitalismiksi.

Itä-Euroopan poliittinen murros loi perustan Suomen EY-jäsenyydelle ja lisäsi muutenkin Suomen kansainvälistä liikkumavapautta. Kommunismista ja nimenomaan ns. reaaliosialismista rappio veti pohjan pois kommunismilta myös Suomessa. 1960-luvun loppuun verrattuna politiikka kääntyi vahvasti oikealle, vaikka entinen ideologinen asetelma samalla häipyi sateenkaaren tuolle puolen.

Poliittinen murros nyt

On syytä huomata, että myös nyt poliittisen muutoksen aikaa on eletty monessa paikassa jo jonkin aikaa ja että tämä muutos on alkanut kokonaan muualla kuin Lähi-idässä.

Tärkein ja näyttävien poliittinen muutos tapahtui Yhdysvalloissa. George W. Bush ja hänen hallintonsa olivat kohde, johon kaikki odottivat ja vaativat muutosta: Bush oli amerikkalaisille samaa kuin Mubarak egyptiläisille ja Gaddafi libyalaisille.

Tyytymättömyyden ja muutostarpeen hyödynsi parhaiten tuntematon ja vieläpä tummaihoisen Barack Obama, joka nousi presidentiksi vaalikampanjalla muutosta (change) huutaen. Hillary Clinton joutui kantamaan miehensä aiheuttamaa taakkaa: muutospaine kohdistui myös Bill Clintonin – ei siis vain George W. Bushin – politiikkaan.

Muutoksen dramatiikkaa ei ole osattu yhdistää myöhempiin kehityskuluihin, koska vaihdos tapahtui lain mukaan Bushin toisen presidenttikauden päättyessä ja normaaleilla demokraattisilla vaaleilla ja vieläpä hyvin niukan voiton kautta. On silti syytä muistaa, että Obaman nousun ja vielä ensimmäisen presidenttivuoden aikana kaikkialla ja myös Suomessa ryhdyttiin etsiskelemään omaa obamaa jo silloin havaittavissa olevaa poliittista kriisiä pelastamaan. Obaman luoma innostus näkyy vielä vahvana Lähi-idässäkin.

Ruotsissa ruotsidemokraattien nousu parlamenttiin ei ollut paikkojen lukumäärässä kovin mullistava, mutta poliittisen pakan sen voitto onnistui sekoittamaan. Ruotsidemokraattien asemoituminen muukalaisvihamieliseksi möröksi tosin yhdisti muut puolueet niin, että poliittinen toiminta on voinut jatkaa toistaiseksi häiriöttä. Sateenkaariliittoutuma saattaa avata pelitilan jollekin ruotsidemokraatteja vetovoimaisemmalle ryhmälle, joten paineiden purkamisen aika saattaa myös Ruotsissa vielä olla edessä.

Saksassa Vihreät ovat olleet näyttävien muutosvoima, puolue on noussut suurten joukkoon ryminällä. Suomessa olemme nähneet perussuomalaisen nousun. Molemmista tapauksissa odotetaan, tätä kirjoitettaessa, seuraavien vaalien antamaa lopullista tuomiota. Suomessa se joka tapauksessa näkyy muutoksena, jota on vaikea verrata mihinkään aikaisempaan. Maalaisliiton nousu pienestä puolueesta suureksi valtiomuototaistelun myötä saattaisi tosin olla tässä ilmiökentässä melkoisen lähellä, jos sekin asetetaan aikansa valtarakenteiden murtumisen ja muutoksen valoon.

Uutiskuvien dramatiikka korostaa mielenosoituksia ja väkivaltaa, ja sen vuoksi Lähi-itä on tätä kirjoitettaessa tapetilla. Muutoksen dramaattisuus on silti käsin kosketeltava ilmiö myös muualla. Suomessakin.

Kohti poliittisen murroksen teoriaa

Jos käynnissä olevaa poliittista murrosta yrittäisi selittää, on tietenkin sanottava, että asiaan vaikuttavat syyt tai muutoksen tavoitteet ovat hyvin erilaisia eri tilanteissa. Vaikka ilmiö on ”maailmanlaajuinen” sillä on kussakin tapauksessa omat piirteensä ja oma luonteensa. Pallo pyörii, mutta jokainen potkii sitä

eteenpäin omalla tavallaan ja omista syistään. Selitysyriytykset jäävät siten rajallisiksi.

En ryhdy tässä yhteydessä punnitsemaan kaikkea tai edes kunnolla osaaan siitä akateemisesta tutkimuksesta, josta voisi jotain selitysmahdollisuuksia poimia. Niistä voisi mainita esimerkkinä Rosenaun (1990) esittämän näkemyksen parametrien murtumisesta. Parametreilla hän tarkoittaa teknologista kehitystä, kansalaisten tietotason nousua sekä kansalaisten ja vallanpitäjien välistä suhdetta. Niiden vaikutuksesta kansalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet ovat kasvaneet ja siten hallitut ovat saaneet entistä enemmän sananvaltaa suhteessa vallanpitäjiin. Tätä selitystä voisi hyvinkin soveltaa vaikkapa Lähi-idän tapahtumiin, mutta silloin unohtuisi monta muuta asiaa.

Sitä paitsi Rosenaun ajatus on lähtökohtaisesti väärä – kuten vastaava suomalaisessakin politiikan tutkimuksessa viljelty usko aktiivikansalaisen rooliin: vallanpitäjien valta ja kyky juoksuttaa ja kyykyttää kansalaisiaan ei ole koskaan ollut niin vahva kuin nykyisin. Lähi-idässä vallanpitäjät vain ovat jättäneet hyödyntämättä nämä mahdollisuudet ja tyytyneet niiden sijasta entiseen kovaan vallankäyttöön.

Jos selitystä taas haettaisiin ilmiön lumipallomaisesta leviämisestä ja kasvusta, Rosenaun viittaamat teknologiseen kehitykseen liittyvät tekijät saavat pääroolin. Sosiaalinen media, kännykät, Facebook ja Twitter ja jopa Wikipedia on mainittu jo moneen kertaan Lähi-idän tapahtumien yhteydessä – kuten muutamassa muussakin viime vuosien liikehdinnässä. Saattaa olla, että tämä selittää mielenosoitusten kehitystä ja siirtymistä naapurivaltiosta toiseen, ja saattaa olla että obamalainen efekti heijastuu juuri tätä kautta. Saksan Vihreiden tai Suomen Perussuomalaisten nousua se ei lainkaan selitä. Rosenaun aikaisemmin (1969) esittämää linkkiteoriaa voisi soveltaa ehkä paremmin: poliittinen muutoslääke leviää maasta toiseen linkkiryhmiin (puolueet, eliitti, nuoriso jne) kautta. Se selittää ideologioiden ja poliittisten suuntausten – ja vaikkapa ranskalaisen vuoden 1968 opiskelijaliikkeen – leviämistä maasta toiseen, mutta tämäkin selitys kaatuu samoissa tapauksissa, joissa jonkin ryhmän kasvun takana on puhtaasti kansallinen tilanne.

Toisena mahdollisuutena tulee mieleen, ilmiön säännönmukaisuus huomioiden ottaen, jonkinlaisen sukupolvihypoteesin tarjoaminen. Hypoteesille saataisi löytyä joku perusta ja käyttöarvo, jos asiaan paneutuisi jollakin rajatulla alueella ja systemaattisesti. Kokonaisuuteen hypoteesi ei kovin hyvin sovi. Esimerkiksi mielenosoituksissa on paljon nuoria mutta myös muunikäistä väkeä, ja muutospuolueiden kannatuksessa ei ole paljoa ikään liittyvää systematiikkaa. Tuskin ajattelutavoista tai poliittisesta sukupolvikokemuksesta on muutoinkaan kysymys: liikehdinnän taustalla on myös taloudellisia epäkohtia, työttömyyttä ja syrjäytymistä.

Jos jonkunlaista sukupolvihypoteesin kaltaista selitystä haluaisi tarjota, luontevinta olisi väittää, että ihmisillä (ehkä erityisesti nuorilla) on aika ajoin halu tehdä jotakin näkyvää ja dramaattista. Jokainen haluaa olla joskus sankari, ja siihen sodat ja väkivalta tai presidentin syrjäyttäminen katuvoimin on tietenkin varsin hyvä keino. Muutamalle suomalaiselle poliitikonallulle ylioppilastalon valtaus oli 'talvisotaankin suurempi kokemus'. Nytkin tuommoisen kokemuksen hakeminen näyttää olevan keino arjen tylsyyden piristämiseen. Tähän saattaa joskus liittyä – ainakin meillä – halu pitää hauskaa: jos äänestämisestä ja äänestämättä jättämisestä ei aiheudu mitään seurauksia vallankäyttöön, niin voihan sitä ilokseen ainakin näyttää vallanpitäjille ja politiikan vaalitulastoja lukeville tutkijoille kuuluisat ”närhen munat”.

Samassa hengessä voisi väittää, että nyt käynnissä olevassa murroksessa on tärkein piirre siinä, että muutos itse on oma tarkoituksensa ja tavoitteensa, ja että tämän ilmiön käyntivoimana on yleinen ja jäsentymätön tyytymättömyys vähän kaikkeen. Ei sillä nyt kovin suurta väliä ole, mihin suuntaan politiikka muuttuu, tai muuttuuko se lopulta ollenkaan. Yhdysvalloissa Obama jatkoi Bushin politiikkaa Bushia tyylikkäämmin, mutta samalla myös sotaisemmin – sisäisessä uudistustyössä Obama toimii italowesternien sankarina, joka laittaa konnat kuriin huomaamatta että yleisö odottaa vain omaa tilaisuuttaan päästä mellastamaan kaupungissa sen jälkeen kun sankari ratsastaa aurinkoon. Egyptissä mielenosoittajat palasivat kotiinsa, kun sotilasjunta siirsi Mubarakin pois näkyviltä jonnekin kellarikerrokseen. Jos Lähi-idässä jotakin muutosta tapahtuu, se rajoittuu ehkä siihen että Libya liitetään Yhdysvaltojen apuvoimiin kuten muutkin alueen maat. Tuskin Suomikaan eroaa EU:sta kevään vaalien jälkeen.

Ilmiön kutsuminen protestiliikkeeksi 1960-luvun lopun tapaan olisi suuri virhe. Muutos ei tähtää niinkään johonkin vaihtoehtoon, vaan pelkästään tyytymättömyyden *purkamiseen*. Tämän purkamisen kohteeksi sopii jossain ikään tynyt diktaattori (Mubarak, Gaddafi), jossain muualla taas ”vanha puolue” (SDP, Keskusta ja Kokoomus; tai niitä edustavat kasvot kuten Urpilainen, Vanhanen ja Katainen). Kun Suomessa 1960-luvun lopun protestiliike polarisoitui äärivasemmiston (taistolaiset) ja oikeiston (SMP, Kokoomus, Perustuslailliset) välillä, nyt polarisaatio näkyy sekä meillä että muualla vallanpitäjien/eliitin ja tavallisen/syrjäytetyn kansan välillä. Näyttää vahvasti siltä, että vanha valta- ja puoluerakenne tai yleensä vanha valtarakenne ei vastaa nykytilaa missään niissä maissa, joissa murrosilmiö on tähän mennessä tullut esiin. Demokratioissa vanhojen puolueiden edessä on vain menneisyys, ei tulevaisuutta. Kannatusryöpyt oirehtivat siitä, että jotakin on tulossa tilalle.

Asetelmassa on juuri tästä syystä selvää vastakohtaisuutta eliitin ja muutosvoimien välillä. Kuten poliittisissa murroshetkissä aina, vallassa oleva poliittinen eliitti mukaan lukien politiikan tutkijat, suhtautuu muutoksen tekijöihin

Vilho Harle

avoimen elitistisesti. Ilmiö leimataan massojen kapinaksi ja roskajoukkojen liikehdinnäksi – ellei mainittu joukko satu olemaan liikkeellä jossain muualla kuin meillä! Esimerkiksi perussuomalaisten ehdokkaita arvostellaan ja arvioidaan heittämällä heidän päälleen epäilyksiä kyvyttömyydestä poliittisiin luottamustehtäviin. Samaa vähättelyä edustaa sekin, että samalla korostetaan että kyllä siellä joukossa joku ihan fiksu ja koulutettukin on, jopa peräti professori tai ainakin tohtorismies. Jotta tulisi selväksi, että vain eliitti ja eliittiin kuuluvat politiikan tutkijat saavat vallan määrittellä, kuka ehdokas on kelvollinen ja sopiva eduskuntaan, voidaan Helsingin Sanomien (22.2.2011) tapaan lietsoa pelkoja tai asettamalla perussuomalaisten ehdokkaat epäsuorasti naurunalaiseksi heittämällä esiin arvontamenettely: ”perussuomalaisen äänestäminen on kuin arvan heittäisit”. Antiikin Kreikan arvontamenettelyistä ei tietenkään tässä yhteydessä puhuta.

Vanhon valtarakenteiden synnyttämän tyytymättömyyden yhteydessä on syytä mainita myös yhteiskuntarauhan merkitys. Missään ei ole itsestään selvää, miten yhteiskunta yleensä ottaen pysyy koossa ja kehittyy yhteisönä. Murrokset oirehtivat siitä, että tässä perusrakenteessa on jotakin vialla. Lähi-idän poliittinen murros osoittaa oikeaksi Ahtisaaren analyysin siitä, että tuolla alueella pitäisi ottaa nuoriso ja nuorison työllistäminen tärkeäksi keinoksi kriisinhallinnassa ja koko rauhanprosessissa. Kyllä sama oppi pätee soveltuvin osin myös muualla, siis myös Suomessa tässä ja nyt. Ei yhteiskuntarauha meilläkään ole annettu ja ikuinen totuus. Yhteiskuntarauhan eteen on tehtävä koko ajan paljon työtä. Yhteiskuntaa ja sen poliittista koneistoa tulee rakentaa niin, että aihetta tyytymättömyyteen ja vieraantumisen ei synny. Nyt kehitys on pitkälle pois tästä, eriarvoisuuden ja itsekkyyden kasvattamisen suuntaan.

Poliittinen murros tulevina vuosina?

Edellä sanotun perusteella on aihetta katsoa myös tulevaisuuteen. Onneksi tulevaisuuden ennustaminen on helpompaa kuin menneisyyden selittäminen. Empiirisessä mielessä kaikki tulevaisuutta koskevat ennusteet ovat yhtä tosia, kunnes toisin todistetaan.

Ironiasta huolimatta on aihetta kysyä vakavasti, mitä tapahtuu seuraavaksi Itä-Euroopan jo toteutuneen ja nyt käynnistyneen Lähi-idän poliittisen murroksen jälkeen. Minne ja milloin poliittinen murros siirtyy seuraavaksi?

Ensimmäisenä nousee mieleen Afrikan valtava manner. Se on varsin täynnä erilaisia itsekkäitä puolidiktatoreita. Tätä ilmiötä ruokkineiden Yhdysvaltojen ja Kiinan onnistuminen vallankäyttäjänä Afrikassa voi joutua nopeasti puntaariin.

Entä sitten Kiina?

Kiinan talouskasvu on ollut mahtava ja kiinalainen yhteiskunta on eriarvois-

tunut hurjaa vauhtia. Nopeasti kasvavan kakun jakaminen on kuitenkin ollut toistaiseksi helppoa. Houkutus eli kapitalismi ja sen aineelliset ihanuudet on tuotu maahan ja tarjottu kaikelle kansalle eikä piilotettu muurin taakse kuten Itä-Euroopassa tai Lähi-idässä tehtiin ja on tehty.

Toisin sanoen, Kiinassa on kyetty yhdistämään kommunistinen keskitetty hallinto ja kapitalismi semmoisella tavalla, että tyytymättömyyteen ei ole syntynyt riittävän vahvoja aineksia. Demokratialiike on toistaiseksi jäänyt ideaksi tyhjän päälle. Suurta massaa se ei ole vienyt mukanaan. Kiinalainen traditio on korostanut hallitsijan ja hallitun välistä harmoniaa, jota me voisimme kutsua vaikka yhteiskuntarauhaksi.

Harmonian ideaan kuuluu sopimus hallitsijan ja hallitun välillä. Hallitsija vastaa vallankäytöstä – joka on maantieteellistä syistä voimakkaasti keskitettyä – mutta hänen tulee huolehtia hallittujen hyvinvoinnista tai ainakin minimaalisesta elämisen perustasta. Hallitun on puolestaan tehtävä nurkumatta työnsä yhteiseksi hyväksi, jota ilman hän ei yksin selviäisi.

Tähän yhteiskuntasopimukseen kuuluu oikeus hallitsijan vaihtamiseen, jos hallitsija laiminlyö velvollisuutensa tai hoitaa oman osuutensa itsekäästi tai ihmisten elinmahdollisuuksia kaventaen. Näin ollen poliittinen murros olisi mahdollinen teoriassa, mutta ei käytännössä niin kauan kuin kommunistinen hallinto kykenee osuutensa hoitamaan. Kansanarmeijan aseiden kääntyminen demokratialiikkeestä hallitsijaa vastaan on varsin epätodennäköistä ellei talous romahda. Todennäköisempää on että vallanpitokoneisto huolehtii suojauksestaan sisäisen muutoksen avulla.

Tämä jatkuva sisäinen valtakamppailu ja epäonnistujien syrjäyttäminen on tyyppillinen ja jatkuvasti esillä oleva tapa. Se on viime vuosikymmeninä saanut vain sivistyneempiä muotoja: alkuhistoriassa epäonnistunut ministeri revittiin kappaleiksi hevosten välissä, tai vähän lievemässä tapauksessa annettiin juotavaksi myrkkymalja. Sittenmin nämä hyvät tavat ovat höllentyneet, myös ja erityisesti muualla kuin Kiinassa.

Kuuluvatko maailmansodat kuvaan?

Jätin tarinastani pois maailmansodat, koska keskittyminen muuhun kehitykseen 1960-luvulta nykypäivään oli loogista. Tulevaisuuteen sen sijaan ei voi katsoa näkemättä maailmansodan mahdollisuutta.

Seuraava sykli voi muodostua uudesta maailmansodasta ja jopa ydinaseiden käytöstä. Professori Heikki Patomäki (2008) on esittänyt vankasti perusteltuja ja maailmantalouden kehitykseen liittyviä ennusteita tästä mahdollisuudesta aikavälillä 2030–2050. Tosin Patomäki toivoo ennusteidensa vastaisesti, että ihmiset tulisivat järkiinsä ja suuntaisivat energiansa rauhanomaiseen muutokseen ja ilmastonsuojeluun.

Vilho Harle

Valitettavasti politiikka ja poliittiset valtakamppailut eivät ole ihmisjärjen vahvimpia alueita. Itse asiassa kaikissa suurissa poliittisissa murroksissa sota ja väkivalta ovat kuvassa mukana keskeisenä tai sitten ainakin osatekijänä. Kysymys on vallasta, sen säilyttämisestä tai hankkimisesta. Aseellista voimaa ja väkivaltaa käytetään, jos se siinä pelissä auttaa. Joskus, kuten 1989 tai Yhdysvalloissa Bushin jälkeen ja tänä keväänä Suomessa, vanha valtarakenne romahtaa rauhanomaisesti.

Valitettavasti suuri murros on useimmiten väkivaltaista. Hyvänä puolena on ollut, että se on kussakin mainitussa tapauksessa jäänyt ja ehkä Lähi-idässäkin jää rajatuksi ilmiöksi. Näin ei seuraavassa isossa murroksessa 2030 tienoilta alkaen välttämättä tapahdu: silloin voidaan elää oikeasti maailmanpolitiikkaa kaikkine siihen kuuluvine muotoineen.

Lähteet

- Patomäki, H. 2008. *The Political Economy of Global Security*. London: Routledge.
Rosenau, J.N. ed. 1969. *Linkage Politics*. New York: Free Press.
Rosenau, J. N. 1990. *Turbulence in World Politics*. Hemel Hampstead: Harvester Wheatsheaf.

Juha Tolonen

POLIITTINEN JA KOSMO-POLIITTINEN TALOUSTIEDE

Tausta

Yhteiskuntatieteitä (taloustiede, politologia, juridiikka) leimaa kaksi keskeistä seikkaa. Ensinnäkin ne ovat melko epähistoriallisia. Ne ovat lykänneet oman aikaisemman *historiansa* tieteenalansa ulkopuolelle yhteiskuntatieteiden historiaan. Tänä päivänä esimerkiksi kansantaloustieteen oppihistoria on melko erillään kansantalouden nykyisistä opeista. Sama toistuu oikeustieteen ja politologian osalta. Toiseksi kyseiset tieteet *spesialisoituvat* jatkuvasti yhä hienojakoisimpiin alaosiin, jolloin koko alaa koskeva kokonaisvaltainen tutkimus ja keskustelu on vähäistä, puhumattakaan siitä, että keskustelua käytäisiin yllä mainittujen tieteenalojen välillä.

Tämä merkitsee sitä, että aikaisemmat ajattelijat hylätään tieteen kehitykselle tarpeettomina ja toisaalta kunkin yhteiskuntatieteiden rajoja korostetaan niin, että keskustelu rajojen yli tulee käytännössä yhä hankalammaksi. Kumpikaan näistä piirteistä ei kuitenkaan ole perusteltua. Yhteiskuntatieteiden historiassa on paljon klassisia teoksia, joilla on merkitystä tämän päivän tieteellisessä keskustelussa. Yhteiskunta tosin muuttuu aikojen kuluessa, mutta siitä huolimatta useilla klassisilla teoksilla on ajattelemisen arvoista sanottavaa tämän päivän maailmassa. Ajateltakoon vaikka sellaisia nimiä kuin Sombart, Marx, Weber, John Stuart Mill. Monet (useimmat) yhteiskunnan ongelmat ovat lisäksi sellaisia, että niitä ei voida adekvaatisti käsitellä vain yhden alan puitteissa, vaan ne vaativat kokonaisvaltaista tarkastelunäkökulmaa. Ajateltakoon vaikka nykyistä globaalia finanssikriisiä, joka tosiasiaa yllätti ns. main stream taloustieteen melko täydellisesti. Nykyinen taloustiede (economics) perustuu melko laajalti ehtoon ”ceteris paribus” (nykyisten olosuhteiden vallitessa). Finanssikriisissä oli juuri kysymys tästä: Olosuhteet muuttuivat ja siihen ei osattu varautua. Finanssikriisiä käsittelevässä eräessä TV-ohjelmassa todettiin osuvasti, että ns. stabiileja

Juha Tolonen

systemejä ei ylipäätään ole olemassa ja kaikkein vähiten taloudellisessa järjestelmässä. Tämä merkitsee, että taloustieteen tavallisesti tekemä ceteris paribus ehto johtaa hyvin usein päätelmiin, jotka osottautuvat vääriksi.

Ns. institutionaalinen taloustiede, joka on suhteellisen marginaalisessa asemassa valtavirran taloustieteessä, on edellä mainittujen näkökohtien perusteella mielenkiintoinen. Siihen voidaan katsoa kuuluvaksi mm. saksalainen historiallinen taloustieteellinen koulu ja vastaavat koulukunnat sekä Ranskassa että Iso-Britanniassa sekä lukuisa joukko tutkijoita USA:ssa. Johtavia nimiä tässä suuntauksessa ovat mm. Thorsten Weblen ja John Commons Yhdysvalloissa sekä Friedrich List ja Gustav Schmoller sekä Max Weber Saksassa vain muutamia mainiten. Heidän tutkimuksensa ovat kaikki eri yhteiskuntatieteiden raja-alueilla. Mainituilla tutkijoilla on merkitystä sekä sosiologian, politologian että taloustieteen kannalta. Nykypäivän taloustieteissä he kaikki ovat periferiassa lähinnä sen vuoksi, että he eivät edusta riittävän puhdasta taloustieteen valtavirtaa. Mainitut tutkijat tarkastelevat kaikki vallitsevia olosuhteita ja niiden muutoksia, jotka otetaan normaalitaloustieteessä annettuina.

Seuraavassa esityksessä kiinnitetään huomiota klassikoihin, jotka tutkimuksessaan ovat politologian ja taloustieteen raja-alueilla. Esimerkiksi olen valinnut kaksi saksalaista klassikkoa:

- Friedrich List, jonka keskeinen teos on ”Das nationale System der politischen Ökonomie” vuodelta 1841, sekä
- Gustav Schmoller, jonka pääteos on Grundriss der Volkswirtschaftslehre I-II vuosilta 1900- 1904 sekä hänen artikkelinsa ”Mercantile System and Its Historical Significance”, englanniksi käännetty luku hänen saksankielisestä alkuteoksestaan: ”Studien über die wirtschaftlichen Politik Friedrich des Grossen”, 1884.

Listin kirjan koko teksti löytyy Googlen hakusanoilla ”Friedrich List” ja ”Das nationale System der politischen Ökonomie” sekä Schmollerin mainittu englannin kielelle käännetty artikkeli hakusanalla ”Gustav Schmoller”. Molemmissa tapauksissa on henkilöiden esittelyä koske Wikipedia- artikkelin lopussa luettelo heidän teoksistaan. Siellä ovat mainitut teokset kokonaisuudessaan. Haku on syytä tehdä Googlen saksankielisiltä sivuilta.

Tulkoon lopuksi todetuksi, että otsikossa käytetyt termit ”Politische und kosmopolitische Ökonomie” on lainattu suoraan edellä mainitusta Listin teoksesta. Sen taustalla on teoksen koko perusidea.

Poliittisen talouden kansallinen systeemi

Friedrich Listin nimeä tuskin tunnetaan tämän päivän taloustieteessä. Tämä johtuu siitä, että hän edusti Adam Smithin ja Jean Baptiste Sayn teorioiden kannalta vastakkaista näkökulmaa. Nykyinen taloudellinen ajattelu pitää mainittuja henkilöitä nykyisen taloudellisen ajattelun lähtökohtina. On luonnollista, että tämän kanssa vastakkaiset näkökulmat pyritään unohtamaan. Koko Saksan historiallinen koulukunta edusti enemmän tai vähemmän niitä perusajatuksia, joita Friedrich List toi esille edellä mainitussa teoksessaan.

Avainkäsitteet Listin ajatuksissa ovat juuri poliittinen ja kosmopoliittinen taloustiede. Adam Smith ja J-B. Say edustivat kosmopoliittista näkemystä, kun taas List kehitteli tämän vastapainoksi poliittista taloustiedettä. Oleellista edelliselle on, kuten tulee esille Adam Smithin teoksessa "Nature and Causes of the Wealth of Nations", että yksilöt ja heidän välinen yhteistoiminta voidaan toteuttaa kansallisuudesta riippumatta. Adam Smith keskittyy kuvaamaan työnjaon ideaa ja taloudellista vaihdantaa ja siinä määräytyvää hyödykkeen taloudellista arvoa. List käyttää tästä opista nimitystä "Tauschtheorie" (List, mt, 29). Adam Smith kannatti sitä, että valtion erilaiset rajoitukset poistettaisiin sekä kansallisesti että kansainvälisessä kaupassa. Tämä olisi järkevää, koska tällöin työnjaon idea voisi toteutua täysimääräisesti. Tämän vastapainoksi List korostaa kansallisuuden ja valtion merkitystä. Hän ei kiellä Smithin ajatusten merkitystä sinänsä. List kiinnittää kuitenkin huomiota tosiasiaan, että kansakunnat ovat taloudellisessa kehityksessään eri tasoilla. Vapaakauppa merkitsee alemmalla kehitystasolla olevien kansojen kannalta sitä, että tällaisille maille vapaakauppa merkitsee niiden jäämistä enemmän tai vähemmän raaka-aineiden tuottajiksi. Tämän vuoksi kehittyvien valtioiden tulee kieltäytyä kansainvälisestä vapaakaupasta ja suojella kehittyvää teollisuuttaan (List käyttää vielä termiä "manifaktuurejaan"). Listin (kuten Schmollerin) näkemys ihmiskunnan kehityksestä oli se, että ihmisyyhteisöt kehittyvät vähitellen perhe- ja heimoyhteisöistä valtioiksi. Tässä juuri taloudelliset näkökohdat ovat muutoksessa keskeisiä. Yhteisöt pyrkivät takaamaan jäsenilleen edulliset taloudelliset olosuhteet. Keskiaikainen, taloudellisesti erityisesti kaupunkiin keskittyvä talousjärjestelmä on nähtävä tässä valossa. Keskiaikaisen hajanaisten läänistysalueiden ja kaupunkien liittymisen suuremmiksi kokonaisuuksikseen on myös nähtävä tämän välttämättömyyden seurausta. Schmollerin edellä mainittu artikkeli "Mercantile System and its Historical Significance" antaa tästä kehityksestä hyvin valaisevan kuvan. Paikalliset yhteisöt liittyvät suuremmiksi kokonaisuuksiksi (valtioiksi) puolustukseen paremmin taloudellisia asemiaan muita valtioita vastaan.

Listin mukaan tämä kehitys on väistämätön. Kansainvälisestä vapaakaupasta puhuvat olivat epärealistisia, kun he eivät ottaneet huomioon tätä kehityksen välttämätöntä kulkua. Valtioiden taloudellinen merkitys on siinä, että sen puit-

Juha Tolonen

teissa voidaan kehittää yhteiskunnan tuotannollista suoritustasoa. Tämä ei ole kuitenkaan ole ikuista, vaan kehitys tuo mukanaan myöhemmin kosmopoliittisen järjestelmän. Se kuitenkin edellyttää, että yhteiskunnat ovat saavuttaneet ”ikuisen rauhan” (ewiger Frieden) tilanteen. Tämä taas on mahdollista kansojen välisen taloudellisen tasa-arvon vallitsessa. Kuvatun näkökulman varaan List rakentaa oman teoriansa Smithin ajatuksia vastaan. Hän nimittää omaa oppiaan ”tuotantovoimien teoriaksi” (Theorie der produktiven Kräfte; List, mt, 29).

Jotta edellä mainitut Listin näkökohdat tulisivat paremmin ymmärretyiksi, on otettava huomioon ne olosuhteet, jotka vallitsivat Friedrich Listin elinkaikana. Mainittu kirja on kirjoitettu vuonna 1841. Kaikki eurooppalaiset kansakunnat elivät vielä enemmän tai vähemmän merkantilististen ajatusten vaikutusten alla. List itse eli 1800-luvun alussa muutaman vuosikymmenen ajan Amerikassa, jossa hän osallistui aktiivisesti talouspoliittiseen keskusteluun. Suuri kysymys USA:ssa tuohon aikaan oli suhtautuminen entiseen siirtomaaisäntään, Englantiin. Ongelma oli se, tulisiko USA:n ja sen vapaavaltioiden, kuten siihen aikaan sanottiin, rakentaa korkea tullimuuri Englannista tapahtuvaa tuontia vastaan. Vapaavaltiot olivat tässä suhteessa jakaantuneita. Vapaakaupan kannattajat vedoten Adam Smithin ajatteluun olivat esteettömän kaupan kannalla. He edustivat raaka-aineiden (nimenomaan puuvilla) tuottajia. Englantilaiset (mm. Adam Smith) katsoivat, että Amerikan valtioiden osuus kansainvälisessä kaupassa olikin lähinnä juuri maataloustuotannossa. Pohjoisvaltiot olivat sen sijaan suojatullijärjestelmän kannalla voidakseen kehittää manifaktuuriejaan suojassa englantilaisten ylivoimaiselta kilpailulta (List, mt, 73).

Palattuaan Saksaan List oli edellä kuvatuista syistä kannattamassa jälleen Saksan valtioille (Preussi ym) yhteistä tullijärjestelmää ja suojaa saksalaiselle teollisuudelle. Tilanne Saksan kannalta 1840-luvulla oli se, että manifaktuurituotteet (kankaat ym) ostettiin lähinnä Englannista. Englanti oli taas kiinnostunut lähinnä Saksan viljasta ja puusta. Sen sijaan Englanti esti sen siirtomaista tulevien raaka-aineiden saamista Saksaan.

Englantilaiset tuohon aikaan olivat kiinnostuneita tekemään muitten maitten kanssa erityisiä kaupallisia sopimuksia, joiden oleellinen sisältö oli kaupan helpottaminen tietyissä asioissa (tuontirajoitukset, tullit ym). Englanti piti kuitenkin huolta siitä, että sen keskeiset edut (siirtomaakaupan monopoli ym.) ei ollut neuvottelujen kohteena. Samoin maalla oli pyrkimys ylläpitää itsellään asema manifaktuurien (eli teollisuuden) keskeisenä maana. Siteraan Listin teosta:

”Die Manufakturen aber sind die Basis des inneren und äusseren Handels, der Schifffahrt und des verbesserten Ackerbaues, folglich der Zivilisation und der politischen Macht; und eine Nation, welcher es gelänge die ganze Manufakturkraft des Erdballs

Juha Tolonen

zu monopolisieren und die übrigen Nationen derart in ihrer ökonomischen Entwicklung niederzuhalten, dass bei ihnen nur Agrikulturprodukte und Rohstoffe erzeugt und die nötigsten Lokalgewerbe betrieben würden, müsste notwendig zur Universalherrschaft gelangen". (List, mt, 28.)

Argumentin kärki tässä kohdistunut Englantiin, joka oli hankkinut itselleen kaikilla muilla keinoilla kuin vapaakaupalla taloudellisesti johtavan aseman, mutta joka levitti vapaakauppa-ideologiaa omien etujensa edistämiseksi.

Tämä Listin mielipide on 1840-luvulta. Saman ajatuksen muotoili 1880-luvulla Gustav Schmoller seuraavasti:

"Does it sound to us to-day like the irony of fate, that the same England, which in 1750- 1800 reached the summit of its commercial supremacy by means of its tariffs and navatal wars, frequently with extraordinary violence, and always with the most tenacious selfishness, declares to the world the doctrine that only the egoism of the individuals is justified and never that of states and nations; the doctrine which dreamt of stateless competition of all the individuals of every land, and the harmony of the economic interests of all nations? (Schmoller, mainitun artikkelin englannin kielinen käännös, 31).

Yhteenvetona voimme siis todeta, että Saksan taloustieteen historiallisen koulukunnan kaksi keskeistä väittämää olivat:

1. Adam Smithin ja J-B Sayn oppijärjestelmä oli yksipuolinen sikäli, että se ei huomionnut tosiasiallisia olosuhteita, jotka vallitsivat oppi-järjestelmän laatimisen aikaan;
2. Oppijärjestelmää väärinkäytettiin itsekäästi kauppapoliittisissa tarkoituksissa

Nykyinen taloustieteen valtavirtaus pitää edelleen Adam Smithiä lähtökohdanaan. Ei siis ole mikään sattuma, että edellä kuvattu saksalainen historiallinen koulukunta on unohdettu.

Poliittinen taloustiede tämän päivän näkökulmasta

Listin edustama ajattelutapa siis tämän päivän oppihistoriassa jäänyt melkein unohduksiin. Se on kuitenkin mielenkiintoinen siksi, että se edustaa nykyisen taloustieteellisen valtavirran kannalta vastakkaista näkemystä. Nykyinen taloustiede pitää yleisesti Adam Smithiä nykyaikaisen taloudellisen ajattelun perus-

Juha Tolonen

tajana ja on omaksunut useassa suhteessa ne katsomustavat, joita hän edusti. Friedrich List oli taas tämän ajattelutavan opposentti. Hän tosin myönsi Adam Smithin ansiot sekä työnjaon idean että vapaan markkinatalouden esittäjänä. Listin mielestä Smithin teoriat eivät kuitenkaan ottaneet huomioon vallitsevia olosuhteita. Jälkimerkantilistisessa maailmassahan valtion merkitys talouselämässä oli huomattava ja sitä ei voitu Listin mukaan sivuuttaa. Valtion tehtävänä Listin mukaan oli kehittää maansa taloudellista tuotantokykyä. Sitä ei voida toteuttaa englantilaisen ”kosmopoliittisen” ajattelutavan puitteissa.

Aika ja olosuhteet 1800-luvun puolessa välissä ja sen jälkeen poikkeavat monessa oleellisessa suhteesta siitä, mikä on vallalla 1900-luvun loppupuolen ja 2000-luvun alussa. Oleellista on havaita, että kansainvälinen kauppa ja taloudellinen yhteistyö on muuttanut luonnettaan. 1800-luvulla ja viime vuosisadan alussa mainittu yhteistyö oli nimenomaan tavarakauppaa. Sen ohella ns. kansainvälisillä sijoituksilla merkittävä rooli. Tänä päivänä tuotteet ovat yhä enenevässä määrin palveluita ja muita ns. näkymättömiä (invisibles) eriä. Sen ohella työvoima on aikaisempaan verrattuna huomattavasti liikkuvampaa ja pääomien (direct investments) liikkuvuus on täysin toisella tasolla kuin 100-150 vuotta sitten. Valtioiden rinnalle ja osittain niiden sijalle on noussut Euroopan Unioni ja useat entiset siirtomaat ovat tulleet yhä itsenäisemmiksi (emergent states) jne.

Kaikesta tästä huolimatta kysymys tuotantovoimien kehittämisestä (Theorie der produktiven Kräfte) on tänä päivänä yhtä ajankohtainen kuin 150 vuotta sitten. Nousevien valtioiden ongelmat ovat tässä asiassa samanlaiset. Listin teoksessa johtava voima taloudessa oli Iso-Britannia. Se pyrki kaikin tavoin pitämään huolta siitä, että sen johtava asema säilyisi. Ideologisenä aseena sillä oli Adam Smithin kehittelemä vapaan kaupan teoria, jota sovellettiin valikoivasti Iso-Britannian tarpeiden mukaan. Toisen maailmansodan jälkeen samassa asemassa on ollut USA aina tähän päivään asti. Se on pystynyt pitkälti sanelemaan ne säännöt, joita kansainvälisessä taloudellisessa yhteistyössä on toteutettu. Nämä säännökset ovat kirjattuina Maailman kauppajärjestön (WTO) , Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF) ja Maailmanpankin säännöksiin. Ideologisenä perusteena on nyt taas vallitseva valtavirran (main stream) teoria. Vallitseva teoria ja sen mukainen käytäntö ovat kuitenkin uhkaavasti huojumassa. Tämä näkyy mm. nousevien talouksien (Kiina, Brasilia, Intia ym) kansainvälisen kaupan lisäliberalisointia koskevan ns. Dohan neuvottelu-kierroksella WTO:n puitteissa. Kyseiset valtiot ovat oppineet pitämään omien maittensa puolia. Talousteorian puolella taas finanssikriisi on vakavasti horjuttanut ihmisten uskoa vallitsevan talousteorian (main stream economics) ”tieteellisyyteen”.

Edellä on pyritty osoittamaan, että Friedrich Listin vuonna 1841 julkaisemalla teoksella ”Das nationale System der politischen Ökonomie” on muuttanut kuin vain oppihistoriallista merkitystä.

Venäjä eräänä poliittisen talouden kansallisena systeeminä

Venäjän kehitys on ollut pitkälti omalakista ja poikennut monista Länsi-Euroopan maista. Syitä tähän on monia, mutta eräs keskeisin tekijä on varmastikin perinteisen Venäjän maatalousvaltaisuus ja toisaalta Pietari Suuresta lähtien ollut pyrkimys kehittyä nopeasti erääksi johtavista eurooppalaisista valtioista. Tämä on toteutettu keskitetysti mobilisoimalla väestö ja voimavarat. Kaupallisten ja teollisten elinkeinojen kehitys on ollut hitaampaa kuin Länsi-Euroopassa, jossa jo väestön suhteellinen määrä on pakottanut kehittämään teollisia ja kaupallisia ammatteja. Sen sijaan Venäjällä on maata periaatteessa riittänyt kasvavan väestön tarpeisiin. Sotilaallinen jälkeenjääneisyys, joka ilmeni Krimin sodassa, pakotti kuitenkin Venäjän johtavat tahot uudelleenajatteluun. Maan teollinen ja kaupallinen kehitys lähti melko ripeään kasvuun. Metodit tähän olivat osittain samanlaiset kuin Saksassa puoli vuosisataa aikaisemmin. Venäjä oli pääasiassa viljaa ja raaka-aineita vievä maa, kuten Saksa aikaisemmin. Suojatullien avulla alettiin rakentamaan kotimaista teollisuutta. Samoin maatalouden omistusrakenteita uudistettiin. Erittäin tärkeä tekijä oli myös ulkomaiset suorat investoinnit Venäjälle. Maa olikin melko ripeässä kasvussa 1800-luvun loppupuolella viime vuosisadan alkussa. (A.V. Milova (toim.) *Istoria Rossii VIII- XIX vekov*, 2006, 618-653). Ensimmäinen maailmansota katkaisi kuitenkin tämän kehityksen ja nosti bolshevikit valtaan. Sosialistinen Venäjä taas rakensi periaatteessa omavaraisuuden pohjalta. Sen ulkomaankauppa on kokonaisuudessaan valvottua.

Vuodesta 1991 alkaen Neuvostoliiton hajottua tilanne oli hyvin sekava. Vallassa olleet puolueyhmittymät pyrkivät liberalisoimaan Venäjän taloutta. Tilanne ajautui hyvin kriittiseksi etenkin vuonna 1998, jolloin ruplan arvo aleni erittäin voimakkaasti. Yleisesti tämän ajan johtajia kutsutaan Venäjällä liberaaleiksi. Venäjällä yleisen käsityksen mukaan uudistajat pyrkivät seuraamaan lähinnä vallitsevia länsimaisia talousoppeja. Mainittu liberalismi on tänään erittäin huonossa huudossa Venäjällä sen aiheuttamien seurausten vuoksi.

Vladimir Putinin tultua presidentiksi taloudellinen tilanne on stabilisoitunut oleellisesti. Vallitsevaksi on tullut Venäjän talouden ”kansallinen” järjestelmä. Tämän järjestelmän perusteet ovat tulleet hyvin valaistuksi teoksessa: Evgeni Primakov, *Mir bez Rossii ?* Moskova, *Rossiskaja Gazeta*, 2008, erityisesti s. 99-136.

Lähtökohtana tässä teoksessa on ajatus poliittisesta vakaudesta. Se edellyttää toisaalta, että torjutaan ne voimat, jotka haluavat palata takaisin entiseen (siis kommunistit). Heidän mahdollisuutensa ovat kuitenkin olemattomat. Toisaalta stabilisuus vaatii liberaalien (kuten Primakov asian ilmaisee; pseudoliberaalien) pyrkimysten torjumista. Hehän mm. alistaisivat Venäjän talouden kansainvälisille taloudellisille voimille. Lisäksi he edustavat voimia, jotka ovat rikastuneet

Juha Tolonen

1990- luvulla epäselvissä oloissa usein käyttäen hyväkseen aikaisempia suhteitaan. Näiden tahojen intressissä on lisätä liberaalisen politiikan avulla omaa taloudellista ja poliittista asemaansa Venäjän kansan kokonaisedun kustannuksella.

Venäjän kansallisella talouspolitiikalla on siis pyrkimys kulkea ylläkuvattujen kahden äärimmäisyyden (paluu vanhaan sosialismiin toisaalta ja 1990- luvun pseudoliberalis-miin toisaalta) välistä. Venäjän kansan kiistämätön enemmistö varmasti yhtyy tähän näkemykseen oman kokemuksensa nojalla.

Primakovin näkemys muistuttaa tässä oleellisessa suhteessa Friedrich Listin puoltamaa ns. kansallista järjestelmää (Nationale System). Tämän politiikan keskeisin kohta on kansallisten tuotantovoimien kohottaminen. (Theorie der produktiven Kräfte). Tässä tavoitteessa ovat keskeisiä seuraavat kohdat (a-e):

a. Valtion aktiivinen osallistuminen talouteen. Tätä toteutetaan siten, että valtion hallussa on riittävä osakesalkku öljy- ja maakaasuyhtiöissä sekä muissakin keskeisissä raaka- aineita tuottavissa yrityksissä. Sen lisäksi valtion aktiivista osallistumista tarvitaan jalostavassa teollisuudessa ja kontrollin tähden rahallistoksissa. Gasprom, Jukosja Sibirneft, esimerkkejä raaka-ainesektorilla, Rosatom, Rosnanoteh ja lentokonerakennuskorporaatio jalostavassa teollisuudessa sekä Sberbank finanssialalla.

Primakovin mukaan Venäjän liberaalit vastustavat näitä toimenpiteitä esittäen, että vapaat markkinavoimat hoitaisivat teollisuuden kehittämisen yksityiseltä pohjalta. Tähän vallitseva ajattelutapa ei usko 1990- luvun kokemusten perusteella. Pelko siitä, että Venäjä jäisi raaka-aineita tuottavaksi maaksi on ilmeinen ja perusteltu.

b. Yksityisten venäläisten yritysten rahallinen avustaminen silloin, kun mainitut yritykset toimivat reaalitaloudessa ja pyrkivät uudistamaan vanhanaikaista kalustoaan ja koneistojaan.

c. Innovaatiopolitiikka on erittäin keskeisesti esillä. Venäjä on toistaiseksi liian paljon riippuvainen ulkomaisesta teknologian ja älyllisen omaisuuden (intellectual property) tuonnista. Tämä on keskeistä tuotannollisten voimien kehittämisessä.

d. Kansainvälisen tavarakaupan osalta Venäjä on liittymässä Maailman kauppajärjestöön (WTO). Venäjän ja mainitun järjestön välillä on jo neuvoteltu valmiiksi se tullitariffi, jota Venäjä tulee noudattamaan. Tässä tariffissa Venäjä voi pitää suhteellisen korkeita tuontitulleja omalta kannaltaan keskeisten tuotannon-alojen suojelemiseksi. Palvelujen kaupan osalta Venäjä on erittäin pidättyväinen sallimaan ulkomaisten yhtiöiden tulon Venäjän markkinoille. Tällaisia aloja ovat esimerkiksi pankki- vakuutusala, telekommunikaatio jne.

e. Useilla aloilla 1990- luvulla tapahtuneen ja monessakin mielessä vähem-

Juha Tolonen

män onnistuneen privatisoinnin tuloksena alaa hallitsevat vain muutamat yritykset. Monopolisoitumisen riski on ilmeinen myös Venäjän sisällä. Tämän vuoksi kehitystä on kontrolloitava valtion toimesta. Tätä varten on luotu monopolin vastainen virasto, joka vastaa EU:ssa kilpailuvirasto. Sen tehtävänä on kontrolloida, etteivät vahvat yritykset ja yritysryhmittymät saa liian suurta taloudellista (ja siitä johtuvaa poliittista) valtaa. Hodorkovskin tapaus on esimerkki siitä, kuinka tärkeänä Venäjän hallitus pitää tätä asiaa.

Tässä ovat lyhyesti kuvattuna nykyisen Venäjän kansallisen talouspolitiikan keskeiset kohdat Primakovin mukaan. Ne eivät useassakaan suhteessa tyydytä länsimaisten talousasiantuntijoiden näkemyksiä. Oleellinen ero toteutetun politiikan ja länsimaisen ns. talousasiantuntemuksen välillä on täsmälleen sama kuin englantilaisen, vapaakauppaa ajavan kosmopoliittisen ideologian ja saksalaisen poliittisen talousnäkemyksen välillä viime vuosisadan puolessa välissä. Edellisessä ajatellaan globaalisesti, koska se hyödyttää sen esittäjien taustatahoja, jälkimmäinen ajattelee taloudesta kansallisen edun ja hyvinvoinnin kannalta.

Oleellista on myös havaita, miten politiikka on aivan hyvin keskeinen osa taloutta. Venäjän kauhukuvana on Ukrainan tai Georgian mallin mukainen ”oranssivallankumous”, joka tuottaa vain poliittista ja taloudellista epävakautta maahan. Kansallista talouspolitiikkaa ei voida toteuttaa ilman melko keskitettyä johtoa. Kehittyvillä mailla ei yksinkertaisesti ole varaa ns. liberaaliin demokratiaan. Tämän ovat varsin hyvin todenneet myös sekä Kiina että Vietnam.

Oleellista kaikille kehittyville talouksille ja maille on se, että poliittisessa mielipide-ilmastossa on aina kahtiajako: toisaalta ovat ne, jotka hyötyvät kosmopoliittisesta avautumisesta. Näitä tahoja ovat ne, jotka hallitsevat a.o. maan raaka-ainevaroja sekä suppea asiantuntijoiden joukko toisaalta kaikki muut ihmiset. Ns. liberaalin demokratian toteuttaminen merkitsee käytännössä etuoikeutettujen ryhmien intressien toteutumista muun väestön kustannuksella.

Toisaalta on myönnettävä, että itsenäisen kansallisen talouspolitiikan noudattaminen johtaa helposti liian keskitettyyn ja yksinvaltaiseen johtamisjärjestelmään siitä aiheutuvine kielteisine seurauksineen. Näitä seurauksia on ensinnäkin se, että oikeudellinen kontrollikoneisto on heikko, jolloin korruptio pääsee rehoittamaan. Toiseksi normaali demokratia ei pääse kehittymään. Primakov omistaa paljon huomiota kirjassaan näille ongelmille pystymättä kuitenkaan esittämään vakuuttavaa keinoa näiden ongelmien ratkaisemiseksi.

Eero Palmujoki

KANSAINVÄLINEN ILMASTONHALLINTA, NORMIT JA MUUTOS

Johdanto

Tiedotusvälineet ovat raportoineet kansainvälisen ilmastopolitiikan kriisistä Yhdistyneiden kansakuntien alaisuudessa tapahtuvan ilmastopolitiikan (UNFCCC, United Nations Framework Convention for Climate Change) täyttymättömien odotusten vuoksi. Ilmastopolitiikkaan kohdistuvat odotukset nousivat sekä Yhdysvaltojen presidentin hallinnon vaihtumisen kuin myös ilmastopolitiikan kehityksen myötä. UNFCCC:n Balin osapuolikongressissa 2007 sovittiin Balin tiekartasta, jolla tähdättiin Kioton sopimusta korvaavaan ilmastopöytäkirjaan. Kun Barack Obaman hallinto ei edeltäjiensä tavoin ole sitoutunut YK:n ilmastopöytäkirjaan ja tiekartan tavoitteet eivät toteutuneet Kööpenhaminan 2009 ja Cancunin 2010 osapuolikongressissa, globaalien, kattavien ja juridisesti sitovan ilmastopolitiikan katsottiin nyt olevan tien päässä.

Tarkastelen kansainvälisen ilmastohallinnan vaihtoehtoja, ilmastohallinnan tämän hetkisiä periaatteita ja niiden mahdollista muutosta. Olen erityisesti kiinnostunut kansainvälisen yhteisön ilmastohallintaa rakentavista säännöistä, normeista ja niihin liittyvistä muutospainista. Keskeinen lähtökohtani on kansainvälisten suhteiden englantilaisen koulukunnan yhteisöä koskevat näkökulmat erityisesti globaaliin ympäristönhallintaan suhteutettuna. Keskeinen teesini on, että ilmastohallinnan kaksi kilpailevaa hallinta-arkkitehtuuria perustuvat osittain eri normeille ja erilaiselle yhteisölle ja tuottavat siten sekä erilaisen hallintamallin että myös erilaisen vuorovaikutuksen kansainväliseen yhteisöön.

Ympäristönhallinnan arkkitehtuuri

Keskeisenä käsitteenä tässä paperissa on kansainvälisen ympäristönhallinnan arkkitehtuuri (governance architecture), jolla viitataan ympäristön suojelua ja luonnonvarojen säätelyä koskeviin hallintajärjestelmien (regiimien) kokonaisuuksiin, klustereihin ja verkostoihin (Biermann et al. 2009b). Tarkastelen erityisesti arkkitehtuurin muutospainetta. Muutospaineista puhuttaessa viitataan niin hallinnan arkkitehtuurin liittyviin instituutioihin kuin sitä tukeviin normeihin. Nämä normit sekä rajoittavat ja ohjaavat toimijoita että muovaavat hallinnan arkkitehtuuria. Hallinnan arkkitehtuurin muutospainetta ja muutosta on kuvattu kahdella, taustaltaan poikkeavalla tulkinnalla: hallinta-arkkitehtuurin mekanismien monipuolistumisella (diversification) ja hallinta-arkkitehtuurin rapautumisella (fragmentation). Keskityn tässä esityksessä hallinnan arkkitehtuuria tukeviin ja rakentaviin normeihin, mutta viittaan myös niihin konkreettisiin hallintajärjestelyihin, jotka kuvastavat näitä muutoksia ja muutospainetta.

Kansainvälisen ympäristönhallinnan arkkitehtuurin monipuolistumisella viitataan niihin kahdenkeskisiin ja monenkeskisiin kansainvälisiin sopimuksiin sekä vapaaehtoisiiin yksityisiin järjestelyihin, joilla pyritään ylläpitämään luonnon monimuotoisuutta, estämään ympäristön turmeltumista sekä hillitsemään kasvihuonekaasujen ja otsonikerrosta tuhoavien kaasujen päästöjä. Monipuolistumisella viitataan valtiotoimijoiden lisäksi ei-valtiollisten toimijoiden osallistuminen ympäristön hallintaan sekä multilateraalisen sopimuksen rinnalle syntyneitä valtiollisia ja ei-valtiollisia muita järjestelmiä kuten standardeja, teknologian siirtoja ja uusien rahoitusmekanismien syntyä. Niiden katsotaan joko täydentävän kattavaa kansainvälistä sopimusjärjestelyä tai korvaavan sen kokonaan. Toisena näkökulmana monipuolistumis -teesissä on useiden eri regiimien kuten kauppaj- ja ympäristöregiimin päällekkäiset säätelyt (Obertür 2009).

Toisaalta kansainvälisten suhteiden tutkimus on yhä voimakkaammin kiinnittänyt huomiota yhteisten, Yhdistyneiden kansakuntien alaisten ympäristön hallintamekanismien rapautumiseen. Rapautumisteesissä keskiössä on kattava, kaikille avoin monenkeskinen ympäristösopimus tai sarja monenkeskisiä sopimuksia, joita hallinnoitaisiin keskitetysti. Väljästi ottaen se perustuisi kestäväen kehityksen periaatteelle, jossa keskeistä on ympäristötavoitteiden ja kehitystavoitteiden oikeudenmukainen taakankanto. Oikeudenmukaisen taakankannon varmistaisi sopimuksen laadinta YK:n alaisuudessa, mikä varmistaisi sen, että YK:n päätöksentekomenetelmiä käyttäen myös heikommat ja köyhimmät maat saisivat äänensä kuuluville. Rapautumiseen huolestuneesti suhtautuvat tutkijat näkisivät mieluummin yhä voimakkaammin integroituvan hallinnan arkkitehtuurin, mikä merkitsisi sitä, että erilaiset YK:n alaisuudessa tehdyt ympäristösopimukset tuotaisiin yhden organisaation alaisuuteen, joko YK:n

ympäristöohjelman alaisuuteen (UNEP) tai sitten kokonaan uuteen organisaatioon Maailman kauppajärjestön (WTO) tapaan (Bierman et al. 2009a).

Ympäristönhallinnan normatiivinen perusta

Erityisesti ilmastoregiimi on yhä voimakkaammin irtautunut YK:n alaisuudessa tehtyjen sopimusten ja YK:n järjestöjen muodostamasta järjestelmästä. Kansainvälisten suhteiden tutkijat näkevät tässä kehityksessä useita uhkia ilmaston hallinnan kannalta. Niitä ovat muun muassa ilmastotavoitteiden vesittyminen ja sitovuuden heikentyminen sekä ilmastotavoitteiden ja ilmasto-oikeudenmukaisuuden yhteyden katkeaminen. Kun ilmasto-oikeudenmukaisuuden yhteyks katkeaa ilmastotavoitteista, on köyhien maiden mukaan saaminen kasvihuonepäästöjen hillintään vaikeaa.

Tulkitaan tätä kehitystä myönteisenä (monipuolistuminen) tai kielteisenä (rapautuminen) seikkana, viitataan sillä sekä toimijoiden lukumäärän, kansainvälisten aihealueiden politisoitumisen kasvuun sekä kansainvälisen oikeuden sääntelyn leviämiseen yhä useammalle alueelle. Tämä kansainvälisen oikeuden näkökulma merkitsee sitä, että mitään aihealuetta ei voi käsitellä täysin itsenäisesti, jos kysymyksessä on kattava sopimus. (Biermann et al. 2009b, 17.) Viimeksi mainitulla seikalla on myös tärkeä yhteys monipuolistumisen/rapautumisen normatiiviseen puoleen. Ympäristönhallinta tapahtuu tilassa, jossa useat eri normit ja niihin liittyvät tulkintaperinteet kohtaavat. Kansainvälis-oikeudellinen sääätely korostaa näiden tulkintaperinteiden merkitystä ympäristönhallinnassa.

Viittasin edellä normien toimintaa ohjaavaan ja rakentavaan näkökulmaan. Normin toimintaa ohjaavassa näkökulmassa keskeistä on, että normi ei ohjaa tyhjiössä; toimija on normien ristipaineessa ja toimijan toimintaympäristö on kiinteässä suhteessa siihen mitä normia toimija painottaa. Toiminnan taustalla ja toimintaa ohjaamassa on tuskin koskaan yksittäistä normia, vaan normiyhdistelmä, jossa keskenään ristiriitaistenkin normit ja normien painotukset aika-ajoin vaihtuvat (Jackson 1996, 173; Bernstein 2002).

Normiyhdistelmä tuo myös toisen tarkastelunäkökulman ympäristönhallintaan ja sen arkkitehtuuriin: Yhteiset normit jakavat toimijat muodostavat yhteisön – valtioiden välillä se merkitsee kansainvälistä yhteisöä. Ympäristönhallinnassa toimijat eivät rajoitu kuitenkaan vain valtioihin, vaan myös järjestöihin, liikeyrityksiin ja yksittäisiin ja yksityisiin toimijoihin. Yhteiset normit jakava yhteisö on siis laajempi kuin kansainvälinen yhteisö. Yhteisöaspektia korostava englantilainen koulukunta kutsuu tätä maailmanyhteisöksi. Tarkasteltaessa ympäristönhallinnan arkkitehtuuria normiyhdistelmän selvittäminen on keskeinen tehtävä – mitkä siis ovat ne normit, joiden piirissä ympäristönhallinta tapahtuu ja jotka muodostavat arkkitehtuuria tukevan yhteisön.

Normin toimintaa rakentava aspekti viittaa siihen, miten normit muokkaavat myös toimintaympäristöä. Myös tässä suhteessa normiyhdistelmä on ratkaiseva. Yhdistelmän tietty tai tietyt normit ovat vahvemmassa asemassa kuin muut ja muokkaavat ei vain toimintaympäristöä, vaan myös muita normeja. Kyseessä ei ole ideologia ja yksipuolinen totuus: normien asema vaihtelee vuorovaikutuksen mukaan, mutta hallitsevassa asemassa oleva normi muodostaa kehyksen, jota kautta tilannetta tarkastellaan. Hallintamentaliteetin (governmentality) käsite on analoginen tälle normin konstruktiviselle roolille. Kuten hallintamentaliteetin käsite, normin konstruktivistisella roolilla ei viitata ideologiaan, vaan päinvastoin se perustuu tietoon ja tiedon tuottamisen käytäntöihin. Laajimmin hyväksytty ja vahvin normi voimakkaimmin myös muovaa toimijan toimintaympäristöä – tässä tapauksessa ympäristön hallinnan arkkitehtuuria.

Kansainvälisen yhteisö ja ympäristöhallinnan normit

Ympäristönsuojelun periaatteiden, suojelun (conservation) ja säilyttämisen (preservation), kääntyminen ympäristöhallinnan oikeudellisiksi ja poliittisiksi normeiksi kuvastavat jo normiyhdistelmän olemassaoloa. Suojelulla viitataan luonnon säästävään hyväksikäyttöön, kun taas säilyttämisellä viitataan (uhanalaisten) eläin- ja kasvilajien ja myös kokonaisten ekosysteemien varjelemiseen ja eristämiseen inhimillisiltä aktiviteeteilta. Vaikka näihin normeihin vetoaminen aiheuttaakin kiistaa ympäristönsuojelijoiden piirissä, suojelunormi liittyy säilyttämisen inhimilliseen toimintaan ja niitä sääteleviin normeihin. Selkeimmin tämä saa muotonsa kestävän kehityksen käsitteessä, mutta ne esiintyvät sellaisissa ympäristö-oikeudellisissa periaatteissa kuten varovaisuusperiaate ja saatuttaja-maksaa -periaate.

Ympäristöhallinta ei kuitenkaan rakennu pelkästään näistä ympäristöllisistä periaatteista, vaan hallinta on poliittinen prosessi, jossa on mukana useita erilaisia intressejä ja normeja. Se merkitsee sitä, että hallinta lopulta perustuu joko vahvalle tai heikolle konsensukselle. Sitä vahvempi konsensus on, mitä enemmän yhteisiä normeja toimijat jakavat ja sitä yhdenmukaisempi normien tulkinta on.

Ympäristönormit luonnollisesti kehystävät kansainvälistä ympäristöhallintaa. Tämän kehyksen sisällä ovat kansainvälisen hallinnan muut normit. Ensinnäkin westfalenilaiseen järjestelmään sisältyvät normit ja sen sovellutukset kansainvälisessä oikeudessa (suvereniteetti, alueellinen koskemattomuus ja kansainvälisessä kaupassa vastavuoroisuus ja suosituimmuus) määrittävät valtioyhteisöä. Toiseksi liberaaleihin instituutioihin sisältyvät normit ja sen kansainvälisen oikeuden periaatteet, kuten markkinat, demokratia, ihmisoikeudet (kansainvälisessä kaupassa kansallinen kohtelu ja henkistä omistusoikeutta kos-

kevat periaatteet) ovat nousseet perinteisten valtioiden välisiä suhteita määrittävien normien rinnalle (Buzan 2010, 19). Niin ympäristönhallinnassa, kuten kansainvälisessä hallinnassa yleisestikin, näiden kahden järjestelmän välillä vallitsee ainakin piilevä jännite.

Kansainvälisen ympäristönhallinnan normipohja rakentuu kansainvälisen yhteisön perusnormin, suvereniteetti -periaatteen, ympäristönormien ja inhimillistä toimintaa säätelevien normien – talousnormien ja oikeudenmukaisuusnormien muodostamalle normiyhdistelmälle. Näistä kaksi jälkimmäistä ryhmää ovat laajempia ja sen vuoksi ehkä rajoiltaan epämääräisempiä. Taloudelliset normit jakautuvat kansainvälisen kaupan ja hallitsevalle liberalistiselle taloudellisen ajattelun normipohjalle. Vaikka taloudellisella liberalismilla on vahva asema kansainvälisessä kaupassa, myös westfalenilaiset normit määrittävät sitä. Myös oikeudenmukaisuusnormissa korostuu westfalenilaisen tulkinnan ja liberalistisen tulkinnan ristiriita. Ympäristönhallinnassa on korostunut suvereniteetti, joka määrittää oikeudenmukaisuuden tietyllä tavoin – kuten resurssien ja luonnonvarojen käytön ja siitä aiheutuvien kustannusten – oikeudenmukaisen jakautumisen valtioiden välillä eikä väestö- ja yhteiskuntaluokkien välillä.

Englantilainen koulukunta on paljolti keskittynyt tarkastelemaan kahta normia, suvereniteetin ja oikeudenmukaisuuden normeja (lähinnä ihmisoikeuksia ja kolonialismin purkautumiseen liittyvää kansainvälistä oikeudenmukaisuutta), mutta jättänyt vähemmälle ympäristö- ja talousnormit. Talousnormit sisältävät kaksi näkökulmaa: taloudelliset opit ideologisina normeina, kuten liberalismi tai sosialismi ja kansainvälisen kaupan, rahoituksen ja pankkitoiminnan säännöt. (Mayall 1982; Buzan 2005.) Talousnormien sivuuttaminen on kuitenkin silmiinpistävää, kun ajatellaan taloudellisen säätelyn määrää ja merkitystä maailmanpolitiikassa. Tällä voi olla yhteys yhteisökoulukunnan pohdintaan perus- ja toissijaisista instituutioista (*primary and secondary institutions*), joihin normit oleellisesti liittyvät. Vaikka koulukunnan piirissä vallitsee epäselvyys siitä, mitä nämä instituutiot tarkalleen ottaen ovat, laajasti ymmärrettyinä perusinstituutiot ovat kansainvälisten suhteiden käytäntöjä kuten diplomatia, kansainvälinen oikeus, sota ja kauppa. Perusinstituutioita ei ole eksplisiittisesti asetettu hierarkkiseen järjestykseen, mutta englantilaisen koulukunnan perinteinen pluralistinen suuntaus, joka korostaa valtioiden välisen yhteisön ohutta valtioiden suvereniteetille perustuvaa normipohjaa, näyttää ainakin implisiittisesti tekevän niin.

Kyseessä siis voi yksinkertaisesti olla se, että valtiokeskeisenä teoriana kansainvälinen yhteisö-näkökulma on korostanut perinteisiä valtiokeskeisiä normeja; diplomatian, sodan ja rauhan sääntöjä ja yhteistyön institutionaalisia edellytyksiä. Vaikka kansainvälinen kauppa on englantilaisen koulukunnan klassikoidenkin piirissä perusinstituutio, (Mayall 1982) se on pikemminkin

ymmärretty merkantilistisessa hengessä valtion valtaresurssiksi ja vallan välineeksi kuin tasavertaiseksi instituutioksi valtiosuvereniteetin kanssa. Perinteisessä yhteisö-ajattelussa perusinstituutioiden välillä on ainakin piilevä hierarkia, joka on merkinnyt talouden sivuuttamista myös tältä osin.

Toisin kuin traditionalistit, Barry Buzan korostaa, että toisen maailmansodan jälkeinen kehitys teollistuneissa länsimaissa on merkinnyt markkinoiden vahvistumista perusinstituutiona ja tämä kehitys yhä kiihtyi neuvostoblokin romahduksen jälkeen ja markkinalogiikan vahvistuessa maailmanlaajuisesti. Markkinoita on pidettävä perusinstituutiona, koska se määrittää muita instituutioita kuten suvereniteettia ja sota. Siten talouden normit ovat keskeisiä kansainvälisen yhteisön normeja. Markkinoiden aseman korostuminen on tapahtunut yhtä aikaa liberaalin maailmanjärjestyksen vahvistumisen yhteydessä, mikä on merkinnyt transnationaalisten toimijoiden, yhtä hyvin yritysten kuin ei-valtiollisten järjestöjen, merkityksen kasvua valtiotoimijoiden rinnalla. Transnationaali tila (Buzan 2005) tai globaali julkinen tila (Ruggie 2004) toimii sekä markkinanormien että myös muiden liberaalien normien, demokratian, oikeusvaltio-idean ja ihmisoikeuksien vahvistajana. Transnationaali tila on myös ympäristönormien kasvun ja leviämisen keskeinen alusta. Keskeinen kysymys on, kuinka vuorovaikutus ei-valtiollisten toimijoiden ja valtioyhteisön välillä tapahtuu tässä tilassa. Tässä suhteessa englantilaisen koulukunnan solidaristinen suuntaus, joka korostaa vahvaa normipohjaa ja valtiotoimijat ylittävää yhteisöä, näyttäisi tulevan lähelle Buzanin pohdintoja.

Näin ei kuitenkaan ole juuri tapahtunut. Solidarismi on kyllä korostanut normipohjan tihentymistä ja kansainvälisen oikeuden merkitystä, mutta se ei ole kattanut kansainvälisen talouden kysymyksiä. Kyseessä voi olla pelko siitä, että talousnormien mukaan ottaminen vie huomion muista normeista kohti poliittista taloustiedettä. Joko siten, että englantilaisen koulukunnan rajat hämärtyisivät kriittisen neo-gramscilaisen suuntauksen kanssa tai siten että talous toisi neoliberalistisen näkökulman englantilaiseen koulukuntaan kuten esimerkiksi Barry Buzanin avausta on tulkittu (Paterson 2005, 177).

Ympäristökysymysten suhteellisen vähäinen käsittely kansainvälisen yhteisön näkökulmasta kuvastaa ehkä paremminkin sen hidasta vakiintumista kansainvälisten suhteiden oppiaineen keskeisenä näkökulmana (vrt. Smith 1993) kuin sen tietoista hylkimistä. Ympäristönäkökulma on ollut esillä keskeisten koulukunnan edustajien teksteissä ja erityisesti Andrew Hurrellin tuotannossa. Hurrellin lähtökohtana on, että traditionalistien (pluralistien) tutkimusagenda on liian kapea kansainvälisten ympäristökysymysten käsittelyyn ja liian laaja-alainen tarkasteltavaksi vain omana sektorinaan. Hurrell viittaa kestävä kehityksen käsitteeseen, joka on keskeinen ympäristönhallintaa määrittävä käsite kansainvälisessä agendassa. Käsite sisältää niin poliittiset näköalat kuin talouden

Eero Palmujoki

ja on oikeuttanut markkinatalouden ja sitä tutkivan ja rakentavan taloustieteen vallitsevan asemaan ympäristöhallinnassa. Tuo asema, jota Hurrell kriittisesti tarkastelee, perustuu ympäristön suojelun ja talouskasvun väliselle dikotomialle. Tätä dikotomiaa käsittelevä rationaalinen talousteoria ei ratkaise ekologisia ongelmia ennen kuin taloutta pystytään joko systemaattisesti valvomaan tai sitten hajottamaan talouden ja politiikan valtakeskittymät (Hurrell 1995, 143–44).

Hurrell tulkitsee kansainvälisen ympäristöhallinnan olevan luonteeltaan pluralistinen: sitä ei voi ymmärtää ilman valtiojärjestelmää, mutta se vaatii toimiakseen rinnalle ei-valtiolliset toimijat – niin ylikansallisen kansalaisyhteiskunnan (*transnational civil society*) kuin kansalliset ja kansainväliset talouden toimijat. Siten Hurrell jakaa tulkinnan ympäristöhallinnan normeista laajana ja ristiriitaisena yhdistelmänä ja korostaa, että hallinta vaatii monipuolisen osallistumisen. Hurrell ei eksplisiittisesti ota kantaa siihen, millainen hallinta-arkkitehtuurin tulisi olla, mutta talouden kontrolli ja valtiosuvereniteetin heikentäminen viittaisi koordinoituun ja integroituun hallintajärjestelmään. Samalla tavalla Hurrellin päättely edellyttää, että ympäristöhallinnan normatiivinen rakenne olisi pluralistinen ilman että hallinta rakentuisi pelkästään esimerkiksi talouden tai suvereeniuuden näkökulman pohjalle (Hurrell 1995).

Ilmastohallinnan arkkitehtuuri, normit ja muutos

Yhdistyneiden kansakuntien ilmastopimus (1994) on ollut lähtökohta yhteiselle, laaja-alaiselle ja kattavalle ilmaston hallinta-arkkitehtuurille. Peruslähtökohtana oli pysäyttää inhimillisestä toiminnasta aiheutuva ilmaston lämpeneminen sellaiselle tasolle, joka takaisi inhimillisen toiminnan jatkumisen ja kehittymisen maapallon eri osissa. Alun perin YK:n sopimusarkkitehtuuri nojasi erityisesti kahdelle normille, valtioiden suvereeniteetille ja ilmastooikeudenmukaisuudelle, mutta jo Rion sopimuksessa oli hyväksytty markkinaperusteiset menetelmät sopimustavoitteisiin pääsemisen edellytyksenä. Huolimatta siitä, että sopimuksella pyrittiin kattavuuteen, ilmastotavoitteet ja päästöjen vähentäminen kohdistui kehittyneisiin maihin ”yhteinen, mutta eriytetty vastuu”-periaatteen mukaisesti. Lähtökohtaisena normina on ilmastooikeudenmukaisuus, joka korostaa kehittyneiden teollistuneiden maiden vastuuta ilmastomuutoksen hillitsemiseksi.

Oikeudenmukaisuuden näkökulmasta ilmastopimusneuvottelut keskittyivät maakohtaisiin päästörajoihin, jotka toteutettaisiin kansallisin toimin. Jotta ilmastotavoite saavutettaisiin oli ilmeistä, että keskustelun alla olleet ja sovitut kehittyneiden maiden päästöraajat olivat alunalkuaan riittämättömiä. Keskeinen keskustelun kohde on ollut per capita-päästöt, jossa maita ei arvioitaisi niiden

kokonaispäästöjen mukaan, vaan päästöt on suhteutettu väestömäärään. Eksplisiittisesti tämä merkitsee sitä, että kehittyneet maat joutuisivat laskemaan kulutustaan ja elintasoaan. Vaikka ilmastopimuksessa per capita-periaatetta ei erityisemmin painoteta niin mainintaa siitä YK:n ilmastopimuksessa on pidetty myönnytyksenä kehitysmailla ja legitimiinä laskentatapana arvioituna oikeudenmukaista taakankantoa. Se olisi erään tulkinnan mukaan yhteneväinen tasarvoa korostavan globaalin kansalaisuuden kanssa ja näin murentaisi suvereniteettia lähtökohtaisena normina ilmastohallinnassa (Okurere 2008, 114). Toisaalta voidaan myös ajatella, että maakohtaiset, vaikkakin per capita laskentaan perustuvat päästörajat päinvastoin tukevat suvereniteettia, koska siten ei pystytä puuttumaan maan sisällä suuriin väestön sisäisistä tuloeroista johtuviin päästöihin.

Ilmasto-oikeudenmukaisuus ilmenee myös ilmastopimuksen pyrkimyksessä auttaa kehitysmaita sopeutumaan ilmastomuutokseen. Sopimusosapuolten Marrakeshin kokouksessa 2001 päätettiin ilmastorahastojen perustamisesta, joista toinen oli suunnattu ilmastomuutoksen hillintää tukevan tuotannon ja tuotantotekniikoiden rahoittamiseen ja toinen ilmastomuutoksen sopeutumiseen kaikkein köyhimmissä maissa. Kehittyneet maat oli velvoitettuja auttamaan kehittymättömiä maita hankkimaan vähäpäästöistä tuotantotekniikoita ja teknologiaa sekä rahoittamaan hankkeita, jolla yhteiskunnan sopeutumista muuttuviin oloihin edistetään. Käytännössä nämä hankkeet toteutetaan YK:n alaisten ilmastorahastojen kautta, joiden rahoitukseen myös avunsaajamaat voivat vaikuttaa. Siten UNFCCC -prosessissa ilmasto-oikeudenmukaisuus on pyritty pitämään mukana ja liittämään kehitysmaiden oikeuteen taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen.

Kansallisten rajoitusten riittämättömyys ja tiettyjen maiden, erityisesti ”Sateenvarjoryhmän” (Yhdysvallat, Australia, Kanada, Japani, Venäjä, Ukraina ja Uusi-Seelanti), haluttomuus ehdottomiin kansallisiin päästörajoitteisiin sekä tarve sitoa kehitysmaat mukaan päästörajoitteisiin, toi keskustelun markkinamekanismeista mukaan YK-sopimusarkkitehtuuriin. Markkinamekanismit olivat erityisesti Yhdysvaltojen aloite, jota se edisti Sateenvarjoryhmän kanssa (Cass 2006, 175 – 176). Yhdysvaltojen teollisuus vastusti erityisesti kiinteitä päästörajoja ja sen ilmastopolitiikka tukeutui niihin aloitteisiin, joita sen talouselämässä oli aloitettu kehittämään päästökauppaa ja päästöjen tilijärjestelmiä. Nämä aloitteet rakentuivat neoklassisen taloustieteen pohjalle, jonka mukaan päästökaupalla tuotanto ohjautuisi vähiten päästöjä aiheuttaville tuotantolaitoksille. Aluksi sekä Euroopan unioni, kehitysmaat ja osa ympäristöjärjestöistä vastusti sitä, mutta Yhdysvallat ja Sateenvarjoryhmä sai puolelleen entiset sosialistiset maat ja osan tärkeitä kehitysmaita, joille aukeni tilaisuus myydä päästöoikeuksiaan. Lopulta myös Euroopan unioni hyväksyi markkinapohjaiset

mekanismit sisällytettäväksi YK:n puitesopimukseen. Vuodesta 2005 EU:n alueella alkanut päästökauppa on tällä hetkellä sen tärkeimpiä ilmastopolitiikan ohjauskeinoja.

Markkinamekanismien käyttöönotto aiheuttaa mielenkiintoisen ristiriidan ilmasto-oikeudenmukaisuuden tulkinnan ja markkinanormien välille. Kun kiinteät päästörajat ja kehitysmaille suunnattu suora ilmastotuki ovat korostaneet saastuttajien *velvollisuuksia* vähentää päästöjään, markkinamekanismeilla toteutettu päästökauppa perustuu *päästöoikeuksille*. Velvollisuudet korostavat kulutuksen vähentämistä ja mahdollisesti elintasosta tinkimistä. Päästöoikeudet sen sijaan sisältävät mahdollisuuden kulutuksen ja päästöjen lisäämiseen (Hayward 2007, 431).

YK:n ilmastopimuksen perusajatuksena on hillitä kasvihuonepäästöjä kestävä kehityksen periaatteiden mukaan. Päästörajoitusten oikeudenmukainen taakankanto perustui YK:n viitekehukseen, mikä merkitsi kaikkien neuvotteluosapuolten tasavertaista osallistumista niin neuvotteluihin kuin myös maiden mukaan ottamista neuvotteluiden tuloksena syntyneisiin instituutioihin. YK:n hallinta-arkkitehtuuri perustuu siten multilateraaliseen ja kattavaan valtioiden osallistumiseen, joka YK:n käytäntöjen puitteissa sisältää myös ei-valtiollisten toimijoiden osallistumisen niin kansalaisjärjestöjen kuin liikeyritystenkin. Tämä osallistuminen perustui jonkinasteiseen yhteisymmärrykseen ja sopimukseen hallinnan taustalla olevista normeista – suvereniteettiin, oikeudenmukaisuuden pohdintaan ja markkinoiden hyväksikäyttämiseen.

Kööpenhaminan ilmastokokousta on pidetty tämän yhtenäisen ilmastohallinnan haaksirikkona. Tulkinta on sensaationhakuinen, sillä monet niistä piirteistä, jotka korostivat yhtenäisen ilmastohallinnan rapautumista, on ollut olemassa koko YK:n prosessin ajan. Oikeastaan selkeä yksimielisyys on ollut vain siitä, että maapallon kasvihuonekaasujen päästöjä tulisi rajoittaa. Hallinnan taustalla oleviin normeihin ollaan sitouduttu eri tavoin: Yhdysvallat korostaa markkinamekanismeja, teknologista kehitystä ja vastavuoroisuutta kehittyneiden ja kehitysmaiden päästöjen rajoitustoimissa eikä ole sitoutunut oikeudenmukaisuusnormien tulkintoihin, jotka sidotaan vain kehittyneitä valtioita koskeviin kiinteisiin päästörajoihin. Euroopan unioni on hyväksynyt niin oikeudenmukaisuusnormin kuin markkinanormitkin hallinnan kulmakivinä. Kehitysmaiden rintama, joka itse asiassa on heterogeenisin, pitää sisällään hyvin kehittyneitä maita ja nopeasti kehittyviä maita sekä kaikkein köyhimpiä maita, joiden päästöt ovat minimaalisia edellisiin verrattuna. Yhteistä niille on oikeudenmukaisuusnormin korostaminen UNFCCC:n yhteydessä, mutta intressien muuten hajotessa yhteiseksi nimittäjäksi jää vaatimus kehittyneiden valtioiden päästörajoista ja oman kehityksen tukeminen myös UNFCCC:n puitteissa. Tässä mielessä ilmastohallinta on muodostanut vain ohuen yhteisön.

Toinen tulkinta on tarkastella tätä ilmastonhallinnan monipuolistumisella. Ilmastohallinnassa monipuolistuminen on käytännössä merkinnyt irtaantumista UNFCCC-prosessista. Tätä perustellaan sillä, että kiinteät päästörajat eivät ole vähentäneet päästöjä. Monipuolistuminen merkitsee erityisesti eri toimijoiden tuloa ilmastonhallintaan, erityisesti liikeyritysten ja teollisuuden sitomista, mutta myös muiden valtiollisten toimijoiden muukaan tuloa kuten kansalaisjärjestöjen, asiantuntijayhteisöjen ja paikallisyhteisöjen osallistumista. Toinen keskeinen piirre monipuolistuvassa hallinta-arkkitehtuurissa on erillisten kansainvälisten järjestelyiden, valtiollisten ja yksityisten järjestelmien luominen YK:n puitesopimuksen ja YK:n järjestelmän ulkopuolelle. Osa niistä on syntynyt spontaanisti markkinalogiikan tai ympäristöaktiivisuuden seurauksena ja osa niistä on syntynyt vastapainona tai ”täydentämään” YK:n puitesopimusta. Yhteistä niille on, että kasvihuonepäästöjen rajoittaminen koetaan tärkeäksi, mutta yhtenäinen hallinta-arkkitehtuuri koetaan liian raskaaksi tehokkaasti vähentämään kasvihuonepäästöjä. Toinen merkittävä piirre tässä on ilmastohallinnan irtautuminen oikeudenmukaisuusnormista ja kiinnittyminen yhä voimakkaammin markkinalogiikalle.

Keskeistä pirstoutuvassa ilmastonhallinnan arkkitehtuurissa on suvereniteetinormin ja markkinanormin rinnakkaiselo valtioiden välisessä järjestelmässä. Kyseessä on westfalenilaisen järjestelmän ja liberaalin järjestelmän osittainen yhteen nivoutuminen: markkinanormit – omistusoikeudet, päästöoikeudet – on hyväksytty hallinnan menetelmäksi, oikeudenmukaisuus, demokratia ja ihmisoikeudet on siirretty sivuun. Mielenkiintoista tässä on, että YK -järjestelmän puitteissa Kiina ja Intia ovat olleet äänekkäitä ilmasto-oikeudenmukaisuuden puolestapuhujia, mutta toisaalta ne ovat olleet aktiivisia Yhdysvaltojen kanssa niin kahdenkeskisissä kuin monenkeskisissä, mutta osallistujiltaan rajatuissa järjestelyissä.

Kiina ja Intia vastustavat kyllä YK:n ulkopuolelle perustettuja ilmastorahastoja, joiden pääoma on jo ylittänyt YK:n ilmastorahastojen varat. Kiina ja Intia ovat olleet ylivoimaisesti suurimmat YK:n ilmastorahoituksen käyttäjiä, joilla ne ovat investoineet uuteen energiateknologiaan. Sen sijaan erityisesti sekä Kiina että myös Intia ovat olleet aktiivisesti mukana sekä Yhdysvaltojen maiden kahdenkeskisessä ilmastopolitiikan formuloinnissa että myös rajatussa multilateraalisessa ilmastoyhteistyössä, joille tyypillistä on kasvihuonepäästöjen rajoittaminen taloudellisen kasvun kontekstissa. Erityisesti tämä on tullut esille Yhdysvaltojen aloitteesta muodostetussa Aasian ja Tyynenmeren alueen ilmastoyhteistyössä (APP, Asia Pacific Partnership on Clean Development and Climate), jossa ovat mukana maapallon suurimmat saastuttajat – Kiina, Yhdysvallat, Intia – sekä Australia, Japani, Kanada ja Korea. APP:n ajatus on, että maat, jotka tuottavat eniten kasvihuonepäästöjä maailmassa, voivat myös tehokkaimmin

yhteisin toimin niitä rajoittaa. Yllättävää ei ole se, että maakohtaisista päästö-rajoi-
ta tässä yhteydessä ei ole keskusteltu eikä viittauksia oikeudenmukaiseen
taakankantoon ole esitetty. Sen sijaan ollaan keskitytty vähäpäästöisen tekno-
logian ja energian, myös ydinenergian kehittämiseen, teknologian siirtoihin ja
sektorikohtaisiin standardeihin – kaikki siis näkökulmia, jotka ovat olleet kes-
keisiä Yhdysvaltain ilmastopolitiikassa. Yhteistyön piirissä ei luoda mitään yli-
kansallisia instituutioita ja kansalliset toimenpiteet kuuluvat tiukasti jokaisen
hallituksen suvereniteetin piiriin. Sektorikohtaiset standardit ovat vapaaehtoi-
sia, mutta niiden institutionaalisia puitteita valtioiden välinen yhteistyö pyrkii
edistämään. Lähtökohtana on luottamus markkinoihin, jotka toimivat tehok-
kaasti yleisesti hyväksytyjen standardien antamassa viitekehysessä ja usko tek-
nologian kehitykseen, joka mahdollistaa näiden standardien edelleen tiukentu-
misen (McGee ja Taplin 2009).

Kirjaimellisesti monipuolistunut ilmastohallinta merkitsee useampia toi-
mijoita ja hajautuneempaa kansainvälistä ilmastohallintaa. Erityisesti yrityk-
sistä tai yritysten muodostamista instituutioista on tulossa merkittävä osa glo-
baalia ilmastohallintaa. Osallistuvien valtioiden määrä ilmastohallinnassa voi
sen sijaan vähentyä, jos YK -järjestelmästä luovutaan. Markkinamekanismeihin
perustuva ilmastohallinta ei ole kiinnostunut alueista, jossa markkinoita ei
ole tai jos niiden tulevaisuuden näkymät ovat heikot. Siksi esimerkiksi päästö-
kauppa on keskittynyt teollistuneihin ja nopeasti kehittyviin maihin ja ilmas-
tohankkeet kaikkein köyhimmässä maissa, eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta,
ovat harvassa.

Uuden hallintajärjestelmän arkkitehtuuri perustuu YK:n arkkitehtuuria
kapeampaan normipohjaan. Kun YK:n järjestelmään pohjautuva hallinta-ark-
kitehtuuri perustui kolmelle keskeiselle normille, suvereniteetille, oikeuden-
mukaisuudelle ja markkinoille, uusi arkkitehtuuri perustuu vain suverenitee-
tille ja markkinoille. Siten uusien säätelyjärjestelmien tulo YK:n järjestelmän
ulkopuolelle ei merkitse laajentumista ja monipuolistumista kaikissa suhteis-
saan. Pikeimminkin se voi merkitä ilmastohallinnan kaventumista. Siihen osal-
listuvat vain (taloudellisesti) merkittävät maat ja liikeyritykset, joiden intresseissä
on toimia ilman kiinteitä päästörajoja. Samalla se merkitsee myös normipohjan
kaventumista, jos kohta myös markkinanormien laajempaa hyväksymistä. Oikeu-
denmukaisuuden vaatimuksen poissaolo tässä arkkitehtuurissa merkitsee ilmasto-
oikeudenmukaisuuden vaatimuksen rajoittumista heikentyvään YK:n ilmastohal-
linta-järjestelmään, johon myös kansalaisjärjestötoiminta pääasiassa rajautuu.

Tämä tuo kaksi seikkaa englantilaisen koulukunnan yhteisö-näkökulmaan.
Taloudelliset normit nousevat keskeiseksi osaksi myös ilmastopoliittista sääte-
lyä kuten Barry Buzan englantilaisen koulukunnan kritiikissä on osoittanut.
Normi on hyväksytty niin laajalti, että sitä voidaan pitää kansainvälisten suhteis-

Eero Palmujoki

den perusinstituutiona ja hallinnan läpäisevänä normina. Tässä suhteessa markkinapohjainen ajattelu on osa liberaalia hallintamentaliteettia. Toisaalta taloudellisen normin keskeinen asema rajaa voimakkaasti transnationaalia tilaa/globaalia julkista tilaa niin että keskeiset toimijat ovat liikeyrityksiä ja hallituksia ilman merkittävää kansalaisyhteiskunnan panosta toisin kuin se on yleisesti ymmärretty kansainvälisessä ympäristönhallinnassa. Globaali pirstoutuva ilmastohallinta ei siten toteudu maailmanyhteisön tasolla.

Lähteet

- Bernstein, Steven. 2002. *The Compromise of Liberal Environmentalism*. New York: Columbia University Press
- Biermann, Frank, Davies, Olwen ja van der Grijp, Nicolien. 2009a. Environmental policy integration and the architecture of global governance. *International Environmental Agreements* 9, 351 – 369.
- Biermann, Frank, Pattberg, Philipp, van Asselt, Harro ja Zelli, Fariborz. 2009b. The Fragmentation of Global Governance Architectures: A Framework for Analysis. *Global Environmental Politics* 9:4, 14 – 40.
- Buzan, Barry. 2005. International Political Economy and Globalization. Teoksessa Alex J. Bellamy (toim.), *International Society and its Critics*. Oxford: Oxford University Press, 115 – 133.
- Buzan, Barry. 2010. Culture and international society. *International Affairs* 86:1, 1 – 26.
- Cass, Loren R. 2006. *The Failures of American and European Climate Policy. International Norms, Domestic Politics and Unachievable Commitments*. New York: State University of New York Press.
- Hurrell, Andrew. 1995. International Political Theory and the Global Environment. Teoksessa Ken Booth ja Steve Smith (toim.), *International Relations Theory Today*. Cambridge: Polity Press, 129 – 153.
- Hayward, Tim. 2007. Human Rights Versus Emissions Rights: Climate Justice and the Equitable Distribution of Ecological Space. *Ethics & International Affairs*, 21:4, 431 – 450.
- Jackson, Robert H. 1996. Can International Society Be Green? Teoksessa Rick Fawn ja Jeremy Larkins (toim.), *International Society after the Cold War*. Basingstoke: Macmillan Press LTD, 172 – 192.
- Mayall, James. 1982. The Liberal Economy. Teoksessa James Mayall (toim.), *The Community of States*. Hemel Hempstead; Allen & Unwin, 96 – 111.
- McGee, Jeffrey ja Taplin, Ros. 2009. The role of the Asia Pacific Partnership in discursive contestation of the international climate regime. *International Environmental Agreements*, 9, 213–238
- Oberthür, Sebastian. 2009. Interplay management: enhancing environmental policy integration among international institutions. *International Environmental Agreements* 9, 371 – 391.
- Okereke, Chukwumerije. 2008. *Global Justice and Neoliberal Environmental Governance*.

Eero Palmujoki

- Ethics, sustainable development and international co-operation*. London and New York: Routledge.
- Paterson, Mathew. 2005. Global Environmental Governance. Teoksessa Alex J. Bellamy (toim.), *International Society and its Critics*. Oxford: Oxford University Press, 163 – 177.
- Ruggie, John G. 2004. Reconstituting the Global Public Domain – Issues, Actors and Practices. *European Journal of International Relations*, 10, 499–531.
- Smith, Steve. 1993. Environment in the Periphery of International Relations: An Explanation. *Environmental Politics* 2:4, 28 – 45.

Tarja Seppä

HUMANISING SECURITY: RESPONSIBILITY TO PROTECT

Introduction

The international security environment has changed because of the changed nature of wars. This issue has been discussed since the end of the Cold War. New wars concern civilians in particular. Mary Kaldor (2007, 1-3) has argued that these new wars – as distinguished from old wars – are usually internal or civil wars, or otherwise so called low-intensity conflicts. Although most of these wars are local wars, they still have a number of transnational connections. Distinctions between internal and external, between aggression and repression, and between local and global are difficult to make. The main point for Kaldor in making distinction between new and old wars was to change the prevailing perceptions of war, especially to emphasize the illegitimacy of these wars and the need for an international response.

By international or cosmopolitan response Kaldor (*ibid.*) means a response that puts individual rights and the rule of law at the centre of any intervention. Here Kaldor quite clearly refers to the idea of human security. The main point for Kaldor here is that this new war thesis reflects a new reality existing after the Cold War. (See also Duffield 2001; Newman 2004; for critique e.g. Newman 2004, 2010 ;Berdal 2003, Melander-Öberg-Hall 2009.)

Civilians as targets of warfare is one of the key characteristics of new wars (Newman 2004, 174-175). Conflicts and wars like those in Cambodia, Somalia, the Former Yugoslavia, Haiti, Rwanda, Kosovo, and Sierra Leone and East-Timor are good examples (Berdal-Economides 2007; Adams 2004, 80-86). Although the UN was not successful in all of these mentioned cases, its evolution in its efforts to protect civilians in those places in the 1990's was important. There was a willingness to see internal conflicts as potential threats to inter-

national stability and therefore a matter for Security Council action (Roberts 2004, 81). During the Cold War the rights and interests of individual human beings were the domain of the UN General Assembly. If the UN intervened in internal matters of a state on the basis of Security Council decisions it was on the consent of the parties. (MacFarlane 2007, 350.) The activities during the 1990's could be interpreted as already reflecting the human security approach.

In the Millennium Report (A/54/2000, para 16) the Secretary-General Kofi Annan stated that "We must put people at the centre of everything we do (...)". The Report also noted the mentioned change in the nature of security. International security during the Cold War was defined in terms of the security of the state, meaning the defense of the territory from external attacks, which is bound with the principles of sovereignty and non-intervention. Now, however, international security is to be understood otherwise: it's a question of the protection of communities and individuals from internal violence as well. Secretary-General describes this human-centred approach to security as a distinct from state-centred approach. (ibid., para 194-195.)

Being safe from physical harm is a fundamental right; people who fear for their life are not safe. People who enjoy their human rights will be more secure than those who are denied their rights. In all various documents constituting the human rights regime from the year 1945 onwards there is an explicit link between human rights and security. Article 3 of the Universal Declaration of Human Rights (UDHR) proclaims that "Everyone has the right to life, liberty and security of person." (Klug 2001; Dunne-Wheeler 2004; Donnelly 2011). This right has traditionally been understood as a negative right as a security of the citizen *from* state action. It has been developed more towards a positive right *to* state action in pursuit of the security of its citizens. Succinctly put, human security discourse is changing the traditional discourse in security: sovereign military action between states to the well-being of citizens within states. (Lazarus-Goold 2007, 19.)

The principle of the responsibility to protect (R2P¹), accepted at the 2005 UN World Summit, is about protecting people from mass atrocities – genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity. It focuses attention on the human needs of those seeking protection or assistance (A/60/L.1). Jennifer Welsh (2007, 364) calls this as an attempt to 'humanise' security and R2P as an attempt to secure individuals in international society.

This text discusses R2P as a part of civilian protection and human security in a changing international environment. I argue that R2P is a principle which makes a strong case for the protection of human rights especially in the framework of human security. This reflects the development of the work and activities of the UN in the field of human rights and security, now facing a changed

world. (cf. Chandler 2003, 297–299). The meaning of human rights have been different in different periods of time. I discuss in the following pages the different interpretations of sovereignty and human rights, how they relate to each other, which has its implications for how to understand security, human security and R2P.

Sovereignty and human rights

Traditionally it has been understood that there would be a tension between human rights defined as the rights of individuals against the state, and the sovereignty defined as the right of the state to do as it pleases within its own territorial area. From this point of view, the emergence of human rights norms especially after the Second World War was seen as a constraint on states' freedom of action signaling a weakening of sovereignty as the main organizing principle in international relations. (Barkin 1998, 229; Reus-Smit 2001, 519.) If and when sovereign states are either unwilling or unable to protect the fundamental freedoms of their citizens – to which they are entitled – sovereignty and human rights are in conflict (Bellamy 2009, 8; Conlon 2004) but could the question be how to allow sovereignty *and* human rights?

The UN Charter offers the possibility of interpreting this question in both ways. In the Charter human rights are mentioned seven times² thus forming a clear commitment to human rights. On the other hand, the UN Charter Article 2 (1) states that “The Organization is based on the principle of the sovereign equality of all its members” and article 2(7) states “Nothing contained in the present Charter shall authorize the United Nations to intervene in matters which are essentially within the domestic jurisdiction of any state.” The Charter implies an inherent tension between the intervention-proscribing principle of state sovereignty and the intervention-prescribing principle of human rights (Weiss-Thakur 2010, 310). It also could be said that the Charter represents an attempt to bridge these two ideas of human rights and sovereignty (Mayall 1996, 4) or the relationship between Article 2(7) and human rights provisions could only be determined by the UN political organs “in accordance with the political logic of the moment” as Martti Koskenniemi states (1995, 327).

The Universal Declaration of Human Rights (1948), began the construction of the global human rights regime and set a standard that applied to all governments in the treatment of their citizens. As Dunne and Wheeler (1999, 1–2) state the framers of these documents assumed that there was *no* necessary conflict between the principles of sovereignty and non-intervention and respect for universal human rights. In developing the human rights system, there was a consensus that states must be accountable for their behavior (see

also Conlon 2004). Sovereignty remained the constitutive norm of international society, but the meaning of sovereignty was changed. This reflects a parallel transition from a culture of a sovereign impunity to a culture of national and international accountability (ICISS 2001, 2.18).

In Francesca Klug's (2001, 364) theory of three waves - not generations - of the historical development of human rights law and theory, she states that the second wave of human rights now in question was a direct response to the horrors of the Second World War. There was a shift in human rights development from rights and liberties of individual citizens within particular states to constructing a better world for everyone. In the first wave³ of human rights the main aim was to set people free; in this second wave was intended to create a sense of moral purpose for all mankind.

Klug speaks about waves when discussing human rights development. According to her, the idea of a wave better captures the dynamism involved in change. Also important in this metaphor is the idea that there have been distinct periods when the idea of human rights have been prominent and periods when its influence has waned; as Klug wrote: "the case for human rights will always need to be made and remade." (Klug 2001, 372.) Human rights claims will forever be contested and all must be welcomed into human rights dialogue. This is especially the legacy of the third wave⁴ of human rights. Human rights are seen political and they are political constructions (see also Koskeniemi 2005, 2-8; Bielefeldt 2009; Langlois 12-25).

Weiss and Thakur (2010, 309-310) estimate that the most dramatic normative development after the Nuremberg trial and the Convention on Genocide (1948) relates to making possible the use military force to protect human beings and human rights (see also Beitz 2003). Where once wars were fought in the name of Christian civilization, or in the name of Communism or in plain self-interest, they are now fought in the name of human rights - as a justification for intervention (Klug 2000, 147). There is no wonder that the motives for humanitarian intervention have been questioned. There is a huge mental distance between the different reasons used to legitimate the use of military force. However, as Weiss and Thakur (2010, 310) go on to observe it is no longer necessary to finesse tensions between sovereignty and human rights in the Charter. They can be confronted: sovereignty no longer implies the license to kill.

To a realist scholar, human rights are relatively irrelevant or at least secondary to national interest. They do not deny the existence of human rights norms as embodied in the Universal Declaration of Human Rights, but they are not norms that are binding for states if they come to conflict with other interests. (Dunne-Wheeler 2004, 12.)

Tarja Seppä

The principle of R2P e.g. rests on the idea that sovereignty and human rights are two sides of the same coin (Bellamy 2009, 33) or that sovereignty and human rights can be understood as two normative elements of a single, inherently contradictory discourse about legitimate statehood (Reus-Smit 2001, 519). This is a good constructivist argument. Constructivists argue that there is no necessary tension between the interests of sovereign states and the moral principles associated with the promotion and protection of human rights. The theoretical point here refers to the constitutive nature of international political reality meaning how states create and are created by shared norms and values. (see e.g. Dunne-Hanson 2009, 62) Sovereignty and security in this perspective are social constructions.

Human security

The Secretary-General Ban Ki-Moon (2011) stated that human beings should be protected from want, from fear and from repression. In broad terms, human security, alternative security discourse is about “freedom from want”, and “freedom from fear” and also “freedom from oppression”.

Human security was defined in a following way in the 2005 World Summit Outcome (A/60/L-1):

“Human security 143. *We stress the right of people to live in freedom and dignity, free from poverty and despair. We recognize that all individuals, in particular vulnerable people, are entitled to freedom from fear and freedom from want, with an equal opportunity to enjoy all their rights and fully develop their human potential. To this end, we commit ourselves to discussing and defining the notion of human security in the General Assembly.”*

The Secretary-General, in his Report on Human Security (A/64/701) in March 2010, discussed the concept of human security and how best to mainstream human security in United Nations activities.

The idea of human security grew out of the 1994 Human Development Report, a publication of the United Nations Development Programme (UNDP). More generally, growing interest in human security since the early 1990s can be seen within a particular historical and social context that saw the erosion of the narrow, state-centric, militarized national security paradigm in policy and academic circles (Newman 2010, 78) as has already been argued earlier in this text.

Human security is a normative concept. There is, as Newman wrote:“(…) an ethical responsibility to re-orient security around the individual in line with

Tarja Seppä

internationally recognized human rights (...) (Newman 2010, 78). Human security is by definition a critical concept, but this is not how it has usually been approached. Human security, alternative security discourse, also has implications for the state sovereignty. State sovereignty rests upon a government's control of territory, state independence and recognition of other states. The role of the citizens is to support this system. The human security discourse sees this differently: the state and state sovereignty must serve and support the people. The international legitimacy of state sovereignty needs to fulfill certain standards of human rights and welfare for citizens. Accordingly, states that are unwilling or unable to fulfill certain basic standards may be questionable. The concept of "conditional sovereignty" has importance within human security. (Newman 2010, 89,79.) In his Report on human security (A/64/701), Secretary-General Ban Ki-Moon presents that "Human security is based on fundamental understanding that Governments retain the primary role for ensuring the survival, livelihood and dignity of their citizens."

As in the case of human rights and sovereignty, human security is not necessarily in conflict with traditional state security, the state remains a provider of security in ideal circumstances. Still, the same state can be the main source of harm and oppression of its people. Also, if we want to understand security, both approaches toward security, both paradigms are needed and relevant. States are needed to provide human security. (Newman 2010,79; Kerr 2010,117.)

In broad terms human security is freedom from want referring to questions of underdevelopment. In narrow terms human security is about freedom from fear which refers to organized political violence inside states. Taylor Owen has counted more than 20 different definitions or conceptualizations of human security: all can be seen on a spectrum from broad to narrow – from UNDP to violence (Owen 2010).

Human security is a much contested concept (see. e.g. Paris 2001; Chandler 2008). There have been two waves of debates around the concept. The first one began in the early 1990's and was between those who favor a traditional state-centric security approach and between those who favor a human security approach. There was also a debate between different schools *inside* the human security approach – namely the broad school including issues of development and narrow school focusing on consequences of armed conflict and the dangers posed to civilians by repressive governments. The second debate being carried out is about the practices that manage violent conflict within states. These practices to stop mass atrocities are intellectually based on the concept of human security and they support the narrow concept of human security through R2P. (Newman 2010,79-83; Kerr 2010,116-118 ; MacFarlane 2007, 352, 359; Beebe-Kaldor 2010.) As Newman (2010, 79) states these

approaches to human security agree that the referent of security should be the individual, but disagree about which threats the individual should be protected from.

These human security concerns have meant many important normative developments. MacFarlane (2007, 353-359) speaks about norm-setting regarding human security in three different categories. First, there is a growing number of state treaty commitments regarding the security of civilians, both in conflict and non-conflict situations; secondly, there is more international accountability expected for individual agents in the name of states. This refers to the Treaty of Rome (2000), which established the International Criminal Court. There is the possibility for the international prosecution of individuals accused of war crimes or crimes against humanity when their national authorities either will not or are not capable of adjudicating such cases. The responsibility of the ICC is subsidiary. The Roman treaty has expanded the jurisdiction of an international tribunal to include cases involving violations of human security. Third, the UN Security Council has changed its definitions of threats to international peace and security.

As Article 2(7) of the UN Charter holds "Nothing contained in the present Charter shall authorize the United Nations to intervene in matters which are essentially within the domestic jurisdiction of any state or shall require the Members to submit such matters to settlement under the present Charter; but this principle shall not prejudice the application of enforcement measures under Chapter VII." The use of the term "threat to international peace and security" means to put the issues within Chapter VII. Sovereignty yields when the Security Council perceives that a situation in a state constitutes a threat to international peace and security; the Security Council decides when there is a breach of international peace and security. The end of the Cold War brought about a significant change in this practice. However, in all Security Council resolutions from this period, the state sovereignty was reaffirmed and the uniqueness of the crises in question (e.g. Somalia, Bosnia, Rwanda, East-Timor) was stressed. (MacFarlane 2007, 356-358.) As the Secretary-General has stated: "The fact that we cannot protect people everywhere is no reason for not doing anything when we can." (A/54/2000, para 219)

The Security Council has not been unanimous in this matter, notably permanent members Russia and China have raised critical voices. However, it has been unanimous enough to discuss these questions. This also partly explains the selectivity of the Council action. Human security grounds for action were not accepted in all cases. (MacFarlane 2007, 356-357). The human protection activities in the 1990's were not a success story for the UN as has been already mentioned. The Council brought a broader consideration of human rights

Tarja Seppä

and took the protection of civilians as a thematic issue for the Council's agenda in 1999 and it stayed there ever since. The agenda regarding the protection of civilians agenda is a framework for the UN's diplomatic, legal, humanitarian and human rights activities directed at the protection of populations during armed conflict (see Security Council Report 2008).

In his Report the Secretary-General Kofi Annan (S/1999/957) presented the concern that "civilian casualties and the destruction of civilian infrastructure are not simply byproducts of war, but the consequence of the deliberate targeting of non-combatants." In the Presidential statement (S/PRST/1999/6) the Security Council noted that large-scale suffering is a consequence and sometimes a contributing factor to instability and further conflict. This is to be interpreted in such a way that there is a connection between systematic and widespread violations of the rights of civilians and breakdowns in international peace and security. This was further affirmed in Security Council resolutions 1265(1999) and 1296 (2000) and the idea of responsibility to protect - R2P - was already there.

It is for the Security Council to keep international peace and security and this requires action on its part: "Whenever possible, action must be taken to address the root causes of conflict and to prevent disputes from escalation into violence. Where, for whatever reason, these preventive approaches cannot be effectively implemented or they have failed, the main thrust of policy must be to minimize the consequences of the violence for civilian populations and to seek to bring hostilities to a close. In the aftermath of war, all efforts must be directed at peace-keeping and peace-building, including reconciliation amongst groups pulled apart by the conflict, and the administration of justice to those who have violated international humanitarian or human rights law." (S/1999/957) Here a three-way-approach is clearly seen: to prevent, to react and to rebuild -the specific responsibilities of R2P.

Security Council decisions on security and what constitutes a threat to international peace and security are important in many respects (see Koskenniemi 1995, 341; Wellens 2003). The Security Council is a political body that makes political decisions. There has been a division of labour that has been very important in the UN. There is or there has been a division of labour between the General Assembly and the Security Council. The Security Council has been responsible for 'hard' issues and the General Assembly for 'soft' issues, meaning that the Security Council is responsible for *order* and the General Assembly for *justice*. Usually it is seen that the Council and the Assembly operate and function independently of one another. Now the Security Council has shown its willingness to discuss questions of justice. Koskenniemi suggest that the Security Council is willing to use its hard powers for soft pur-

Tarja Seppä

poses. He (1995, 328) proposes a ‘dialectical’ view of the UN’s competences (Koskenniemi 1995, 328–341).

Responsibility to protect (R2P)

A report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS 2001) was published in 2001, just before September 11th. Secretary-General Kofi Annan, in his addresses to the General Assembly in 1999 and 2000 asked the member states to resolve the conflict between the principles of non-interference regarding state sovereignty and the responsibility of the international community to respond to massive human rights violations: “(...) if humanitarian intervention is, indeed, an unacceptable assault on sovereignty, how should we respond to a Rwanda, to a Srebrenica – to gross and systematic violations of human rights that affect every precept of our common humanity?” (A/54/2000, para 217). In other words, Kofi Annan asked how we can make individuals more safe, not just states? (Welsh 2007, 365).

R2P was accepted at the UN World Summit in 2005 in a slightly different form than was presented in the ICISS Report (see e.g. Welsh 2007, Bellamy 2009, 83–91) and is mentioned in the World Summit Outcome Document in paragraphs 138 and 139 as follows:

Responsibility to protect populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity

138. Each individual State has the responsibility to protect its populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity. This responsibility entails the prevention of such crimes, including their incitement, through appropriate and necessary means. We accept that responsibility and will act in accordance with it. The international community should, as appropriate, encourage and help States to exercise this responsibility and support the United Nations in establishing an early warning capability.

139. The international community, through the United Nations, also has the responsibility to use appropriate diplomatic, humanitarian and other peaceful means, in accordance with Chapters VI and VIII of the Charter, to help protect populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity. In this context, we are prepared to take collective action, in a timely and decisive manner, through the Security Council, in accordance with the Charter, including Chapter VII, on a case-by-case basis and in cooperation with relevant regional organizations as appropriate, should peaceful means be inadequate and national authorities manifestly fail to pro-

Tarja Seppä

tect their populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity. We stress the need for the General Assembly to continue consideration of the responsibility to protect populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity and its implications, bearing in mind the principles of the Charter and international law. We also intend to commit ourselves, as necessary and appropriate, to helping States build capacity to protect their populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity and to assisting those which are under stress before crises and conflicts break out.

Paragraph 138 refers to the first pillar of the R2P: member states accept the responsibility to protect its populations from mass atrocities. This is based on existing obligations under international law. The second pillar refers to the commitment of the international community to assist states in meeting these obligations. The third pillar is states' acceptance of their responsibility to respond in a timely and decisive manner, in accordance with the UN Charter, to help protect populations from mass atrocities. This response could involve the whole range of UN tools – including pacific measures under Chapter VI, coercive ones under Chapter VII and collaboration with regional and sub-regional arrangements under Chapter VIII. As Ban Ki-Moon said – these are tailored to the specific needs of each situation. (SG/SM/11701; Luck 2008).

The World Summit outcome presented R2P under the rubric of human rights as well as human security. Welsh (2007, 377, 379) suggests that this means that not all member states want to consider intervention for human protection purposes as part of the UN's framework of collective security and Chapter VII. Article 139 mentions Chapter VII explicitly. This reference would suggest that states would otherwise remain reluctant to assert that human right violations by a government against its own people would be a sufficient justification for the use of force by outsiders. The Security Council should decide that these violations represent a threat to international peace and security. The Security Council as a political body makes decisions, on a case-by-case basis. The Security Council mentioned R2P in the resolution 1674(2006) concerning protection of civilians in armed conflict for the first time. R2P thus exits at the UN, and was accepted unanimously both in the General Assembly and in the Security Council.

In addressing the issue of civilian protection, the international community, through the UN, has sought different mechanisms, different practices. "The latest in the international community's "tool kit" is the concept of "responsibility to protect", says Okolo Ben Simon (2008, 47); Simon continues on to write that human security and R2P have not offered much hope e.g. to the people of Darfur.⁵ But R2P could be interpreted to be much more than a mere tool kit.

Tarja Seppä

R2P means a normative commitment, a new interpretation of the relationship between human rights and sovereignty. Human rights issues belong to the international community as well. But the key to the effective observance of human rights remains in national law and practice. Sovereignty is not a license to kill, but a responsibility to protect. Sovereignty as responsibility is backed by human rights norms and human security. Re-conceptualizing sovereignty as responsibility has a threefold significance: *First*, it implies that the state authorities are responsible for the functions of protecting the safety and lives of citizens and promoting their welfare. *Second*, it suggests that the national political authorities are responsible to the citizens internally and to the international community through the UN. *Third*, it means that the agents of state are responsible for their actions, that they are accountable for their acts of commission and omission. (ICISS 2001, 2.14–2.15.) But if a state is not acting according to its obligations, it is for the international community to act as it is mentioned in the second basic principle of R2P.

One big problem is the question of responsibility. The responsibility of the international community is subsidiary; the main responsibility lies with the state/government itself. When and how could we tell when a state is unwilling or unable to protect its people? How long should the international community wait before doing something?

Jennifer M. Welsh has stated that R2P secures the individual in international society (2007). Therefore she agrees with Pauline Kerr (2010, 118), who says that there is a clear intellectual and empirical connection with human security being defined in a narrow way. There is a rhetorical commitment to give international protection to individuals at risk from violence perpetrated by their own governments (Welsh 2007, 363–364). This collective responsibility to act came with R2P (Cohen 2009). Collective responsibility is a responsibility held by a collective actor such as international community. Responsibility could also be approached as a practical question in the sense that the international community aims to establish responsibility in a given situation, but not in any given situation. (Peltonen 2010, 245, 255.)

David Chandler has severely criticized R2P. He says that “R2P appears to be no more about mass atrocities than it is about establishing a right of humanitarian intervention.” (Chandler 2010, 131) and continues, “At the heart of the discourse of the “Responsibility to Protect appears to be the desire to divest Western responsibility rather than to take it on.” (ibid., 132). Therefore according to Chandler, the question in R2P is not of the collective responsibility of the international community, nor of a moral shift away from the rights of sovereignty, but about a liberal peace thesis⁶ that reflects the new balance of power in the international relations (Chandler 2004, 59). The emphasis on the rights

Tarja Seppä

of vulnerable people, rather than rights of states, was seen as necessary because many non-Western countries can no longer be assumed to be able or willing to protect the rights of their citizens, according to Chandler. The advocates of human rights argue that the international community, through the UN, must have the power to protect the rights of the vulnerable. (Chandler 2001, 4-5.) Chandler (2009, 2010) has also pointed out the paradox of the R2P. Here he refers to the gap between the rhetorical promise of “never again” and the reality of a lack of “political will” to intervene in situations where mass atrocities are ongoing. However, he says that finally, it is not a question of political will which is lacking but political understanding on the part of advocates of R2P (Chandler 2010, 134).

Conclusion

The need to protect civilians is evident in a changing world. There is an “ever-increasing demand for human protection” wrote Ban Ki-Moon in early February 2011. This has taken place at the UN, it has become an important element of the European Union’s security strategy⁷ and it is also present in the Constitutive Act of the African Union in Article 4(h): “the right of the Union to intervene in a Member State pursuant to a decision of the Assembly in respect of grave circumstances, namely: war crimes, genocide and crimes against humanity”. Human rights issues are high on the international political agenda.

R2P makes a strong case for human rights in the framework of human security by putting the rights of individuals above the rights of a state. This reflects a different understanding of the place of human rights in the international community and thus could be interpreted as a radical change in political logic. This could be seen especially in the activities of the Security Council. At the same time this could be interpreted to mean the development of the work and activities of the UN in the field of human rights and security in general. As Secretary-General Ban Ki-Moon (2008) has said that R2P is not yet a policy for “(..) Curbing mass atrocities will be neither easy nor quick.”

Notes

- 1 R2P has received the ultimate United Nations accolade, a distinctive acronym, R2P or RtoP – (Ki-Moon 2008).
- 2 Preamble, second paragraph (equality, sex, nations); Article 1(3) (human rights, fundamental freedoms); Article 13(b) (the role of the General Assembly); Articles 55(c) and 56 (commitments), Article 62 (2) the role of ECOSOC; Article 68 (commission); Article 76 (c) (the role of the Trusteeship Council). See e.g. Roberts 2003;

Tarja Seppä

- Conloe 2004, 80-81; Normand-Zaidi 2008, 133. About the UN human rights system, see e.g. Normand-Zaidi 2008; Stewart 2008.
- 3 The first wave refers to the time of Enlightenment, the “natural rights of man”, liberty from state tyranny and religious persecutions. (Klug 2000, 2001). See also Koskeniemi 2001; Bielefeldt 2009.
 - 4 The third wave of human rights started at the end of Cold War which brought new life to human rights both domestically and internationally. Klug (2000, 2001) mentions three major factors contributing to this emergence of third wave of human rights, namely the end of Cold War, globalization and the quest for a common values dialogue. Human rights issues are also high on the political agenda in many countries. This refers to the process by which human rights standards are internalized and the development of an external human rights policy integrating human rights norms into foreign policy. (See e.g. Dunne-Hanson 2009, 67; for critique Chandler 2003.) At the international level, Kofi Annan, the Secretary-General of the UN, wanted to make this new century the century of human rights in order to stress one of the main pillars of the UN. He also wanted to mainstream human rights in all activities of the UN. (Klug 2000, 149, 143)
 - 5 Of the failure of R2P in Darfur, see e.g. Belloni (2006), de Waal (2007), Badescu-Bergholm (2009)
 - 6 The liberal peace thesis refers to a peace building consensus “where like-minded liberal states, international, regional and local actors coexist in a western-oriented international society in which states are democratic, human rights are observed, markets are open and transparent and the multilateralism is the norm except in extreme circumstances.” (Richmond 2007, 121)
 - 7 See MacFarlane 2007, 359, note 47. MacFarlane refers to the so called Barcelona Report, “A Human Security Doctrine for Europe”, The Barcelona Report of the Study Group on Europe’s Security Capabilities, available <http://lse.ac.uk/Depts/global/Publications/HumanSecurityDoctrine.pdf>

Sources

- Badescu, Chstina G.-Linnea Bergholm. 2009. The Responsibility to Protect and the Conflict in Darfur: The Big Let-Down, *Security Dialogue* 40:3, 287-309.
- Barkin, Samuel J. 1998. The Evolution of the Constitution of Sovereignty and the Emergence of Human Rights Norms, *Millennium: Journal of International Studies*, 27:2, 229-252.
- Beebe, Shannon D.-Mary Kaldor. 2010. *The Ultimate Weapon is No Weapon. Human Security and the New Rules of War and Peace*. New York: Public Affairs.
- Beitz, Charles. 2003. What human rights mean. *Daedalus*, Winter, 36-46.
- Bellamy, Alex J. 2009. *A Responsibility to Protect. A Global Effort to End Mass Atrocities*. Oxford: Polity Press.
- Belloni, Roberto. 2006. The Tragedy of Darfur and the Limits of the ‘Responsibility to Protect’, *Ethnopolitics*, 5:4, 327-346.

Tarja Seppä

- Berdal, Mats. 2003. How “New” Are “New Wars”? Global Economic Change and the Study of Civil War, *Global Governance* 9:4, 477-502.
- Berdal, Mats-Spyros Economides. 2007. *United Nations Interventionism 1991-2004*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bielefeldt, Heiner. 2009. *Philosophical and Historical Foundations of Human Rights, in Krause, Catarina-Martin Scheinin, International Protection of Human Rights: A Textbook*. Åbo Akademi University Institute for Human Right, 3-18.
- Chandler, David. 2001. The People-Centred Approach to Peace Operations: The New UN Agenda, *International Peacekeeping* 8:1, 1-19.
- Chandler, David. 2003. Rhetoric without responsibility: the attraction of ‘ethical’ foreign policy, *British Journal of Politics and International Relations* 5:3, 295-316.
- Chandler, David. 2004. *The Responsibility to Protect? Imposing the ‘Liberal Peace’*. *International Peacekeeping* 11:1, 59-81.
- Chandler, David. 2008. Human Security: The Dog That Didn’t Bark. *Security Dialogue* 39:4, 427-438.
- Chandler, David. 2009. Unravelling the Paradox of ‘The Responsibility to Protect’, *Irish Studies in International Affairs* 20, 27-39.
- Chandler, David. 2010. The Paradox of the ‘Responsibility to Protect’, *Cooperation and Conflict* 45:1, 128-134.
- Cohen, Roberta. 2009. The Responsibility to Protect: Human Rights and Humanitarian Dimensions. Panel on the Responsibility to protect and Human Rights. *Harvard Human Rights Journal Annual Symposium*. http://www.brookings.edu/speeches/2009/0220_responsibility_to_protect_cohen.aspx
- Conlon, Justin. 2004. Sovereignty vs. human rights or sovereignty and human rights? *Race & Class* 46:1, 75-100.
- Donnelly, Jack. 2011. Human Rights, in Baylis, John-Steve Smith-Patricia Owens (eds.), *The Globalization of World Politics*. 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 494-509.
- Duffield, Mark. 2001. *Global Governance and the New Wars*. London: Zed Books.
- Dunne, Tim-Marianne Hanson. 2009. Human Rights in International Relations in Goodhart, Michael (ed.), *Human Rights. Politics and Practice*. Oxford: Oxford University Press, 59-74.
- Dunne, Tim-Nicholas J. Wheeler. 1999. Introduction: human rights and the fifty years’ crises, in Dunne, Tim-Nicholas J. Wheeler (eds.), *Human Rights in Global Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1-28.
- Dunne, Tim-Nicholas Wheeler. 2004. ‘We the Peoples’: Contending Discourses of Security in Human Rights Theory and Practice. *International Relations* 18:1, 9-23.
- Evans, Gareth. 2008. *The Responsibility to Protect. Ending Mass Atrocity Crimes Once and For All*. Washington: Brookings Institution Press.
- Human Security Study Group. 2007. A European Way of Security. The Madrid Report of the Human Security Study Group Comprising a Proposal and Background Report <http://www.lse.ac.uk/Depts/global/PDFs/Madrid%20Report%Final%20for%20distribution.pdf>

- ICISS (International Commission on Intervention and State Sovereignty)(2001). The Responsibility to Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. Available <http://www.iciss.ca/report-en.asp>
- Kaldor, Mary. 2007. *New & Old Wars*. Stanford: Stanford University Press.
- Kerr, Pauline. 2010. Human Security and Diplomacy, in Cavelty, Myriam Dunn-Victor Mauer (eds.), *The Routledge Handbook of Security Studies*. London: Routledge, 115-125.
- Klug, Francesca. 2000. *Values for a Godless Age. The Story of the UK's New Bill of Rights*. Penguin Books.
- Klug, Francesca. 2001. The Human Rights Act – a “third way” or “third wave” Bill of Rights, *European Human Rights Law Review*, Issue 4, 361-372.
- Koskenniemi, Martti. 1995. The Police in the Temple. Order, Justice and the UN: A Dialectical View. *European Journal of International Law*, 6, 325-348.
- Koskenniemi, Martti. 2001. Human rights, politics and love. *Mennesker & Rettigheter* 4, 33-45.
- Koskenniemi, Martti. 2005. Human Rights and Cultural Diversity: A Study on the Politics of Human Rights in International Institutions, in Gayim, Eyassu, Päivi Leino & Miko Lempinen, *Human Rights and Institutional Politics*. The Erik Castrén Institute Research Report 16/2005. Helsinki.
- Langlois, Anthony J. 2009. Normative and Theoretical Foundations of Human Rights, in Goodhart, Michael (ed.), *Human Rights. Politics and Practice*. Oxford: Oxford University Press, 11-25.
- Lazarus, Liora-Benjamin J. Goold. 2007. Introduction: Security and Human Rights: The Search for a Language of Reconciliation, in Goold, Benjamin J.-Liora Lazarus (eds.), *Security and Human Rights*. Portland: Hart Publishing, 1-24.
- Luck, Edward C. 2008. The United Nations and the Responsibility to Protect. The Stanley Foundation. Policy Analysis Brief. August.
- MacFarlane, Neil S. 2007. Human Security and the Law of States, in Goold, Benjamin J.-Liora Lazarus (eds.), *Security and Human Rights*. Portland: Hart Publishing, 347-361.
- Mayall, James. 1996. Introduction, in Mayall, James (eds.), *The New Interventionism 1991-1994*. Cambridge: Cambridge University Press, 1-24.
- Melander-Magnus Öberg and Jonathan Hall. 2009. Are ‘New Wars’ More Atrocious? Battle Severity, Civilians Killed and Forced Migration Before and After the End of the Cold War. *European Journal of International Relations* 15:3, 505-536.
- Newman, Edward. 2004. The ‘New Wars’ Debate: A Historical Perspective Is Needed. *Security Dialogue* 35:2, 173-189
- Newman, Edward. 2010. Critical human security studies, *Review of International Studies*, 36:1, 77-94.
- Normand, Roger-Sarah Zaidi. 2008. *Human Rights at the UN. The Political History of Universal Justice*. Bloomington: Indiana University Press.
- Owen, Taylor. 2010. Human Security: Prospects for a New Foreign Policy Paradigm. Paper presented KATU-CMS Finland Seminar, October 20.
- Paris, Roland. 2001. Human Security. Paradigm Shift or Hot Air? *International Security*

Tarja Seppä

- 26:2, 87-102.
- Peltonen, Hannes. 2010. Modelling international collective responsibility: the case of grave humanitarian crises, *Review of International Studies* 36:2, 239-255.
- Reus-Smit, Christian. 2001. Human rights and the social construction of sovereignty, *Review of International Studies*, 27, 519-538.
- Richmond, Oliver P. 2007. *The Transformation of Peace*. Palgrave Macmillan.
- Roberts, Adam. 2003. Order/Justice Issues at the United Nations, in Foot, Rosemary-John Lewis Gaddis-Andrew Hurrell (eds.), *Order and Justice in International Relations*. Oxford: Oxford University Press, 49-79.
- Roberts, Adam. 2004. The United Nations and Humanitarian Intervention, in Welsh, Jennifer M.(ed.), *Humanitarian Intervention and International Relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Simon, Okolo Ben. 2008. Human Security and the Responsibility to Protect Approach. A Solution to Civilian Insecurity in Darfur. *Human Security Journal*. 7:Summer, 46-60.
- Stewart, Ngozi F. 2008. International protection of Human Rights: The United Nations System. *The International Journal of Human Rights* 12:1, 89-105.
- De Waal, Alex. 2007. Darfur and the failure of the responsibility to protect, *International Affairs* 83:6, 1039-1054.
- Weiss, Thomas G.-Ramesh Thakur. 2010. *Global Governance and the UN. An Unfinished Journey*. Bloomington: Indiana University Press.
- Wellens, Karel. 2003. The UN Security Council and new threats to the peace: back to the future. *Journal of Conflict and Security Law*, 8:1, April 15-70.
- Welsh, Jennifer M. 2007. The Responsibility to Protect: Securing the Individual in International Society, in Goold, Benjamin J.-Liora Lazarus (eds.), *Security and Human Rights*. Portland: Hart Publishing, 363-383.

Documents

- Address of the Secretary-General, "Responsible sovereignty: International cooperation for a changed world", Berlin July 15, 2008, SG/SM/11701.
- Address of the Secretary-General, "Human Protection and the 21st Century United Nations", Oxford, Cyril Foster Lecture, UNNews, February 02, 2011.
- General Assembly Resolution A/RES/63/308.
- Report of the Secretary-General to Security Council on the Protection of Civilians in Armed Conflict S/1999/957.
- Report of the Secretary-General, We the peoples: the role of the United Nations in the twenty-first century. A/54/2000.
- Report of the Secretary-General (2010), Human Security, A/64/701.
- Statement by the President of the Security Council S/PRST/1999/6.
- Security Council Report (2008), No.2, October <http://www.securitycouncilreport.org>
- Security Council Report (2010), No.3, October <http://www.securitycouncilrepost.org>
- Security Council Resolutions S/RES1265 (1999), 1296 (2000), 1674(2006).
- World Summit Outcome. General Assembly resolution A/60/L.1.

MENNEISYYS OPETTAA

Markku Hyrkkänen

VOIKO HISTORIASTA VIELÄ OPPIA?

Cicero tähdensi aikoinaan, että historiallinen tietämys on hyvän elämän keskeinen perusta: historia oli ”elämän opettaja” (*magistra vitae*). Näkemykseen nojaututtiin eurooppalaisessa ajattelussa ja toiminnassa 1700-luvulle jälki-puoliskolle saakka.

Livius (n.59 e.a.a. – 14 j.a.a.) halusi ajanlaskumme alkuvaiheessa tallettaa jälkipolville Rooman, ”maailman johtavan kansan vaiheita ja tekoja”. Liviukselle historian tutkiminen oli ”terveellistä ja hyödyllistä ennen kaikkea siksi, että se tarjoaa meille kaikenlaisia opettavia esimerkkejä havainnollisessa mielessä”. Historiankirjoitus antoi toisin sanoen ”jäljittelyn arvoisia esikuvia, mutta myös varoittavia esimerkkejä siitä, kuinka häpeälliset hankkeet saavat häpeällisen lopun”. Liviusta askarrutti Rooman tilanne, ja hän halusi välittää huolensa myös aikalaisilleen. Tuo ennennäkemättömän suuri ja nuhteeton, hyviä esikuvia tarjonnut valtio oli joutumassa kriisiin; se oli vaarassa ”tuhoutua ylelliseen nautiskeluun ja viedä samalla tuhoon kaikki muutkin.” (Livius 1994, 25–27.) Livius valitsi historian opetukset oman aikalaisdiagnoosinsa perusteella. Hänen yli seitsemänsataa vuotta kattava, 142 kirjaa käsittävä historiansa tarjosikin runsain mitoin sekä ”jäljittelyn arvoisia esikuvia” sekä ”varoittavia esimerkkejä”.

Beda Venerabilis (672/73–735) pyrki hyödyntämään historiallista tietoa Liviuksen tapaan:

Jos historia kertoo hyvien miesten hyvistä teoista, inmostaa se tarkkaavaista kuulijaa jäljittelemään hyvää, jos taas historia kertoo pahojen miesten pahoista teoista, inmostaa se sitäkin enemmän uskovaa ja hurskasta kuulijaa tai lukijaa, joka kammoaa vahingollista ja vääristynyttä, tekemään sitä, minkä tietää olevan hyvää ja Jumalan tahdon mukaista. (Litzen 1983, 27.)

Näkemyks historiasta hyvän elämän opettajana kiteytyi ja kivettyi aikojen saatossa tietosanakirjaviisaudeksi. Näin valisti saksalainen *Jablonskis Allgemeine Lexi-*

Markku Hyrkkänen

kon der Künste und Wissenschaften vuonna 1748:

Historiat ovat hyveen ja paheen peili, josta toisten kokemusten nojalla voi oppia, mitä tehdä tai jättää tekemättä¹ (Koselleck 1979, 50).

Näkemyksistä elämän opettajana saattoi olla siinä määrin itsestään selvää, että ei tultu edes kyseenalaistaneeksi, olivatko esimerkilliset teot tai karsittavat paheet tapahtuneet. Preussin valtiovarainministeriön virkamies Friedrich von Raumer kertoo käyttäneensä vuonna 1811 kaavaksi muovautunutta näkemystä hyväkseen torjuakseen valtiovarainministeriön osastopäällikön, salaneuvos Oelssonin ratkaisun valtionvelan lyhentämiseksi; hän ehdotti paperirahan lisäämistä. Kun asialliset vasta-argumentit eivät tehonneet, Raumer turvautui viimeiseen konstiin: ”Herra salaneuvos, muistattehan jo Thukydideen kertoneen, että miten paljon hankaluuksia Ateenalle koitui siitä, että paperirahaa tehtiin liikaa”². Tähän salaneuvos totesi, että tämä kokemus oli vaarinton arvoinen ja hän päättikin luopua hankkeesta. Raumer valehteli harkitusti, sillä hän tiesi, että antiikissa ei käytetty paperirahaa. Mutta hän tiesi myös, että salaneuvos oli koulussa omaksumunut kaavan historiasta elämän opettajana. Tapaus osoittaa, että näkemys historiasta elämän opettajana oli edelleen voimissaan, mutta samalla sen, että näkemys oli jo kyseenalaistunut. (Koselleck 1979, 38–39.)

Tylyimmän ja tunnetuimman tuomion näkemykselle luki Georg Wilhelm Friedrich Hegel historianfilosofian luennoissaan Berliinin yliopistossa vuosina 1822–31:

Hallitsijoita, valtiomiehiä ja kansoja neuvotaan ottamaan oppia historian kokemuksista. Kokemus ja historia kuitenkin opettavat, että kansat ja hallitukset eivät ole koskaan oppineet mitään historiasta eivätkä toimineet siitä johdettavien opetusten mukaisesti.³ (Hegel 1980, 45.)

Hegel oli oikeassa. Historia ei voinut enää 1800-luvun alussa olla hyvän elämän opettaja totutulla tavalla, koska ajat eivät enää olleet kiihtyneen olojen (tai ”aikojen”) muutoksen takia samanlaisia, minkä vuoksi historiallisten toimijoiden kohtaamat ongelmat ja niiden ratkaisuyritykset tulivat ainutkertaisiksi tai ainakin aikaisempaa ainutkertaisemmiksi.

”Kun menneisyys oli lakannut valaisemasta tulevaisuutta, joutuu ihmishenki harhailemaan pimeydessä”⁴, päätteli runsas vuosikymmen Hegeliä myöhemmin Alexis de Tocqueville (Koselleck 1979, 47). Eikö historiasta siis todellakaan voi enää oppia? Olemmeko jo kaksisataa vuotta harhailleet pimeässä, ja tuomittuja jatkamaan samalla tiellä?

Katsotaan hieman tarkemmin, millä perusteella Hegel kiisti historiasta oppi-

Markku Hyrkkänen

misen mahdollisuuden. Välittömästi edellisen sitaatin jälkeen Hegel jatkaa:

Jokaisen ajan olosuhteet ovat niin omalaatuisia ja yksilöllisiä, että ratkaisut on tehtävä vain siinä ajassa ja sen itsensä nojalla⁵ (Hegel 1980, 45).

Oppiminen on edelleen mahdollista, jos venytämme hieman oppimisen käsitettä. Oppiminen ei tällöin tarkoittaisi ainoastaan oppimista omien ja muiden kokemusten nojalla eli kykyä oppia tekemään oikein tai välttämään vääriä ratkaisuja. Historiasta oppiminen voi myös tarkoittaa itsetuntemuksen oppimista eli historiallinen tieto, etenkin sen luominen, voi olla itseymmärryksen kohentamisen väline. Historiallinen tieto on nykyisyyden ymmärtämistä auttavan vertailuaineiston varanto, sen avulla voidaan päästä perille nykyisyyden ominaispiirteistä. Juuri siksi, että menneisyys on vieras maa, jossa asiat tehdään toisin,⁶

the value of the past lies precisely in what is different from our world. By giving us another vantage point, it enables us to look at our circumstances with sharper vision (Tosh 2008, 28).

Nykyisyyden, tai tarkemmin sanoen, jonkin nykyilmiön omalaatuisuuden määrittäminen tapahtuu vertailemalla nykyilmiötä sen aikaisempiin ilmentymiin. Esimerkiksi reaaliosialismin loppua 1980-luvulla jouduttaneita kansalaisliikkeitä inspiroi vertailu 1700-luvun absolutismin vastaiseen pohdiskeluun kansalaisyhteiskunnan toteutumisen edellytyksistä. Viime aikoina virinnyt keskustelu globaalin kansalaisyhteiskunnan mahdollisuuksista voi myös hakea vertailukohtaa 1700-luvun teoretisoinneista; nyt huomio saattaa kohdistua markkinatalouden merkitykseen kansalaisyhteiskunnan edellytyksenä.

Historiallinen tieto toimii yksilöllisen ja yhteisöllisen identiteetin määrittämisen välineenä. Historiallisen tiedon avulla saatetaan tulla tietoisiksi omista uskomuksista ja ryhtyä koettelemaan niiden pätevyyttä:

To see how differently people have behaved in the past presents us with an opportunity to think about how we behave, why we think in the ways we do, what things we take for granted or rely upon. To study history is to study ourselves (Arnold 2000, 122, pain. Arnold).

Vertailun avulla määritetty nykyilmiön omalaatuisuus puolestaan selittyy tutkimalla, miten siihen on päädytty. Selitys on uskottava, jos muistetaan keskeinen historian opetus: historian "kulku" ei ole vääjämätön, luonnonvoimainen prosessi tai *Einbahnstrasse* vaan valintojen tulos. Historia osoittaa, että on ollut vaihtoehtoja, että aina on voitu ajatella ja tehdä toisin, ja monesti ajateltiin ja

tehtiinkin toisin. Valistusajan kansalaisyhteiskunnasta käydyin keskustelun esihistoriana voidaan nähdä uskonsotien runtelemassa Euroopassa virinnyt ajatus, että suvaitsevaisuus ja siihen elimellisesti kuuluva väkivallan vastaisuus (engl. *civility*) saattaisi estää tällaisten sotien toistumisen. Suvaitsevaisuuden vähittäinen omaksuminen ei ollut väistämätön prosessi vaan ihmisten tekemä valinta. Historian vaihtoehtoisuuden näkeminen kiinnittää huomion oman ajattelumme ja toimintamme vaihtoehtoisuuteen. Näkemystä voisi pitää keskeisenä historian opetusena ja samalla kehotuksena historioitsijoille, että heidän pitää muistuttaa lukijoitaan tästä opetuksesta.

Historia erona ja prosessina voi opettaa eli toimia vaihtoehtojen puntaroinnin tukena, jos sekä opetuksen lähdettä että käyttökohdetta maltetaan eritellä huolellisesti, sekä eroja että yhtäläisyyksiä noteeraten ja punniten. Poliitikoilla on joskus tapana perustella toimintaansa (tai useimmiten toimiansa vaihtoehdottomuutta) menneiden virheiden karttamisella. München-analogia on yksi käytetyimpiä. Britannian ja Ranskan pääministerit Chamberlain ja Daladier sekä Italian johtaja Mussolini antoivat Hitlerille syksyllä 1938 luvan miehittää Tšekkoslovakian sudeettisaksalaiset alueet, mistä näytti vuotta myöhemmin seuranneen toinen maailmansota. München-analogiaa on käytetty mm. USA:n Korean ja Vietnamin politiikassa: jos diktatuureja ei ryhdytä päättäväisesti vastustamaan eli jos aggressiota ei pysäytetä, käy lopulta väistämättä samalla tavalla kuin 1930-luvulla: kriisi eskaloituu lopulta laajamittaiseksi sodaksi. Ainutkertaisen ilmiön (Hitlerin saama lupa miehittää ensin Itävalta, sitten osa Tšekkoslovakiaa) piirteet yleistettiin: tässä taas diktaattori käyttäytyy aggressiivisesti; jotta tällä kertaa ei kävisi huonosti, pysäytetään hänet alkuunsa (kuten Nasser vuonna 1956) tai syöstään hänet vallasta (Saddam Hussein 2003). Tällainen päättely tai argumentaatio edellyttää, että joku nimetään hitleriksi, että tilanne oletetaan samanlaiseksi.

Marraskuussa 2002, nelisen kuukautta ennen Irakin sodan syttymistä, pääministeri Tony Blair tapasi yhden ainoan kerran brittiläisiä asiantuntijoita. He varoittivat luulemasta, että USA:n johtama liittoutuma olisi tervetullut maahan. Saddam Husseinin kolmekymmenvuotisen diktatuurin aikana maan kansalaisyhteiskunta oli lamassa, koalition liittolaisia olisi lähes mahdotonta löytää. Blair sivuutti näkemykset ja kiinnitti huomion Saddam Husseinin: ”But the man’s uniquely evil, isn’t he?”. (MacMillan 2009, 145). Miehittäjät vähätelivät Irakin vakauttamisen ongelmallisuutta rinnastamalla tilanteen USA:n valvonnassa hyvin sujuneeseen Japanin uudisrakennukseen vuodesta 1945 alkaen. Tarkempi vertailu olisi ollut opettavaista, sillä yhtäläisyyksien ohella olisi paljastunut merkittäviä eroja. Japani legitimoitui ehdottomalla antautumisellaan miehityksen, jonka myös naapurivallat hyväksyivät mielellään. Vallasta syrjäytetty Japanin keisari tuki uuden hallituksen politiikkaa. Ja vielä kun Japanissa ei ollut raaka-aineita, amerikkalaisten toiminta näytti pyyteettömältä avulta eikä öljytoimitusten turvaamiselta. (Tosh 2008, 67–68.)

Markku Hyrkkänen

Olenaisempaa historiasta oppimisen kannalta lieneekin tapausten erojen näkeminen:

The contrast between 'then' and 'now' is valuable because it makes possible a better grasp of what is distinctive of the present (Tosh 2008, 67). When critical decisions are required, historical precedents are valuable not because they offer a short cut to certainty, but because they help to keep policy-makers open to a more realistic range of outcomes (sama, 68).

Jotta analogiat voisivat edistää nykyisyyden ymmärtämistä, täytyisi tajuta, että niiden anti ei johdu

on a presumed convergence between past and present, but on the demonstration of difference alongside similarity. Correctly applied, analogy enlarges our sense of possibilities rather than narrowing them down to a single prescription (Tosh 2008, 76).

Historiallinen tieto jää hyödyntämättä, jos samanlaisilta näyttävät tilanteet rinnastetaan, jopa samaistetaan, jos ei vaivauduta vertailemaan tilanteita. Jokaiseen historialliseen tietopakettiin pitäisi liittää varoitus ”käsiteltävä varovasti” ja ”älä lakkaa ajattelemasta”:

If the study of history does nothing more than teach us humility, skepticism, and awareness of ourselves, then it has done something useful. We must continue to examine our own assumptions and those of others and ask, where's the evidence? Or, is there another explanation? We should be wary of grand claims in history's name or those who claim to have uncovered the truth once and for all. In the end, my only advice is use it, enjoy it, but always handle history with care (MacMillan 2009, 169-170).

Historia opettaa, että asiat on mahdollista käsittää eri tavoin. Samalla se opettaa meitä kohentamaan peri-inhimillistä kykyämme asettua toisen asemaan. Saatamme oppia paremmin ymmärtämään toisinajattelua. Toisinajattelun käsittelemisen myötä kykenemme puolestaan ymmärtämään paremmin omaa ajatteluaamme. 'Historian tekeminen' saattaa myös kohentaa historioitsijan itseymmärrystä: historiallista tietoa luodessaan historioitsija joutuu luotaamaan ajattelukykyjensä rajoja ja pääsee näin perin pohjin tutustumaan mieleensä. Hänelle selviää vähitellen, pystyykö hän kuvittelemaan asioiden mahdollisia yhteyksiä niiden todellisten tai todennäköisten yhteyksien selville saamiseksi, löytyykö häneltä lähes ehtymätöntä kärsivällisyyttä, jota aineiston hankkiminen ja sen muuntaminen tulkintaa tukevaksi evidenssiksi edellyttää, maltaako hän luopua perusteettomasta varmuudesta ja tyytyä perusteltuun epävarmuu-

Markku Hyrkkänen

teen ja osaako hän kirjoittaa edes niin selkeästi, että ymmärtää omaa tekstiään.

Hegelin keskeinen historiallinen opetus oli, että historiasta ei ole opittu. Mutta tästä voitiin ottaa opiksi, korjata virhe. Virhe oli siinä, ettei tajuttu jokaisen ajan olevan omalaatuinen, että jokaisen ajan oli keksittävä omat ratkaisunsa omiin omintakeisiin ongelmiinsa. Esimerkiksi antiikki ei ollut Hegelille esikuvallinen siksi, että sieltä löytyisi runsain varanto käyttökelpoisia elämänohjeita vaan vain yhtenä esimerkillisenä, omaa omalaatuisuuttaan eli yksilöllisyyttään toteuttavana aikakautena – esimerkillisenä siksi, että se soi myös omalle ajalle sekä oikeuden että velvollisuuden omintakeiseen luovaan toimintaan, Jacob Burckhardtin sanoin:

Emme pyri kokemuksen nojalla niinkään toimimaan viisaasti (jonakin toisena kertana) vaan viisastumaan (pysyvästi)⁷ (Burckhardt 1990, 126).

Burckhardt velvoitti historiallisen tiedon hyödyntäjää käyttämään omaa järkeään. Historia ei tarjoa toimintareseptejä (tee viisaaksi toista kertaa varten) vaan tarjoaa mahdollisuuden kartuttaa elämänviisautta, arkisemmin sanoen tilanteen tajua. Samaa tähdentää John Tosh:

Thinking historically – or ‘thinking with history’ – means employing historical perspective to illuminate current issues. It means identifying what is distinctive about the present, enlarging our awareness of the possibilities inherent in the present, and situating the present in the temporal flows which link it with the past and the future.” (Tosh 2008, 121.)

Historiallisen ajattelun taito on tärkeä kansalaistaito.

Historiasta oppiminen on edelleen mahdollista, mutta se vaatii historiallisen ajattelun taidon tunnollista ylläpitoa, joko historiallisia tutkimuksia lukemalla tai – mikä on vielä tehokkaampaa ja antoisampaa – historiaa tutkimalla. Samalla vastuu historiallisen ajattelun ohjaaman toiminnan seurauksista siirtyy ajattelijalle itselleen, Quentin Skinnerin sanoin:

Rather than looking for directly applicable ‘lessons’ in the history of philosophy, we shall do better to learn to do our own thinking for ourselves (Skinner 2002, 88).

Meidän on tultava toimeen “ohne Hegel, ohne Regel” (Demandt 1986, 136).

Viitteet

1 Die Geschichte sind ein Spiegel der Tugend und Laster, darinnen man durch fremde

Markku Hyrkkänen

- Erfahrung lernen kann, was zu tun oder zu lassen sei.
- 2 Aber Herr Geheimer Staatsrat, erinnern Sie sich doch, dass schon Thukydides erzählt, wie grosse Übel entstanden, weil man in Athen zuviel Papiergeld gemacht hatte.
 - 3 Man verweist Regenten, Staatsmänner, Völker vornehmlich an die Belehrung durch die Erfahrung der Geschichte. Was die Erfahrung aber und die Geschichte lehren, ist dieses, dass Völker und Regierungen niemals etwas aus der Geschichte gelernt und nach Lehren, die aus derselben zu ziehen gewesen wären, gehandelt haben.
 - 4 Seit die Vergangenheit aufgehört hat, ihr Licht auf die Zukunft zu werfen, irrt der menschliche Geist in der Finsternis.
 - 5 Jede Zeit hat so eigentümliche Umstände, ist ein so individueller Zustand, dass in ihm aus ihm selbst entschieden werden muss und allein entschieden werden kann.
 - 6 “The past is a foreign country: they do things differently there” Ensimmäinen lause Leslie Poles Hartleyn (1895–1972) romaanissa *The Go-Between* (1953), suom. *Sananviejä* (1955).
 - 7 Wir wollen durch Erfahrung nicht so wohl klug (für ein andermal) als weise (für immer) werden.

Lähteet

- Arnold, John H. 2000. *History. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford UP.
- Burckhardt, Jacob. [1868/1873]1990 *Über das Studium der Geschichte*. Teoksessa Wolfgang Hardtwig (Hg.), *Über das Studium der Geschichte*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Demandt, Alexander. 1986. *Ungeschehene Geschichte. Ein Traktat über die Frage: Was wäre geschehen, wenn...?*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht (2. verbesserte Auflage).
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. [1840, 1961]. 1980. *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte. Mit einer Einführung von Theodor Litt*. Stuttgart: Philipp Reclam jun.
- Koselleck, Reinhart. 1979. *Historia Magistra Vitae. Über die Auflösung des Topos im Horizont neuzeitlich bewegten Geschichte*. Teoksessa Reinhart Koselleck, *Vergangene Zukunft. Zur Semantik geschichtlicher Zeiten*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Livius, Titus. 1994. *Roman synty. Ab urbe condita*, suom. Marja Itkonen-Kaila. Helsinki: WSOY.
- MacMillan, Margaret. 2009. *Dangerous Games. The Uses and Abuses of History*. New York: Modern Library.
- Litzen, Veikko. 1983. *Keskiajan historian kirjoitus*. Teoksessa Päivi Setälä & Pekka Suvanto & Matti Viikari (toim.), *Historian kirjoituksen historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Skinner, Quentin. 2002. *Meaning and understanding in the history of ideas*. Teoksessa Quentin Skinner, *Visions of Politics. Vol. 1: Regarding Method*. Cambridge: Cambridge UP.
- Tosh, John. 2008. *Why History Matters*. New York: Palgrave & Basingstoke.

Matti Hyvärinen

LAJIEN SYNTY

Charles Darwinin pääteos *Lajien synty* (1859/2000) mullisti käsityksemme elävästä luonnosta ja erityisesti lajien paikasta siinä. Darwinin jäljiltä myös elävä luonto oli historiallista, siis arvaamatonta, muuttuvaa ja monien sattumien riivaamaa. Kiinnostavaa on myös tapa, jolla Darwin pääsi tuloksiinsa. Tutkimusmatkoillaan Darwin päätyi muiden muassa eristyksissä eläville Galápagossaarille ja rekisteröi lajien oudon kirjon tässä poikkeuksellisessa kontekstissa. Eri-tyinen elämäntilanne kaikkine uhkine ja mahdollisuuksineen oli siis omiaan luomaan uudenlaisia lajeja. Darwinin sanomasta ei voi erehtyä:

Ja kun otamme huomioon, kuinka monet monituiset viljelyskasvit ja kotieläimet, jotka ovat eläneet mitä *erilaisimmissa ilmastoissa* ja mitä *erilaisimmassa hoidossa*, ovat *aikojen kuluessa muuntuneet*, emme voi olla tekemättä sitä johtopäätöstä, että tämä suuri *muuntelevaisuus on tuloksena olosuhteista*, jotka ovat olleet vaihtelevammat ja samalla jonkun verran *erilaiset kuin ne olot*, joissa niiden kantalajit ovat eläneet luonnontilassa. (mt. 25, kursiviivä lisätty)

Kaikki eivät tätä ajatusta hyväksy. Kilpailevan teorian, kreationismin, pelkistetyn version mukaan elämä ja sen lajit ovat syntyneet aikojen alussa luomistapahtuman ja älykkään Luojan, maailmankaikkeuden suunnittelijan toimesta. Historia ja paikallinen tilanne eivät toisin sanoen säätelisi lajien syntyä, vaan olisimme periaatteessa jatkuvasti tekemisissä saman, ikuisen lajiston kanssa. Tarkoitukseni ei ole tässä argumentoida kummankaan teorian puolesta, vaan siirtyä lajien teorian samanlaiseen kohtaloon tekstilajien puolella.

Luonnontieteistä lajin, genren, käsite on matkannut laajaan käyttöön myös kirjallisuuden, kielen, historian ja yhteiskunnan tutkimuksessa. Kajoamatta perusteellisemmin tämän uuden käyttötavan käsitehistoriaan nostan esiin pari huomattavaa kirjoittajaa. Mihail Bahtin esittää painokkaasti, että myös puheen lajeja on lähes loputon määrä. ”Puhelajien äärimmäinen heterogee-

nisyys” on vakava haaste tutkimukselle, siksi hän esittää perustavanlaatuisia erottelua ”ensisijaisten” eli yksinkertaisten ja ”toissijaisten” eli mutkikkaiden lajien välillä (1986, 61). Samassa esseessä Bahtin asettaa tehtäväksi nimenomaan puheen lajien historian tutkimisen. Historialliset muutokset kielen käytössä liittyvät hänen mukaansa nimenomaan lajien syntyyn ja muutokseen. Bahtin muistuttaa, että puheen lajit ovat toisistaan poikkeavia, koska ne ovat riippuvaisia ”tilanteesta, sosiaalisesta asemasta, ja osallistujien henkilökohtaisista suhteista kommunikaatiossa” (mt., 79). Tai toisessa yhteydessä: ”Lajit vastaavat tyypillisiä puhekommunikaation tilanteita, tyypillisiä teemoja, ja siksi myös tiettyjä erityisiä kontakteja sanojen merkitysten ja tiettyjen tyypillisten tilanteiden aktuaalisen konkreettisen todellisuuden välillä” (mt., 87). Maailmassa on siis tiettyjä, toistuvia tilanteita haasteineen ja näihin liittyy usein erityisiä puheen lajeja. Toissijaiset lajit, kuten esimerkiksi romaani, elokuva tai tutkijan essee tarvitsevat näitä yksinkertaisia, paikallisia lajeja ja rakentuvat olennaisesti niiden varaan. Bahtin toisin sanoen ehdottaa samanlaista kontekstien ja ympäristöjen vaikutusta kielen lajeihin kuin Darwin ehdotti eläin- ja kasvilajien kohdalla.

Bahtinin ehdottaman tien kulkijoita ei ole vaikea löytää lajien tutkimuksesta. Retoriikan tutkija Carolyn Miller (1984) liitti samaan tapaan lajien synnyyn ”toistuvaan retoriseen tilanteeseen”. Amy Devitt (2004, 13) jatkaa tätä ajatusta ja esittää, ”että laji on toimintaa, että laji on tyypillistä toimintaa, että tyypillistäminen nousee toistuvista olosuhteista ja että nuo olosuhteet sisältävät sosiaalisen kontekstin”. Kielitieteilijä Eija Ventola (2006, 97) näkee asian periaatteessa samalla tavalla. Hänelle ”(k)ulttuurimme koostuukin joukosta sosiaalisen toiminnan genrejä, joilla on tunnistettava kielellinen ja ei-kielellinen rakenne”. Corinne Squire (2004) on pohtinut samaa sosiologiassa.

Kaikki eivät kuitenkaan puhu kertomuksen lajeista tässä Bahtinin tarkoittamassa paikallisen tilanteen ja historian muutoksen sävyttämässä merkityksessä. Kertomuksen lajeja ei tässä toisessa katsannossa kiinnitetä suoraan aikojen alkuun tai viisaaseen suunnittelijaan, vaan Raamatun ja antiikin kirjallisuuden kaltaisiin lähteisiin. Northrop Frye (1990/1957) ja häntä seuraten erityisesti Hayden White (1973; 1978; 2010) lähestyivät lajeja *arkkityyppisyyden* näkökulmasta. White paikantaa ”ainakin neljä erilaista juonentamisen tapaa: Romanssin, Tragedian, Komedian ja Satiirin” (1973, 7). White tekee sen myönnytyksen, että Fryen kategoriat eivät ole ”ainoat mahdollisuudet lajien luokitteluun”, mutta hänen mielestään ne ovat erityisen osuvia historian tekstien luokitteluun (mt, 8, viite 6).

Arkkityyppiset lajit ovat kiinnostukseni kohteena kahdesta eri syystä. White oli tärkeä välijäsen siinä, että juuri nämä kategoriat matkasivat myös sosiolittiteisiin käytettäväksi erityisesti elämäkerrallisten kertomusten luokitteluun ja luonnehtimiseen (Murray 1989; Gergen ja Gergen 1986; Hänninen

Matti Hyvärinen

1999; Hyvärinen 1994). Toinen, vielä kauas kantoisempi aihe on se, että White ankkuroi tärkeän ”juonentamisen” käsitteensä ja siihen tukeutuvan historian kirjoituksen kritiikkinsä nimenomaan ja toistuvasti juuri kertomuksen arkkityyppeihin. Kertoessaan historioitsija – näin White – lisää tapahtumien kronologisen järjestyksen päälle juonimallin, joka on keskeinen osa historiallista argumenttia ja vakuuttavuutta, vaikka sitä ei voikaan perustella historian faktoilla.

Arkkityyppien valumisen ongelma

Siirtymä Fryestä ja Whitesta sosiaalitieteisiin on ainakin yhdessä mielessä ongelmallinen. Arkkityyppisten lajien nimet säilyvät usein samoina, mutta niiden teoreettiset ja ideologis-poliittiset sitoumukset löystyvät. Kun White sanoo ”Tragedia” tai ”Komedia”, hän tuo mukaan tulkinnan klassisen kreikalaisen draaman sitoumuksista. Tragedia tarkoittaa silloin sitä, että konnatkin ovat jaloja. Tragedia perustuu sankarin hybriikseen ja siitä seuraavaan rikokseen. Matkalla sosiaalitutkimukseen nämä tiukat ehdot haalistuvat olennaisesti. Tragedian henkilöiksi käyvät jopa tavalliset Muttiset, joille käy ”traagisen” huonosti. White kuvaa Romanssia ”itse-identifioitumisen draamana”, jossa ”hyvä voittaa pahan, hyve paheen, valo pimeyden, ja jossa ihminen viimekädessä ylittää sen maailman rajat, johon hänet oli tuomittu syntiinlankeemuksessa” (1973, 8-9). Taistelun ja sankaruuden teema matkustaa selvästi myös Kevin Murrayn (1989) tunnettuun artikkeliin ja suurin piirtein siinä merkityksessä sitä on käyttänyt myös Hyvärinen (1994).

Komedia ja Tragedia tarjoavat Whiten mukaan ainakin osittaisen mahdollisuuden vapautua syntiinlankeemuksen jälkeensä jättämästä ihmisten välisestä ristiriidasta. Komediasa ihminen voi väliaikaisesti voittaa maailmansa ja hetkellisesti saavuttaa sovinto maailman ja ihmisten kanssa, mikä usein ilmenee komediat päätävissä juhlan hetkissä. Komediasa sovinto tapahtuu ihmisten kesken, Tragediasa sovinto tapahtuu ihmisten alistuessa luonnon voimille. Tragedian päähenkilön lankeaminen ja karu kohtalo lopussa ei kuitenkaan jätä ihmisiä tyystin lohduttomuuteen, koska katsojat ja verilöylystä selvinneet voivat syventää tietoisuuttaan maailmasta. Myöhemmin White esittää, että Romantinen juoni vastaa anarkistisia ideologisia päätelmiä, Traaginen vastaavasti radikaaleja, Koominen konservatiivisia ja Satiirinen (ironinen) liberaaleja (1973, 29). Malli näyttää tarjoavan ihanteellisen paljon tulkintavoimaa.

Metahistory (White 1973) on jyrävä ja perusteellinen kirja, mutta arkkityyppien luonnehdinta mahtuu noin viidelle, varsin lennokkaalle sivulle. White perustelee arkkityyppien teoriansa ohuesti, tukeutumalla Fryen kirjaan. Ennen kaikkea ”lajien” tai ”juonimallien” tunnistamisen kriteerit ovat empiiristä tut-

Matti Hyvärinen

kimusta ajatellen kovin löyhät. Vertailu esimerkiksi Kenneth Burken (1937) esseen ja Whiten johtopäätösten välillä on merkillepantava. Itse en ainakaan löydä Whiten klassikosta sen paremmin yksiselitteisiä kriteereitä Komedian tai Tragedian tunnistamiseksi kuin perusteltua argumenttia niiden ideologisista seurauksista. Kaikkein vähiten uskottava argumentti on se, että tämä lajien, moodien tai juonimallien luettelo jotenkin kartoittaisi historian kirjoittajan tai muun kertojan ”juonentamisen” mallit.

Kun Fryen ja Whiten arkkityypit matkaavat sosiaalitieteisiin, tapahtuu kiinnostavia siirtymiä. Tragedia ei enää vaadi yleviä konnia, rikosta tai sankarin ajautumista yhteiskunnan ulkopuolelle. Elämän onnettomuus tai asioiden joutuminen umpikujaan kertomisen hetkellä riittää siihen, että tutkittu teksti nimetään tragediaksi. Vähätkin klassiset kriteerit toisin sanoen karisevat pois kuten myös suurin osa ideologisista seurauksista. Näiden kategorioiden teoreettinen perustelu tulee siis vielä ohuemmaksi kuin Whiten klassikossa. Romanssi, joka joskus viittasi enemmän ritariromanssin sankarillisen ja jatkuvan taistelun asenteeseen, oli matkannut kiusallisesti ”romanttiseen” tyyliin ja likipitäen kioskikirjallisuuteen. Tulkitsija saattaa toisin sanoen tehdä lopullisen pesäeron Burken, Fryen ja Whiten esittämiin klassisen draaman lajeihin ja käyttää näitä termejä arkikielen ”kulttuurisina malleina”. Mutta miksi ihmeessä meillä olisi sitten vain ja ainoastaan nämä neljä perusmallia, ja mitä täsmällistä sisältöä näille kategorioille jää arkikielen termeinä? Se, että Komedia on hausکمپی tarina kuin Tragedia?

Seuraava askel tässä kulttuuristen mallien valumisen teoriassa on parsiminen. Vilma Hänninen (1998) esimerkiksi vaihtaa Romanssin ”sankaritarinaksi” (tosin epiikka ja tragedia tukeutuvat nekin vahvasti sankareihin). Eräs suhteellisen tuore gradu tiivistää hyvin tämän luokittelutyylin muutoksen laadullisen yhteiskuntatutkimuksen piirissä. Siinä vanhempien tarinat jaoteltiin sankaritartarinoiden, kasvutarinoiden, sopeutumistarinoiden, sinnittelytarinoiden ja tragedioiden luokkiin. Vain tragedia on jäljellä alkuperäisestä kehikosta, mutta senkin sisältö on muuttunut kokonaan: ”Tragedialle tyypillisesti päähenkilö ei ole onnistunut näissä tarinoissa voittamaan vaikeuksia eli ongelmiin ei ole löydetty toivottuja ratkaisuja yrityksistä huolimatta. Tämä on johtanut joko erilleen muuttoon tai eron harkitsemiseen” (Viljakainen 2010, 52). Kukaan ei kuole eivätkä ratkaisut ole hirveän lopullisia.

Esimerkistä on vaikea enää tunnistaa tragedian kulttuurista mallia. Moni (avio)ero on jälkeenpäin lähinnä käänne toisenlaiseen, kenties parempaan elämään. White tähdensi sitä, että historian tapahtumat itsessään eivät ole sen paremmin komediaa, tragediaa kuin satiiriakaan – vaan että vasta historioitsija pakottaa tämän juonimallin tapahtumien selitykseksi kertoessaan niistä. Yllä olevassa esimerkissä – ja vastaavia on helppo löytää sosiaalitutkimuksesta – tragedia siirtyykin pitkälti elämän tapahtumiin. Jaottelun kriteerinä on toisin

Matti Hyvärinen

sanoen helposti se, *miten* tarinassa käy, eikä se, *miten se kerrotaan*.

Perustuipa tämä tarinamallien lajittelu kerrontaan tai suoraan tapahtumiin, se kantaa mukanaan Whiten strukturalismin ja tekstualismin perintöä. Tutkimus etenee tyypillisesti näin. Tutkija kokoaa 10–30 kertomusta ihmisten elämästä, joko haastatteluina tai kirjoituksina. Usein tavoitteena on nimenomaan hakea kertomuksia mahdollisimman edustavasti eri yhteyksistä. Kun kirjoitukset on koottu, tutkija luokittelee ne parhaaksi katsomansa, edellisen kaltaisen jäsenyyksen pohjalta. Yksi suuri ongelma tässä lähestymistavassa on sen sisään rakennettu individualismi. Kukin kertoja valitsee yksin ja omatoimisesti, kerrooko tragedian, sankaritarinan tai vaikkapa sinnittelytarinan. ”Yhteiskunta” on mahdollista ymmärtää vain yksittäisten representaatioiden kautta, ellei sitten oleteta, että ”yhteiskunta” jäsentyy juuri nimettyjen kulttuuristen mallien kautta. Sen sijaan tämä lähestymistapa sulkee aineiston keräämisestä alkaen ulos *kerronnallisen käytännön* ja kertomuksen paikalliset ja institutionaaliset *ympäristöt* (Gubrium ja Holstein, 2008). Toisin sanoen, se ei ole missään vaiheessa kiinnostunut niistä kertomuksen paikallisista, tilanteisista lajeista joita Bahtin suosittelee tutkittavaksi.

Arkkityypit historiassa

White keskusteleee arkkityyppien merkityksestä historian kirjoituksessa oppineeseen tyyliinsä alaviitteessä 6 (White 1973, 8). Siinä hän myöntää, että Fryen malli ei millään muotoa ole ainoa mahdollinen ”lajien, moodien, juonten (*mythoi*) ja sen kaltaisten analyysissä”. Fryen teoriasta esitetty kritiikki, hän kertoo, on osoittanut että malli toimii hyvin sellaisten ”toisen asteen” kirjallisten lajien kuten sadun ja dekkarin analyysissä, mutta ei ole osoittanut osuvuuttaan vaikkapa *Kuningas Learin* tai Proustin *Kadonnutta aikaa etsimässä* –romaanin arvioinnissa. Tämä voisi avata kiinnostavia ajatuskulkuja myös historian kannalta, mutta White sulkee ne nopeasti sanomalla, että koska historioitsijat eivät osaa eivätkä halua käyttää Shakespearen tai Proustin mutkikkaita juonikuvioita, heitä voi paremmin luonnehtia Fryen arkkityyppisten ja myyttisten mallien kautta. Koska historiankirjoitus lajina ei seuraa modernistisen kirjallisuuden lajia (miksi sen pitäisi?) sitä sopii käsitellä sadun ja dekkarin lajin näkökulmasta? Miksi historian kirjoitusta tulee tarkastella jonain muuna, ei omana lajinaan?

White tekee alaviitteessä toisen tärkeän havainnon, tällä kertaa tiukan kontekstuaalisen. Hän huomauttaa, että ”1800-luvun normaalisti sivistynyt historioitsija on kasvanut klassisen ja kristillisen kirjallisuuden tallissa”. Tästä seuraa myös se, että Hegel, Marx, Michelet ja Ranke vetoavat tuon tuostakin Fryen arkkityyppiseen sanastoon. Jostain syystä White ei ota vakavissaan tätä histori-

allista ja kontekstuaalista havaintoaan. White löytää 1800-luvun historiankirjoituksesta Tragedioita, Romansseja ja Komedioita siitä syystä, että ne *tilanteellisesti liittyivät* tuon aikakauden oppineiden koulutukseen ja kirjalliseen ympäristöön, ei siksi että ne olisivat ylihistoriallisia arkkityyppejä (ja siksi yhtä toimivia myös 2000-luvulla). Toisenlaisen koulutuksen saanut historioitsija käyttää toisenlaisia kertomisen resursseja.

Palaan Whiten esiin ottamaan Shakespearen ja Proustin ongelmaan. White on itsepintaisesti väärässä tuijottaessaan pelkästään näiden kirjoittajien juonten monikerroksisuuteen. Fryen kategorioilla on ollut varsin marginaalinen rooli juuri romaanin analyysissä. Otan esimerkiksi Ian McEwanin tuoreen romaanin *Polte* (McEwan 2010). Romaania on aiheesta kutsuttu esimerkiksi ”mustaksi komediaksi”. Tämä on helpottava huomio, niin vastenmielinen tyyppi romaanin päähenkilö, Nobel-voittaja Michael Beard on. Mutta toisin kuin Whiten komediassa, Beardille ei ole varattu sovintoa toisten ihmisten kanssa. Päinvastoin, hän on syyllistynyt rikokseen ja ajaa itseään itsepäisesti kohti rangaistusta ja sulkemista tiedeyhteisön ulkopuolelle. Siis sittenkin tragedia? White muistaa – historioitsijoita arvostellessaan – muistuttaa siitä että tragediassa konnatkin ovat yleviä. Beard ei ole, hän on rajattomasti ruokaa ja naisia ahmiva, alhaisia temppejuja harrastava omahyväinen peluri. Lopulta romaanin yhteiskuntakin on varsin kyseenalainen, tiedeyhteisö mukaan lukien. Eli pitäisikö päätyä viimein satiiriin? Näillä termeillä voi luultavasti leikkiä pitkäänkin, mutta ne eivät suuresti avaa tämänkään romaanin merkityksiä. Romaani ei kuulu mihinkään näistä luokista, mutta se käyttää niitä ja lukemattomia luonnollisen puheen lajeja resurssinaan.

Lajina alussa ollut historiankirjoitus 1800-luvulla saattoi tukeutua klassisen kirjallisuuden lajeihin, koska sen kirjoittajat saivat kirjoittamisen oppinsa ja mallinsa klassisten lajien kautta. Shakespeare sen sijaan on jo ”matalien lajien”, Bahtinin ehdottamien suullisten ja jopa arkisen rivojen lajien tuntija ja kokoaja. Proustin loistokkuus niin ikään rakentuu eri säätyjen, luokkien ja ryhmien tilanteisen puheen suvereeniin ymmärtämiseen. Romaani syö tunnetusti kaikkea ja on sen takia utelias rekisteröimään paikallisia kertomisen muotoja ja tapoja. Olennaista on korostaa, että Bahtinille on olemassa *loputon* määrä suullisen puheen ja kertomuksen lajeja, kun taas White tulee toimeen pikemminkin 4–6 arkkityyppisen juonimallin avulla. Tämä juonien vähälukuisuus tekee – yksin – ymmärrettäväksi Whiten hieman arvoituksellista muotoilua:

...olen ehdottanut, että historioitsijat tulkitsevat materiaaliaan kahdella tavalla: *valitsemalla juonirakenteen*, joka antaa heidän kertomuksilleen tunnistettavan muodon, ja *valitsemalla selitysparadigman*, joka antaa heidän argumenteilleen tietyn muodon (1978, 67, kursivi lisätty)

Matti Hyvärinen

Juonirakenteen määrittäminen, jotta kerronnalliselle selonteolle siitä ”mitä tapahtui menneisyydessä” suotaisiin sellaiset ymmärrettävät kehitysprosessin ominaisuudet jotka *muistuttavat draamaa tai romaania*, on yksi elementti historioitsijan menneisyyttä koskevasta tulkinnasta. (1978, 63, kursivi lisätty)

Whiten lajit ja juonirakenteet ovat syntyneet ennen kielen käyttäjiä. Kielen käyttö – Saussuren paradigman mukaisesti – on kielen rakenteiden soveltamista käytäntöön. Historioitsija tai muut kertojat eivät luo juonia tai lajeja. Myös he ovat Proppin (1968) venäläisten ihmesatujen mallien ja Fryen arkkityyppien tiukassa ansassa. Kannattaa kiinnittää huomio Whiten retoriikkaan yllä olevissa lainauksissa. Historian kirjoittaja ei esimerkiksi *rakenna* juonta tai hän ei *muokkaa* sitä tutkimuksen edetessä, ei, hän ”valitsee juonirakenteen” saadakseen kerrontansa muistuttamaan ”draamaa tai romaania”. Kaikki historia on (antiikin) taiteen jäljittelyä.

Whiten teorian kognitiiviset ehdot ontuvat pahan kerran. En ole löytänyt häneltä uskottavaa selontekoa siitä, mitä ”juonirakenteen valitseminen” kertomisen yhteydessä tarkoittaisi. Tämä liittyy toiseen ongelmaan. White teoretisoi kertomisen sinnikkäästi vain arkkityyppisestä, korkeakirjallisesta näkökulmasta. Suullisen kerronnan tutkijoiden mukaan ihminen kertoo helposti kymmeniä kertoja päivässä. Kertominen on evoluution myötä ihmislajin selviämiseen liittynyt kyky ja resurssi. Asiasta löytyy hyllymetreittäin kirjallisuutta. Löytyy myös teoreettisia esityksiä, joissa kirjallinen ja ”luonnollinen”, suullinen kerronta pyritään yhdistämään saman teorian puitteisiin (Fludernik 1996; Herman 2009). Tässä kirjallisuudessa on paljon puhuva aukko Whiten juonentamisen teorian kannalta. Yksikään nykyisin vaikuttavista tunnetuista kertomisen teorioista ei esitä tai analysoi sellaista erillistä operaatiota kuin ”juonirakenteen valinta”. Pian neljännesvuosisata sitten tehtiin kuuluisa tutkimus, jossa kytkettiin itsestään käynnistyvä nauhuri 2-3 vuotiaan ”Baby Emilyn” sängyn reunaan. Jerome Bruner ja Joan Lucariello (2006) ovat muiden muassa analysoineet sitä, miten Emily oppii kertomaan. Whiten teoriaa seuraten Brunerin ja Lucariellon olisi kaiketi pitänyt ensin selvittää, miten Emily oppii ”valitsemaan juonirakenteita” ja sitten soveltamaan niitä käytäntöön?

Bahtinin ja Whiten vertailu johtaa päinvastaiseen ajatukseen. Bahtinin mukaan kielen oppiminen on sen käytön ja paikallisten lajien oppimista. Sellainen käsite kuten ”juonirakenne” edustaa teoreettista fiktiota, tässä tapauksessa joidenkin strukturalistien ja formalistien arvostamaa fiktiota. Strukturalistisesti suuntautunut tutkija *virittäytyy* löytämään kertomuksista ”juonirakenteita” (arkkityyppijä, Proppin sadun malleja) ja tiivistää moninaisen aineistonsa sitten tähän ennalta olleeseen muottiin. Viimeisessä vaiheessa teoreettinen fiktio muuttuu ontologiseksi todeksi, kun White kertoo historioitsijan ”valitsevan” juonirakenteen. White tekee toisin sanoen juuri sen, mistä hän toistuvasti

Matti Hyvärinen

moittii historioitsijoita: hän *pakottaa* ennalta valmiin arkkityyppisen mallinsa ristiriitaisen aineistonsa päälle.

Toisessa yhteydessä White on osoittanut, että hänen ”juonirakenteensa” eivät ole vain teoreettista fiktiota vaan kuuluvat historioitsijoiden itsensä käyttämään kieleen. Hän on keskustellut esimerkiksi siitä, miten Andreas Hillgruber on halunnut esittää Saksan itärintaman sodan 1944/45 ”traagisena” tarinana. White viittaa kritiikkeihin, joissa jo sodan esittäminen kertomuksena on nähty arveluttavana estetisointina. Ennen kaikkea on kyseenalaistettu sodan ”moraalinen jalostaminen” traagiikan avulla (White 1999, 31–33). Tämä silloin tällöin toistuva arkkityyppien vetoaminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että olisi olemassa arkkityyppinen *juonirakenteiden valikko*, josta jokaisen kertojan olisi valittava pystyäkseen kertomaan. Kertojilla on käytössään kaikenlaisia resursseja. Kuten aiempi viittaus sosiaalitieteisiin kertoo, edes ”tragedian” ehtoja tai sisältöjä ei voi nykyisin johtaa yksin antiikin tragediaa koskevasta teoriasta. Kertoja voi yhtä hyvin tukeutua arkisiin ja varsinkin epädraamaattisiin kerronnan resursseihin. Ennen kaikkea, luova historioitsija on joka kerta kirjoittaessaan itse muokkaamassa, venyttämässä ja varioimassa niin historian lajeja kuin juoniakin. Ehdotan, että olisi järkevää pohtia historian kirjoitusta lajina (jonka tehtäviin ja ehtoihin ei esimerkiksi sisälly sellainen modernistisen kirjallisuuden keinojen testaaminen, jonka puutteesta White ja hänen seuraajansa historiaa moittivat) ja ennen kaikkea sen alalajeja. Essee, kirja-arvio ja metodipuheenvuoro kuuluvat historian kokonaisuuteen mutta eivät ole kerronnallisia. Tärkeä osa historian tutkimusta on purkaa vallitsevan ”historiallisen kulttuurin” tuottamia yksioikoisia kertomuksia. Myös historian kirjoituksessa lajeja syntyy kaiken aikaa, kuten Darwin ja Bahtin ehdottavat.

Lähteet

- Bakhtin, M.M. 1986. *Speech Genres and Other Late Essays*. Austin: Texas University Press.
- Bruner, Jerome & Lucariello, Joan. 2006 [1989]. Monologue as narrative recreation of the world. Teoksessa Katherine Nelson (toim.), *Narratives from the Crib*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Burke, Kenneth. 1937. *Attitudes toward history*. Berkeley: University of California Press.
- Devitt, Amy J. 2004. *Writing Genres*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Fludernik, Monika. 1996. *Towards a 'Natural' Narratology*. London: Routledge.
- Frye, Northrop. 1990 [1957]. *Anatomy of Criticism*. Princeton: Princeton University Press.
- Gergen, Kenneth J. & Gergen, Mary M. 1986. Narrative Form and the Construction of Psychological Science. Teoksessa Theodor R. Sarbin (toim.), *Narrative Psychology*.

Matti Hyvärinen

- The Storied Nature of Human Conduct*. New York: Praeger.
- Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. 2008. Narrative Ethnography. Teoksessa Sharlene Hesse-Biber & Patricia Leavy (toim.), *Handbook of Emergent Methods*. New York: The Guilford Press.
- Herman, David. 2009. *Basic Elements of Narrative*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Hyvärinen, Matti. 1994. *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino.
- Hänninen, Vilma. 1999. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: University of Tampere.
- McEwan, Ian. 2010. *Polte*. Suom. Juhani Lindholm. Helsinki: Otava.
- Miller, Carolyn R. 1984. Genre as Social Action. *Quarterly Journal of Speech* 70: 151-167.
- Murray, Kevin. 1989. The Construction of Identity in the Narratives of Romance and Comedy. Teoksessa John Shotter & Kenneth J. Gergen (toim.), *Texts of Identity*. London: Sage.
- Propp, Vladimir. 1968. *Morphology of the Folktale*. Austin: University of Texas Press.
- Squire, Corinne. 2004. "Narrative Genres." Teoksessa Clive Seale, Giampietro Gobo, Jaber F. Gubrium & David Silverman (toim.), *Qualitative Research Practice*, London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Ventola, Eija. 2006. Genre systeemis-funktionaalisessa kielitieteessä. Esimerkkinä asiointitilanteet. Teoksessa Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- White, Hayden. 1973. *Metahistory. The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- White, Hayden. 1978. *Tropics of Discourse. Essays in Cultural Criticism*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- White, Hayden. 1999. *Figural Realism. Studies in the Mimesis Effect*. Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press.
- White, Hayden. 2010. *The Fiction of Narrative. Essays on History, Literature, and Theory 1957-2007*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Viljakainen, Minna. 2010. "Koirat haukkuu ja karavaani kulkee". Ongelmista selviytyminen uusperheen vanhempien tarinoissa. Pro gradu –tutkielma. *Psykologian oppine*. Joensuu: Itä-Suomen Yliopisto.

Anitta Kananen

EI RAUHAA ILMAN REPUBLIKANISMIA

Immanuel Kantin teos *Ikuiseen rauhaan* (*Zum ewigen Frieden*) oli menestyskirja Iiniin kirjoittajan kotivaltiossa Preussissa kuin muuallakin Euroopassa. Teoksesta otettiin jo ilmestymisvuonna 1795 uusi painos ja käännettiin ranskaksi heti, ja seuraavana vuonna uudelleen kirjoittajaa tyydyttävällä tavalla. Ranskankielisen laitoksen esittelytekstissä kirjoittajaa luonnehdittiin henkisen vallankumouksen tekijäksi, joka tällä teoksella asettui republikanismin asialle. (Gulyga 2004, 279–280.)

Rauhanluonnoksen tai -traktaatin, kuten sitä usein nimitetään, ajallisena innoittajana pidetään Baselissa huhtikuussa 1795 solmittua Preussin ja Ranskan erillisrauhaa. Siinä Preussi onnistui irtaantumaan ns. ensimmäisestä koalitiiosodasta, jossa se oli taistellut mm. Ison-Britannian, Itävallan ja Espanjan rinnalla Ranskan tasavaltaa vastaan palauttaakseen sinne kuninkaan takaisin valtaistuimelle.

Sota oli ollut Preussissa epäsuosittu ja lopputulos oli sen kannalta hyvin huono. Rauhansopimus synnytti kiivaan lentolehtiskirjoittelun puolesta ja vastaan. Rohkeimmissa kannanotoissa uskallettiin arvostella ylipäänsä sotia kansojen välisten konfliktien ratkaisijana. Vastakkaisella, vallankumousta vastustavalla, puolella etsittiin valistusfilosofeista syytä Ranskan “kansalliselle onnettomuudelle”, jota tämän näkemyksen edustajat pitivät uhkana myös muulle Euroopalle. (Irritz 2002, 452.)

Kuin vastauksena tähän syyttelyyn Kant torjuu rauhantraktaatissa ajatuksen filosofien asettamisesta hallitsijoiksi. “Että kuninkaat rupeaisivat filosofoimaan tai filosofit kuninkaiksi, ei ole luultavaa, mutta eipä liioin toivottavaakaan (...)” (Kant 1795/1994, 46). Näin hän eliminoi jo ennalta sellaisen arvostelun, että olisi vaativassa filosofeille poliittista valtaa. Kant kuitenkin huolehtii teoksen alkusanoissa myös siitä, että hänen kirjoituksensa noteerataan. Hän määrittää tekstin yleisöksi “*maailmaatuntevan* valtiomiehen” (Kant 1795/1994, 12), kuningas Fredrik Wilhelm II:n, jonka aikana (1744–1797) sensuuria kiristämällä yritettiin päästä

eroon valistuskirjoittelusta. Kant perustelee heti alkusanoissa suoraan hallitsijalle, ettei tekstiä pidä ymmärtää yksinvaltiaalle vaarallisena.

Saatekirjoituksessa Kant kuvailee filosofit, siis samalla itsensä, tietopuolisiksi poliitikoiksi. Näiden vastapariksi asettuvat käytännölliset poliitikot, jotka pitävät tietopuolisesti suhtautuneita kouluviisaina ja vaarattomina. Tyyliä, millä Kant hakee oikeutusta filosofien toimille, voi verrata siihen itsensä alentavaan ja liehakoivaan esiintymiseen, millä alamaiset kautta vuosisatojen ovat hallitsijan saleissa tottuneet valtaa lähestymään. Vaatimattomuudella Kant mielestään antaa oikeutuksen kirjoitukselleen, joka on tosiasiaa kärkevä poliittinen esiintulo. Vaikka todisteluketju ei vakuuta, kirjoittaja kiirehtii toteamaan: “Ja tämän *clausula salvatorian* jälkeen uskaltaakin kirjantekijä nimenomaan luottaa siihen, että hän on tällä parhaalla mahdollisella tavalla suojattu kaikilta pahansuovilta tulkinnoilta” (Kant 1795/1994, 12). Palattaessa myöhemmin filosofien sananvapauteen, on tyyli jo tutumpi. Kohdassa “Toinen lisäys. Salainen määräys ikuista rauhaa varten” Kant vaatii eksplisiittisesti: “Sotaan varustautuneiden valtioiden on otettava harkitaksensa yleisen rauhan mahdollisuuden ehtoja koskevat filosofien perusohjeet” (Kant 1795/1994, 44). Kant perustelee, että valtiolle on edullista antaa filosofien ajatella ja puhua vapaasti¹ rauhanteon ohjeista. Oikeastaan salaista määrittystä ei pitäisi olla lainkaan, koska rauhansopimuksen täytyy Kantin itsensä mukaan olla julkinen. Tällä lisäyksellä hän ikään kuin haluaa pelastaa valtion siitä häpeältä, joka aiheutuisi siitä, että se kuuntelisi filosofien ehdotuksia. “(...) valtiollehan on luonnollisesti tunnustettava suurin viisaus” (Kant 1795/1994, 45), Kant ironisoi. Sen on alentavaa ottaa oppia alamaisiltaan, ja ainoat alamaiset, jotka Kant mainitsee kykeneviksi neuvojiksi, ovat filosofit.

Puhuessaan filosofien puolesta ja vertaillen näiden ja juristien asemaa, Kant on paikka paikoin hyvin kärkevä jälkimmäisiä eli tietopuolisia poliitikkoja kohtaan. Preussin virkamieskunta koostui pääasiassa juristeista, joilla on “suurin kiusaus – koska se vain kuuluukin hänen virkatehtäväänsä – ainoastaan soveltaa olevia lakeja, mutta ei tutkia, eivätkö itse nuo lait olisi parannuksen tarpeessa (...)” (Kant 1795/1994, 45). Kant syyttää näin juristeja huonosta lainsäädännöstä ja haluttomuudesta kohentaa sitä. Juristien arvostelu on tässä rauhantraktaatissa paljon hyökkäävämpää kuin 1998 julkaistussa 1798 *Der Streit der Fakultäten* -kirjoituksen toisessa osassa, jonka Kant nimesi kärjekkäästi: *Der Streit der philosophischen Facultät mit der juristischen. Erneuerte Frage: Ob das menschliche Geschlecht im beständigen Fortschreiten zum Besseren sei.*²

Moniosainen *Ikuiseen rauhaan* jäljittelee rakenteeltaan diplomaattista rauhansopimusta. Tai, kuten Arsenij Gulyga tulkitsee, Kant parodioi sitä (Gulyga, 2004, 176). Rauhankontraatin alustavat määritykset eli ”nopea käytännön ohjelma”, kuten Irrlitz luonnehtii (Irrlitz 2002, 432), ovat hyvin käytännöllisiä. Ne ovat lyhyesti seuraavat: 1) rauhansopimukseen ei saa sisältyä salaista ajatusta uudesta

sodasta, 2) valtiota ei saa periä, ostaa tai vaihtaa, 3) vakinainen sotaväki on lakkautettava, 4) valtionvelkaa ei saa käyttää ulkopolitiikkaan, 5) toisen valtion sisäisiin asioihin ei saa sekaantua ja 6) sodan aikana ei saa menetellä niin, että luottamus on mahdotonta tulevana rauhan aikana.

Käytännössä jo nämä toteutuessaan lopettaisivat sodat. Esimerkiksi vakituisen sotaväen lakkauttaminen yksinään riittäisi, jos kaikki valtiot sellaisen päätöksen tekisivät. Sen perusteluksi Kant nostaa käytännöllisen järjen alueen moraalilain, jonka mukaan ihmistä ei saa koskaan käsitellä pelkästään välineenä, tässä tapauksessa sodankäynnin työkaluna. Kant ei itse näytä oikein uskovan määritysten toteutumiseen, koska hän kuitenkin antaa luvan armeijan kokoamiseen hyökkäyssodan torjumiseksi. Jos kaikki noudattaisivat määrittäjiä, eihän hyökkääjää olisi. Ja jos moraalilaki on ehdoton, niin eikö torjuntasodassa sotilasta käytetä välineenä?

Alustavat määrittäykset lopettaisivat Kantin mukaan avoimen konfliktin, mutta eivät toisi pysyvää rauhaa. Kantilaisittain luonnontila on sotaa ja päinvastoin, sodassa mahdollisesti jo luonnontilasta kohottautuneetkin valtiot liukuvat takaisin luonnontilaan. Koska siellä ei ole tuomaria, ei syyllistä voida oikeusteitse osoittaa. Ainoa tie pysyvään rauhaan käy yhteiskuntasopimuksessa sovittavan republikaanisen valtiojärjestyksen kautta. Se on Kantin mukaan kaikkien valtiomuotojen alkuperäisen sopimuksen pohjana. Über den Gemeinspruch -tekstissä Kant määrittelee, että sopimus on vapaiden ihmisten puhtaan a priorisesti lakiasäätävän järjen tulosta. *Ikuiseen rauhaan* sanoo kauniisti, että se on peräisin ”oikeuskäsitteen puhtaasta lähteestä” (Kant 1795/1994, 22). Näillä muotoiluilla Kant hakee valtiojärjestyksestä sopimiselle kokemuksesta riippumatonta perustetta, joka sitoisi sen puhtaan järjen regulatiiviseksi ideaksi.

Kansalta kysyttävä sotaanlähdestä

Rauhantraktaatissa republikanismiin kuuluva äänestämisen vaatimus kohdistuu vain sodasta päättämiseen. ”Kun kansalaisten suostumusta kysytään, (ja toisin ei voi menetelläkään tämän valtiojärjestyksen vallitessa), milloin on ratkaistava, onko ryhdyttävä sotaan vai ei (...)” (Kant (1795/1994, 22). Kant ei sano mitään siitä, sovelletaanko periaatetta muihin asiakysymyksiin, ei myöskään, miten sodasta äänestäminen käytännössä tapahtuisi.

Jos kansa saisi äänestää, sotia ei olisi, Kant uskoo. Näin siksi, että se kantaa suurimman taakan sodan kustannuksista ja siihen kohdistuvat pahimmat julmuudet. Kansalaiset ottavat osaa taisteluun, maksavat sodan kulut, korjaavat jäljet, ja heille jää maksettavaksi vielä velkaa ja pelko uudesta sodasta. Kansaa tekee omaan empiriseen kokemukseensa perustuvan rationaalisen päätöksen, eikä suostu sotaan. Sitä mahdollisuutta ei edes sivuta, että kansalaiset saattaisivatkin haluta sotaa.

Hallitsijoiden järkevyyteen Kant ei tässä asiassa luota. Hallitsija voi yhtä kevyin perustein päättää lähdöstä huviretkelle kuin sotaankin. Hän säilyttää juhiansa ja palatsinsa riippumatta siitä, että kansa voi menettää sodassa kaiken. Lopulta, jos hallitsija sattuuakin huomaamaan tehneensä virheen, pannaan diplomaatit selittämään asiat parhain päin, Kant ironisoi.³

On huomattava, että Kantille kansalaisten joukko ei tarkoita kaikkia äänestysikäisiä ihmisiä. Naiset ja lapset, ns. *ganze Frauenzimmer*, sekä palkkatyöllä itsensä elättävät miehet eivät ole äänioikeutettuja kansalaisia. Valtion virasta palkkaa nauttivat kylläkin, siis koko akateeminen kansanosa ja kaикentasoiset virkamiehet. Kansalaisuuden peruste ei ole mikään sivistykseen kuuluva asia, lukutaito tai tiedollinen oppi. Peruste on pelkästään taloudellinen: kyky elättää itsensä omaisuutensa kautta.

Kant korostaa, että kansalle on tärkeämpää hallinnon tapa kuin hallitsemisen muoto (*forma imperii*). Hallitsemisen kolme muotoa Kant erittelee sen perusteella, kuinka moni hallitsee: Valta on yhdellä ruhtinasvallassa (autokratia), kun valta muutamilla kysymyksessä on aatellisvalta (aristokratia) tai jos se on kaikilla, niin silloin eletään kansanvallassa (demokratia).

Hallitseminen tapa (*forma regiminis*) valitaan jo siinä aktissa, kun joukko ihmisiä muotoutuu kansaksi. “Die zweite ist die Form der Regierung (*forma regiminis*) und betrifft die auf die Konstitution (den Akt des allgemeinen Willens, wodurch die Menge ein Volk wird) gegründete Art, wie der Staat von seinen Machtvollkommenheit Gebrauch macht: und ist in dieser Beziehung entweder republikanisch oder despotisch“ (Kant 1795/1973, 128). Tapoja on kaksi, republikaaninen ja despoottinen. Republikaanisessa hallitsemisen muodossa toimeenpaneva valta eli hallitus on erotettu lakiasäättävästä. Despotismissa yksi ja sama toimija säätää lait ja toimeenpanee ne.

Robert S. Taylor huomauttaa, republikanismi-tulkintoja *Ikuiseen rauhaan* teoksen perusteella on vaikeuttanut se, että Kant ei erottele milloin kysymyksessä on lakiasäättävä, milloin toimeenpaneva ylin valtiomahti. “We should note that Kant denotes sovereignty here with assorted German words/phrases (“supreme power” [oberste Staatsgewalt], “sovereignty” [Beherrschung], “sovereign power” [Herrschergewalt], etc.), none of which indicate whether he is speaking of the executive power, the legislative power, or both” (Taylor 2006, 562).

Kant määrittää demokratian käsitteen niin, että siinä kaikki säätävät lait ja samat kaikki ne myös toimeenpanevat, joten kantilaisittain demokratia on despotismia. Kant sanoo kirjoittavansa nämä selvennyksetkin vain sen vuoksi, ettei republikaanista perustuslakia sekoitettaisi demokraattiseen, joka on Kantille despotian synonyymi. Kantille demokratia tarkoitti aristoteliseen tapaan suoraa demokratiaa; se mitä nykyään kutsumme edustukselliseksi demokratiaksi ei hänen teksteissään esiinny.

Demokratia johtaa despotismiin

Hallitsemisen tavan ja muodon yhdistelmiä eritellessään Kant tulee siihen tulokseen, edustuksellisuus on mahdollista kaikissa muissa valtiojärjestelmissä paitsi demokratiassa. Kun ylimpien hallitsijoiden lukumäärä on mahdollisimman pieni, voidaan reformein edetä kohti republikanismia. Se on kehityksen päätepisteessä sekä *forma imperii* että *-regiminis*.

Despotismi on siedettävintä silloin, kun vain yksi henkilö käyttää ylintä valtaa. Gulygan mukaan Kantin mielestä monarkia voi toteuttaa republikanismia ja Fredrik II Wilhelm eli Fredrik Suuri (1740–1786) hallitsi republikaanisesti (Gulyga 2004, 277). Kant viittaa Fredrik II:n testamenttiin vuodelta 1752, jossa tämä vakuuttaa olevansa ”vain valtion korkein palvelija” eli ikään kuin alamainen. Kant kirjoittaa: ”Fredrik II ainakin *sanoi* olevansa vain valtion korkein palvelija” (Kant 1795/1994, 24). Kursivointi viittaa siihen, että Kant kyseenalaistaa edesmenneen kuninkaan vilpittömyyden. Kantin ihailu Fredrik II Suurta kohtaan selittyy ainakin osittain tämän hallintokauden suhteellisen vapaalla julkaisemisen vapaudella. Kant ei joutunut hankauksiin sensuurin kanssa, päinvastoin, hänellä oli suhteita hoviin.⁴

Kansainliiton perustaminen on toinen lopullisista rauhan määrityksistä. Vähitellen se laajenee koko maapallolle. Liitto solmitaan kansojen kyllästyttyä jatkuvaan sotimiseen. Sen muodostavat itsenäiset valtiot, joissa on jo toteutettu republikaaninen valtiojärjestys. Dynamiikka liitossa perustuu siihen, että kansat kehittävät kilvan olosuhteitaan ja siten vievät kehitystä eteenpäin.

Kolmas, lopullinen rauhanmääritys koskee maailmankansalaisyhteisyyttä. Kant rajaa sen koskemaan vain yleistä vierasystävyyttä. Muukalainen voi tulla maahan rajoitetuksi ajaksi, mutta hän saa ainoastaan käymäoikeuden. Hänet voidaan käskä poistumaan, mutta niin, ettei häntä uhkailla tai vahingoiteta. Kant uskoo kaupankäynnin voimaan kansojen keskinäisessä kanssakäymisessä, ja juuri kansainvälisen kaupan tarpeisiin käymäoikeutta ja vierasystävyyttä tarvitaan. Kant ei kuitenkaan hyväksy alistamista tai alkuasukkaiden kohtelua väkivaltaisesti, eikä siten ilmeisesti kolonialismiakaan.

Vierasoikeus palvelee myös tiedonkulun avoimuutta. Kun tieto toisten olosuhteista, myös vääryyksistä, leviää, niitä ryhdytään karttamaan. Maailma on yhtenäisempi, tieto kulkee, maailmankansalaisyhteisyyden aate saa jalansijaa. Ajankohtainen vaatimus vielä tänäänkin.

Mielenkiintoinen osa rauhanluonnoksessa on ikuisen rauhan takeita koskeva perustelu. Rauhan takaajaksi Kant marssittaa luonto-toimijan, jonka kautta ihmiskuntaa tarkastellaan luonnon mekanismien alaisena. ”Taiteilijatar luontoa” tarvitaan ohjaamaan ihmiskunnan käyttäytymistä niin, että sen on pakko pyrkiä pienin askelin kohti pysyvää rauhaa. Tätä rauhan taetta voidaan nimittää joissakin yhteyksissä myös *kohtaloksi* tai *kaitselmukseksi*. (Kant 1795/1994, 35.)

Luonto-toimija esiintyy myös muissa ns. historiategsteissä.⁵ Sen kautta Kant kirjoittaa auki käsitystään ihmisluonnosta, eikä se juuri imartele. Kant esimerkiksi kertoo kuulleen sanottavan, että republikanismi on hyvä tavoite, mutta sen toteuttaminen on käytännössä niin vaikeaa, että se vaatisi kansalaisikseen enkeleitä. Kant on toista mieltä. Republikaanisen valtiojärjestys on niin yksinkertainen asia, että jopa paholaistenkin muodostama kansa voi sen perustamiskysymyksen ratkaista. Tarvitaan vain järkeä, ja sen kautta kykyä noudattaa lakia. Republikaanisen valtion kansalainen saa siis olla paha, jos hän vain on lain suhteen yhtä johdonmukainen kuin muutkin.

Kantin mukaan ihmisellä on kaksijakoinen halu sekä eristäytyä että olla seuralinen. Luonto käyttää tätä hyväkseen lisäämällä erimielisyyksiä. Kasvattamalla sodan ja riitaisuudet kestävämmiksi, luonto saa ihmiset ja kansat ymmärtämään, että rauhan tila on luotava. Näin luonto vie ristiriitojen kautta kulttuuria ja kehitystä eteenpäin. Edistytään kohti republikanismia, kansainliittoa ja ikuisen rauhan ideaa.

Tämä luonnon rooli on vaikeasti tulkittava Kantin tuotannon kokonaisuudessa. Miksi järjestä johdettavat perusteet ja moraalilaki eivät riitä? Mauri Noro muotoilee ongelman näin: "Kant vastustelee ajatuksia, joita ei transsendentaalisesti voida säädellä, mutta joiden motivaatiovoimaa hän ei kuitenkaan voi torjua, ja joita hän siksi koettaa ajatuksissaan lisäämällä kritisismillä välttämättöminä edellytyksinä." Noro nimittää filosofiseksi kiliasmiksi luonnon roolia historian päämäärien toteuttajana. (Noro 1979, 98.) Ihminen tuntee siveellisen velvollisuuden pyrkiä rauhaan, mutta silti hän haluaa vielä lisävarmuuden onnistumisen mahdollisuudesta. Luonto on vastaus siihen, kuka takaa ikuisen rauhan ja kuka sen toimeenpanee.

Tai kuten Hermann Timm kysyy: miksi meidän täytyy luottaa kohtaloon, onko oma toiminta liian vaativaa ihmiskunnalle? Miksi Kant, joka vaatii toisaalla tieteen varmaan "den sicheren Gang", näyttää itse irtautuvan tästä vaatimuksesta omissa historiategsteissään? Onko ajateltava niin, että Kant on tavallaan palannut takaisin ns. esikriittisen kautensa metafysiseseen luontokäsitykseen? (Timm 1969, 212). Hannah Arendtin mukaan Kant oli kyllä itse tietoinen ristiriidasta. Kantille oli tärkeintä osoittaa, kuinka ihmiset saadaan toimimaan hyvinä kansalaisina, vaikka nämä eivät olisikaan moraalisesti hyviä. "Und die erstaunliche Tatsache ist, daß Kant wußte, daß seine Moralphilosophie hier nicht helfen konnte" (Arendt 1985, 29).

Viitteet

- ¹ Ajattelun ja julkaisun vapautta Kant perustelee samoin muuallakin. Kts. esim.: Kant, Immanuel 1784/1995. Vastaus kysymykseen: Mitä on valistus? Teoksessa *Mitä on valistus?* Toim. Juha Koivisto, Markku Mäki ja Timo Uusitupa. Vastapaino.
- ² Osa on suomennettu nimellä "Edistykö ihmiskunta jatkuvasti kohti parempaa?" (1798) Teoksessa *Mitä on valistus*. Toim. Juha Koivisto, Markku Mäki ja Timo Uusitupa. Vasta-

paino 1995.

³ Hannah Arendt pitää teosta *Ikuisen rauhaan* parhaana esimerkkinä Kantin kyvystä kirjoittaa ironiseen tyyliin (Arendt 1985, 17).

⁴ Kts. esim. johdanto: Kant, Immanuel. 1789/1998. *Tiedekuntien riitely*. Ensimmäisen osan suomennos ja johdanto: Heikki Kirjavainen. Luther- Agricola-seura, Helsinki.

⁵ Kts. esim. Kant, Immanuel. 1784. *Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht*.

Lähteet

- Arendt, Hannah. 1985). *Das Urteilen. Texte zu Kants Politischer Philosophie*. Toim. Ronald Beiner. Piper, München.
- Gerhardt, Volker. 1995. *Immanuel Kants Entwurf „Zum ewigen Frieden“. Eine Theorie der Politik*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft. Darmstadt.
- Gulyga, Arsenij. 1977/2004. *Immanuel Kant. Eine Biographie*. Suhrkamp, Frankfurt am Main.
- Irritz, Gerd. 2002. *Kant-Handbuch. Leben und Werk*. J.B.Metzler, Stuttgart.
- Kant, Immanuel. 1798] 1994. Erneuerte Frage Ob das menschliche Geschlecht im beständigen Fortschreiten zum Besseren sei? Teoksessa: *Schriften zur Geschichtsphilosophie*. Toim. Manfred Riedel. Reclam, Stuttgart. 183–200.
- Kant, Immanuel. 1784/1994. *Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht*. Teoksessa: *Schriften zur Geschichtsphilosophie*. Mit einer Einleitung herausgegeben von Manfred Riedel. Reclam, Stuttgart. 21–39.
- Kant, Immanuel. 1795/1994. *Ikuisen rauhaan. Valtio-oikeudellinen tutkielma*. Suomentanut Jaakko Tuomikoski. Karisto, Hämeenlinna.
- Kant, Immanuel. 1798/1994. *Mutmaßlicher Anfang der Menschengeschichte* Teoksessa: *Schriften zur Geschichtsphilosophie*. Toim. Manfred Riedel. Reclam Stuttgart. 67–84.
- Kant, Immanuel. 1789/1998. *Tiedekuntien riitely*. Ensimmäisen osan suomennos ja johdanto: Heikki Kirjavainen. Luther- Agricola-seura, Helsinki.
- Kant, Immanuel. 1784/1995. *Vastaus kysymykseen: Mitä on valistus? (1784)*. Teoksessa *Mitä on valistus*. Toim. Juha Koivisto, Markku Mäki ja Timo Uusitupa. Vastapaino. 106–124.
- Kant, Immanuel. 1795/1973. *Zum ewigen Frieden*. Teoksessa: *Immanuel Kant, Kleinere Schriften zur Geschichtsphilosophie, Ethik und Politik*. Toim. Karl Vorländer. Philosophischer Bibliothek Band 471. Hamburg. 116–169.
- Noro, Mauri. 1979. *Etiikka ja politiikka*. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisu 115. Helsinki.
- Taylor, Robert S. 2006. Democratic Transitions and the Progress of Absolutism in Kants Political Thought. *The Journal of Politics*, Vol. 68, No 3. 556–570.
- Timm, Herman. 1969. *Wer garantiert den Frieden? Über Kants Schrift „Zum ewigen Frieden*. Teoksessa: *Studien zur Friedensforschung*. Band 1. Toim. Georg Picht ja Heinz Eduard Tödt. Ernst Klett, Stuttgart. 209–239.

Kirjoittajat ja toimittajat

Björk, Anna

Tohtorikoulutettava
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto

Borg, Olavi

Valtio-opin professori, emeritus
Johtamiskorkeakoulu/Politiikan tutkimus
Tampereen yliopisto

Haapala, Taru

Tohtorikoulutettava
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto

Harle, Vilho

Kansainvälisen politiikan professori
Johtamiskorkeakoulu/Politiikan tutkimus
Tampereen yliopisto

Hyrkkänen, Markku

Yliopistonlehtori
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden tieteenalaysikkö/historia
Tampereen yliopisto

Hyvärinen, Matti

Sosiologian professori
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden tieteenalaysikkö
Tampereen yliopisto

Kananen, Anitta

Tutkimuskoordinaattori
Jyväskylän yliopisto

Kivistö, Hanna Mari

Tohtorikoulutettava
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto

Kronlund, Anna

Tohtorikoulutettava
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto

Lappalainen, Pertti

Lehtori
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto

Palonen, Kari

Valtio-opin akatemiaprofessori
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto

Palmujoki, Eero

Kansainvälisen politiikan yliassistentti
Johtamiskorkeakoulu/Politiikan tutkimus
Tampereen yliopisto

Pekonen, Kyösti

Valtio-opin professori, emeritus
Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos
Helsingin yliopisto

Pietilä, Kauko

Erikoistutkija, emeritus
Yhteiskuntatutkimuksen instituutti
Tampereen yliopisto

Seppä, Tarja

Kansainvälisen politiikan ja rauhantutkimuksen lehtori
Johtamiskorkeakoulu/Politiikan tutkimus
Tampereen yliopisto

Soininen, Suvi

Tutkijatohtori
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto

Tolonen, Juha

Talousoikeuden professori, emeritus
Kauppätieteellinen tiedekunta/talousoikeus
Vaasan yliopisto

Vähä-Sipilä, Mikko

Tutkija
Johtamiskorkeakoulu/Politiikan tutkimus
Tampereen yliopisto